

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta**

Archeologický ústav

**Středověká šlechtická sídla v severovýchodních Čechách
(Archeologie hradu Kumburku)**

Diplomová práce

**Autor práce: Bc. Martin Witkowski
Vedoucí práce: Doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.**

2012

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Na Malé Skále, 27. července 2012

.....

Poděkování:

Za přínosné a cenné rady děkuji především vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Rudolfu Krajíčovi, CSc. Můj dík za podporu, podněty i odborné zázemí patří rovněž vedoucímu archeologického oddělení Muzea Českého ráje v Turnově, PhDr. Janu Prostředníkovi, PhD., archeologovi tábořského muzea Bc. F. Jandovi, předsedovi Sdružení pro záchranu hradu Kumburku Ing. T. Šimůnkovi. Za zpřístupnění dosud nezpracovaného materiálu děkuji PhDr. Evě Ulrychové, PhDr. Janu Kalferstovi, Mgr. Janu Drahoňovskému, Ing. L. Čermákovi a dalším.

Martin Witkowski

Diplomová práce 2012

Anotace

Předložená diplomová práce je rozdělena do dvou ucelených částí. První část je zaměřena na problematiku hradních staveb ve vymezené oblasti severovýchodních Čech. Snaží se podat přehled o vývoji a typologii jednotlivých sídel a představit model struktury rozložení hradních staveb v rámci vymezené sondy. Druhá část práce se z archeologického úhlu pohledu zabývá hmotnou kulturou hradu Kumburku situovaného uvnitř studované sondy. Cílem této části je analýza, syntéza a interpretace nestratifikovaných nálezů, které byly získány prostřednictvím povrchových sběrů v areálu hradu. Zjištěné výsledky se autor pokouší na základě komparativního studia odborné literatury, písemných a ikonografických pramenů zasadit do historického kontextu tohoto šlechtického sídla. Zpracováním dosud opomíjených archeologických nálezů se snaží rovněž přispět k poznání kultury každodenního života na hradě v průběhu 14. – 16. století.

Abstract

This thesis is divided into two coherent parts. The first part deals with issue of castle buildings in a specified area of the north-east Czech Republic. The aim of this part is to offer an overview of development and typology of individual settlements. Next, it introduces a model which presents the structure of castle buildings' layout within the specified area. The second part of the thesis focuses on the material culture of the castle Kumburk situated in the investigated area. The purpose of this part is to analyse, synthesize and interpret the non-stratified discoveries which were obtained by field walking in the castle area. The author attempts to place the results in a historical context of this castle on a basis of comparative study of scholarly literature, written and iconographic evidence. By processing the so far neglected archaeological discoveries the author also tries to identify everyday life in the castle from the 14th to the 16th century.

Obsah:

1. Úvod.....	8
2. Stručný přehled vývoje bádání v oblasti české kastellologie.....	8
3. Nástin vývoje hradní architektury v Čechách.....	11
3. 1. Úvod.....	11
3. 2. Výstavba královských a šlechtických sídel v první polovině 13. století..	13
3. 3. Výstavba královských a šlechtických sídel ve druhé polovině 13. století..	15
3. 4. Vývoj hradní architektury v průběhu 14. století.....	19
3. 5. Vývoj hradní architektury v průběhu 15. století.....	22
3. 6. Vývoj hradní architektury ke sklonku středověku a na počátku novověku.	24
4. Nástin vývoje hradní architektury v severovýchodních Čechách.....	26
4. 1. Úvod.....	26
4. 2. Charakteristika vymezeného území.....	27
4. 3. Vývoj hradní architektury ve vymezené části severovýchodních Čech v průběhu 13. století.....	27
4. 4. Vývoj hradní architektury ve vymezené části severovýchodních Čech v průběhu 14. století.....	37
4. 5. Vývoj hradní architektury ve vymezené části severovýchodních Čech v průběhu 15. a 16. století.....	50
4. 6. Závěr.....	56
5. Hrad Kumburk.....	60
5. 1. Poloha hradu.....	60
5. 2. Historie hradu.....	61

5. 3. Stavebně historický průzkum hradu.....	64
5. 3. 1. Úvod.....	64
5. 3. 2. Stavební vývoj hradu od počátku 14. století až do konce 15. století...	65
5. 3. 3. Stavební vývoj hradu od sklonku 15. století do poloviny 17. století...	72
5. 4. Přehled archeologického bádání na hradě Kumburku.....	72
5. 4. 1. Úvod.....	72
5. 4. 2. Archeologický výzkum v letech 2006, 2008, 2010 a 2011.....	73
5. 5. Nestratifikované nálezy z hradu Kumburku.....	76
5. 5. 1. Kuchyňská a stolní keramika.....	77
5. 5. 1. 1. Metodika zpracování a prezentace kuchyňské a stolní keramiky...	78
5. 5. 1. 2. Analýza kuchyňské a stolní keramiky.....	81
5. 5. 1. 2. 1. Zastoupení keramických tříd a v analyzovaném souboru.....	81
5. 5. 1. 2. 2. Hrnce.....	83
5. 5. 1. 2. 3. Džbány.....	87
5. 5. 1. 2. 4. Poklice.....	87
5. 5. 1. 2. 5. Funkční doplňky.....	88
5. 5. 1. 2. 6. Výzdoba.....	89
5. 5. 1. 3. Závěr.....	92
5. 5. 2. Kamnářská keramika.....	92
5. 5. 2. 1. Metodika zpracování a prezentace kamnářské keramiky.....	93
5. 5. 2. 2. Nádobkové kachle.....	94
5. 5. 2. 3. Komorové kachle.....	95
5. 5. 2. 3. 1. Interpretace ikonografických motivů.....	96

I. Náboženské motivy.....	96
II. Společensko-etická symbolika.....	101
III. Světské motivy.....	104
IV. Heraldické motivy.....	108
V. Portrétní kachle.....	112
VI. Architektonické motivy.....	113
VII. Ornamet.....	115
VIII. Nezařazené motivy.....	118
5. 5. 2. 3. 2. Zhodnocení kachlového souboru.....	118
5. 5. 2. 3. 3. Odraz náboženských idejí a sebereprezentace majitelů hradu Kumburku v ikonografických motivech na středověkých a renesančních kachlích.....	121
5. 5. 2. 3. 4. Závěr.....	125
5. 5. 3. Kovové artefakty.....	125
5. 5. 3. 1. Metodika zpracování a prezentace kovových artefaktů...	125
5. 5. 3. 2. Analýza kovových artefaktů.....	126
5. 5. 4. Sklo.....	131
6. Závěrečné shrnutí.....	132
7. Seznam pramenů a literatury.....	136
8. Seznam použitých zkratk.....	155
Příloha č. 1.....	158
Příloha č. 2.....	182
Příloha č. 3-Deskripce nestratifikovaných nálezů.....	218
3-A-Kuchyňská a stolní keramika.....	218

3-B-Kamnářská keramika.....	264
3-C-Kovové artefakty.....	341
3-D-Sklo.....	346

1. Úvod

Diplomová práce je tematicky rozdělena do dvou částí. V první části se pokouším o základní shrnutí dosavadního bádání k problematice hradních staveb ve vymezené oblasti severovýchodních Čech, snažím se též o nástin vývoje a klasifikaci sídel, které vycházejí z kritiky jak písemných, tak i hmotných pramenů. Na základě klasifikace jednotlivých sídel zjištěných v rámci studovaného území jsem se pokusil vytvořit model struktury rozložení hradních staveb (viz příl. 1; obr. 1.) a prostřednictvím rešerše písemných a hmotných pramenů nastítnit vývoj hradních sídel v období od vrcholného středověku až do počátku novověku.

Druhá část práce se z archeologického úhlu pohledu zabývá hmotnou kulturou hradu Kumburku situovaného uvnitř studované sondy. Cílem této části je analýza, syntéza a interpretace nestratifikovaných nálezů, které byly získány prostřednictvím povrchových sběrů v areálu hradu. Zjištěné výsledky se pokouším na základě komparativního studia odborné literatury, písemných a ikonografických pramenů zasadit do historického kontextu tohoto šlechtického sídla. Zpracováním dosud opomíjených archeologických nálezů se snažím rovněž přispět k poznání kultury každodenního života na hradě v průběhu 14. – 16. století.

2. Stručný přehled vývoje bádání v oblasti české kastellologie

Počátky bádání a zájem o středověké hrady na našem území spadají do první poloviny 19. století, kdy vedle nesystematických studií a rozdrobených informací vznikla první souhrnná práce o českých hradech – sedmisvazkové dílo v německém jazyce pod názvem *České hrady, tvrze a zámky*, které napsal František Alexander Heber (Heber 1843-1849). Toto dílo obsahuje velké množství plánek a ilustrací hradů, které umožňují rekonstruovat podobu hradů, tak jak vypadaly zhruba před sto šedesáti lety. Monumentální historické syntetizující dílo české kastellologie, které nebylo doposud překonáno, vyšlo z pera Augusta Sedláčka pod názvem *Hrady, zámky a tvrze království českého* (Sedláček 1882-1927). Toto patnáctisvazkové dílo, které postupně vycházelo od roku 1882 až do roku 1927, podává přehled dějin většiny našich hradů, které jsou systematicky uspořádány podle krajů a panství (Kutnar – Marek 1997, 414). Text je navíc doplněn o plány a ilustrace hradů, které podávají svědectví o stavební podobě hradu v 19. století. Nový pohled na studium hradní architektury přineslo ve třicátých letech 20. století dílo německého archeologa Carla Schuchhardta, který do výzkumu hradů zavedl typologické myšlení a chápání (Úlovec 1996, 13). Toto pojetí bylo dále rozpracováno ve studiích německého historika Herberta Weinelta (např. Weinelt 1936;

1937), které však byly ovlivněny silným nacionálním smýšlením v souvislosti s nastupujícím fašismem a nacismem v sousedním Německu (Úlovec 1996, 18). V následujícím období čtyřicátých a padesátých let 20. století je výzkum hradní architektury spojen se jménem architektky Dobroslavy Menclové, která své celoživotní dílo shrnula do dvojdílné knihy České hrady (Menclová 1972), které však vyšly téměř dvacet let od jejich napsání (Durdík 2000, 12). Toto dílo podává přehled vývoje nejen hradních typů v Čechách, ale i základních hradních dispozic v Evropě, zvláště těch, které se později uplatnily na našem území. Text k jednotlivým hradům je doplněn rozsáhlou dokumentací v podobě půdorysů, fotografií a rekonstrukcí hradních staveb. Dílo Dobroslavy Menclové uzavírá jednu významnou kapitolu v oblasti bádání o českých hradech. Velký přínos pro současný stupeň poznání české hradní architektury nesporně přinesla metodika stavebně historických průzkumů, která byla vypracována a dále rozvíjena pod vedením Dobroslava Líbala na specializovaném pracovišti tehdejšího Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů (Durdík 2000, 12). V průběhu 50. - 80. let 20. století zde bylo vypracováno velké množství elaborátů stavebně historických průzkumů hradních objektů, které tvoří významnou faktografickou složku vhodnou pro komplexní studium současné české kastellologie.

Počátky výkopů na některých českých hradech byly provedeny již koncem 19. století, především za účelem zpřístupnění památky, vědecké cíle tehdy ještě stály stranou pozornosti. Výjimkou byl výzkum učitele Josefa Švehly na Kozím Hrádku (Švehla 1915; 1920) v letech 1899 – 1929, který již určité cíle sledoval (Durdík 2000, 12). K prvním vědeckým archeologickým výkopům na českých hradech patří výzkumy prováděné v první polovině 20. století např. na Pražském hradě (např. Guth 1934; Borkovský 1941), Novém hradě u Kunratic, jehož výzkum z roku 1928 – 1929 nebyl nikdy publikován (Durdík 2000, 223), na Vyšehradě (Guth 1931). V následujícím období jsou archeologické výzkumy českých hradů spjaty s celoživotním dílem Antonína Hejny, který provedl řadu výzkumů menšího i většího rozsahu. V padesátých letech lze jmenovat výzkum hradu Příběnic (Hejna 1954) a jeho podhradí (Hejna 1955), v dalším období např. výzkum hradu Bolkova (Hejna 1962) či Dívčího Kamene (Hejna 1964), v šedesátých a sedmdesátých letech provedl rozsáhlé výzkumy v Týnci nad Sázavou (např. Hejna 1969; 1972), Bradla u Hostinného nad Labem (Hejna 1974) a hradu Vízmburku (např. Hejna 1975; 1978; 1985) v severovýchodních Čechách, který patří k jeho největším výzkumům. Výsledky práce A. Hejny představují nezanedbatelnou část pramenné základny významnou pro současné studium a poznání českých feudálních sídel.

Od počátku sedmdesátých let 20. století se intenzivním studiem hradní problematiky zabývá Archeologický ústav AV ČR v Praze. Už v jeho počátku byla na základě zhodnocení dosavadních výsledků vypracována komplexní metodologie, zabývající se studiem všech funkcí a stránek hradu v jejich vzájemných souvislostech a vazbách (např. Durdík 2000, 12; 2007a, 7). V kontextu s výzkumem hradní architektury se také dnešní badatelé zaměřují na otázky každodenního života hradu spojené s jeho provozem, účelem, polohou samotné stavby, obrannou složkou, zabývají se hospodářstvím, úlohou hradu v systému osídlení, sledují se nároky majitele a jeho požadavky na bydlení, umělecká ztvárnění rezidenčních a reprezentačních prostor apod. (Durdík 2007a, 7). Přiblížit se k původnímu obrazu a středověké realitě hradu, k jeho vnitřnímu i vnějšímu životu je možné pouze při komplexním studiu všech funkcí a stránek hradu s interdisciplinárním přístupem několika speciálních historických věd či metod, mezi kterými hraje určité vřdčí postavení a významnou roli archeologie středověku. (Durdík 1981, 8). Významným představitelem archeologie středověku a české kastellologie, který se hradní problematikou zabývá již od počátku sedmdesátých let, je Tomáš Durdík. Díky jeho odbornému zájmu o české hrady (počínaje povrchovými průzkumy, přes komplexní archeologický výzkum až po teoretické závěry o vývoji tohoto typu památek), dosáhla současná česká kastellologie v evropském měřítku mezinárodního uznání (Durdík 2000, 12). Jeho činnost v této oblasti je rozsáhlá, vedl řadu archeologických výzkumů na mnoha českých hradech. Již počátkem sedmdesátých let 20. století provedl výzkum na hradě Krašově (Durdík 1974), v roce 1973 započal první etapu výzkumů na hradě Křivoklátě (Durdík 1978a), které pokračovaly i v následujících letech (např. Durdík 1983; 1988; 1993), od sedmdesátých let jsou s jeho jménem spjaty také výzkumy na hradě v Jindřichově Hradci (Durdík 1988a), jejichž poslední etapa proběhla v následujícím desetiletí (Durdík 1994a), v dalším období lze jmenovat např. výzkum na Konopišti (Durdík 1993a), na hradě v Michalovicích (Durdík 2000a) či na hradě v Říčanech (Durdík – Kašpar 2000) aj. Je autorem více než 350 studií (Durdík 2007a, 27) publikovaných v českých i zahraničních odborných periodikách, výsledky své práce shrnul do několika monografií a syntéz o českých hradech, mezi kterými je možné jmenovat např. v roce 1984 vydanou knihu (vzhledem k tehdejším podmínkám podanou spíše populárně naučnou formou) pod názvem České hrady (Durdík 1984). V roce 1994 vyšla knižní monografie o hradech kastelového typu (Durdík 1994) a následujícího roku Encyklopedie českých hradů (Durdík 1995), kterou o čtyři roky později vystřídala Ilustrovaná encyklopedie českých hradů (Durdík 1999) doplněná ilustracemi hradů především z 19. století. Na tuto encyklopedii navazují postupně vydávané Dodatky (Durdík 2002; 2005; 2008), které obsahují dílčí opravy, zcela

nová hesla včetně nových lokalit a také doplňky týkající se především nově vyšlé literatury. Z dalších monografií lze uvést např. *Nálezy z hradů přechodného typu* (Hlavačov, Angerbach, Tachov) (Durdík 2004), *Hrady přechodného typu v Čechách* (Durdík 2007) či *Hrady na Malši* (Durdík 2008b) a mnoho dalších. Od sedmdesátých let 20. století se problematikou v oblasti hradní architektury a vývojem tvrzí v Čechách zabývá také památkář a kastellolog Petr Chotěbor, který provedl řadu průzkumů na českých hradech (např. Chotěbor 1980; 1981; 1986). V severních Čechách se studiem hradní architektury zabývá archeolog František Gabriel, který se mimo jiné specializuje i na výzkum hradů na pískovcích (např. Gabriel 1989; 1995; 2002). Z dalších osobností je nutné zmínit Zdeňka Fišera, který se na našem území zaměřil na skalní a jeskynní hrady (např. Fišera 2000; 2002; 2004), dále kastellologa a archiváře Jiřího Úlovce, který je autorem řady článků a publikací týkajících se této problematiky (např. Úlovec 1989; 1996; 1998), nebo Vladislava Razíma se specializací na průzkum a dokumentaci historických staveb (např. Razím 1982; 1994) či historika umění a badatele v oblasti středověké architektury Jiřího Kuthana (např. Kuthan 1982; 1986; 1994; 2010) aj.

Více jak třicet let výzkumů hradní architektury s aplikací výše naznačené komplexní metodologie přineslo velké množství výsledků. Vzhledem ke krátké době nejsou ještě zdaleka všechny poznatky publikovány ve větších soubornějších pracích, ale i přesto lze velkou část výsledků nalézt v odborných časopisech a sbornících, např. na stránkách sborníku *Castellologica Bohemica*, kde česká kastellologie pod vedením T. Durdíka našla svoji publikační základnu. Mnoho výsledků od široké řady autorů bylo a stále je publikováno i v dalších odborných periodikách, především ve sborníku *Archaeologia Historica*, dále v *Archeologických rozhledech*, v *Památkách archeologických*, v *Castrum Bene* či v časopisu *Zprávy památkové péče* nebo *Průzkumy památek* aj. Vzhledem k tomu, že výše uvedený přehled není hlavní náplní a smyslem této práce, není proto na tomto místě zcela vyčerpávající a podává pouze stručný pohled do vývoje kastellologického bádání na území Čech.

3. Nástin vývoje hradní architektury v Čechách

3. 1. Úvod

Středověký hrad, nazývaný též jako kastel (z lat. *castellum* či *castrum*), se stal symbolem doby, která vytvořila podmínky pro jeho vznik. Počátky hradu byly spojeny s vývojem středověké společnosti a jeho vznik také nepochybně souvisel se základní potřebou vyšších

vrstev – panovníků, šlechty, vysokých církevních hodnostářů (arcibiskupů a biskupů) a rytířských řádů vlastnit sídla, která by jim poskytovala jak kvalitní bydlení, tak i nezbytnou ochranu. Kromě rezidenční a obranné funkce hrady plnily celou řadu dalších funkcí, např. funkci provozní, správní, mocenskou či funkci reprezentační (např. Durdík 2000, 11; Herout 1981, 59; Le Goff 1999, 204). Jak již bylo výše uvedeno, vznik hradu souvisel s vývojem středověké společnosti, vývoj společenských vztahů však v jednotlivých zemích evropského kontinentu neprobíhal rovnoměrně, proto i vývoj a počátky hradů v různých částech Evropy nespádají do stejného časového horizontu. Obecně je možné říct, že tento vývoj probíhal nejrychleji na území bývalé římské říše, kde je možné vznik nejranějších hradních forem předpokládat již v 10. století (Durdík 1997, 68; Menclová 1972 I, 16). Stavba hradů se pak v závislosti na proměně společenských vztahů šířila z této oblasti ve směru na sever a dále na východ.

Na území Čech až do nástupu vrcholně středověkého hradu zůstalo vůdčím typem opevněného sídla hradiště, tedy uměle opevněné místo (topograficky a prostorově různorodé) v přírodou částečně chráněné poloze, jehož základním znakem je ochrana v podobě řady uměle vybudovaných překážek – hradby s dřevohlinitou, kamennou či kombinovanou konstrukcí, náspu, příkopu a dalších obranných prvků (Gojda, 2000, 163; Sláma 1986, 16). Hradiště v raném středověku sloužila jako sídla vládnoucí vrstvy, střediska obchodu, výroby, kultu a nejpozději od 11. století a ve století následujícím i jako centra státní správy (Sláma 1986, 53).

Na rozdíl od hradišť jsou vrcholně středověké hrady synonymem pro architekturu, na jejíž konstrukci se největší měrou podílel kámen. Mezi nejstarší zděné kamenné hrady v Čechách patří hrad Přimda (Durdík 2007b, 5; Menclová 1972 I, 105-106), který na našem území roku 1121 neoprávněně vystavěl německý markrabí sousední severní marky Děpold II. z Vohburku (Durdík 2007b, 8). Do dnešní doby se z hradu zachovala jeho hlavní stavba – čtverhranná obytná věž ve výši dvou pater, která je společně s malým obdélným přístavkem vystavěná z pečlivě opracovaných čedičových kvádrů (Menclová 1972 I, 105). Poměrně velký význam pro další vývoj hradní architektury měla románská přestavba Pražského hradu knížetem Soběslavem II. v roce 1135, kdy byl Pražský hrad opatřen novým zděným opevněním doplněným věžemi, věžicemi a velkolepým knížecím palácem (Dragoun 2002, 32-43). Tato přestavba nepochybně inspirovala pražského biskupa, jehož prostřednictvím byl v druhé polovině 12. století v přímé věcné i slohové souvislosti se stavbou pražského knížecího paláce vybudován hrad v Roudnici nad Labem (Merhautová – Třeštík 1984, 175), ze kterého se však

zachovala pouze jeho přízemní část. Hlavní rezidenční stavbou románského hradu byl obdélný palác, který zpevňovaly po obvodu a v jeho nárožích věžice třičtvrtěokrouhlého a polookrouhlého půdorysu. Součástí paláce byla i menší kaple s půlkruhovou apsidou v hmotě jedné z věžic (Menclová 1972 I, 79-82). Biskupský hrad v Roudnici nad Labem představoval první český kamenný hrad, který nebyl postaven panovníkem. Jeho dochovaná část patří k našim nejvýznamnějším památkám.

Hradní stavby lze obecně na našem území rozdělit na základě několika kritérií. Základním kritériem, které sídlo typu hrad odlišuje od jiných středověkých sídel (např. dvorec či tvrz o kterých bude pojednáno níže), je situování hradu ve strategické z hlediska bezpečnosti dobře hájitelné poloze, s čímž souvisí i kvalitní kamenná fortifikace, která by byla schopna odolat většímu vojsku. Vazba hradu na sídelní strukturu bývá oproti tvrzi volnější, důležitý je vlastní vodní zdroj hradu, který např. u tvrzí není bezvýhradně nutný, jelikož se nepředpokládá, že by vzhledem ke svému lehkému typu opevnění vydržely delší obléhání (Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, XI-XII). Podle situování v terénu je možné hrady zařadit mezi výšinné (např. ostrožné, vrcholové, skalní), nebo nížinné (blatné či vodní), nebo podle stavebníka na královské, šlechtické či církevní (např. Durdík 2000, 568; Herout 1981, 59). Základním východiskem při studiu hradů je však typologie, která vychází z rozboru dispozičního typu, tzn. prostorového vztahu, četnosti a výskytu základních prvků hradní dispozice (věž, palác, hradba, kaple, předhradí). Na základě zhodnocení dosavadních výsledků studia hradních staveb byly jednotlivé dispoziční typy hradů shrnuty v odborné literatuře (např. Durdík 1984; 1995; 2000; Gabriel 1989; Gabriel – Smetana 1986), na tomto typologickém třídění je rovněž postaven model vývoje české hradní architektury v této práci, o kterém bude pojednáno níže.

3. 2. Výstavba královských a šlechtických sídel v první polovině 13. století.

K zásadnímu zlomu ve vývoji české hradní architektury dochází kolem roku 1230, kdy zaniklá síť hradišť je nahrazována sítí nových mocenských opor panovníka – vrcholně středověkými královskými hrady, vedle kterých (zatím jen ojediněle) již vznikají hrady šlechtické (Durdík 1978, 42; 2000, 16). Pro královské hrady jsou pro toto období známé tři základní typy hradů: hrad přechodného typu, hrad s obvodovou zástavbou a hrad typu francouzský kastel. Vývojové linie prvních dvou typů nejsou zatím v souvislosti se současným stavem poznání dosud úplně vyřešeny, při jejich genezi zde ale jistě sehrála velkou roli hradištní tradice a jistě se jejich stavitelé také inspirovali hradební produkcí

v sousedních zemích (Durdík 1997, 69). Hrady přechodného typu stojí na rozhraní mezi raně středověkým hradem a hradem vrcholně středověkým. Pro tento typ je charakteristické valové opevnění v podobě prostého sypaného valu bez vnitřní ztužující konstrukce, který je opatřen čelní kamennou plentou. Do tohoto opevnění byly již po vrcholně středověkém způsobu vkládány obytné stavby, jejichž jedna či více stran tvoří součást opevnění (Durdík 2007, 229-230). Na území Čech lze mezi zástupce hradu přechodného typu zařadit např. Angerbach u Kožlan, Hlavačov u Rakovníka, Týnec nad Sázavou nebo Tachov (Durdík 2000, 17; 2007, 5).

Základním typem královského hradu se v průběhu 13. století stal hrad s obvodovou zástavbou. Tyto rozměrné hrady jsou charakteristické větším množstvím budov, které svojí vnější stěnou tvoří součást obvodového opevnění (Durdík 2000, 198). Nejstarší hrady byly pravděpodobně zakládány již koncem vlády Přemysla Otakara I., např. Jindřichův Hradec, Křivoklát či Zvíkov (Durdík 1978, 43; 2000, 198). Hrady s obvodovou zástavbou prokázaly značnou životnost, což se projevilo četnými modifikacemi tohoto typu ve druhé polovině 13. století.

K nejprogresivnějším typům hradů v Evropě bezesporu patřil francouzský kastel. Kolébkou vzniku tohoto hradu se stala oblast Ile-de-France, kde se tento typ vyvinul v souvislosti s hradními reformami významného krále Filipa Augusta II. nejpozději kolem roku 1200 (Durdík 1998, 9-10). Nedlouho po jeho vzniku byl nezprostředkovaně importován i do Čech. Nejstarší ukázkou tohoto typu v Čechách je hrad Týřov (Durdík 2001), který byl založen okolo roku 1230, současně s ním byl budován i hrad Džbán (Durdík 2000, 128-129), kde však byly zásady dispozice francouzského kastelu využity jen částečně. Francouzský kastel patřil mezi nejdokonalejší hradní typy v Evropě. Pravidelný vícevěžový hrad (převážně s okrouhlými flankovacími věžemi) s vnitřní obvodovou zástavbou, představuje vrchol dobových obranných možností, které poskytuje systém flankovacích věží, které díky svému vysunutí před hradbu umožňují aktivní obranu (Durdík 1998, 9). Aktivní obrana spočívá ve způsobu obrany prostřednictvím systému z hradby ven vysunutých flankovacích věží, které umožňovaly kontrolu mrtvého prostoru u paty opevnění, který by nebylo možné z ochozu hradby bez vyklonění zasáhnout (Durdík 1995, 87).

Základním typem sídla tvořící se šlechty v průběhu 12. století a až do třicátých let 13. století byl dvorec. V odborné literatuře je takto označována kvalitativně nižší forma opevněného středověkého feudálního sídla, často s přilehlým románským tribunovým kostelem (Hejna 1976, 280). Během první poloviny 13. století začínají příslušníci předních šlechtických rodů

opouštět tato sídla a zakládají nejstarší šlechtické hrady. Základním typem šlechtických hradů 13. století je bergfritová dispozice (Durdík 1978, 44). V nejstarším horizontu od druhé čtvrtiny 13. století vznikají především malé jednoduché hrady s válcovou útočištnou věží (bergfritem) v čele, která mohla v případě potřeby sloužit jako poslední útočiště obránců hradu. Bergfrit byl proto přístupný v úrovni prvního patra po lehce odstranitelném můstku. Na nejchráněnějším místě byl vybudován palác, zavázaný do obvodové hradby, která ho spojovala s bergfritem, u jehož paty bývá také situována brána (Durdík 2000, 57-58). Díky jednoduchému řešení a úsporné dispozici byly hrady bergfritové dispozice po svém vzniku téměř vždy doplňovány o další stavby, nebo podle potřeby přestavovány. Úsporné řešení bergfritové dispozice představuje např. hrad Krašov (Durdík 1974), kde byla starší věž s břitem nahrazena věží kruhovou (Durdík 1974, 21). Počátky hradu jsou spojovány s predikátem Jetřicha z Krašova, v písemných pramenech uvedeným k roku 1232 (Durdík 1974, 16). Otázkou však zůstává, jestli se uvedený predikát opravdu vztahuje k tomuto hradu a nepatří spíše k jinému opevněnému sídlu (Klápště 2003, 787; Razím 2004, 176-179). Ukázkou náročnější stavby je hrad Český Šternberk (Líbal 1994), který byl založen před rokem 1242, dispozice hradu byla v tomto případě obohacena o další objekty. Vzhledem ke své pozici na hřebeni a existencí dvou čel, zde byla přistavěna věž druhá (Durdík 2000, 106). Obecně je možné říct, že do poloviny 13. století vzniklo ještě velice málo šlechtických hradů, opakem je tomu ve druhé polovině tohoto století, kdy počet těchto hradů v souvislosti se stoupajícími možnostmi šlechty prudce vzrostl.

3. 3. Výstavba královských a šlechtických sídel ve druhé polovině 13. století

Další důležitou etapu ve vývoji hradní architektury představuje druhá polovina 13. století, kdy došlo v případě hradu Konopiště k dalšímu importu hradu typu francouzský kastel (Durdík 2000, 134). Vedle dále se rozvíjejících základních typů hradů se v souvislosti se zakládáním měst objevuje hrad typu středoevropský kastel, který se musel svojí stavbou přizpůsobit rozměřenému systému pravoúhlých parcel nově zakládaného města (Durdík 1995a, 335). Prostřednictvím tohoto systému byla určena i jeho dispozice v podobě pravidelného čtyřúhelníkového hradu s obvodovou zástavbou s nárožními zpevněnými čtverhrannými věžemi bez flankovací schopnosti (Durdík 2000, 523). Nejstarší, poměrně početnou a rozmanitou skupinu hradů tohoto typu představuje stavební produkce Fridricha II. v jižní Itálii (Durdík 1998, 150). Poměrně dobře známé ukázky středoevropského kastelu v Čechách představují např. hrad v Kadani, Písku a Horšovském Týně (Durdík 2000, 524). Hrady s podobnou dispozicí stavěl Přemysl Otakar II. také v Rakousku, např. ve Vídni (Durdík

1989, 233), středoevropský kastel ovlivnil také architekturu v Uhrách, důkazem tohoto inspiračního zdroje je např. dispozice hradu v Köszege (Durdík 1998, 267-272). Významnou roli pravděpodobně sehrál i při vzniku charakteristického pravidelného hradu Řádu německých rytířů v Pobaltí s příkladnou ukázkou tohoto hradního typu v Královci (Königsbergu) (Durdík 1998, 260-262).

Mezi královskými hrady se ve sledovaném období také poprvé objevují hrady s plášťovou zdí. Tento typ menšího bezvěžového hradu, kde hlavní tíha obrany leží na mohutné hradbě, představuje např. Lanšperk či Svojanov (Durdík 1995, 106-107).

Výstavba sítě královských hradů byla v podstatě dokončena za vlády Přemysla Otakara II. a jeho syna Václava II. Na území Čech jsou nápadné zejména dvě koncentrace královských hradů. První představuje oblast ve středních Čechách tzv. starý Přemyslovský lovecký hvozd na řece Berounce, který reprezentují hrady Týřov, Křivoklát, Nižbor, Džbán, Hlavačov, Angerbach u Kožlan, Jivno, Jenčov, Tetín a pravděpodobně i Hořovice (Durdík 1995a, 334). Druhá linie královských hradů a její vznik v Jižních Čechách je nepochybně výsledkem střetu s rostoucí mocí a rozpínavostí rodu Vítkovců v této oblasti. Královské hrady jsou zde koncentrované zhruba na řece Lužnici, Vltavě a Otavě. Linie hradů je tvořena hrady Hradištěm, Bechyní, Orlíkem, Zvíkovem, Hlubokou, Pískem, Myšencem, Protivínem, Újezdcem a snad i Vitějovicemi (Durdík 2000, 18).

V souvislosti se stoupajícími možnostmi šlechty byla v tomto období prolomena typologická hranice mezi královskými a šlechtickými hrady. Snaha šlechty o přiblížení se královským dispozicím hradu se projevila několika výjimečnými stavebními podniky. Někteří šlechtici s příznivým vztahem k panovníkovi si začínají stavět hrady, které se svou dispozicí a celkovou okázalostí blíží hradům královským. Tyto šlechtické hrady s obvodovou zástavbou byly stavěny s použitím kvalitních stavebních hutí, jejichž výsledkem je vysoká výtvarná úroveň a kromě rozměrů, které nevybočují ze standardu šlechtických stavebních podniků, mají všechny prvky velkého královského hradu ((Durdík 1978, 48-49). Takovým příkladem jsou hrady Vízmburk (např. Hejna 1975; 1978; 1985) a Říčany (Durdík – Kašpar 2002).

Převážná část šlechtických hradů druhé poloviny 13. století však patří bergfritové dispozici, vedle které se vyvinul ještě úspornější typ hradu s jedinou hlavní i obrannou stavbou v podobě mohutného obdélného paláce, jehož delší osa je rovnoběžná se směrem přístupové komunikace (Durdík 2000, 173-174). Mezi archeologicky zkoumané objekty tohoto typu lze zařadit hrad Řebřík (Durdík – Frolík 1982) a Tetín (Durdík 1975). Pravděpodobně

z jihovýchodního a východního sousedství se k nám rozšířil již výše zmiňovaný typ hradu s plášťovou zdí. Takovým příkladem šlechtického hradu je Pustohrad u Hořic (Durdík 1980, 261-264; Petráček – Tomášek 1999). Do tohoto období je možné zařadit např. i hrad Košumberk (Durdík 2000, 282; Frolík – Sigl 2002, 64). Z oblasti Podunají k nám také ojediněle proniká čtverhranná útočištná věž, např. hrad Klenová, Žerotín či Choustník (Durdík 1995, 21). V případě ojedinělého architektonického řešení hradu Choustníku, který lze díky své dispozici zařadit mezi hrady typu Ganerbenburg, tzn. dvojhrad (Durdík – Sušický 2002, 41-44), jsou do hradní dispozice včleněny čtverhranné útočištné věže dvě. Pro tento typ hradu jsou charakteristické dvě hradní jádra, z nichž každé bylo sídlem jedné rodiny, opevnění je pro celý hrad společné (Durdík 1995, 117).

Pozoruhodnou skupinu středověké hradní architektury, kterou je na tomto místě nutné zmínit, jsou hrady skalní. Výskyt skalních hradů v Čechách do jisté míry udává rozsah vystupujících reliktních české křídly. Rozpukáním sedimentů české křídly a jejich následným zvětráváním došlo na několika místech ke vzniku skalních měst, která byla pro výstavbu skalních hradů velice výhodná. V Čechách byly skalní hrady intenzivně stavěny hlavně v oblasti Českého Švýcarska, které navazuje na Saské Švýcarsko v sousedním Německu, dále byla ke stavbě opevněných sídel hojně využívána oblast dnešní CHKO Kokořínsko a na něho navazující území Polomených hor se svými výběžky. Vůbec nejrozsáhlejší a také nejvíce využívanou oblastí ke stavbě skalních hradů byla dnešní CHKO Český ráj a poslední oblastí s větším výskytem těchto staveb je CHKO Teplicko-Adršpašské stěny (Gabriel 1989, 125-126). Typologie skalních hradů není vzhledem k její široké skupině doposud bezpečně uzavřena. Podle T. Durdíka (Durdík 2000, 501-502) je skalním hradem objekt, který byl vystavěn na výrazném skalním, nejčastěji pískovcovém útvaru, který je využit k zahloubení místností obytného či hospodářského charakteru, doplněných dřevěnou nebo zděnou zástavbou a zároveň je využit i jako opevnění. Podle F. Gabriela a J. Smetany (Gabriel – Smetana 1986, 280) je skalním hradem takový objekt, který je situován na skalním suku se vstupem ve výšce 3-6 m od základny skalního bloku. Převýšení skalního suku je hlavním obranným prvkem hradu a vlastní hrad se rozkládá vždy na horní ploše skály, přístupné upravenou spárou. Je otázkou, zda výše uvedené definice pevně vymezují hranice skalního hradu. Vzhledem k velké variabilitě této skupiny bude tento problém jistě předmětem mnoha dalších diskuzí.

K nejstarším ukázkám hradů tohoto typu v Čechách patří např. hrad Hřídělík (Gabriel 1979, 57) či Drábské světničky (Chotěbor 1981, 71), které vznikly patrně již ve druhé polovině 13. století.

Významnou kategorií panských sídel stavěných na našem území od druhé poloviny 13. století až do 17. století tvoří tvrze. Oproti hradu je tvrz kvalitativně nižší typ středověkého feudálního sídla zpravidla menších rozměrů s charakteristickou vazbou na vesnické či městské osídlení (např. Durdík 2000, 566-567; Hejna 1956, 7; Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, V-VIII). Mezi majitele tvrzí patřili drobní a nižší šlechtici (rytíři, vladykové či zemané), církevní instituce nebo ušlechtilí manové, kteří si své tvrze stavěli v souvislosti s rozvojem tzv. manských systémů kolem důležitých hradů. Od druhé poloviny 14. století se stavebníky tvrzí stále častěji stávali i nejbohatší měšťané. Z hlediska funkce obranné poskytovala tvrz majiteli bezpečí v případě drobných potyček, loupežných přeпадů apod. Pro vojsko však vzhledem k opevnění, které nemohlo nahradit pevnostní systém hradů, nepředstavovalo dobytí tvrze větší problém. Vedle funkce obytné byl také významný podíl funkce hospodářské. Každé sídlo tvořilo přirozené centrum malého šlechtického statku, z něhož byl organizován hospodářský život. Vzhledem k hospodaření majitele a jeho podnikání ve vlastní režii, býval součástí tvrze i hospodářský dvůr, který byl nejčastěji situován v těsném předpolí tvrze (Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, V-VIII). Mezi nejstaršími tvrzemi z druhé poloviny 13. století převažuje dispozice s obvodovou zástavbou (Chotěbor 1989, 257). Takovou ukázkou je např. tvrz v Praze - Chodově (Huml 1978) či tvrz v Martinicích u Votic (okr. Benešov) (Reichertová 1955). Ke sklonku 13. století se u nás začínají stavět také tvrze s izolovanou (často věžovitou) stavbou, patří mezi ně např. tvrz v Čimicích (okr. Praha 8) (Huml 1985), horní tvrz v Kestřanech (okr. Písek), která byla vícekrát publikována (např. Menclová 1972 I, 277; Kašička 1978; Kuthan 1982, 295-296), nebo tvrz v Tlestkách (okr. Rakovník) (Nechvátal – Radoměřský 1963). V tomto období vznikají ojediněle už i tvrze v kombinaci paláce a věže, patří mezi ně např. tvrz v Ervěnicích (Nechvátal 1965), tento typ se ale častěji objevuje až v průběhu 14. století v podobě komplikovanějších dispozic, např. Dírná (okr. Tábor), či Zásmuky (okr. Kolín) (Chotěbor 1996, 36-38). Společným znakem všech tvrzí po celý středověk bylo opevnění. Základním fortifikačním prvkem byl příkop a val. Příkopy byly velmi často napuštěny vodou, nebo byly propojeny s rybníkem. Uvnitř věnce zemního opevnění chránila vlastní areál tvrze obvykle zděná nebo lehká dřevěná (palisáda, hradba ze zahrocených fošen nebo vyplétaný plot) hradba (Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, XI-XIX).

3. 4. Vývoj hradní architektury ve 14. století

Vývoj hradní architektury 13. století vyznívá kolem roku 1300. Prudký rozvoj šlechtické hradní architektury v následujícím období byl jistě vyvolán možnostmi větších feudálních stavebníků, které se blížily možnostem královským. Na přelomu 13. a 14. století a v období první poloviny 14. století se začíná široce uplatňovat hradní typ s čtverhrannou obytnou věží (donjonem), která je hlavní obytnou i obranou stavbou (Durdík 2000, 118). Nejstarší ukázkou je např. hrad Rabí (Durdík 2000b) nebo Vimperk (Durdík – Kašpar 2000a). V klasické podobě byl volně stojící donjon obtočen hradbou, do níž byl nejčastěji zavázán vstup, popř. další objekt. Obytná věž mohla být také zavázána do obvodové hradby nebo mohla získat i rozvinutější podobu s dalšími obytnými či hospodářskými objekty, takovým příkladem byl např. hrad Křečov, Rabštejnec či Strádov (Durdík 2000, 19). Naše nejstarší hrady donjonové dispozice se pravděpodobně staly vzorem pro stavbu šlechtických věžovitých tvrzí, které byly ve 14. století vůdčím typem sídel drobné šlechty (Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, XIV).

Vzhledem ke své jednoduchosti a univerzálnosti byla dále rozvíjena dispozice bergfritová. V průběhu 14. století se stále staví základní varianty tohoto typu, např. Pirkenštejn (Durdík 2000, 430-431) či Rychmburk (Frolík 1994), dříve vzniklé hrady bergfritové dispozice jsou dále doplňovány dalšími obytnými, hospodářskými nebo obrannými stavbami. Mohlo dojít i ke zdvojení bergfritu např. na hradě ve Vlašimi (Durdík 1988b) nebo v případě hradu Zvířetice dokonce k přidání třetí věže (Durdík 2000, 638).

Další poměrně početnou skupinu hradů tohoto období představují hrady bezvěžové, mezi ně lze zařadit např. hrady s plášťovou zdí. Jak již bylo uvedeno, nejstarší varianty tohoto typu v Čechách vznikly v průběhu druhé poloviny 13. století. V následujícím období kolem roku 1300 je možné k tomuto dispozičnímu typu zařadit např. Kumburk (okr. Semily), Kozlov (okr. Semily) či Bolkov (okr. Trutnov) (Svoboda 1995, 356-362).

V průběhu první poloviny 14. století se v Čechách začal užívat blokový typ hradu. Blokovou dispozici charakterizuje donjon, který srůstá spolu s palácovými křídly do bloku obklopujícího nádvoří buď zcela, nebo jen ze tří stran (Durdík 2000, 69). Nejstarší ukázkou tohoto typu je např. hrad Zlenice (Durdík – Chotěbor 1972) či Děvín u Prahy (Durdík 1981a). Blokova dispozice mohla vzniknout i přestavbou staršího hradu, takovým příkladem je např. Hrubý Rohozec (Peřina 2007) či Kost (např. Durdík 2009, 94, 97; Knop 1986; Menclová 1972 I, 398-402; Menclová – Štorm 1957).

Mezi úsporné typy šlechtických hradů používané v tomto období stejně jako v průběhu druhé poloviny 13. století patří hrad s palácem jako hlavní obrannou i obytnou stavbou (Durdík 2000, 173-174). K nejzachovalejším ukázkám hradů tohoto typu u nás patří např. Vlčtejn či Průhonice (Durdík 1995, 106). Charakteristickým hradním typem doby Karla IV. jsou hrady dvoupalácové dispozice. Jádro hradu se skládá ze dvou hmotově srovnatelných paláců situovaných souběžně na protilehlých stranách pravidelného nádvoří. Zbylé strany uzavírá vysoká hradba, ve které mohl být umístěn vstup (Durdík 2000, 127). Vzhledem k velkému obytnému prostoru se hrady dvoupalácové dispozice zanedlouho staly typem vyloženě módním, stavěným především předními šlechtickými rody. Takovým příkladem je např. rožmberský Helfenburk u Bavorova či Maidštein (Durdík 2000, 19-20). Důraz stavebníka na pohodlné a prostorné bydlení a na druhé straně jistá pasivita obranné schopnosti hradu je projevem poměrně klidné doby vlády Karla IV., kdy nebylo nutné věnovat obranným prvkům hradu takovou pozornost. Další výraznou skupinou hradů tohoto období jsou stavby dvouvěžové. Nejjednodušší ukázkou hradu tohoto typu je patrně Hamrštejn (Brych – Rendek 2002, 70), kde bylo jádro hradu tvořeno dvěma věžemi a dřevěným palácem obtočenými obvodovou hradbou. Složitější varianty představují objekty s větším počtem budov situovaných okolo obdélného dvora, který je sevřen mezi dvěma čtverhrannými věžemi. Příkladnou ukázkou je rožmberský Český Krumlov (Durdík 1998a, 57) nebo koncem století založený hrad Trosky (Menclová 1972 II, 96-97), kde byl pro stavbu věží unikátně využit dvoupólový čedičový útvar.

Síť královských hradů byla v podstatě dobudována za posledních Přemyslovců a král Jan Lucemburský do ní zasáhl spíše ojediněle a ve výjimečných případech. K jeho nejdůležitějším stavbám patřil nepochybně hrad Preitenstein u Nečtin (Durdík 1998a, 7), který byl strategicky umístěn na zemské stezce jako vojenský opěrný bod, takovým byl pravděpodobně i hrad Adršpach (Čížek – Slavík 1998, 182). V souvislosti s finančními problémy král pověřoval stavbou hradů především šlechtické stavebníky, kterým hrad po dokončení udělil v léno, s podmínkou, že mu hrad musí být v případě potřeby vždy otevřen a k dispozici (Durdík 1998a, 7; 2000, 222). K významnému doplnění sítě královských hradů došlo za Karla IV., který ji rozšířil o několik nových staveb nesoucích jeho jméno. Patří mezi ně např. Karlštejn, Karlsberk (Kašperk), Karlskrone (Radyně), Karlshaus (Hrádek u Purkarce) a další (Durdík 2000, 245). Prakticky každý z jeho hradů patří jinému typu (Durdík 1995, 25), pouze ve dvou případech se Karlovy hrady navzájem podobaly. Byly to hrady Radyně (Rožmberský – Novobilský 1998) a Kašperk (Durdík 2003) s dlouhým obdélným palácem, který byl vložen

mezi dvě věže. S věžemi srostlý obdélný palác zde stojí uvnitř ohrazené plochy zcela bez kontaktu s obvodovým opevněním (Durdík 2000, 20).

Nejznámější z Karlových hradů je jistě hrad Karlštejn (např. Durdík 1997a; Dvořáková – Menclová 1972). Jeho složitá dispozice se dvěma obytnými věžemi obsahujícími kaple a s impozantním sálovým palácem se vyvíjela během samotné stavby hradu. Vycházela zřejmě z králových osobních potřeb a potřeb k uložení korunovačních říšských klenotů a významného souboru ostatků. K tomuto hradnímu organismu se stupňovitě uspořádanými stavbami krytými za štítem velké věže s kaplí sv. Kříže (která patří k nejpůsobivějším gotickým interiéřům v Evropě), prakticky nelze na poli české hradní architektury nalézt obdobnou stavbu (Durdík 1997a, 52-58).

Celkově lze říct, že u hradů prvních tří čtvrtin 14. století je viditelná až nápadná pasivita jejich obrany, také volba staveniště je v několika případech z hlediska obrany poměrně nevýhodná (Karlštejn). Větší důraz je kladen na obytnou složku hradu, kde dochází na úkor obranyschopnosti hradu ke zvyšování komfortu bydlení. V následujícím období se u staveb dvorské huti Václava IV. tyto tendence ještě více prohlubují (Durdík 1997, 69). Zvýšená pozornost je věnována vybavení vnitřních prostor jednotlivých místností a také uzavřenému prostoru nádvoří. V případě Václavova hradu Točnicku (např. Durdík 2000, 553-556; Menclová 1972a) se dokonce palác dostává na nejexponovanější místo nad šijový příkop. Jádro hradu zde navazuje na dvoupalácovou dispozici obohacenou o čtverhrannou věž, která se svým umístěním dostává až do podružného postavení (Durdík 2000, 555). Věžovitý palác hrál důležitou roli v podobě Václavových hradů. Představoval hlavní obytnou stavbu hradu a vedle Točnicku je typickou ukázkou na dalších královských hradech (Loket, Nový hrad u Kunratic nebo Vlašský Dvůr v Kutné Hoře (Durdík 1995, 27). Vyvrcholením snah o pohodlné bydlení a intimitu prostor vedle současného omezení obranných prvků hradu až na hranici minima je hrad Krakovec (Menclová 1972 II, 133-142), který se již svými kvalitami blíží kvalitám zámku.

Vedle královských hradů doby Václava IV. vznikají také prestižní stavby významných feudálů, doplněné o charakteristické stavební prvky používané dvorskou hutí, jakými jsou např. bosované kvádry či klenební pole nepřizpůsobující se půdorysu místností atd. (Durdík 2000, 21). Hrádek v Kutné Hoře (Menclová 1972 II, 179-181) byl pravděpodobně stavěn podle předlohy Václavova pražského Hrádku na Zderaze (Durdík 2000, 186), vysokých kvalit dosahuje i hrad Jenštejn (Menclová 1972 II, 143-146), který byl soukromou rezidencí

arcibiskupa Jana z Jenštejna. Z dalších prestižních šlechtických hradů je nutné jmenovat např. Egerberk, Kynžvart či Vysoký Chlumeč (Durdík 2000, 21).

3. 5. Vývoj hradní architektury v 15. století

Vývoj hradní architektury doby Karla IV. a jeho syna Václava IV. byl přerušen husitskými válkami, které tvrdě prověřily slabá místa dosavadních hradů. Snahy stavebníků o vznik co nejpohodlnějších a nejkrásnějších rezidencí se logicky obrátily úplně jiným směrem.

Zlom ve vývoji fortifikací představuje opevnění hlavního centra husitů – města Tábora, kde se vedle nových prvků aktivní obrany jako je barbakán a parkánové dělostřelecké bašty, poprvé objevují i věže bateriové, a to jak okrouhlé, tak polygonální (Durdík 2000, 194-195). Toto převratné opevnění Tábora, vzniklé před rokem 1430, je první reakcí na evropský masový rozvoj a použití palných zbraní (především artilerie) v 15. století u nás (Durdík 1997, 70).

Během husitských válek bylo vybudováno poměrně málo hradů, jde především o stavby provedené husitskými hejtmany, které měly sloužit jako opěrné body či zimoviště husitských vojsk, např. Valečov Bernarda a Bartoše z Valečova (Chotěbor 1980; 1986), či hrad Kalich Jana Žižky z Trocnova (Smetana – Gabriel 1981), nebo jako sídla zbohatlých husitských hejtmánů blížící se svojí dispozicí malým hrádkům předcházejícího období. Takovou ukázkou je např. Sión Jana Roháče z Dubé (Janská 1963), či Oltářík Jakoubka z Vřesovic (Menclová 1972 II, 332-333).

Reakcí majitelů hradů na rozvoj palných zbraní a ničující účinky obléhacího dělostřelectva za husitských válek mohla být také volba stavení na vysokých, někdy až extrémních polohách a osamělých vrcholech, které nebylo možné ohrozit přímou střelbou (Durdík 2000, 22-23). Vzhledem k problémům, které tyto polohy přinášely (problematické zajištění každodenního provozu hradu, obtížné zásobování vodou apod.), většina těchto nových hradních staveb po celkovém uklidnění válečných poměrů zanikla. Takovým příkladem je např. hrad Starý Berštejn, Ronov u České Lípy (Gabriel – Panáček 1998) či Stohánek (Gabriel – Panáček 1993). Další reakcí majitelů hradů bylo zavedení systému aktivní dělostřelecké obrany. Jeden z prvních byl použit na Zvíkově (Durdík – Sušický 2002, 151), kde po zkušenostech z obléhání hradu v roce 1429 nechali Rožmberkové vystavět nový parkán, který zpevňovalo šest dovnitř otevřených čtverhranných bašt se šterbinovými střílnami. Upravovány byly i hradby, které dostaly nové kryté střelecké ochozy, dále byl prohlouben příkop a došlo zde také ke zpevnění valů (Čechura – Ryantová 1989, 39-41; Durdík 2000,

635-636; Varhaník 2002, 130). Podobné úpravy proběhly i na dalším Rožmberském hradě Choustníku (Durdík – Sušický 2002, 42), kde byla ke zlepšení obranyschopnosti hradu navíc použita předsunutá věž, která byla patrně předchůdcem pozdějších předsunutých dělostřeleckých bašt, stavěných v 70. letech 15. století (Durdík 2000, 215). Vedle zavádění systému aktivní dělostřelecké obrany byl také kladen důraz na prvky tradiční pasivní obrany, na odolnost a mohutnost opevnění, které postupně dostávalo lineární charakter. V rámci pasivní obrany byly stavěny další mechanické překážky, především štítové zdi nebo valy situované v čele hradu, které svojí hmotou chrání před střelbou vlastní jádro hradu (Durdík 2000, 541). Příkladnou ukázkou hradu se štítovou zdí je např. hrad Krupka (Menclová 1972 II, 472), na hradě Pravda byl vystavěn v čele hradu vysoký zemní val, který svojí hmotou v podstatě nahradil funkci štítové zdi. Tento pasivní obranný prvek byl navíc doplněn dvěma sypanými baštami čtvrtkruhového půdorysu, které byly bezpochyby určeny k nasazení palných zbraní (Varhaník 2002, 128). Na hradě Klenová (Durdík – Sušický 2005, 76) byl mohutný čelní val zvenku vyzděn a navíc zpevněn mohutnými plnými baštami. Jedna z nejzajímavějších kombinací prvků aktivní a pasivní obrany v české hradní architektuře vznikla před polovinou 15. století na hradě Velhartice (např. Durdík – Sušický 2005, 239; Menclová 1972 II, 292-293), kde byl využit jako součást dispozice mohutný zděný opevněný most se čtyřmi oblouky, který nesl krytou spojovací chodbu. Ucelenější obranné systémy s kombinací prvků aktivní a pasivní obrany vznikají okolo poloviny 15. století např. na hradě Kumburk (Tomíček – Úlovec 1998) či Ronov u České Lípy (Gabriel – Panáček 1998). Stavební aktivity na českých hradech v době po husitských válkách a za vlády Jiřího z Poděbrad byly v podstatě zaměřeny hlavně na obrannou složku hradů. Obytné části hradů byly upravovány pouze ve výjimečných případech (např. z důvodu nutných praktických potřeb apod.). Český král Jiří z Poděbrad se po husitských válkách snažil o navrácení královských hradů, které byly rozchvácené šlechtou a vzhledem k této finančně i politicky náročné činnosti sám hrady nestavěl (Durdík 2000, 232). Jedinou výjimkou byla přestavba hradu Litice nad Orlicí, kde bylo jak v případě obytných částí hradu, tak v případě opevnění použito stavební hutě nízké úrovně, projevující se v použití nenáročných, hrubě a neobratně provedených až nekvalitních architektonických článků dochovaných v jádru hradu (Kuthan 2010, 51). Překvapující je i systém opevnění, který svojí kvalitou i účinkem zůstává pozadu za stavební produkcí předních šlechticů této doby (Durdík 1995, 176).

Další nebezpečí pro české hrady představovaly války krále Jiřího z Poděbrad s opozicí, během kterých se ukázal další pokrok ve vývoji palných zbraní. Výkonnější děla s větším dostřelem

ohrozila i hrady, které byly v době svého vzniku mimo dostřel tehdejších zbraní. Tento problém zčásti vyřešilo použití předsunuté bašty, která nebezpečný prostor zablokovala (Durdík 2000, 457-458). V případě hradu Český Šternberk nebezpečný prostor ve tvaru hřebenu, na němž hrad stál, blokovala ohrazená předsunutá bašta tvořená věží s břitem s možností použití palných zbraní, toto výjimečné předsunuté opevnění vzniklé pravděpodobně až po roce 1479, je považováno za jedno z nejprogresivnějších u nás (Varhaník 2002, 134). Pokud byl nebezpečný prostor tvořen planinou, obracela se k němu bašta obloukovitě vypnutým čelem, ze kterého bylo možné prostor postřelovat (Durdík 2000, 458). Takovou ukázkou je např. předsunuté opevnění Hasištejna (Menclová 1972 II, 323-324) nebo Vimperku (Durdík 2000, 596). Vrcholem uceleného systému aktivní i pasivní obrany představuje pozdně gotické opevnění hradu Helfenburku u Bavorova (Varhaník 2002, 134), jehož modernizace je kladena do let 1477 – 1483. Do období 70. let 15. století je možné zařadit i kvalitní ukázkou fortifikace hradu Ohebu nebo opevnění Svojanova (Menclová 1972 II, 310-313). Další článek aktivní obrany představuje bateriová věž umožňující větší koncentraci děl. Bateriová věž je nejčastěji okrouhlého nebo polookrouhlého, méně často polygonálního půdorysu, převyšuje přilehlé hradby a je charakteristická svými silnými zdmi. Bateriová věž může být použita v kombinaci s jinými prvky obrany nebo ve větším počtu tvořit hlavní obranný systém hradu (Durdík 2000, 52), takovým příkladem může být opevnění hradu Doubravská Hora (Menclová 1972 II, 437-440) či dělostřelecký systém na hradě Hartenštejn (Durdík 1994b, 24), který představuje jednu z nejpromyšlenějších kombinací prvků aktivní obrany se spirálovitým vedením přístupové komunikace.

3. 6. Vývoj hradní architektury ke sklonku středověku a na počátku novověku

Za vlády Vladislava Jagellonského dochází k vyvrcholení vývoje pozdně gotických hradů, které představují stavby Benedikta Rieda a okruhu jeho stavební hutě, vlivy saské architektury okruhu Arnolda Vestfálského, stavby Rožmberků a Pernštejnů, jimiž celý vývoj středověké hradní architektury končí (Durdík 2000, 24). Za Vladislava Jagellonského došlo k velkolepé přestavbě hradu Křivokláta, Pražského hradu a stavební práce v podobě oprav proběhly i na Karlštejně (Kuthan 2010, 548). Vedle okázalé přestavby rezidenčních prvků na Křivokláte se stavebník zaměřil i na obrannou složku hradu. Byl zde vybudován dokonalý systém aktivní dělostřelecké obrany, ve kterém byla poprvé použita i velká zemní polygonální bašta (bollwerk), umožňující koncentraci velkého počtu děl (Durdík 2000, 301-302). Stavební mistr Benedikt Ried vedl přestavbu Pražského hradu, která byla patrně podnikem stavovské a zemské reprezentace (Durdík 2000, 600), i když je více než pravděpodobné, že král tento

podnik sám inicioval (Kuthan 2010, 546). Na Pražském hradě byl přebudován starý královský palác, kde vznikl Vladislavský sál, hrad byl také nově opevněn, několik mohutných bateriových věží mělo hrad zajišťovat ze severní strany, na straně jižní byly vybudovány bašty a na východní straně byl použit barbakán (Menclová 1972 II, 380-383). Benedikt Ried měl na starosti i výstavbu vnějšího opevnění Švihova (Durdík – Kubů 2006) a Rabí (Durdík 2000b), kde pracoval s pravidelně rozloženými baštami, které spolu s hradbou nesly hrázděné střelecké ochozy. Vlivy okruhu saského dvorního stavitele Arnolda Vestfálského, které jsou charakteristické především užíváním sklípkových kleneb, lineární profilací architektonických článků, záclonových oblouků a jiných prvků (Durdík 2000, 51) jsou dobře patrné na Doubravské hoře u Teplic (Menclová 1972 II, 437-440), podoba opevnění zde však nepatří k nejvyspělejším a je spíše zaostalá. Vlivy tohoto okruhu jsou také patrné např. na Střekově (Menclová 1972 II, 445), Hrubém Rohozci (Peřina 2007, 291) nebo v Budyni nad Ohří (Durdík 2000, 91) a na dalších hradech. Mezi nejreprezentativnější a nejnáročnější šlechtické rezidence tohoto období patří jihočeské hrady šlechtického rodu Rožmberků. Kontinuální vývoj obytné složky hradu zde nebyl během husitských válek jako na ostatních místech českého území nikdy přerušen (Durdík 2000, 24; Menclová 1972 II, 480), to se samozřejmě odrazilo i v celkové podobě sídel, jako je hrad v Českém Krumlově (Menclová 1972 II, 485-488) či v Jindřichově Hradci (Durdík 1992, 69-83), která mezi nejnáročnější šlechtické rezidence své doby jistě patří.

Celkový vývoj české středověké hradní architektury se uzavírá významnou stavební produkcí pánů z Pernštejna. Představují je např. hrady Kunětická Hora, Pardubice, Potštejn (Menclová 1972 II, 496). Hrad Potštejn u Rychnova nad Kněžnou získali Pernštejnové v roce 1495, za nich byl významně rozšířen a přestavěn (Vorel 1999, 100, 114). Stavební práce byly zaměřeny i na opevnění. Pernštejnským doplňkem zde byl opevněný koridor vstupní cesty tvořený dvěma paralelními hradbami vybíhající daleko před hrad (Menclová 1972 II, 502-503). Tento prvek byl použit i na Kunětické Hoře u Pardubic, kde bylo přestavěné jádro obklopeno mohutným opevněním, které zpevňovaly menší dovnitř otevřené polookrouhlé bašty a drobné čtverhranné věžičky. Hlavní dělostřelecká obrana však ležela na třech velkých sypaných rondecích, jejichž koruny byly opatřeny hradbou s dělostřeleckými střílnami a hrázděným ochozem pro střelce z ručnic (Durdík 2000, 310). Ještě dokonalejší opevňovací systém Pernštejnové vystavěli na hradě v Pardubicích (Menclová 1972 II, 509-511; Vorel 1999, 116), kde vlastní hrad stál v opevněné ploše již bez kontaktu s mohutným pravidelným zemním opevněním, které zpevňovaly čtyři protáhle okrouhlé nárožní rondely. Patu valu obíhala zeď

s klíčovými střílnami, celé opevnění navíc obklopovala vodní hladina. Obranný systém hradu v Pardubicích, spolu s dalšími analogickými Pernštejnskými stavbami představuje vrchol vývoje středoevropských hradních fortifikací.

Bouřlivé události probíhající na území Čech po celé 15. století vystřídaly relativně klidné poměry následujícího období. Politicky významné bylo hnutí za zemský mír, mohlo být jedním z prvních kroků k zeslabení pevnostního významu hradu (Vlček 2001, 10). Díky osmanskému nebezpečí, které hrozilo z jihovýchodu, se opevňovací aktivity hradů soustředily spíše tímto směrem (Vybíral 2007, 436-438) a další opevňování českých hradů ve změněných společenských podmínkách již nebylo nutné. Pozvolný vývoj hradní architektury tak dospěl až k přeměně hradu v zámek. Pro rezidenční účely byly hrady podle tehdejších nároků nepohodlné a těžko přístupné. Tam, kde terénní situace dovolila rozšíření původní stavby, se většinou začalo s přestavbou hradu v pohodlnější rezidenční sídlo – zámek. Jiné hrady byly využívány pouze jako hospodářské a pomocné provozní nebo správní objekty a ty, které nesplňovaly ani jednu z těchto možností, byly postupně opuštěny a ponechány svému vlastnímu osudu (Vlček 2001, 9-10). Hrad Freudenstein (Durdík – Sušický 2005, 35), který si v letech 1516 – 1517 nechali vystavět Šlikové na kontrolu a obranu stříbrných dolů v Jáchymově, byl poslední realizovanou hradní stavbou na území Čech. Definitivní konec vojenské funkce hradů nastal po třicetileté válce, kdy z rozkazu císaře došlo k rozboření některých hradů v Čechách (např. Menclová 1972 II, 514; Roubík 1941, 128-131).

4. Nástin vývoje hradní architektury v severovýchodních Čechách

4. 1. Úvod

Cílem této kapitoly je podat stručný přehled vývoje hradní architektury ve vymezené části severovýchodních Čech, ve smyslu určení doby existence jednotlivých sídel prostřednictvím písemných a archeologických pramenů, nastínění stavebního vývoje a interpretace jejich základní funkce. Vymezená oblast byla pro toto studium autorem definována geograficky. Její stanovené hranice tvoří vodoteče a výrazné terénní reliéfy (příl. 1; obr. 1.). Severní hranici sledovaného území tvoří výrazný geomorfologický celek Krkonoše. Severozápadní hranici vymezuje vodoteč řeky Jizery s příležitostnými přesahy k hradům situovaným při jejím pravém břehu, z jihozápadu oblast uzavírá vodoteč řeky Žehrovky a část Vyskeřské vrchoviny, z jihu Velišský hřbet a geomorfologický podcelek Bělohradská pahorkatina. Východní hranici území pak tvoří vodoteč řeky Labe. Výsledky bádání v oblasti české kastellologie dovolují zařadit a rozdělit jednotlivé hrady ve zkoumané oblasti do dispozičních

typů, které jsou definovány a časově zařazeny v odborné literatuře např. (Durdík 1978; 1995; 1998a; 2000; Gabriel 1989; Gabriel – Smetana 1986). Této problematice je také věnována předchozí kapitola.

4. 2. Charakteristika vymezeného území

Vymezené území se rozkládá na pomezí severních a východních Čech. Z hlediska územních celků zahrnuje část okresu Jablonec nad Nisou, podstatnou část území Semilského okresu, část Jičínského a Trutnovského okresu. Celou jižní část studované oblasti zabírá Jičínská pahorkatina. V její jihovýchodní části z roviny výrazně vystupuje Hořický a Libotovský hřbet, oba jsou tvořeny křemičitými a kaolinickými pískovci (Culek a kol. 1996, 59; Demek a kol. 1987, 204, 320). Jihozápadní část má charakter k jihu ukloněné pískovcové tabule křídového souvrství rozčleněné erozí na samostatné vrchovinné skupiny. Na zdvižených kvádrových pískovcích eroze vytvořila skalní města (např. Hruboskalsko či Prachovské skály) a spleť kaňonů. Plošiny kvádrových pískovců místy prorážejí roztroušené sopečné třetihorní čediče, které tvoří vyvýšeniny a skalní útvary (např. Trosky, Vyskeř) (Culek a kol. 1996, 151). Křídové souvrství je ze severu a severovýchodu porušeno hlubokým lužickým zlomem ve směru SZ-JV, který zde sleduje Ještědsko-kozákovský hřbet, jenž v podobě nápadné vrchoviny se střední nadmořskou výškou 546 m odděluje Jičínskou pahorkatinu (306 m. n. m.) od Krkonošského podhůří (463 m. n. m.), které zabírá podstatnou část zkoumané oblasti. Krajinu Krkonošského podhůří tvoří převážně plochá vrchovina až členitá pahorkatina, místy členitá vrchovina (např. Lomnická, Staropacká, Novopacká) (Demek a kol. 1987, 410) s převládajícím podkrkonošským permem, který je tvořený složitým komplexem červených pískovců, lupků až rozpadavých břidlic a jílovců (Culek a kol. 1996, 156). Nejsevernější oblast vymezeného území tvoří geomorfologický celek Krkonoše s poměrně pestrá geologickou skladbou, tvořenou starohorními a prvohorními krystalickými břidlicemi a žulami. Krkonoše mají charakteristický reliéf kerné hornatiny se zbytky zarovnaného povrchu na temenech pohoří. Svahy jsou rozčleněny hlubokými údolními svahových toků, z nichž některá jsou přemodelována údolními ledovci (Demek a kol. 1987, 300).

4. 3. Vývoj hradní architektury ve vymezené části severovýchodních Čech v průběhu 13. století

Jednou z nejstarších hradních staveb ve studované oblasti je patrně hrad **Železný** (k. ú. Železnice, okr. Jičín) (Ulrychová 2006), v literatuře zvaný též **Železnice** (Durdík 2000, 643) či Isenberg (Sedláček 1995 V, 199) Hrad byl vybudován na výrazném návrší v areálu

bývalého hradiště nedaleko staré komunikace, ve středověku zvané Hradecká cesta (Ulrychová 2006, 322). Jméno hradu se v písemných pramenech poprvé připomíná v souvislosti s predikátem Čéče ze Železnice již mezi roky 1180-1182 (CDB I, č. 296, s. 265). A. Sedláček (1995 XIII, 125) nesprávně považoval za hrad Železnici zaniklý dvůr Třebokov na Plzeňsku (Anderle – Rožmberský – Švábek 1984, 64-65, 71-72), v jehož okolí měl Čéč své majetky. Archeologické nálezy z 12. až první poloviny 13. století, které byly nalezeny v areálu hradu (Ulrychová 2006, 322), však potvrzují dosud diskutovanou lokalizaci Čéče ze Železnice a jeho hradu do Železnice u Jičina. Jednodílný hrad kapkovitého půdorysu (příl. 1; obr. 2), patrně zanikl už v průběhu 14. století (Sedláček 1995 V, 200). Jádru hradu bylo těžce poškozeno novověkým lámáním kamene a z hradu se dochovaly pouze pozůstatky vnějšího valu a příkopu. Na základě současného stavu poznání hrad nelze blíže charakterizovat či typologicky zařadit.

Do první poloviny 13. století je možné zařadit dnes již zaniklý hrad **Šluspárek** (k. ú. Úhlejev, okr. Jičín) (Sigl 1980), který byl vybudován na vyvýšenině nad soutokem Bystrého a Hornouhlejovského potoka nedaleko Miletína. Písemné prameny o hradu mlčí (Sedláček 1995 V, 129). Archeologické nálezy z výzkumu J. Sigla (Sigl 1980) dokládají krátkou dobu jeho existence, ukončenou patrně již ve 40. letech 13. století (Sigl 1980, 24). Jednodílná dispozice oválného půdorysu byla opevněna valem a příkopem, na nejpřístupnější straně bylo opevnění zdvojnásobeno (příl. 1; obr. 3.). Vnitřní opevnění bylo tvořeno nasucho kladenou zdí a doplněno palisádou (Sigl 1980, 22). Zlomky mazanice a další zjištěné archeologické situace vypovídají o charakteru převážně dřevěné vnitřní zástavby (srov. Sigl 1980, 22-23). Zánik hradu mohl souviset se získáním Miletínska řádem německých rytířů v roce 1241 (Sigl 1980, 24; Sedláček 1995 V, 124).

Řád německých rytířů si v prostoru staršího miletínského hradiště (dnešní intravilán města **Miletín**, k. ú. Miletín, okr. Jičín) vystavěl snad již kolem poloviny 13. století komendu (Balatková 1983, 207; Durdík 2000, 362) jejíž podoba (příl. 1; obr. 4.) není doposud dostatečně známa. Stavební podoba miletínské komendy mohla představovat syntézu hradní a monastické architektury ovlivněné řádovými i obrannými potřebami majitelů. Její detailnější poznání však zůstává úkolem dalšího výzkumu. Artefakty nalezené v areálu komendy pocházejí z průběhu 13. – 15. století (Ulrychová 1997) což koresponduje s dobou existence komendy uváděnou v písemných pramenech (Balatková 1983, 211-212).

V nejvýchodnější části vymezeného území nedaleko města Hostinného vznikl ve druhé

polovině 13. století hrad **Bradlo** (k. ú. Dolní Olešnice, okr. Trutnov) (Hejna 1974). Nevelký jednodílný hrad (příl. 1; obr. 5.) situovaný na vysokém stejnojmenném vrcholu, který se vypíná nad pravým břehem horního toku Labe, je opět možné spojovat s počínající fází vnější kolonizace této oblasti řádem německých rytířů z miletínské komendy (Hejna 1974, 408). Písemné prameny o hradu mlčí a není známé ani jeho původní jméno. Bližší informace o stavební podobě a jeho vzniku přinesl až archeologický výzkum pod vedením A. Hejny v letech 1966 – 1968 (Hejna 1974). Jednodílná dispozice byla na čelní straně opevněna příkopem a valem, vnitřní areál hradu obíhala z čelní strany a části bočních stran masivní hradba vystavěná z kamene bez použití malty. Zbytek obvodu byl přirozeně chráněn strmými skalními svahy, ale i zde je možné předpokládat průběh vnitřního opevnění (Hejna 1974, 371-372). Hlavním objektem hradu byla na severozápadní straně situovaná čtverhranná obytná věž, jejíž spodní část byla vystavěna z nasucho, případně na hlinu kladených kamenů. Na základě nálezů silné vrstvy mazanice uvnitř i vně této stavby lze uvažovat o použití dřevěné či hrázděné konstrukce v její horní části (Hejna 1974, 377). Další zástavba se soustředila při západní straně areálu hradu, kde byl během archeologického výzkumu zjištěn nepravidelný lichoběžný objekt s vnějším přístavkem, interpretovaný vedoucím výzkumu jako hradní kuchyně (Hejna 1974, 399). K tomuto objektu přiléhala směrem do nádvoří chodbovitá stavba s ohništěm. Vzhledem k četnosti nálezů strusky a dalších kovových předmětů v okolí ohniště byl tento objekt označen jako kovárna (Hejna 1974, 399-400). Další menší objekt, zřejmě provozní, byl situován v severovýchodním koutě nádvoří. Hrad Bradlo lze vzhledem k přítomnosti obytné věže a další zástavby ve vnitřním areálu hradu zařadit mezi hrady donjonové dispozice (Durdík 2000, 79). Prostřednictvím archeologického výzkumu bylo zjištěno, že velmi prostá až primitivní výstavba ze dřeva a kamene bez použití malty v malém nečleněném areálu nebyla jen přechodným provizorním opevněným sídlem, ale že v době své existence v období od druhé poloviny 13. století do průběhu první poloviny 14. století plnila všechny funkce opevněného středověkého sídla (Hejna 1974, 402-403).

S kolonizačním podnikáním Miletínské komendy patrně souvisí i opevnění zbudované na ostrožně v poloze Hrádek nad soutokem dvou potoků nedaleko obce Bezník. V literatuře je poloha označovaná jako **Hrádek u Bezníka** (k. ú. Bezník, okr. Jičín) (Benešová 1991-1992). Historické prameny o existenci hrádku¹ mlčí a archeologický zjišťovací výzkum nepřinesl žádný datovací materiál (Benešová 1991-1992, 82). Jednodílnou dispozici oválného obrysu

¹ Pojem "hrádek" není přesně vymezen kastellologickou terminologií. Jedná se o objekt, který se svou velikostí řadí mezi hrad a tvrz, obecně "malý hrad" (Durdík 2000, 185).

bez vnitřní stopy zástavby obíhá z čelní a jihovýchodní strany příkop a val, přístupová strana je na šíji chráněna dalším příkopem (příl. 1; obr. 6.). Zánik Hrádku u Bezníka (pokud byl vůbec dostaven) lze předpokládat nejpozději ve druhé polovině 13. století (Benešová 1991-1992, 87). Pouze hypoteticky lze tento opevněný objekt charakterizovat jako sídlo typu malý hrad (Durdík 2000, 175).

Bližší datace není možná ani v případě lokality zvané jako **Hrad u Malé Lhoty** či Staré Hradu u Malé Lhoty (k. ú. Rytířova Lhota, okr. Jičín) (Durdík 2009, 79; Waldhauser 2006, 111-112), situovaného na pískovcové ostrožně nad Pleskotským mlýnem v poloze Na Starých hradech. Písemné zprávy o hradu či hrádku mlčí. V areálu tohoto opevněného sídla byly nalezeny pouze nečetné fragmenty keramiky z 16. – 17. století (Waldhauser 2006, 111). Z jižní strany ostrožnu přetíná dvojitý příkop a val (příl. 1; obr. 7.). Na vnitřní opevněné ploše dosud nebyly zjištěny žádné relikty zástavby. Bližší poznání a časové zařazení tohoto opevnění, které je ve starší literatuře interpretováno také jako hradiště (Filip 1947, 276), zůstává úkolem dalšího výzkumu.

Kolem poloviny 13. století založil Načerát z rodu Ronovců na výrazném pískovcovém vrchu hrad **Brada** (k. ú. Brada, okr. Jičín) (Úlovec 1996a), který jeho jméno poprvé použil v predikátu v roce 1258 (Úlovec 1996a, 10). Existenci hradu ve 13. století dokládají také archeologické nálezy (Ulrychová 2006, 319). Rozsáhlý areál zřejmě dvojdílného hradu oválného obrysu (příl. 1; obr. 8.) z podstatné části koncem 19. století zničily lomy. V níže položené části dispozice se dochovala část nejméně dvouprostorové budovy nejasného stáří. O podobě původně téměř čtverhranného jádra nelze prozatím nic říct. Dochovanou východní část obvodu obchází příkop, před nímž byl vyhozen val. Zlepšení opevnění nejméně dvěma až třemi polookrouhlými dovnitř otevřenými baštami získal hrad až v polovině 15. století (Úlovec 1996a, 21-22). Informace o podobě hradu jsou natolik zlomkovité, že neumožňují žádnou bližší představu, charakteristiku či typologické zhodnocení.

Kolem poloviny 13. století lze předpokládat vznik opevněného sídla v poloze **Hrádek u Lázní Bělohrad** (k. ú. Šárovцова Lhota, okr. Jičín) (Sigl – Vokolek 1983). Stavenišťem tohoto sídla (příl. 1; obr. 9.) se stala ostrožna nad levým břehem Řetického potoka mezi Šárovcovou Lhotou a Lázněmi Bělohrad. Část plochy jeho areálu byla v minulosti zničena těžbou písku. Opevnění v čele rozměrné dvojdílné dispozice tvořil val a příkop. Během archeologického výzkumu, který zde byl proveden J. Siglem a V. Vokolkem (Sigl – Vokolek 1983), byla zachycena destrukce mohutné hrázděné stavby, která byla vybudována

z dubových trámů a nepálených cihel (Sigl – Vokolek 1983, 38). Písemné zprávy o jeho existenci mlčí. Podle archeologických nálezů zde opevněná stavba stála od poloviny 13. století do počátku 14. století, kdy zanikla požárem. Po jejím zániku byl prostor ještě opevněn palisádou a dále využíván (Sigl – Vokolek 1983, 38-39). Zaniklá opevněná středověká lokalita překvapuje svými rozměry (170x140m) a svojí archaickou podobou. Celková interpretace tohoto šlechtického sídla bude úkolem dalšího výzkumu.

Jednu z nejstarších ukázek hradu s plášťovou zdí v Čechách představuje zaniklý hrad dnes zvaný **Pustohrad** či **Buštěhrad** (k. ú. Doubrava, okr. Jičín) (Durdík 1980, 261-264; Petráček – Tomášek 1999) situovaný na nevýrazném zlomu hrany planiny nad pravým břehem říčky Bystřice nedaleko Hořic. Písemné zprávy o hradu mlčí a není známé ani jeho původní jméno. Hrad byl A. Sedláčkem (Sedláček 1995 V, 132) spekulativně spojován se sídlem pánů z Březovic. Archeologické nálezy potvrzují jeho vznik v průběhu druhé poloviny či na sklonku 13. století (Durdík 1980, 264; Petráček – Tomášek 1999, 96). Jádrem malého hradu obrysu nepravidelného pětiúhelníku po celém obvodu obíhal příkop, který ze strany svahu sledoval val. Z jádra hradu ven do čelního příkopu vystupoval čtverhranný objekt, vedle kterého se nacházel vstup (příl. 1; obr. 10.). Plášťová zeď stavěná z lomového kamene na maltu vymezuje velmi malý prostor (26 x 18 m), kde se nacházela vnitřní zástavba, která se patrně příkládala k obvodové hradbě. Nález většího množství vypálené mazanice v tomto prostoru napovídá o převažující dřevěné (roubené či hrázděné) konstrukci této zástavby (Durdík 1980, 261; Petráček – Tomášek 1999, 94). Pustohrad, který zanikl záhy po svém vzniku mohutným požárem, lze zařadit mezi nejstarší, ale i nejmenší reprezentanty tohoto typu hradu v Čechách (Durdík 2000, 463).

Na základě nového stavebně historického průzkumu a podle dendrochronologických dat lze do druhé poloviny 13. století předběžně datovat také vznik hradu **Pecka** (k. ú. Pecka, okr. Jičín) (Kociánová – Houšková – Tomíček 2011). V písemných pramenech se hrad poprvé připomíná k roku 1322, kdy patřil Budivojovi z Pecky, v jehož rodu zůstal téměř až do konce 15. století (Sedláček 1995 V, 104-105; Kociánová – Houšková – Tomíček 2011, 47-48). Hrad byl založen na dominantním vrcholu nad stejnojmenným městečkem. Podélnou dispozici hradu vymezovala obvodová hradba zakončená cimbuřím, na severu a východě doplněná okrouhlými věžemi (příl. 1; obr. 11.). Severní věž zajišťovala a chránila dnes zcela zaniklou vstupní bránu. Druhá, menší okrouhlá věž byla vevázána do východní obvodové hradby, ze které vystupovala polovinou své hmoty. Tato věž s výraznými flankovacími schopnostmi sloužila ke kontrole dlouhého úseku přístupové cesty. Od jihu k ní přiléhala trojprostorový

palác. Zbylá plocha mezi věžemi a prostor podél celé západní hradby byl využit ke stavbě hospodářských budov. V jižní části dispozice se dochovala do skály vysekaná nádrž na vodu, do níž byla později vyhloubena studna. Celý obvod hradu navíc obíhal dnes již zaniklý příkop a val (Kociánová – Houšková – Tomíček 2011, 7). Hrad lze zařadit do skupiny hradů bergfritového typu (Durdík 2000, 424), jehož dispozice je navíc doplněná o další okrouhlou věž. V předpokládané době svého vzniku byl největším a nejměstavějším hradem v širokém okolí, konkurovat mu mohl až kolem roku 1300 vystavěný královský hrad Veliš. V případě hradu Pecka není tedy vyloučena ani možnost královského založení, o kterém písemné prameny bohužel mlčí (Kociánová – Houšková – Tomíček 2011, 5;7). Potvrzení doby jeho vzniku ve druhé polovině 13. století by mohl přinést archeologický výzkum, který je v areálu hradu v budoucnu plánován².

Na základě svědectví archeologických nálezů získaných výkopy J. Severy ve 20. letech 20. století lze do druhé poloviny 13. století datovat i počátky menšího středověkého sídla **Nebákov** (k. ú. Roveň, okr. Jičín) (Nechvíle 2001; 2004). Do psané historie poprvé vstupuje až v polovině 15. století (Sedláček 1995 X, 77). Zaniklé šlechtické sídlo je situováno na úzké ostrožně nad soutokem říčky Žehrovky a potoka tekoucího od obce Roveň (příl. 1; obr. 12.). O jeho podobě ve 13. století nelze na základě dosud získaných poznatků zatím nic říct.

Zajímavou ukázkou představuje zaniklé opevněné sídlo **Dolánky** (k. ú. Daliměřice, okr. Semily) (Klápště 1987; 1988). Dvojdílná dispozice (příl. 1; obr. 13.) zaujala polohu na výrazné ostrožně zvané Na Vápeníku nad soutokem řeky Jizery a Vazoveckého potoka. Zbytky opevněného sídla byly poškozeny odlámaním části ostrožny při stavbě silnice a železniční trati. Opevnění oddělující ostrožnu od západní strany, odkud lze předpokládat přístup, dokládají dva archeologicky zjištěné příkopy (Klápště 1987, 60; 1988, 104). Vlastní jádro odděluje od opyše ostrožny třetí, dnes ještě v terénu znatelný příkop. Skalnatý opyš za tímto příkopem již součástí dispozice patrně nebyl. Jediným zjištěným pozůstatkem zástavby jádra byla zahloubená, požárem zaniklá stavba s pecí v interiéru (Klápště 1988, 104). Zaniklý objekt měl pravděpodobně charakter zemnice (Durdík 2000, 114). Historické zprávy o lokalitě mlčí, ale výsledky archeologického výzkumu J. Klápštěho (Klápště 1987; 1988) dovolují opevněné sídlo datovat do druhé poloviny 13. století. Vedoucí výzkumu považuje hrad Dolánky za nástupce původního sídla na Hrušnici, kde stál ve 30. letech 13. století dvorec

² Podle ústního sdělení kastelánky hradu paní Mgr. Věry Kociánové by měl být v nejbližší době v areálu hradu proveden archeologický výzkum pod vedením PhDr. Evy Ulrychové z archeologického oddělení Muzea a galerie v Jičíně.

Jaroslava z Hrušnice a předchůdce nedalekého hradu Hrubý Rohozec, který byl založen ke konci 13. století nebo na počátku 14. století mocným rodem Markvarticů (Klápště 1987, 61; 1988, 104). Typologicky jej poprvé zařadil do skupiny šlechtických hradů nižší kvalitativní úrovně až T. Durdík (Durdík 2000, 114). Naposledy byla vyslovena hypotéza o zařazení opevněné lokality Dolánky do skupiny ostrožných hradů (Peřina 2009, 119). Bližší klasifikaci a zhodnocení dispozice tohoto sídla brání nedostatek informací, především však o podobě vlastního, patrně lehčího opevnění (Durdík 2000, 114).

Patrně již ve 13. století vzniklo také sídlo zvané **Drábovna** (k. ú. Ondříkovice, okr. Jablonec nad Nisou) (Kracíková 1996; Peřina 2009, 117; 120-125; 169-170), jehož stavenišťem se stalo několik skalních bloků (příl. 1; obr. 14.) nad pravým břehem řeky Jizery nedaleko Malé Skály. Písemné zprávy o Drábovně mlčí a není známé ani jeho původní středověké jméno. Nepočtené archeologické nálezy z povrchových sběrů potvrzují osídlení této polohy již ve druhé polovině 13. století (Kracíková 1996, 68). Dochované kapsy a dražé na pěti pískovcových blocích dokládají použití dřevěných konstrukcí. Hlavním objektem mohla být roubená či hrázděná, čtverhranná, patrně věžovitá stavba. Dochovala se i menší do skály zasekaná místnost oblého obrysu, před jejímž vstupem se nachází zahloubený kruhový objekt, patrně cisterna (Kracíková 1996, 69). V literatuře je sídlo Drábovna charakterizováno jako malý hrad (Kracíková 1996, 68) nebo jako hrad skalní (Durdík 2000, 121). Nejnověji byl vysloven názor (Peřina 2009, 123), že skalní sídlo Drábovna nelze na základě současného stavu poznání jednoznačně zařadit mezi hradní stavby a stopy stavebních aktivit je možné spojovat s čihadlem, které je doloženo v písemných pramenech.

Skromné rozměry měl také hrad **Čertova ruka** (k. ú. Mašov, okr. Semily) (Benešová – Kalferst - Prostředník 2001) situovaný na výrazném pískovcovém útvaru v severozápadní části hruboskalského skalního města (příl. 1; obr. 15.). Z hradu se dochovala pouze okrouhlá do skály zasekaná cisterna, zbytky tesaného přístupu v boku skalního útvaru, dražé dokládající použití dřevěných konstrukcí a malá, do skály vytesaná, pravoúhlá světnička (Benešová – Kalferst - Prostředník 2001, 60). Písemné zprávy o hradu mlčí. Archeologické nálezy ze staršího výzkumu v jeho areálu lze patrně zařadit do průběhu 13. století (Benešová – Kalferst - Prostředník 2001, 62; Filip 1947, 228). Na základě dosavadních znalostí lze toto sídlo předběžně zařadit do kontextu malých skalních hradů (např. Durdík 2000, 96; Fišera 2004, 48).

Na základě svědectví archeologických nálezů lze do druhé poloviny 13. století zařadit vznik

panského sídla v **Dolní Sytové** v poloze Zámčičště (k. ú. Dolní Sytová, okr. Semily) (Prostředník 1999; 2000). Do psané historie vstupuje roku 1323, kdy jej obýval Havel Houba z Lemberka (Sedláček 1995 X, 300). Jednodílná dispozice (příl. 1; obr. 16.) je situována v poloze Zámčičště na vrcholové plošině kopce nad pravým břehem řeky Jizery. Panské sídlo bylo zřejmě z větší části vystavěno ze dřeva, svědčí o tom pozůstatky kůlové nadzemní konstrukce a dalších dvou sídlištních objektů, které byly zachyceny během archeologického výzkumu (Prostředník 1999, 192-193; 2000, 18). Z pozůstatků terénních reliktnů lze na severním a severovýchodním předpolí sídla rozpoznat příkop a v jihovýchodní okrajové části akropole cisternu, další relikty se do dnešní doby nezachovaly. Ve stejném období lze předpokládat vznik nedalekého středověkého šlechtického sídla ve **Víchové nad Jizerou** (k. ú. Víchová nad Jizerou, okr. Semily) (Prostředník 2000). Lokalita je situována v místní části obce v poloze zvané Bučí (573 m n. m.). Jednodílná dispozice kruhového půdorysu (příl. 1; obr. 17.) byla chráněna dnes již v terénu jen částečně dochovaným příkopem a valem. Akropole je z větší části poškozena novověkou těžbou kamene, což značně stěžuje rekonstrukci původní podoby tohoto sídla. Písemné zprávy o jeho existenci mlčí. Na základě datování archeologického materiálu lze předpokládat využití této polohy od druhé poloviny 13. do počátku 14. století (Prostředník 2000, 19). Opevněnou polohu v Dolní Sytové a ve Víchové nad Jizerou je možné předběžně typologicky zařadit mezi malé nenáročné šlechtické hrady (Prostředník 2001, 19).

Do druhé poloviny 13. století lze zařadit i zaniklý malý hrad neznámého jména v poloze **Hradiště u Horních Štěpanic** (k. ú. Horní Štěpanice, okr. Semily) (Sigl – Wolf 1989). Jednodílný hrad je situován na skalním útvaru nad levým břehem Jizerky ve vzdálenosti 1500 m severozápadně od hradu Dolní Štěpanice. Historické zprávy o hradu mlčí, bližší informace o jeho existenci přinesl až archeologický výzkum pod vedením J. Sigla a V. Wolfa (Sigl – Wolf 1989). Jádru hradu zhruba kruhového obrysu obíhá ze severní a východní strany příkop a val (příl. 1; obr. 18.). Vstup do vlastního jádra hradu autoři výzkumu předpokládají na severovýchodní straně hradu, kde je val v šíři 3 m přerušen (Sigl – Wolf 1989, 9). Z jižní a západní strany je hrad chráněn přirozenými skalními svahy. Na vnitřní ploše hradu nebyly během zjišťovacího archeologického výzkumu jednoznačně zjištěny žádné stopy zástavby, ale byl zde získán poměrně rozsáhlý soubor chronologicky citlivých artefaktů, který dokládá krátkou existenci hradu v průběhu druhé poloviny 13. století (Sigl – Wolf 1989, 13). Podobu zástavby a opevnění hradu tedy není možné za současného stavu poznání zatím bezpečně rekonstruovat, předpokládat lze pouze použití dřevěných resp. roubených či hrázděných

konstrukcí. Malý hrad v poloze Hradiště u Horních Štěpanic, lze společně s nedalekými hrádky v Dolní Sytové a Víchové nad Jizerou interpretovat buď jako soustavu účelových opěrných bodů v blízkosti centrálního hradu Dolní Štěpanice, které pomáhaly zajišťovat valdštejnskou kolonizaci západních Krkonoš (Sigl – Wolf 1989, 16), nebo jako linii opevnění, která měla za úkol chránit nedaleká rýžoviště a doly na zlato (Prostředník 2000, 19; Kalferst – Prostředník 1995, 231). Významnou roli při stavbě výše zmíněných sídel nepochybně sehrála také zemská stezka, která tímto územím procházela (srov. Hraše 1885, 78; Prostředník – Šída 2002, 7).

Nedaleký hrad **Dolní Štěpanice** (k. ú. Dolní Štěpanice, okr. Semily) (Kalferst – Prostředník 1995; 1996) je situován na ostrohu nad soutokem potoka Cedron a jeho bezejmenného přítoku u obce Horní Štěpanice. První písemná zpráva o hradu pochází z roku 1304, kdy byl držitelem hradu Jan z Valdštejna (Sedláček 1995 V, 240). Archeologické nálezy však dokládají existenci hradu již ve druhé polovině 13. století (Kalferst – Prostředník 1995, 231). V majetku rodu Valdštejnů zůstal až do počátku 16. století, kdy ztratil svou funkci rezidenčního sídla a začal chátrat, v polovině téhož století se uvádí jako pustý (Sedláček 1995 V, 241). Hrad složitější trojdílné dispozice (příl. 1; obr. 19.) byl ze západní strany chráněn příkopem a valem v severozápadním úseku navíc zdvojeným. Z přístupové komunikace, která vedla od severozápadu, vstoupil příchozí přes příkop do nevelkého předhradí půlměsícovitého tvaru, zajištěného ze severovýchodní strany ve svahu malou plošinou, zastupující funkci parkánu. Zástavbu v předhradí lze předpokládat v podobě dřevěných (lehkých) typů staveb patrně hospodářského charakteru (Kalferst – Prostředník 1996, 63). Za druhým příkopem je situováno vlastní dvojdílné jádro hradu, které představuje horní hrad a za ním o více než dvanáct metrů níže položený dolní hrad. V čele horního hradu byla situována dnes již zcela zaniklá věž – bergfrit, který je doložen písemnou zprávou z druhé poloviny 18. století, kdy byl proveden pokus o jeho odstřel (Kalferst - Prostředník 1995, 225). Za bergfritem se nacházela plocha nádvoří a palác, z něhož se dochovaly pozůstatky dvou místností zasekaných do skály. Do dolního hradu, který má zhruba trojúhelný obrys, se s největší pravděpodobností vstupovalo podél západní strany horního hradu. Plochu dolního hradu z jihovýchodu uzavírá obdélná dovnitř otevřená bašta, ze které vybíhá část západní obvodové hradby, která společně s baštou představuje nejzachovalejší část hradu. Průběh východní obvodové hradby v dolní části hradu doložil archeologický výzkum, během kterého byly zjištěny i terasovité úpravy skalního podloží, patrně pro lehký typ zástavby v této části hradu (Kalferst – Prostředník 1996, 65). Na základě nálezů většího množství železné strusky

v tomto prostoru lze předpokládat, že dolní hrad plnil především provozní a výrobní funkci (Kalferst – Prostředník 1995, 230). Hrad Dolní Štěpanice, který je možné zařadit k hradům bergrfritové dispozice (Durdík 2000, 116), nejspíše plnil funkci centrálního hradu v rámci rozlehlé državy Valdštejnů v západní části Krkonoš. Jeho existenci je též možné spojovat s těžbou zlata v okolí.

Pravděpodobně v poslední třetině 13. století byl z iniciativy rodu Markvarticů založen hrad **Valdštejn** (k. ú. Mašov, okr. Semily) (Gabriel – Macek 1992; Hartman – Prostředník 2004), po němž se poprvé píše Zdeněk z Valdštejna (Sedláček 1995 X, 59), otec již výše uvedeného majitele štěpanického hradu Jana z Valdštejna. Sídelní aktivity v areálu hradu v průběhu druhé poloviny 13. století dokládají také archeologické nálezy (Hartman – Prostředník 2004, 32). Zříceniny hradu trojdílné dispozice (příl. 1; obr. 20.) jsou situovány na třech pískovcových blocích na okraji hruboskalského skalního města nedaleko od Turnova. Stopy nejstarší stavební fáze jsou patrné na středním a především na zadním skalním bloku. Přístup do hradu byl v této fázi veden horizontálně v ose terénního útvaru z předpolí hradu (Gabriel – Macek 1992, 166). Vzhledem k pozdějším stavebním úpravám na prvním a druhém skalním bloku zde v současnosti nelze rekonstruovat zástavbu staršího horizontu. Nejdochovalejší část zástavby z první stavební etapy představuje obvodové zdivo s palácem na třetím skalním bloku (Gabriel – Macek 1992, 167-168). Zbytky původního hradu, který byl v další stavební etapě přestavěn, neposkytují dostatek informací pro podrobnou rekonstrukci tohoto opevněného šlechtického sídla. Naposledy byla T. Durdíkem (Durdík 2009, 86) vyslovena hypotéza, že by se mohlo jednat o bezvěžový hrad s palácem jako hlavní obrannou i obytnou stavbou.

Na základě svědectví archeologických nálezů byl v průběhu druhé poloviny 13. století na pískovcovém skalním útvaru asi 4,5 km severovýchodně od Turnova založen hrad **Rotštejn** (k. ú. Bělá u Turnova, okr. Semily) (např. Fišera 1992; 2004, 184-190; Peřina 2009, 114-115; 142-148; 167). Zakladatelem hradu byl patrně Vok z Rotštejna, který se v písemných pramenech připomíná k roku 1318, kdy byl hrad přepaden a vypálen (Sedláček 1995 X, 74). Období existence hradu je také doloženo archeologickými nálezy datovanými do konce 13. až 1. pol. 15. století. Nálezy z 16. a 19. - 20. století dokládají až druhotné využití lokality (Prostředník 2002, 10). Ke stavbě hradu byl využit výrazný pískovcový hřeben tvořený několika věžovitými skalními bloky (příl. 1; obr. 21.). Poznání nejstarší stavební fáze hradu komplikuje jeho současný stav, který se od středověké skutečnosti výrazně liší. Terénní konfigurace v areálu hradu byla pozměněna především v rámci novověkých sídelních aktivit,

ke kterým došlo po zániku hradu (Peřina 2009, 142). V dodnes dochované hlavní části areálu byly do skal vysekány prostory kombinované se zděnými konstrukcemi. Severovýchodní skupina skal byla tímto způsobem spojena do jednoho stavebního celku. Vstup do palácového severozápadního areálu byl veden štěrbinou mezi skalními bloky. V této části byly situovány vlastní užitkové a obytné prostory, z nichž lze rozeznat hradní kuchyni a studnu ve štěrbině mezi pískovcovými bloky (Fišera 2004, 188). Jihozápadní část hradu se stopami po dřevěných konstrukcích byla patrně druhým obytným jádrem hradu. Vstup do této části byl z hlavního obytného jádra veden nejspíše po dřevěném mostě (Fišera 2004, 189). Hrad Rotštejn patří do skupiny komplikovanějších skalních hradů se zděnou konstrukcí (Durdík 2000, 481). Je také posledním zástupcem hradů založených v průběhu 13. století v rámci studovaného území severovýchodních Čech.

4. 4. Vývoj hradní architektury ve vymezené části severovýchodních Čech v průběhu 14. století

Vývoj hradní architektury ve studované oblasti vyznívá v době kolem roku 1300. V prvních dvou třetinách 14. století zde dochází k prudkému rozvoji šlechtické hradní architektury a vzniká zde velké množství nových šlechtických hradů. Jediným hradem královského založení by mohl být hrad **Veliš** (k. ú. Podhradí, okr. Jičín) (Durdík 2000, 586-587; 2003a, 108; 2009, 86-89). Počátky tohoto hradu snad souvisí s doposud velmi málo probádanou vlnou zakládání hradních staveb Václavem II. (Durdík 2003a, 105-109). Hrad byl založen na výrazném čedičovém vrchu nedaleko současně lokovaného města Jičina v době okolo přelomu 13. a 14. století (Durdík 2009, 86). V písemných pramenech se poprvé uvádí až k roku 1316, kdy ho král Jan Lucemburský dává do zástavy Půtovi z Frýdlantu (Sedláček 1995 V, 253). O podobě vlastního jádra hradu (příl. 1; obr. 22.) existují pouze zlomkovité informace. Hrad byl roku 1658 z rozkazu císaře pobořen a jeho zříceniny byly kromě rozebírání na stavební kámen v 18. - 19. století těžce poničeny hlubokými lomy (Durdík 2000, 586). Nálezový soubor z hradu, uložený v archeologické sbírce jičínského muzea pochází z období 14. – 17. století (Ulrychová 2006, 322). Datování tohoto souboru tedy plně koresponduje s obdobím existence hradu, které zmiňují písemné prameny. Představu o podobě hradu si lze alespoň částečně učinit ze starého vyobrazení (příl. 1; obr. 23.), jehož spolehlivost však dnes už lze jen stěží ověřit. Podle tohoto starého obrazu hradu dominovala čtverhranná obytná věž. Zbytky druhé okrouhlé věže situované v zadní části areálu při vstupu do vlastního jádra hradu popisuje ještě A. Sedláček (Sedláček V, 253). V současnosti je možné rozpoznat zbytky ohrazení s pozůstatky patrně dvou budov s kvádrovým lícem. Ve východní části jádra hradu se

dochovala studna, dobře čitelné je i vnější dělostřelecké opevnění situované na koruně valu před starším okružním příkopem (Durdík 2000, 586), které je však výsledkem až mladších stavebních úprav hradu patrně v průběhu 15. století. Hrad Veliš zřejmě patřil do nevelké skupiny dvouvěžových stavebně náročných hradních novostaveb Václava II. (Durdík 2003, 105-109).

K doposud nevyřešené otázce patří v odborné literatuře (např. Durdík 2000, 229; Slavík 2009; Uličný 2004) již mnohokrát diskutované polohy **Koštofrank** a **Hrádek**, nacházející se v dnešním intravilánu města Jičín (příl. 1; obr. 24.), kde se předpokládá existence minimálně jednoho opevněného středověkého sídla. Hrad je v jičínských městských knihách skutečně doložen, poprvé se připomíná za držby města pány z Vartenberka k roku 1392³ a podruhé k roku 1406⁴ (Menčík 1898, 246; 320; Sedláček 1995 V, 187). V nedávné době byla P. Uličným (Uličný 2004) publikována hypotéza, ve které autor uvažuje o dvou fortifikovaných objektech (hradech) na území dnešního města (Uličný 2004, 128-129). První z nich měl stát na jihovýchodním okraji města v místech dnešní ulice Ke Koštofranku. Dokladem o jeho existenci by mohl být název Koštofrank, který ukazuje na latinský termín „*castellum francum*“. Dnes je však těžké určit, co bylo obsahem tohoto termínu. Mohl označovat místo, kde stálo opevněné sídlo, či místo nadané zvláštními právy (Slavík 2009, 179). Poloha Koštofranku se nachází těsně za původními hradbami města, na mírném svahu klesajícím až k okraji cidlinské nivy. Z hlediska nevýrazné terénní situace je tato poloha pro stavbu opevněného objektu krajně nevýhodná. Potvrzení domněnky, že tu opevněné sídlo skutečně stálo, by mohl přinést až archeologický výzkum, který v těchto místech dosud nebyl proveden. Detailnější poznání a interpretace předpokládaného opevněného sídla v této poloze tedy zůstává úkolem dalšího výzkumu. Poloha Hrádek se z hlediska obrany nachází ve výhodnějším postavení. Je situovaná na západní straně města na tupé ostrožně, která je ze západní strany chráněná ohybem Cidlíny. Již F. Menčík (1902, 171) uvádí, že v místech ulice Na hrádku stával (patrně ohrazený) dům vrchnosti, neudává však blíže dobu jeho vzniku. Podle T. Durdíka (2000, 229) nebyl tento menší hrad součástí královského založení. Udává, že vznikl nejspíše za šlechtické držby města v průběhu 14. století a kvůli prostorové nedostatečnosti uvnitř města byl postaven mimo jeho areál (tamtéž). Proti této hypotéze však vystupuje J. Slavík (Slavík 2009, 182), který se domnívá, že na základě dosavadního poznání lze lokalitu Hrádek společně s Koštofrankem ze skupiny hradních staveb vyloučit. Oporu

³ Zápis z roku 1392 v nejstarší Jičínské knize trhové uvádí prodej „domečku blízko hradu“.

⁴ Další zápis z roku 1406 ve stejné knize udává prodej „chalupy naproti hradu“.

k této tezi nachází především v nevýhodné poloze obou lokalit, které byly situovány hned před vnější hranou městských hradeb. Vzhledem k této poloze je řadí k předměstským dvorům, které byly majetkem nižší šlechty, popř. i majetkem vrchnosti (tamtéž). Potvrzení či vyvrácení této domněnky by mohl přinést až archeologický výzkum, který však v poloze Koštofrank a Hrádek nebyl doposud proveden.

V průběhu první poloviny 14. století patrně vznikl i malý hrad **Kozlov** (k. ú. Košov, okr. Semily) (Fišera 1985). Zřícenina hradu se nachází na vysokém kopci asi 3 km jihozápadně od Lomnice nad Popelkou. Písemné zprávy z doby života hradu nejsou známy, jeho vznik lze na základě datace keramického materiálu nalezeného v areálu hradu předpokládat již v první polovině 14. století (Fišera 1985, 63). Jediná nesporná zmínka o hradu se nachází v popisu Lomnického panství z roku 1462, kde se uvádí již jako pustý (Sedláček 1995 V, 228). Jednodílná dispozice (příl. 1; obr. 25.) přibližně oválného obrysu je po obvodu chráněná příkopem a valem. Hlavní obrannou složkou hradu byla patrně okružní plášťová hradba, ke které se zevnitř přikládala zástavba. V jádru hradu se dodnes dochovala do skály vytesaná chodba, která dále přechází v hlubokou šachtu. Její účel není dodnes zcela jasný, mohlo by se jednat o dílo, které mělo vyřešit zásobování hradu vodou, vyloučit nelze ani funkci ústupové cesty z hradu (Fišera 1985, 61-63). Hrad Kozlov lze zařadit do skupiny bezvěžových hradů s plášťovou zdí (Durdík 2000, 286), které se v oblasti severovýchodních Čech poprvé objevují již ve druhé polovině 13. století.

K hradům s plášťovou zdí lze zařadit i hrad **Kumburk** na Novopacku (k. ú. Syřenov, okr. Semily) (Tomíček – Úlovec 1998) v jeho první stavební fázi (příl. 2.; obr. 2.), ke které došlo kolem roku 1300. Vzhledem k tomu, že je hradu Kumburku v druhé části této práce (kapitola 5) věnována hlavní pozornost, nebudu se jím na tomto místě dále zabývat.

V těsném sousedství hradu Kumburku byl na vysokém čedičovém vrchu před rokem 1322 založen leberskou větví Markvartického rodu pánů z Vartenberka hrad **Bradlec** (k. ú. Syřenov, okr. Semily) (Tomíček – Úlovec 2002). Poznání nejstarší stavební fáze hradu komplikuje jeho složitý stavební vývoj a lámání kamene, které proběhlo v jižní části areálu hradu. Hrad byl založen na dvou čedičových bradlech spojených ve směru sever-jih úzkým hřbetem (příl. 1; obr. 26.). K první stavební fázi patří torzo obvodové hradby zakončené cimbuřím. Hradba tak vymezila rozsah hradního jádra přibližně ve tvaru (ze severní strany zaobleného) obdélníku. Při západní hradbě se nacházelo obdélné nádvoří, ohraničené ze tří zbývajících stran budovami. Na severním bradle byla situována první budova, ke které se

připojovala malá půlkruhová věž. Budova však byla při výstavbě pozdějšího paláce do základů zbořena. Další budova, přístupná po dřevěné pavlači, byla přistavěna k části východní hradby, na jižním bradle se pak nacházel minimálně dvoupatrový palác (Tomíček – Úlovec 2002, 229; 232-233). Pod východní stěnou obvodové hradby bylo situováno nevelké horní předhradí, ze kterého se podél východního čela paláce vstupovalo po kamenných či dřevěných schodech vstupní brankou do jádra hradu. Z ohrazení horního předhradí, které mohlo být kamenné, se do dnešní doby bohužel nic nedochovalo, jeho rozsah určují jen výrazné terénní hrany ve tvaru obdélníku. Na ploše horního předhradí se zachovaly pouze relikty jižní obvodové zdi obdélné budovy, patrně konírny. Z horního předhradí se sestupovalo přístupovou cestou ve tvaru půlkruhu, lemovanou dnes již zaniklým opevněním do prostornějšího dolního předhradí s dobře viditelným místem první brány ležící západně od jádra hradu (Tomíček – Úlovec 2002, 234-235). Do této stavební etapy lze také zařadit příkop s vnějším valem, který zajišťoval východní a původně snad i severní stranu hradního areálu. Podle T. Tomíčka a J. Úlovce (Tomíček – Úlovec 2002, 234) tvořilo jádro hradu počátkem 14. století palácovou či dvoupalácovou dispozici. Ve druhé stavební fázi, ke které došlo v průběhu 14. století, byla do východní části staršího paláce na jižním bradle vestavěna čtverhranná, nejméně třípatrová obytná věž. Třetí stavební etapa je datována do konce 14. století, kdy došlo k velkorysé přestavbě hradu, kterou iniciovali noví majitelé hradu, páni z Jenštejna (Tomíček – Úlovec 2002, 236). Přestavba se dotkla téměř celého jádra hradu, bylo zde opraveno či úplně zbořeno a nově vystavěno obvodové opevnění. Na severním bradle byla téměř do základu zbořena starší budova s půlkruhovou věží. Jejich místo zaujal nový plochostropý palác včetně přilehlé půlkruhové věže (Tomíček – Úlovec 2002, 238). Vnější líc paláce a půlkruhové věže byl podobně jako na hradě Kostí vyzděn z pravidelných pískovcových kvádrů s důlky (Menclová 1949, 16; srov. příl. 2; foto 15-16). Do této stavební etapy je možné zařadit i výstavbu nejspíše čtverhranné strážní věže na úzkém a strmém skalním útvaru, který vybíhal z horního předhradí nad jižní úsek přístupové cesty. Nové zděné opevnění vybudované v místech patrně jen lehkého ohrazení dolního předhradí bylo napojeno pod oběma bradly na starší parkány. Dodnes se z hradby zachovaly zbytky jejího průběhu. K západní části této obvodové hradby byla přistavěna obdélná budova, u které stávala nejspíše kulisová, dnes již zaniklá první brána (Tomíček – Úlovec 2002, 241). Celé uspořádání dispozice dolního předhradí je do jisté míry podobné vstupní části prvního hradebního okruhu na hradě Kumburku. Oproti Kumburku však opevnění postrádá sebemenší náznaky použití flankovacích prvků. Po druhé a třetí stavební etapě, lze stavební podobu hradu na sklonku 14. století nepochybně zařadit do kontextu blokových dispozic (Durdík

2000, 78).

V první polovině 14. století vznikl i nedaleký hrad **Levín** (k. ú. Levínská Olešnice, okr. Semily) (Úlovec – Tomíček 1999), situovaný na vysokém ostrohu nad levým břehem říčky Olešky ve vzdálenosti asi 3 km severně od Nové Paky. Hrad se v písemných pramenech poprvé připomíná k roku 1333, kdy byl jeho vlastníkem Naček z Levína z rodu Načeraticů (Sedláček 1995 V, 201). Prostřednictvím povrchového sběru byly v areálu hradu získány nepočetné nálezy fragmentů keramiky z průběhu 14. století (Úlovec – Tomíček 1999, 18). Hrad dvojdílné dispozice (příl. 1; obr. 27.) se skládal z nevelkého jádra a předhradí. Tento celek po obvodu obíhal příkop a val, který je na nejsnáze přístupné jižní a východní straně velmi mohutný a vysoký. Předhradí zhruba lichoběžného tvaru je zčásti porušené novodobými výkopy po hledačích polodrahokamů a nevykazuje žádné viditelné zbytky zástavby, předpokládají se zde pouze stavby lehčí konstrukce (Úlovec – Tomíček 1999, 11;14). Dispozice jádra hradu, která je rovněž lichoběžná, se nachází severně od předhradí, od něhož je oddělena mohutným příkopem. Na rozdíl od předhradí je dispozice jádra dodnes dobře čitelná, celou jeho severní stranu zaujal rozměrný palác, ke kterému byla v koutě při čelní hradbě přistavěna menší čtvercová stavba (snad schodišťová vížka). U jihozápadní protilehlé obvodové hradby jsou viditelné stopy menší, patrně dvou či trojdílné stavby, která se stejně jako palác obracela užší štítovou stranou směrem k přístupové cestě od předhradí (Úlovec – Tomíček 1999, 14;16). Dosavadní znalosti o stavební podobě hradu dovolují Levín zařadit do skupiny hradů s palácem jako hlavní obrannou i obytnou stavbou (Durdík 2000, 326).

Nejsevernějším hradem v rámci studovaného území je hrad **Nístějka** (k. ú. Vysoké nad Jizerou, okr. Semily) (např. Kaván 1955; 1959; Prostředník 2006a; Úlovec – Fišera 2001). Zřícenina hradu se nachází na úzké skalnaté ostrožně nad soutokem Vysokého potoka a řeky Jizery ve vzdálenosti 8 km severozápadně od Vysokého nad Jizerou. Počátky hradu nejsou dosud písemnými prameny zcela osvětleny. Vznik hradu se předpokládá v první polovině 14. století, kdy mohl být jeho zakladatelem některý z členů rodu Markvarticů. Nejstarší písemná zpráva pochází z roku 1369, kdy se uvádí majitel hradu Jindřich z Valdštejna, zvaný též Jindřich Nístějka z Valdštejna (Sedláček X 1995, 299). Jeho potomci drželi hrad až do přelomu 14. a 15. století, kdy se stal majetkem Vartenberků (tamtéž). Antropogenní aktivitu lze na Nístějce na základě archeologických nálezů předpokládat již na konci 13. nebo počátkem 14. století (Prostředník 2006a, 387), nemusí však bezprostředně souviset se stavbou hradu. Podoba hradu (příl. 1; obr. 28.) na úzkém skalnatém ostrohu byla určena přirozeným

terénním reliéfem. Čelo hradu bylo chráněno hradbou, jejíž relikty se zachovaly nad šíjovým příkopem. Za ním se na nejvyšším bodě staveniště vypínala okrouhlá věž. V prostoru za věží se nacházela patrně jen dřevěná zástavba. Svědčí o tom ojedinělé terénní relikty a stopy po konstrukcích na skalním podloží (Úlovec – Fišera 2001, 43). Přední část hradu uzavírá skalka, která je od vnitřního hradu oddělena příkopem vysekaným ve skále. Nevelké vnitřní hradní jádro bylo v celém svém rozsahu zděné. Dominantní pozici zaujal v zadní nejchráněnější poloze dvouprostorový obdélný palác, na východní straně vzepřený dvěma opěrnými pilíři. Podle výzkumu J. Kavána (1959, 31), byl palác plochostropý a ve vyšších patrech již nedělený. Z plochy malého nepravidelného nádvoří, které přiléhalo k paláci, vedla vstupní šíje do palácového zahloubeného přízemí. Zde byl nalezen do skály vysekaný lahvovitý objekt, který je považován za cisternu či zásobárnu na obilí (Prostředník 2006a, 388). Hrad Nístějka je charakterizován jako menší šlechtický hrad bergfritového typu (Durdík 2000, 380), který byl vzhledem k protáhlé předimenzované ostrožně rozdroben a modifikován.

Patrně v první polovině 14. století byl některým z členů rodu Markvarticů založen severně od Turnova nad pravým břehem Jizery hrad **Hrubý Rohozec** (k. ú. Daliměřice, okr. Semily) (Peřina 2007; Vlček – Zahradník 1989), dnes přestavěný na zámek. První písemné zprávy jsou uváděny k roku 1322 a 1323, kdy jsou členové rodu Havel Ryba a snad i jeho potomci Jaroslav a Ctibor nazýváni s přízvisky z Rohozce (Sedláček X 1995, 199; Šimák 1905, 12). Hrad měl v první stavební etapě dvojdílnou dispozici – předhradí, které definitivně zaniklo při mladších parkových úpravách a hradní jádro, kde se nacházela starší brána (Peřina 2007, 286). Hradní jádro (příl. 1; obr. 29.) ve tvaru nepravidelného lichoběžníku bylo opatřeno dvěma čtverhrannými věžemi. Ve středu severního průčelí byla situována čtverhranná věž, vedle které byla v obvodové hradbě prolomena brána (Vlček – Zahradník 1989, 186). Podle polohy věže v čele hradního jádra a situované brány nedaleko její paty lze věž definovat jako bergfrit (Durdík 2000, 57-58). Jihovýchodní kout nádvoří zaujal mohutný lichoběžný několikapatrový donjon, obracející se hlavním průčelím k západu (Peřina 2007, 292). Ze severní, západní a jižní strany bylo hradní jádro obeháno hradbou, která byla pravděpodobně ještě doplněna o příkop a val. Východní hrana spadající příkře do údolí Jizery byla patrně opevněna jen lehkou konstrukcí (Peřina 2007, 287). Další, dnes nedochovanou zástavbu lze v této stavební etapě předpokládat také na protilehlé straně nádvoří. Podle názoru I. Peřiny (2007, 287) náleží první stavební etapa Hrubého Rohozce nejspíše k hradům bergfritové dispozice. T. Durdík (2000, 201) řadí hrad v této etapě do kontextu hradů se čtverhrannou obytnou věží. Potvrzení či vyvrácení jednoho či druhého názoru by mohl přinést až

hloubkový stavebně historický průzkum, popř. archeologický výzkum.

V první polovině 14. století se také předpokládá vznik hradu **Hrubá Skála** (Brych – Rendek 2002, 93-94; Durdík 2009, 99-100; Hartman – Prostředník 2007) (k. ú. Hrubá Skála, okr. Semily). Hrad přestavěný na zámek se rozkládá na dvou skalních blocích nedaleko stejnojmenné obce. Sídlní aktivity lze na základě archeologických nálezů v areálu hradu předpokládat již od druhé poloviny 13. století (Hartman – Prostředník 2007, 136). Do psané historie hrad vstupuje až v roce 1353, kdy byl majetkem Hynka z Valdštejna (Sedláček 1995 X 1995, 47). Jeho rod hrad držel až do konce 14. století. Vzhledem k tomu, že hrad do dnešní zámecké podoby formovalo několik přestaveb, zůstává jeho původní podoba dosud nejasná. Hrad (příl. 1; obr. 30.) zaujal pozici na dvou vysokých a strmých skalních blocích, z nichž jeden byl vyhrazen předhradí a druhý pak náležel vlastnímu jádru (Brych – Rendek 2002, 93). Jádro bylo od předhradí odděleno příkopem, který byl uzavřen hradbami, z nichž se dochovala pouze jižní. O středověké zástavbě a podobě původního předhradí nelze za současného stavu vědomostí zatím nic říct. Dnešní zástavba jádra (příl. 1; obr. 30.) ponechává jeho jižní konec volný. Nejstarší dochované konstrukce představuje čelní obvodová hradba, ke které přiléhalo dlouhé křídlo, jehož součástí byla brána, původně nejspíše charakteru branské věže (Durdík 2009, 100). Na jihovýchodní straně byla do skály vytesaná studna, nad níž stála zděná stavba. Na severovýchodní straně v nejvyšším místě staveniště lze rozpoznat zdivo trojprostorové budovy. Hrad Hrubá Skála patřil k náročnějším šlechtickým hradům, patrně bez použití velké věže (Durdík 2009, 100).

Patrně v průběhu 14. století lze předpokládat vznik sídla zvané **Kozlov či Chlum** (k. ú. Olešnice, okr. Semily) (Durdík 2000, 284-285; Fišera 2004, 99-103; Gabriel – Podroužek 2006), které je situováno na vysokém skalnatém ostrohu asi 3,5 km jihozápadně od Turnova. Vzhledem k častému použití obou jmen v písemných zprávách je jejich výpověď komplikovaná. Starší historické bádání s Kozlovem spojovalo zmínky k roku 1353 (Sedláček X 1995, 76), kdy byl jeho majitelem Jarek z Valdštejna. Archeologické nálezy datují sídlní aktivity v jeho areálu do období od 13. do 15. století (Gabriel – Podroužek 2006, 123). V literatuře (např. Durdík 2000, 284-285; 2009, 97; Fišera 2004, 99-103) je Kozlov či Chlum běžně klasifikován jako hrad. Jeho staveništěm se stal vysoký ostroh tvořený pískovcovými skalními bloky (příl. 1; obr. 31.). Čelo ostrohu přetíná první šíjový příkop, za kterým leží poměrně rozlehlé předhradí, na jehož ploše nejsou známy žádné stopy zástavby. Druhý příkop, zasekaný do skály, odděluje od předhradí zadní část hradu. Na dně příkopu byla při severním okraji do skály vytesaná okrouhlá studna či cisterna. V zadní části hradu se hned za

druhým příkopem dochovaly dvě rozměrnější světničky. Další dvě se dochovaly na protilehlé straně. Na skalním povrchu nad nimi jsou patrné základové dražé po čtverhranné dřevěné stavbě (Fišera 2004, 101-102). Dosud nedořešená zůstává otázka časového zařazení dochovaných světniček, u nichž není jasné, zda nejsou pozůstatkem možného osídlení areálu z doby po zániku hradu (Durdík 2000, 285). Podle názoru F. Gabriela a K. Podroužka (2006, 121-122) je však přiřazení Kozlova/Chlumu mezi hrady málo pravděpodobné. Dle jejich tvrzení (Gabriel – Podroužek 2006, 122) by stavebník při stavbě hradu využil konfigurace terénu, do kterého by zasadil umělé opevnění. V případě stavby sídla na Kozlově/Chlumu však stavebník konfigurace terénu vůbec neuplatnil. Další problém představují sousední skalní bloky ležící ve stejné výšce, které by ztěžovaly případnou obranu sídla ležícího ve stejné niveletě. Další pochybnosti vzbuzují do skály vysekané příkopy. Jejich vysekání do pískovcového podloží zanechalo stopy lavic typických pro těžbu pískovcových kvádrů. Stopy po hloubení hradních příkopů jsou zcela odlišné (Gabriel – Podroužek 2006, 122-123). Autoři předběžně interpretují toto sídlo jako refugium, tedy sídlo sloužící k bydlení po přechodnou, nezbytně nutnou dobu. Ověření této hypotézy dovolí až podrobnější studium celé lokality.

Bližší časové zařazení je obtížné i u opevněného sídla **Radeč** (k. ú. Hrubá Skála, okr. Semily) (Waldhauser 2006; Kosina – Waldhauser 1996, 7-8), které se nachází asi 1,5 km severozápadně od Hrubé Skály. Z lokality Radeč jsou prozatím známy pouze nepočetné nálezy datované do 15. století (Waldhauser 2006, 197). Existenci sídla snad lze spojovat s predikátem doloženým v písemných zprávách k roku 1318 – 1323, kde se uvádí Zbud z Radče (Emler 1870, 61). Dvojdílná dispozice (příl. 1; obr. 32.) je situována na skalnatém ostrohu, který je tvořen pískovcovými skalními bloky. Z přístupové východní strany je zajištěna hlubokým, do skály vytesaným šíjovým příkopem. Za ním se nachází přední část sídla, kde se dochovaly pozůstatky do skály tesané čtverhranné, snad věžovité stavby (Waldhauser 2006, 196). Na ploše zadního oddílu, který byl od předního oddělen dalším do skály vytesaným příkopem, se dochovala část žlabu, patrně pro ukotvení dřevěného opevnění. Další stopy umělého opracování pískovce v tomto oddílu (Kosina – Waldhauser 1996, 8) umožňují předpokládat existenci dřevěné zástavby. Opevněnou lokalitu Radeč lze na základě dosavadních znalostí hypoteticky zařadit do skupiny malých, nenáročných šlechtických hradů.

Skalním hradem by mohlo být prozatím obtížně časově zařaditelné sídlo zvané naposledy **Klokočský hrádek** (Fišera 2004, 125-127; Peřina 2008, 235; 245-251) (k. ú. Bělá, okr. Semily) situované asi 4,5 km severovýchodně od Turnova a přibližně 0,5 km severozápadně

od hradu Rotštejn. Se zaniklým sídlem nelze bezpečně spojit žádnou zmínku v písemných pramenech. V areálu sídla se dosud našly pouhé dva fragmenty keramiky datovatelné pouze rámcově do období středověku a pokročilého novověku (Peřina 2008, 250). Klokočský hrádek (příl. 1; obr. 33.) se nachází na dvou skalních blocích, které jsou součástí hrany skalního města. Pasivní formu opevnění určuje sama podoba skalního suku, který má prakticky ze všech stran kolmé stěny. S opevněním nejspíše souvisí uzavření pukliny patrně dveřmi na závoru, o čemž vypovídají stopy po konstrukcích vytesané v pískovci ve výšce 3 m nad terénem. Puklina byla nejspíše i hlavní přístupovou cestou na lokalitu. Od paty skály musela ke dveřím vést dřevěná vertikální komunikace pravděpodobně žebříkovitého charakteru, která v pískovci nezanechala žádné stopy (Fišera 2004, 125; Peřina 2008, 248). Podoba této komunikace se blíží k analogickým situacím, definovaným u skalních hradů (Gabriel – Smetana 1986, 143-152). Další stopy po dřevěných konstrukcích se nacházejí na ploše obou bloků. Zástavbu však díky jejich malé četnosti však nelze rekonstruovat. Na základě absence dalších prvků opevnění a výše uvedených skutečností nelze Klokočský hrádek jednoznačně zařadit mezi panská sídla typu skalní hrad. Podle analogií a informací získaných v terénu (např. Gabriel – Podroužek 2000; 2006) není vyloučena ani možnost interpretace tohoto sídla s funkcí refugia.

Nejspíše v průběhu 14. století vznikl i hrad **Košťálov** (k. ú. Košťálov, okr. Semily) (Svoboda 1995, 361-362), situovaný na výrazném návrší na východní straně stejnojmenné obce. První písemná zmínka o hradu pochází z roku 1374, kdy jej vlastnil Zdeněk z Valdštejna (Sedláček 1995 V, 201). Prostřednictvím povrchových sběrů byly v areálu hradu získány artefakty, které pocházejí z 13. – 16. století (Kosina 1987, 108). Staveništěm dvojdílného hradu (příl. 1; obr. 34.) se stal protáhlý vrchol kopce, který byl ze severní, východní a jižní strany obehnan valy a příkopy. Ze západní strany byl areál hradu chráněn přirozeným strmým svahem. Na jižní straně kopce leží zhruba lichoběžné předhradí, na jehož ploše nebyly zjištěny žádné stopy opevnění či vnitřní zástavby. Nevelké, přibližně kapkovité jádro hradu je od předhradí odděleno hlubokým, ve skále vytesaným příkopem. Na jeho ploše se dochovaly zbytky obvodové zdi, patrně paláce, který zaujal podstatnou část jižní poloviny plochy jádra hradu. Další doklad vnitřní zástavby představuje fragment zdi v podobě nároží, který se zachoval na severní straně jádra (Svoboda 1995, 361-362). Podobu malého, nenáročného šlechtického hradu nelze na základě dosavadního stavu vědomostí zatím zodpovědně rekonstruovat. Jeho detailní poznání tak zůstává úkolem dalšího výzkumu.

Na základě datování archeologických nálezů lze do průběhu 14. století zařadit existenci sídla

v **Loukově** (k. ú. Rybnice, okr. Semily) (Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, 427-428). V písemných pramenech se lokalita poprvé uvádí až k roku 1654 (Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, 427). Archeologické nálezy dokládají využití této polohy od 14. do 16. století (tamtéž). Středověké sídlo (příl. 1; obr. 35.) zaujalo vrchol melafyrového kopce v severovýchodní části vsi. Lokalita je silně poškozena erozí a lámáním kamene, z tohoto důvodu lze dodnes rozeznat pouze zbytky valu, které se dochovaly při patě pahorku. (Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, 428). V areálu sídla se nezachovaly ani žádné stopy po vnitřní zástavbě, lze jen předpokládat, že bylo vystavěno převážně ze dřeva v kombinaci se zděnou konstrukcí. Na základě dosavadních znalostí je opevněný objekt v Loukově interpretován jako hrádek (Durdík 2009, 97) nebo jako sídlo typu tvrz (Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, 427-428). Vzhledem k jeho vazbě na vesnické osídlení se přikláním k vřazení mezi sídla typu tvrz.

Sídelní aktivity v průběhu 14. století jsou na základě archeologických nálezů prokázány také v poloze domnělého hrádku či tvrze zvané **Pařízek** (k. ú. Mladějov, okr. Jičín) (Fišera 1998; Waldhauser 2006, 42-43) lokalizované na výrazném pískovcovém ostrohu přibližně 1 km severozápadně od Mladějova. Písemné zprávy o existenci hrádku či tvrze ve 14. století mlčí. Do psané historie vstupuje lokalita Pařízek ve druhé polovině 15. a v průběhu 16. a 17. století (Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, 565), ale ani tyto zprávy přímo neuvádějí tvrz či hrádek a patrně se vztahují pouze ke dvoru nebo vsi Pařízek (srov. Sedláček 1995 X, 78-79). Rozsáhlá plocha domnělého panského sídla (příl. 1; obr. 36.) je po obvodu chráněna přirozenými skalními svahy, přístup je možný jen po úzké šíji. Na vnitřní ploše dnes stojí několik chat, při jejichž stavbě došlo k narušení původní situace. Za současného stavu poznání lze jen hypoteticky tuto polohu označit za původní staveniště hrádku, tvrze či hospodářského dvora. Potvrzení či vyvrácení výše uvedené hypotézy by mohl na této lokalitě přinést až archeologický výzkum.

V průběhu 14. století patrně vznikl i hrad **Kavčiny** (k. ú. Kacanovy, okr. Semily) (např. Fišera 2004, 118-121; Prostředník 1993, 30; Waldhauser 2006, 197-198), který je situován na konci pískovcového hřebene přibližně 0,5 km jihozápadně od hradu Valdštejna. O hradu pochází pouze jediná písemná zmínka z roku 1440, kdy byl hrad společně se sousedním Valdštejnem dobyt zemskou hotovostí jako sídlo lupičů (Sedláček 1995 X, 59). Archeologický materiál získaný v areálu hradu však dokládá využití této polohy již ve 14. století (Prostředník 1993,

30). Hrad zaujal polohu na čtyřech skalních blocích (příl. 1; obr. 37.). Ve spodní úrovni druhého a čtvrtého bloku byly vytesány světničky. Na horní ploše posledního čtvrtého bloku se dochovaly zbytky do skály vytesaného čtverhranného objektu, jehož součástí byl i ve skále vyhloubený sklípek (Fišera 2004, 119-120; Waldhauser 2006, 197). V prostoru tohoto objektu se nachází četná kumulace mazanice (Prostředník 1993, 30; 2004, 200-201), což může svědčit o její roubené či hrázděné konstrukci. Hospodářské zázemí hradu bylo patrně situováno na severovýchodní straně před vlastním hradem, kde se projevuje v podobě terénních nerovností (Fišera 2004, 119). Hrad Kavčiny byl v literatuře (Sedláček 1995 X, 59) neprávem považován za předsunutě opevnění hradu Valdštejna či za neplnohodnotný hrad (Brych – Rendek 2002, 111). Jeho stavební rozsah a charakter však odpovídá menšímu skalnímu hradu bez zděných konstrukcí (např. Durdík 2000, 252; 2009, 103; Fišera 2004, 119-120).

Nejzachovalejším hradem ve studované oblasti severovýchodních Čech je nepochybně hrad **Kost** (k. ú. Podkost, okr. Jičín) (např. Durdík 2009, 94, 97; Knop 1986; Menclová 1972 I, 398-402 ; Menclová – Štorm 1957). Hrad situovaný na pískovcové ostrožně v údolní poloze asi 4 km severozápadně od Sobotky byl založen patrně Benešem z Vartenberka před rokem 1349 (Sedláček 1995 X, 84-85). Po roce 1370 byl jeho synem Petrem z Vartenberka radikálně přestavěn. Podoba hradu (příl. 1; obr. 38.) v jeho první stavební fázi, která proběhla před rokem 1349, je díky mladší razantní přestavbě nedostatečně známa. Jediným nesporným pozůstatkem jeho první fáze je čtverhranná obytná věž v severozápadním nároží jádra hradu vystavěná z lomového kamene (Durdík 2009, 94). V druhé stavební fázi, ke které došlo po roce 1370, byl prostor původního přístupu k hradu odlámán. Pískovcová ostrožna tak byla přetvořena do podoby samostatného skalního suku, což si vynutilo i změnu přístupové cesty do hradu, která po této úpravě vedla spirálovitě okolo samostatného skalního bloku (Knop 1986, 101). Jádro hradu mělo v této fázi lichoběžný tvar se zkoseným nárožím, v němž se vypíná mohutný pětipatrový obytný donjon lichoběžného půdorysu, který je vystavěn podobně jako celý hrad z velkých pískovcových kvádrů (Menclová 1972 I, 400). Nižší úrovně donjonu sloužily jako sýpka, obytné bylo pouze poslední patro. Náročné poslední patro s velkými obdélnými okny ve výklencích se sedátky bylo vybaveno krbem, prevétem a náročně provedeným trezorem. Původně hrázděná podstřešní úroveň byla lemovaná dřevěným ochozem. U paty starší obytné věže situované v protilehlém nároží byla prolomena vstupní brána jádra (dnes čtvrtá). K této věži od jihu přiléhalo spojovací křídlo, které navazovalo na velký, dnes již jen fragmentárně dochovaný palác. Z jeho jihozápadního nároží vystupuje okrouhlá flankovací věž, která v jedné ze svých vyšších úrovních obsahovala do

sálu v paláci otevřenou malou kapli (Menclová 1972 I, 399; Menclová – Štorm 1957, 4). K okrouhlé věži se připojuje také hradba s první branou. Severozápadní nároží paláce, na něž navazuje hradba s druhou branou, zpevňuje před líc paláce čtverhranná věžice. Proti paláci stál při hradbě v nádvoří dosud částečně dochovaný čtverhranný objekt kuchyně. Do severovýchodního rohu byla vložena jednodlní kaple s dvojbokým závěrem, přístupná z nádvoří bohatě členěným portálem (Menclová – Štorm 1957, 4-5). V prostoru, kde obvod hradu neobíhala přístupová opevněná cesta v úseku mezi branami, probíhal parkán. Ten se před třetí bránou výrazně rozšiřoval. Na ploše rozšířeného parkánu lze v této fázi předpokládat zástavbu v podobě hospodářských budov. Není vyloučena ani možnost, že tato plocha mohla sloužit i jako předhradí (Durdík 2009, 94). Všechny obvodové hradby byly opatřeny dodnes z velké části dochovaným cimbuřím se zuby, doplněnými kamennými konzolami pro zavěšení sklápěcích dřevěných krytů, které poskytovaly strážím na ochozech úkryt před nepohodou. Součástí ochozu byl i věžičkovitý arkýř situovaný v severovýchodním nároží nad kaplí (Menclová – Štorm 1957, 2). Bližší klasifikaci první stavební fáze brání nedostatek informací o její podobě. Ve druhé fázi patřila Kost k nejnáročnějším šlechtickým hradům v zemi. Typologicky je možné ji zařadit mezi hrady blokové dispozice (Durdík 2009, 97).

V průběhu 14. století patrně vznikl i hrad **Zbiroh** (k. ú. Besedice, okr. Jablonec nad Nisou) (např. Peřina 2006; 2009, 116, 159-166, 168-169; Úlovec – Fišera 1995). Hrad byl vybudován na pískovcové pseudoostrožně nad levým břehem Jizery mezi obcemi Malá Skála a Rakousy. V písemných pramenech se poprvé objevuje v roce 1390, kdy hrad vlastnil Markvart z Vartenberka (Úlovec – Fišera 1995, 9). V roce 1392 byl Zbiroh nejspíše společně s Hrubým Rohozcem už majetkem královské koruny (Šimák 1903, 16-17). Další majitelé hradu až do husitských válek nejsou bohužel známi. Je pravděpodobné, že ho získal některý z majitelů nedalekého města Turnova (Úlovec – Fišera 1995, 9). Keramický materiál z areálu hradu lze podle názoru některých badatelů zařadit již do první poloviny 14. století (např. Fišera 2004, 294; Pincová 2001, 45-47). Novější povrchový sběr je datován do druhé poloviny 14. století a první poloviny 15. století (Nechvíle 2002, 35). Komplikovaná vícedílná podoba hradního areálu (příl. 1; obr. 39.) je do značné míry ovlivněna přirozenou terénní konfigurací terénu, který je tvořen pískovcovými skalními bloky. Východní strana, kde se předpokládá existence předhradí (Úlovec – Fišera 1995, 20) s vnějším opevněním, patrně jen z lehké dřevěné konstrukce, je poškozena novověkou těžbou kamene, což znejasňuje vzájemné prostorové vztahy jednotlivých částí hradu a jejich komunikačního schématu. V přední části jádra se nad

příkopem vypínala nejspíše obytná věž obdélného půdorysu (Peřina 2009, 160; Úlovec – Fišera 1995, 18-19). V nádvoří střední části jádra hradu se dochoval do skály vytesaný objekt považovaný za cisternu na vodu. Z jihovýchodního nároží vystupoval objekt lichoběžníkového půdorysu nejasné funkce. Jižní stranu obíhal parkán, kterým mohla být hypoteticky vedena přístupová cesta do jádra hradu. V severní části se nacházelo obdélné palácové křídlo, v jehož suterénních prostorách se dochovaly zajímavé stopy reliktního teplovzdušného otopného zařízení hradu (Peřina 2006). Na západní straně tuto část hradu nejspíše uzavíralo další příčné křídlo stavby, která před severní obdélný palác severním směrem z velké míry předstupovala a byla zakončena polookrouhlým baštovitým výstupkem (Peřina 2009, 162; Úlovec – Fišera 1995, 17-18). Na západní straně za jádrem hradu se rozkládala zadní část dispozice, z níž se dochovaly zbytky obvodového opevnění využívajícího skalních útvarů. Hrad Zbiroh je zajímavým příkladem hradní novostavby, na jehož podobě se projevuje vrcholící vývoj hradní architektury doby Karla IV. i první poloviny doby panování Václava IV. směrem k pohodlnému bydlení a velkolepé reprezentaci vysoké šlechty té doby (Durdík 2000, 622).

Jeden z hlavních vývojových trendů české hradní architektury 14. století směřující k symetrické dvoupólovosti v podobě dvoupalácových nebo dvouvěžových dispozic (Durdík 2000, 127; 2009, 100) se projevil při stavbě hradu **Trosky** (k. ú. Troskovice, okr. Semily) (např. Menclová 1958; 1972 II, 96-98; Prostředník 1997; Benešová – Kalferst – Prostředník 1998; Benešová – Prostředník – Kalferst 2001a), který byl vystavěn na dvou čedičových sopouších nad obcí Troskovice, přibližně 9 km jihovýchodně od Turnova. Hrad se v písemných pramenech poprvé objevuje k roku 1396 (Podobský 1958, 15) a dosavadní bádání (např. Sedláček 1995 X, 66; Podobský 1958; Menclová 1972 II, 97) za jeho zakladatele považovalo Čeňka z Vartenberka. Na základě výsledků archeologických výzkumů, které byly provedeny v areálu hradu (např. Prostředník 1997; Benešová – Kalferst – Prostředník 1998), lze však středověké osídlení v této poloze prokázat již v počátku 14. století. Je tedy možné uvažovat o existenci předchůdce tohoto zděného gotického hradu. Podoba hradní dispozice (příl. 1; obr. 40.) byla dána unikátním skalním útvarem tvořeným dvěma skalními věžemi a zvýšeným sedlem mezi nimi. Korunu obou čedičových sopouchů zvýšily dvě zděné obytné věže. Vyšší věž zvaná Panna, jejíž stavba byla započata na čtvercovém půdorysu, byla později rozšířena stejnou přístavbou na obdélný půdorys, a nižší vrchol zaujala rozložitější polygonální věž zvaná Baba (Menclová 1958, 6; 1972 II, 96-97). Na sedle mezi oběma sopouchy bylo hradbami vymezeno dvojdílné hradní jádro. Pod věží

Pannou stál velký dvoutraktový plochostropý palác. Menší stavba patrně hrázděné konstrukce se nacházela i pod věží Babou. Do vnitřního hradu se vstupovalo kulisovou branou v hradbě, která ho oddělovala od opevněného předhradí. Na ploše vnitřního hradu se nacházelo obdélné nádvoří, na jehož jižní straně stála dlouhá, nejspíše provozní budova. Před vstupní stranu jádra bylo předložena hradbou opevněné předhradí s branou při severovýchodním nároží. Vedle této brány stála dvouprostorová budova patrně hospodářského charakteru (Menclová 1958, 12; 1972 II, 97). Hrad Trosky jistě patřil a dodnes patří k největším dominantám Českého ráje.

Na základě datace archeologických nálezů lze do sklonku 14. století zařadit i existenci hradu **Pařez** (k. ú. Pařezská Lhota, okr. Jičín) (Chotěbor 1981, 73, 76; Waldhauser 2006, 81-83; Nechvíle 2003). Hrad byl založen na osamělém pískovcovém útvaru při severním okraji Prachovských skal přibližně 7 km severozápadně od Jičína. Do psané historie poprvé vstupuje až v roce 1403, kdy patřil Janovi z Pařezu (Sedláček 1995 V, 269). Jak již bylo výše uvedeno, archeologický materiál potvrzuje dobu jeho existence již od druhé poloviny 14. století (Nechvíle 2003, 243). Stavenišťem hradu se stal skalní pískovcový suk rozdělený na dva bloky puklinou, kterou byl veden přístup do jádra hradu (příl. 1; obr. 41.). Celý obvod horního platá byl obehnan zděnou hradbou, z jejíž linie na západní straně vystupovala hranolová věž. Na podstatné části vrcholu skály se vypínal obytný palác, jehož spodní prostory byly vysekány do skály do podoby světniček. Mezi hradbou a palácem ležel na jižní straně malý dvorek, větší dvůr byl situován mezi oběma bloky na východní straně hradního areálu (Chotěbor 1981, 73; Waldhauser 2006, 82). Řešení přístupové komunikace skalní puklinou, výskyt skalních světniček a dalších prvků odpovídá definici skalního hradu (Durdík 2000, 501-502; Gabriel – Smetana 1986, 280). Přítomnost zděné architektury společně se čtverhrannou věží představuje zajímavou syntézu skalního hradu a prvků typických pro blokové dispozice vyskytující se v průběhu 14. století (Durdík 2000, 422).

4. 5. Vývoj hradní architektury ve vymezené části severovýchodních Čech v průběhu 15. a 16. století

Uplynulý vývoj hradní architektury byl přerován bouřlivými událostmi v průběhu 15. století. Výbuch husitských válek ukončil snahy stavebníků o budování co nejpohodlnějších rezidencí. Rychlý rozvoj palných zbraní představoval pro starší hrady velké nebezpečí a hledání účinné obrany proti nim se stalo hlavním cílem majitelů hradů. Tento směr pak určoval i celý další vývoj hradní architektury. Snaha majitelů hradů zajistit si své sídlo co neúčinnější obranou se

logicky projevila i na hradních stavbách ve studované oblasti severovýchodních Čech.

Patrně jedinou hradní novostavbou ve studované oblasti severovýchodních Čech byl v 15. století hrad **Vranov** (k. ú. Sněhov, okr. Jablonec nad Nisou) (Peřina 2009, 115-116, 148-159, 169). Rozsáhlý hrad byl založen na pískovcovém bradle Vranovského hřebene nad pravým břehem Jizery u obce Malá Skála. V písemných pramenech se poprvé připomíná k roku 1425, kdy byl jeho majitelem Heník z Valdštejna (Sedláček 1995 X, 327). Jeho potomci hrad drží až do roku 1538, kdy hrad prodávají Karlovi z Vartenberka (Sedláček 1995 X, 330). Archeologické nálezy z areálu hradu datují dobu jeho existence do 15. až první poloviny 16. století (např. Brestovanský 1998, 104; 163; Nechvíle 2002, 40). Dnešní podoba hradu (příl. 1; obr. 42.) je silně pozměněna přestavbou z let 1802 – 1826, kdy ho majitel F. Z. Römisch proměnil v romantický Pantheon s pomníky připomínajícími heroické osobnosti, činy a ctnosti a doplnil ho novostavbou polookrouhle ukončeného letohrádku (Peřina 2009, 148-150; Sedláček 1995 X, 325-327). Tyto úpravy však na mnoha místech znemožňují kvalitní poznání středověké podoby hradu. Dlouhý a strmý hřeben byl v celém rozsahu využit jako přirozené opevnění hradu. Dispozice hradu byla nejspíše dvojdílná. První oddíl v podobě neopevněného hospodářského zázemí se ze severní strany přikládal k patě bradla. V tomto prostoru se dochovala do skály vytesaná hluboká studna s dalšími relikty zahloubených objektů (Peřina 2009, 150). Vstup do jádra byl veden puklinou mezi skalními bloky nad studnou. Podobu druhého oddílu na východní straně dnes již nelze díky novověkým úpravám a intenzivnímu lámání kamene bezpečně rekonstruovat. Západní strana tohoto oddílu obsahovala velké množství do skály vytesaných prostor včetně kuchyně. Četné stopy kapes a dražé ve skalních blocích zde dokládají širší využití dřevěných konstrukcí. Zbytky zděných konstrukcí zde potvrzují také přítomnost zděných staveb, mezi kterými dominovala čtverhranná stavba patrně obytného a obranného charakteru (Peřina 2009, 153-155). Hrad Vranov lze na základě dosavadního stavu poznání typologicky zařadit mezi skalní hrady (např. Durdík 2009, 102; Gabriel – Smetana 1986, 143; Peřina 2009, 169). Zánik hradu je v literatuře předpokládán v první polovině 16. století (např. Sedláček 1995 X, 330; Anděl – Kabíček 1957, 33), kdy již noví majitelé panství páni z Vartenberka využívali pohodlnější rezidenční prostory zámku v údolí pod hradem.

V letech 1417, 1421 a 1442 byl dobyt hrad **Bradlec** (Tomíček – Úlovec 2002, 222; Sedláček 1995 V, 196-197), nepochybně poté byly na hradě prováděny další úpravy. V tomto období patrně došlo ke snížení valu na východní straně, na jehož koruně byla vytvořena obranná linie, která umožňovala účinnou kontrolu dlouhého úseku přístupové komunikace (Tomíček –

Úlovec 2002, 242; příl. 1; obr. 26.). Hrad byl v dalších letech jeho majiteli pravděpodobně už jen udržován. V průběhu 16. století zůstal mimo jejich pozornost a jako nepotřebný zpustl (Tomíček – Úlovec 2002, 221). Na základě dramatických zkušeností z husitských válek došlo z iniciativy Viléma Krušiny z Lichtenburka někdy mezi léty 1454 – 1460 ke stavbě nového dělostřeleckého opevnění na hradě **Kumburku** (Tomíček – Úlovec 1998, 37; příl. 2; obr. 20.). Dělostřeleckým opevněním s polookrouhlými dovnitř otevřenými baštami byl za Markvarta z Labouně v polovině 15. století vybaven i hrad **Brada** (Úlovec 1996a, 21-22; příl. 1; obr. 8.). Jako rezidenční sídlo hrad sloužil ještě jeho synovi Otíkovi. Za dalších majitelů se hrad k roku 1500 uvádí již jako pustý (Sedláček 1995 V, 266; Úlovec 1996a, 14).

Za nejasných okolností zanikl patrně již v průběhu první poloviny 15. století hrad **Pařez** (Waldhauser 2006, 82). Do psané historie naposledy vstupuje roku 1430, kdy byl jeho majitelem Ctibor z Pařezu (Sedláček 1995 V, 269). Zánik hradu během první poloviny 15. století dokládá také archeologický materiál nalezený v areálu hradu (Nechvíle 2003, 243).

V roce 1440 byl zemskou hotovostí dobyt i hrad **Valdštejn**, který se stal sídlem lupičů (Sedláček 1995 X, 61), poté se zde vystřídalo několik majitelů. Někdy v průběhu 15. století byl hrad rozdělen mezi dva majitele. Původní jádro se stalo samostatnou částí přístupnou novým vstupem – brankou vysekanou vysoko ve stěně skalního bloku s vpadlinou pro padací most. Od paty suku byla směrem k brance a padacímu mostu vystavěna dřevěná konstrukce vertikální komunikace. Takto vzniklý zadní hrad ztratil hospodářské zázemí, proto musely být nové hospodářské objekty vystavěny u jeho paty (Gabriel – Macek 1992, 170-172). Na ploše zadního hradu se nacházel do skály vytesaný džbánovitý objekt, který plnil funkci zásobnice (Hartman – Prostředník 2004, 21). Přední hrad si i nadále podržel svůj původní přístup a byl stejně jako zadní hrad vybaven studnou. Výrazná změna komunikačního schématu na hradě Valdštejně s velkou dávkou pravděpodobnosti dokládá vznik dvojhradu (Gabriel – Macek 1992, 172), tzn. hradu se dvěma samostatnými jádry, které mohly být sídly dvou či více samostatných majitelů (Durdík 2000, 142). Úpravy hradu na dvojhrad se patrně odrážejí i v písemných pramenech, které uvádějí složité majetkové poměry mezi jeho majiteli v průběhu husitských válek (srov. Sedláček 1995 X, 60-61). Rezidenční funkci hrad plnil ještě v 90. letech 15. století, kdy ho obývala Kateřina ze Štítar (Sedláček 1995 X, 61-62). Jeho způsob využití majiteli v dalším období není známo, zpráva z roku 1582 však uvádí hrad již jako zříceninu (Gabriel – Macek 1992, 174).

Opravy bylo jistě nutné provést i na hradě **Trosky**, které byly v průběhu 15. století několikrát

obléhány a dobyty (Sedláček 1995 X, 67, 70). O rozsahu obnovy a oprav hradu však nelze za současného stavu vědomostí zatím nic říct. Trosky přestaly být sídlem panství ve druhé polovině 15. století (Podobský 1958, 33-34), poté se zde vystříдалo několik majitelů. Hrad pustne a upadá po připojení ke skalskému panství v 50. letech 16. století (Menclová 1946, 9; Podobský 1958, 37). Před rokem 1458 byl násilným způsobem pobořen také hrad **Zbiroh**, na němž poté patrně už nedošlo k žádným opravám a hrad tak definitivně zputl (Úlovec – Fišera 1995, 11). Doposud není jasné, jakým způsobem k jeho zániku došlo. Mohlo k němu dojít roku 1442 při tažení proti některým hradům v jeho okolí (Sedláček 1995 X, 208) nebo při tažení proti jiným východočeským hradům v roce 1447⁵. V průběhu 15. století zanikl mohutným požárem hrad **Nístějka** (Kaván 1959, 48). Příčiny požáru nejsou známy, mohl ho způsobit úder blesku či neznámé dobývání hradu. Patrně již během 15. století byl také opuštěn hrad **Levín**, který nedlouho poté zanikl (Úlovec – Tomíček 1999, 10). Poslední písemná zmínka o hradu pochází z roku 1421 (Sedláček 1995 V, 201), kdy byl jeho majitelem Zdeněk z Levína. S emancipačním úsilím nižší šlechty v oblasti západních Krkonoš v průběhu 15. století lze patrně spojovat archeologicky doloženou druhou sídlištní fázi na (již ve 14. století) zaniklých sídlech v poloze Zámčičtě v **Dolní Sytové** a ve **Víchové nad Jizerou**.

V průběhu pokročilé druhé poloviny 15. století, patrně nedlouho po obléhání hradu Hrubé Skály v roce 1469 (Anděl – Kabíček 1957, 24), vzniklo jeho předsunuté opevnění hradu zvané **Prachovna** (k. ú. Hrubá Skála, okr. Semily) (např. Fišera 2004, 166-168; Prostředník 1993, 29-30; 1994, 200). Opevnění (příl. 1; obr. 43.) je situované na vyvýšeném skalním ostrohu nad jihozápadním okrajem hradu. Vrchol skalního útvaru tvoří nepravidelná plošina, která je od sousedního návrší na jihozápadě oddělena příkopem, na západní straně pak byla zajištěna dodnes dochovaným nepřilíh mohutným valem. Na vlastní plošině se dochovaly stopy po dřevěných konstrukcích v podobě kapes a dražé vytesaných ve skále. V jihozápadním nároží se nacházel čtvercový zahlobený objekt. Výskyt silné vrstvy vypálené mazanice na ploše opevnění (Prostředník 1993, 30) dokládá přítomnost roubených popř. hrázděných konstrukcí, které zanikly požárem. Do areálu předsunutého opevnění se vstupovalo do skály vysekaným schodištěm a brankou na východní straně pískovcového

⁵ Ze starých letopisů českých, s. 161-162: Téhož roku po sv. Duchu (po 28. květnu 1447) všechna knížata slezská spolu s městy Vratislaví, Svídnicí, Zhořelcem, Budyšínem, Žitavou a dalšími městy, která jim patřila, vytáhli, a když mezi sebou sebrali peníze, vykoupili od pánů a zemanů hrady, ze kterých jim silně škodili a loupili, jako Vízmburk pana Jiříka Vízmburského z Dubé, Adršpach pana Hynka Červenohorského, Žacléř patřící kdysi panu Hanušovi z Varnsdorfu, Belveder a Skály pana Jana Salavy. Hrady zaplatili hotovými penězi a pak je zbořili a zničili.

bloku (Fišera 2004, 167-168; Prostředník 1994, 200). Opevnění svojí existencí zablokovalo nebezpečnou výšinu před hradem a zároveň svým vlastním dělostřelectvem mohlo oddálit příležitost obláhatelů přiblížit se k hradu. Prachovna představuje jedinou ukázkou předsunutého opevnění ve vymezené sondě v rámci severovýchodních Čech. Na přelomu 15. a 16. století byly provedeny menší úpravy i na vlastním hradu, kde došlo k prodloužení čelního křídla směrem k jihu. Součástí hradu se v této době stalo i dnešní předhradí (Durdík 2009, 106).

V průběhu 15. století dostal svou stavební podobu i hrádek **Nebákov** (Nechvíle 2001; 2004). Nevelké hradní jádro (příl. 1; obr. 12.), které se nacházelo hned za šíjovým příkopem, tvořila skála ve tvaru nepravidelného mnohoúhelníka s upraveným povrchem. Po obvodu ji obíhala zeď z pískovcových kvádrů, vzniklý vnitřní prostor byl zvýšen navážkou. Dominantou této části hrádku byla nejspíše hrázděná či roubená věžovitá obytná stavba doplněná o malý přístavek (Nechvíle 2001, 151; 2004, 168). Na základě svědectví archeologických nálezů zaniká ke konci 15. století (Nechvíle 2004, 172) a jako pustý je v písemných pramenech uváděn k roku 1538 (Sedláček 1995 X, 77). Nebákov byl naposledy interpretován jako malý šlechtický hrad nižší kvalitativní úrovně (Durdík 2009, 107). Stavebním řešením a svojí podobou se nesporně blíží soudobým tvrzím a také jako tvrz byl Nebákov v literatuře (např. Nechvíle 2004; Svoboda – Úlovec – Chotěbor – Procházka – Fišera – Anderle – Slavík – Rykl – Durdík – Brych 1998, 488) několikrát klasifikován.

V roce 1443 byl obležen a dobyt hrad **Veliš** (Šimek a kol. 1989, 518; Sedláček 1995 V, 257). O opravách, které na hradě po této pohromě nepochybně proběhly, nelze vzhledem k současnému stavu poznání zatím nic říct. Ve významný a dobře opevněný objekt se hrad proměnil po roce 1487 za majitelů hradu rodu Trčků z Lípy (Sedláček 1995 V, 257). O jeho dobré obranyschopnosti svědčí i fakt, že zde byla uložena kompaktní (tamtéž). V rámci přestaveb se hlavní obranná linie přesunula na val před okružním příkopem, kde byly v hustém kroku od sebe vystavěny okrouhlé a polygonální bašty (Durdík 2009, 106; příl. 1; obr. 22.), které se staly hlavními body aktivní dělostřelecké obrany hradu. Vědomosti o pozdně gotické přestavbě hradu jsou však díky jeho obrovskému poničení lomy více než zlomkovité. Další stavební úpravy byly na hradě provedeny patrně ještě v 50. a 90. letech 16. století (např. Balbín 1986, 171; Durdík 2000, 586; Sedláček 1995 V, 258-260). V dalším období se na Veliši vystřídalo několik majitelů. Hrad zanikl ve druhé polovině 17. století, kdy byl z rozkazu císaře pobořen (Roubík 1941, 130).

Náročné stavební úpravy probíhaly po roce 1497 i na hradě **Kosti**, který vstoupil do majetku Jana ze Šelmberka (Sedláček 1995 X, 88-90). Za Šelmberků bylo na hradě zbořeno spojovací křídlo mezi palácem a starou obytnou věží a na jeho místě byl vybudován výstavný palác. Další budova byla vystavěna na protilehlé straně nádvoří, která se dochovala jen v úrovni přízemí (Menclová 1957, 8, 10).

Pozdně gotické přestavby byly provedeny kolem roku 1500 i na **Hrubém Rohozci** (Peřina 2007, 289). Stavební úpravy zahájili Johanka z Krajku a Jan ze Šelmberka a byly dokončeny Kunrátem Krajířem z Krajku. Na východní straně jádra bylo mezi donjonem a bergfitem vystavěno nové palácové křídlo. Tím zanikla stará brána a nový vstup byl přeložen na opačnou, jižní stranu hradního jádra. V navazující fázi této stavební etapy, která je datována do 20. let 16. století, byl zvýšen terén v nádvoří a došlo k výstavbě palácového křídla i na jižní straně jádra (Peřina 2007, 289-290; příl. 1; obr. 29.). V místě vstupu byla vybudována štíhlá čtverhranná, do staršího příkopu vystupující věž, která měla nejspíše jen reprezentativní funkci (Menclová 1972 II, 462). Pozdně gotická přestavba Hrubého Rohozce byla silně motivována snahou o dosažení dobového reprezentačního komfortu. Překvapivě nesměřovala k modernizaci či výstavbě nových prvků aktivní dělostřelecké obrany, které by se zde vzhledem k nepříliš výhodné poloze hradu daly očekávat. Hrad lze po této stavební etapě zařadit do kontextu blokových dispozic (Durdík 2000, 201).

Stavební úpravy lze v průběhu 15. století předpokládat i na hradě **Dolní Štěpanice**. O jejich rozsahu však není možné za současného stavu poznání zatím nic bližšího říct. Funkci obytného sídla pro pány z Valdštejna plnil až do konce 15. století. Svůj význam ztratil na počátku 16. století, kdy se stal novým správním centrem panství zámek v Horní Branné (Sedláček 1995 V, 241). Roku 1543 je hrad uváděn již jako pustý (Kalferst – Prostředník 1995, 229).

Po dobu sedmi měsíců byl v roce 1432 – 1433 obléhán také hrad **Pecka** (Sedláček 1995 V, 104). Nedlouho poté došlo na hradě k výraznějším stavebním úpravám. Poničená parkánová hradba byla nahrazena novou, na východní straně byla navíc doplněna o dvě čtverhranné bašty, které měly zajistit kvalitnější kontrolu přístupové cesty (Kociánová – Hloušková – Tomíček 2011, 9; příl. 1; obr. 11.). Další výrazné stavební aktivity, tentokrát již více zaměřené na rozšíření obytných a reprezentativních prostor, proběhly při pozdně gotické přestavbě hradu kolem roku 1500, kdy byl jeho majitelem Mikuláš Hořický z Hořic (Sedláček 1995 V, 105; Kociánová – Houšková – Tomíček 2011, 11). Podstatné změny byly provedeny ve

vstupní části hradu, kde došlo ke zboření parkánové a hlavní brány. Jejich místo nahradila dvoupatrová branská věž. Zástavba podél západní hradby byla sjednocena, čímž vzniklo poměrně dlouhé palácové křídlo. Mezi oběma okrouhlými věžemi byla k východní obvodové hradbě zvenčí přistavěna stavba obdélného půdorysu s funkcí kuchyně (Kociánová – Houšková – Tomíček 2011, 11-12). Pevnostní charakter ztratil hrad přestavbou v pohodlnější a komfortnější sídlo – zámek, která vyvrcholila v 90. letech 16. století (Kociánová – Houšková – Tomíček 2011, 17).

4. 6. Závěr

V předložené práci se pokouším o základní shrnutí dosavadního bádání k problematice hradních staveb ve vymezené oblasti severovýchodních Čech (příl. 1; obr. 1.), snažím se též o nástin vývoje a klasifikace sídel, které vycházejí z kritiky jak písemných, tak i hmotných pramenů. Jejich podrobnou rešerší jsem ve vymezené sondě zjistil celkem 42 objektů (příl. 1; obr. 1; tab. 1, 2.). Ne všechny lze jednoznačně definovat a zařadit mezi sídla, která jsou v literatuře běžně klasifikovaná jako hrad. Tato skutečnost může vézt ke zkreslení struktury rozložení hradních staveb ve studované oblasti a k vytvoření mylného modelu vývoje hradů a tzv. hradů (Gabriel – Panáček 2000, 9-12; Peřina 2009, 112). Při tvorbě modelu vývoje hradních staveb jsem se opíral především o běžné metody a výsledky stavebně historických a archeologických výzkumů. Hned na počátku jsem se snažil eliminovat lokality (např. tvrze či dvorce), které k hradům přiřadit nelze. Objekty, u kterých není zcela jednoznačné, zda se jedná o sídlo typu hrad, a objekty, u nichž se nabízí i jiné interpretační možnosti, jsem zařadil do skupiny sídel, které je možné mezi hradní stavby zahrnout jen čistě hypoteticky (příl. 1; tab. 2).

Z celkového počtu 42 zjištěných objektů, lze mezi hradní stavby s jistotou zařadit jen 25 lokalit (příl. 1; tab. 1.). Jedná se především o hrady šlechtické, pouze v případě hradu Veliš (okr. Jičín) a Pecka (okr. Jičín) lze uvažovat o založení královském (Durdík 2003a, 105-109 ; Kociánová – Houšková – Tomíček 2011, 5, 7). Nejstarší hradní stavbou ve studované oblasti byl patrně hrad Železný (Železnice) (okr. Jičín), jehož jméno se v písemných pramenech poprvé připomíná k roku 1180 – 1182 (CDB I, č. 296, s. 265). Sídelní aktivity v areálu hradu v průběhu 12. století dokládají také archeologické nálezy (Ulrychová 2006, 322), které však ještě nemusí bezprostředně souviset s existencí hradní stavby. Potvrzení existence hradu v průběhu 12. století by mohl přinést až komplexní archeologický výzkum, který zde dosud nebyl proveden. Této skutečnosti je nutné jen litovat v souvislosti s faktem, že se může jednat

o jednu z nejstarších šlechtických hradních staveb v Čechách. Nejmladší hradní stavbou ve vymezeném území je hrad Vranov (okr. Jablonec nad Nisou), který vznikl v neklidné době nastupujících husitských válek. Hrad byl součástí nově vytvářeného dominia Heníka z Valdštejna ze Štěpanické větve Valdštejnů, budujícího si vlastní sídlo na nově získaném majetku (Šimák 1903, 48). Skalní hrad Vranov je poslední hradní novostavbou na tomto území.

Důležitou součástí této práce je rovněž typologie (např. Durdík 1984; 1995; 2000; Durdík – Bolina 2001; Gabriel 1989; Gabriel – Smetana 1986), na jejímž základě jsem hradní stavby (pokud to stupeň archeologizace jednotlivých objektů dovolil) zařadil do dispozičních typů (příl. 1; tab. 1.). Základním typem šlechtických hradů 13. – 14. století je bergfritová dispozice. Ve vymezené sondě této typologické skupiny odpovídají hrady Dolní Štěpanice (okr. Semily), Pecka (okr. Jičín), Nístějka (okr. Semily) a patrně i Hrubý Rohozec (okr. Semily).

Další zajímavý dispoziční typ, který do této oblasti pronikl patrně z Moravy a Slezska (Durdík 2000, 174), představuje hrad s plášťovou zdí. Nejstarší ukázkou tohoto typu představuje Pustohrad (Buštěhrad) u Hořic (okr. Jičín), který vznikl již v průběhu druhé poloviny 13. století. Do skupiny hradů s plášťovou zdí lze zařadit také hrad Kozlov (okr. Semily) a Kumburk (okr. Semily) v jeho první stavební fázi. Vznik obou hradů je datován do období kolem roku 1300. Ve vymezené sondě nechybí ani hrady donjonového typu, jejichž klasickou dobou výskytu je první polovina 14. století. Do této kategorie lze zahrnout hrad Bradlo (okr. Trutnov) a do kontextu hradů donjonové dispozice byl T. Durdíkem (2000, 201) vřazen v první stavební etapě také hrad Hrubý Rohozec (okr. Semily).

Úspornou šlechtickou zděnou hradní stavbou, typologicky zařaditelnou mezi hrady s palácem jako hlavní obrannou i obytnou stavbou, byl patrně hrad Levín (okr. Semily) (Durdík 2000, 326). Do této kategorie lze hypoteticky zahrnout i hrad Valdštejn (okr. Semily) v jeho první stavební fázi (Durdík 2009, 86). V mladší stavební fázi kolem roku 1400 došlo v jeho areálu k vybudování druhého hradního jádra. Hrad lze po této zajímavé stavební úpravě zařadit nejspíše do kategorie hradů typu Ganerbenburg (Gabriel – Macek 1992, 170-172, 174; srov. Durdík 2000, 142).

Výrazně prestižním a módním typem hradu v době vlády Karla IV. a Václava IV. byla dvoupalácová dispozice (Durdík 2000, 127). V rámci vymezené sondy tomuto typu odpovídá podoba hradu Kumburku (okr. Semily) po přestavbě, kterou hrad prošel ve druhé polovině 14. století. Podobu hradu se dvěma paláci měl v první polovině 14. století patrně i sousední

hrad Bradlec (okr. Semily). Do kontextu složitějších bezvěžových dispozic lze patrně také zahrnout šlechtickou hradní novostavbu doby Václava IV. hrad Zbirohy (okr. Jablonec nad Nisou) (Peřina 2009, 169). Jedna z hlavních vývojových tendencí české hradní architektury 14. století směřující k symetrické dvoupólovosti dvoupalácových či k různým formám dvouvěžových dispozic se projevila při stavbě hradu Trosky (okr. Semily), jehož podoba byla ovlivněna dvěma jedinečnými čedičovými skalními suký, které byly využity pro stavbu dvou obytných věží. Do skupiny dvouvěžových hradních staveb zřejmě patřil i hrad Veliš (okr. Jičín).

V průběhu 14. století se v Čechách začal užívat také blokový typ hradu (Durdík 2000, 69). Blokova dispozice mohla vzniknout i přestavbou staršího hradu odlišného typu. V rámci vymezené sondy je takovou ukázkou hrad Kumburk (okr. Semily), kde byla ke sklonku 14. století vystavěna nová obytná věž, která srostla se starším palácovým křídlem. Do kontextu blokových dispozic lze zařadit i sousední hrad Bradlec (okr. Semily), kde podobně jako na Kumburku došlo v průběhu 14. století k přístavbě obytné hranolové věže ke staršímu paláci. Ke hradům blokové dispozice patřil ve druhé stavební fázi také hrad Kost (okr. Jičín) a po pozdně gotické přestavbě i hrad Hrubý Rohozec (okr. Jičín).

Z hlediska typologie představují nejpočetnější skupinu hradů ve vymezené sondě hrady skalní. Mezi ně lze s jistotou zařadit hrad Rotštejn (okr. Semily), dále hrad Pařez (okr. Jičín), který představuje zajímavou syntézu skalního hradu s prvky blokové dispozice, do kontextu skalních hradů lze zahrnout i hrad Kavčiny (okr. Semily), v literatuře neprávem považovaný za předsunuté opevnění hradu Valdštejna, a funkci malého skalního hradu plnil také hrad Čertova ruka (okr. Semily). Nejmladším a svojí rozlohou největším skalním hradem ve vymezené sondě je hrad Vranov (okr. Jablonec nad Nisou). Dispoziční typ se vzhledem k vysoké míře archeologizace či pozdějším přestavbám hradu nepodařilo určit u hradů Železný (Železnice) (okr. Jičín), Šluspárk (okr. Jičín), Brada (okr. Jičín), Hrubá Skála (okr. Semily) a Košťálov (okr. Semily).

Vývoj hradní architektury 13. – 15. století postupně dospěl v průběhu 16. století až k přeměně hradu na zámek. Hustá síť hradů byla v tomto období již dávno minulostí. Významnější hrady, u nichž to jejich podoba dovolila, byly přestavěny na pohodlnější rezidenční sídla – zámky. Přestavba hradu na zámek se v rámci vymezené sondy uskutečnila v průběhu 16. století na Hrubé Skále (okr. Semily), Hrubém Rohozci (okr. Semily) a na hradě Pecka (okr. Jičín). Jiné hrady, které se nacházely ještě poměrně v dobrém stavu, byly dále využívány

jako rezidence svých majitelů (např. Kost (okr. Jičín) či Veliš (okr. Jičín)) nebo ještě nějaký čas sloužily jako hospodářské, pomocné provozní či správní objekty (např. Kumburk (okr. Semily) či Trosky (okr. Semily)). Hrady, které nesplňovaly ani jednu z těchto možností, byly postupně opuštěny a ponechány svému vlastnímu osudu. Vývoj hradních staveb ve vymezené sondě severovýchodních Čech byl tak ukončen.

Jak je již výše uvedeno, druhou skupinu sídel v rámci vymezené sondy tvoří objekty, které je možné mezi hradní stavby zařadit pouze hypoteticky. Do této skupiny jsem zahrnul celkem 17 objektů (příl. 1; tab. 2.). Jedná se především o sídla neuváděná v soudobých písemných pramenech či sídla uváděná bez kontinuálního vědomí jejich skutečného jména (např. Hrádek u Bezníka (okr. Jičín), Hrad u Malé Lhoty (okr. Jičín), Hrádek u Lázní Běláhoř (okr. Jičín), Dolánky (okr. Semily), Drábovna (okr. Jablonec nad Nisou), Víchova nad Jizerou (okr. Semily), Hradiště u Horních Štěpanic (okr. Semily), Klokočský hrádek (okr. Semily), Loukov (okr. Semily), Pařízek (okr. Jičín)). U této skupiny lze jen stěží spojit starší písemné zprávy se známými terénními relikty, nebo toto propojení bývá značně problematické (např. Kozlov/Chlum (okr. Semily), Dolní Sytová – poloha Zámčička (okr. Semily), Radeč (okr. Semily), Nebákov (okr. Jičín)). Problematická může být i vysoká míra archeologizace zkoumaných objektů (např. Koštofrank (okr. Jičín), Hrádek (okr. Jičín), Miletín (okr. Jičín), Pařízek (okr. Jičín)) a z toho vyplývající nedostatek informací např. o podobě opevnění či vnitřní zástavby sídla, což značně snižuje možnost vyslovit jakékoliv závěry. U většiny výše uvedených objektů se nabízí i jiná možnost interpretace jejich funkce. Ne všechny lze tedy jednoznačně definovat a zařadit mezi sídla, která jsou v literatuře běžně klasifikována jako hrad. Případů vyloučení lokality z kategorie hradů bylo mimo vymezenou sondu doposud zjištěno mnoho (srov. např. Gabriel – Panáček 2000; Gabriel 2009). Možnost vyloučit některé z těchto lokalit (např. Drábovna, Kozlov/Chlum či Klokočský hrádek) ze skupiny hradních staveb v rámci sondy severovýchodních Čech by mohlo vysvětlit např. zvýšenou četnost hradů situovaných na pískovcích (Gabriel 1995).

Vymezená oblast nabízí průřez hradební produkcí celého vrcholného a pozdního středověku, včetně svérázných řešení vycházejících z využití pískovcového podloží pro stavbu skalních hradů. Při studiu hradních objektů zde jistě nepřekvapí typologická shoda těchto sídel s funkčně analogickými stavbami v Čechách. Odlišnosti, které jsem ve vymezené sondě zjistil, se vztahují na terénní tvary, jež byly využity pro stavbu hradů. Jedná se především o lehce opracovatelné pískovcové podloží, které současně dobře dochovává jak stopy po stavebních aktivitách, tak i celé vysekané objekty staveb. U této skupiny a rovněž u kategorie

ostatních sídel je nutné kriticky zhodnotit jejich původní funkci. Klasifikace těchto objektů je však na základě dosavadních znalostí značně problematická a interpretace jejich původní funkce bude ještě úkolem dalšího výzkumu.

5. Hrad Kumburk

5. 1. Poloha hradu

Hrad Kumburk se nachází na východním okraji Libereckého kraje, k.ú. Syřenov, okr. Semily (příl. 2; obr. 1.). Byl vystavěn na stejnojmenném vrchu s nadmořskou výškou 642 m (ZM 10: 03-43-07) (příl. 2; obr. 2.) ve vzdálenosti cca 7 km jihovýchodně od Lomnice nad Popelkou a 5 km vzdušnou čarou západně od Nové Paky. Tvoří tak dominantu severního okraje Jičínské kotliny, kde vystupuje z linie Ještědsko-kozákovského hřebenu. Z této strategické polohy hradu bylo možné přehlédnout nejenom celou jičínskou kotlinu, ale také i širší část Podkrkonoší. Ještědsko-kozákovský hřbet, který představuje důležitý krajinný prvek tvořící geomorfologický předěl a v podstatě i kulturně historickou hranici mezi starou sídelní oblastí na jižním předpolí, která byla soustavně osídlována už od dob staršího pravěku (Ulrychová 2004, 75), a oblastí severní, směrem do krkonošského podhůří, jež byla v pravěku člověkem spíše navštěvována a využívána k exploataci širokého spektra přírodních zdrojů organického a anorganického původu (Prostředník – Šída 2001, 27).

Tato oblast byla soustavněji osídlena až v období vrcholně středověké kolonizace (Šimák 1938, 792-795). Zmiňovaná území byla také prostorem důležitých obchodních cest. Nedaleko od hradu se nacházela severní odbočka tzv. polské cesty směřující z Prahy do Vratislavi, která procházela Hořickem a dále pokračovala směrem k Jaroměři a k Náchodu (Květ 2002, 19). Severní odbočka propojila dvě souběžné komunikace – polskou cestu se stezkou pojizerskou, která přecházela hraniční hvozdy nejspíše v Novosvětském průsmyku (Prostředník – Šída 2002, 7; Prostředník – Šimůnek 2010, 3). Informace o poloze hradu v krajině přináší také řada historických map. Hrad Kumburk byl jako důležitý prvek v krajině zachycen už na nejstarší tištěné mapě části Čech od mistra Mikuláše Klaudyána z roku 1518 (příl. 2; obr. 3.), což svědčí o jeho velkém významu ještě na počátku novověku. Hrad je také zaznamenán na Aretinově mapě Čech z roku 1618 (příl. 2; obr. 4.), nechybí ani na Vetterově mapě Čech z roku 1668 (příl. 2; obr. 5.) či Vogtově mapě Čech z roku 1712 (příl. 2; obr. 6.) a konečně na Müllerově mapě Čech z roku 1720 (příl. 2; obr. 7.). Podrobnější a přesnější informace o poloze hradu v krajině však přináší až I. – III. vojenské mapování, které na území Čech probíhalo v rozmezí let 1764 – 1880 (Kuna 2004, 389; příl. 2; obr. 8, 9, 10.).

5.2. Historie hradu

První písemné zprávy o osídlení Jičínské kotliny jsou zachovány až z průběhu 12. století⁶ (např. CDB I, č. 156, s. 160; CDB I, č. 296, s. 265). K nejstarším raně středověkým sídelním aglomeracím zde nepochybně patří ostrožné hradiště rozkládající se na ploše dnešního města Železnice (okr. Jičín), které bylo na základě archeologických nálezů datováno do 10. a první poloviny 11. století (Ulrychová 2004, 82-83). Přístup do Jičínské kotliny z jihozápadu uzavíral významný mocenský bod – hrad Veliš (Durdík 2003a; příl. 1; obr. 1, 22-23), který byl založen patrně samotným panovníkem v době okolo přelomu 13. a 14. století. Po roce 1200 do této původně zeměpanské oblasti začali pronikat také příslušníci šlechty, kteří se zde začali podílet na výstavbě dalších hradů. Příslušníci rodu Hronoviců (zvaní též Načeratici) založili před rokem 1258 severozápadně od Jičina hrad Bradu (Úlovec 1996a; příl. 1; obr. 1, 8) a o něco později hrad Levín (Úlovec – Tomíček 1999; příl. 1; obr. 1, 27) nedaleko Nové Paky. Jihozápadně ve vzdálenosti asi 3 km od Lomnice nad Popelkou byl kolem roku 1300 neznámým šlechticem založen hrad Kozlov (Fišera 1985; příl. 1; obr. 1, 25), v jehož sousedství drželi příslušníci rodu Markvarticů od dvacátých let 14. století dva hrady – Bradlec a Kumburk (Menclová 1949; příl. 1; obr. 1, 26; příl. 2; obr. 2).

Písemné zprávy o okolnostech samotného založení hradu Kumburku mlčí. Příchod starého severočeského rodu Markvarticů do oblasti severně od Jičina lze předpokládat kolem roku 1300, kdy zde Léva z rodu Načeraticů ztratil ve prospěch krále většinu svého rozsáhlého majetku (Sedláček 1995 V, 265). Velkou část původní načeratické domény obsadila jedna z lemberských větví Markvartického rodu pánů z Vartenberka, kteří obsadili okolí pozdějšího hradu Bradlec, zatímco jejich příbuzní, Vartenberkové z vlastní vartenberské větve, zabrali zboží kumburské (Šimák 1938, 869). Jako první majitel hradu je v písemných pramenech k roku 1325 doložen Markvart z Goldenburka. Goldenburg je první písemně doložený název hradu, další v trochu pozměněné podobě Koldenburk a Kolmburk pochází z roku 1362 a konečně Kumburk se v písemných pramenech poprvé objevuje v roce 1394 (Sedláček 1995 V, 177). Dalším majitelem hradu se stal nejpozději roku 1357 Markvartův syn Beneš a po jeho smrti kolem roku 1360 hrad získal jeho syn Jindřich z Kumburka řečený z Vartenberka. Posledním vartenberským majitelem hradu se kolem roku 1396 stal Jindřichův syn Jan (Úlovec 1997, 12-13).

⁶ Jedna z nejstarších zpráv z let 1143 – 1148 je spojena s vesnicí Veliš, další zpráva z druhé poloviny 12. století je spojena se jménem hradu na vrchu Železný, které se objevuje v predikátu Čče ze Železnice.

Pravděpodobně finanční nesnáze a velká zadluženost, o kterých se zmiňují písemné prameny (Sedláček 1995 V, 178; Úlovec 1997, 16), přiměly posledního majitele hradu Jana z Vartenberka hrad s veškerým příslušenstvím v roce 1406 prodat novému majiteli, Janu Krušinovi z Lichtenburka, příslušníkovi mocného šlechtického rodu východočeských Lichtenburků, nejvyššímu purkrabímu pražského hradu a hejtmanovi Svídnického knížectví. Ten si ale nově získaného majetku moc neužil, jelikož hned následujícího roku zemřel. Správy zděděného majetku se ujal nejstarší Janův syn Hynek z Lichtenburka, který se poměrně významným způsobem zapsal do dějin 15. století. Již počátkem 15. století se Hynek Krušina čile účastnil veřejného života. V roce 1411 zasedal na zemském soudu za panský stav, v roce 1415 veřejně projevil nesouhlas a odpor proti upálení Mistra Jana Husa a jako stoupenec husitského hnutí se zúčastnil několika tažení. V roce 1420 byl jmenován hejtmanem pražských vojsk a následující rok byl zvolen za jednoho ze správců království (Sedláček 1995 V, 178-179; Urban 1982, 10-23). Někdy po roce 1423 se Hynek začal odklánět od původních idejí husitství a pomalu přešel na stranu císaře Zikmunda, od nějž v roce 1429 získal list na držbu sousedního hradu a panství Bradlec. Veřejným záležitostem se věnoval téměř až do konce svého života. V roce 1437 se zúčastnil korunovace Zikmundovi manželky Barbory za českou královnu, po smrti císaře Zikmunda byl přítomen korunovaci nového českého krále Albrechta Rakouského a ještě v roce 1452 se účastnil sněmu v Praze, na němž byl zvolen zemským správcem Jiří z Poděbrad. Ke sklonku svého života patřil Hynek Krušina k nejbohatším šlechticům v zemi. Zemřel na počátku roku 1454, kdy jeho majetek zdědil jediný syn Vilém. Posledním Lichtenburkem na Kumburku byl Vilémův syn Hajman, který o své kumburské zboží z neznámých důvodů ke konci 15. století přišel (Úlovec 1997, 19-22).

Další osudy hradu a panství nejsou na několik let z důvodu chybějících písemných pramenů bohužel známy. Otázkou zůstává, jakým způsobem jej získal další majitel Jan Žehušický z Nestajova, který již v roce 1500 vystupoval s predikátem „...a na Colmburce“ (Sedláček 1995 V, 180). O dva roky později však Jan Žehušický zemřel, hrad a panství přešly do správy jeho manželky Alžběty, která se v písemných pramenech z roku 1503 objevuje rovněž s predikátem „na Kumburce“ (Sedláček 1995 V, 180). Následně však i ona o kumburské panství přišla a bohužel není známo, kdy hrad přešel do majetku Bartoloměje, knížete minsterberského a vnuka Jiřího z Poděbrad. Kníže Bartoloměj roku 1515 zemřel a kumburské panství od jeho potomků pravděpodobně odkoupil majitel mnoha statků ve východních Čechách Jindřich Berka z Dubé. Ten hrad pravděpodobně držel společně se svým příbuzným Janem Berkou, který se mezi léty 1520 až 1521 v písemných pramenech též píše s predikátem

„z Kumburka“ (Úlovec 1997, 23-24). Roku 1528 nebo 1529 už drželi kumburské panství Trčkové z Lípy, majitelé nedalekého hradu Veliš a města Jičín. Ti vlastnili Kumburk až do roku 1607, kdy jeho poslední majitel Jan Rudolf Trčka z Lípy sepsal z neznámých důvodů smlouvu se Zikmundem ze Smiřic o prodeji kumburského panství i s městem Jičínem, dále panství velišské i s připojenými vesnicemi (Sedláček 1995 V, 182). Od doby majitele Zikmunda Smiřického už přestal být hrad využíván jako obydlí majitelů panství. Jedinou výjimkou zde byl nedobrovolný pobyt Elišky Kateřiny Smiřické, která byla na hradě mezi léty 1609 až 1620 „vězněna“ pro milostné plotky s jedním z poddaných (Sedláček 1995 V, 182). Hrad byl v tomto období zřejmě osazen jen nepříliš početnou posádkou. V roce 1621 došlo ke konfiskaci majetku Smiřických a v jeho držbu vstoupil Albrecht z Valdštejna. Po Albrechtově vraždě v Chebu získal roku 1636 část jeho majetku Rudolf z Tiefenbachu, který závětí z roku 1650 předal veškerý majetek své manželce Marii Evě Alžbětě rozené ze Šternberka (Úlovec 1997, 27).

Jako osudy jiných hradů, tak i hrad Kumburk potkal definitivní konec v souvislosti se špatnými zkušenostmi ze třicetileté války a zvláště v jejím závěru s nepřátelskými oddíly, které se usazovaly na některých dobytých nebo opuštěných hradech, odkud jimi byly následně vedeny záškodnické války. Z tohoto důvodu vydal císař roku 1658 rozkaz o rozboření některých hradů v Čechách, mezi něž v Hradeckém kraji patřil i hrad Kumburk (Roubík 1941, 130). Tento rozsudek znamenal konec Kumburku, na hradě bylo zbořeno opevnění a stavby uvnitř vlastního jádra hradu byly ponechány vlastnímu osudu (Úlovec 1997, 28).

V období následujících dvou set let hrad jen postupně chátral a byl zdrojem lehce dostupného, kvalitního a hlavně levného stavebního materiálu (Sedláček 1995 V, 175). Majitelé statku s historickým jménem Kumburk – Úlibice, později Kumburk – Radim a posléze velkostatek Dřevěnice neměli o osud hradu až do počátku 20. století žádný zájem. První zprávy o návrhu zabezpečovacích prací na hradě, které podalo samo ředitelství statku Kumburk – Radim, pochází až z roku 1910. S opravou hradu se ale příliš nespíchalo, jelikož rozpočet nákladů na opravy a zabezpečení hradu pochází až z roku 1919, kdy se i nadále nic kromě vyřizování korespondence nedělo. Ve stejné době se do této věci vložil odbor Klubu československých turistů sídlící v Nové Pace, který správě panství a ředitelství statků Karla Josefa Trauttmansdorfa zaslal dopis s prosbou o urychlení započetí oprav (Úlovec 1997, 28-30). S opravami se na Kumburku po dlouhých vyjednáváních začalo skutečně až v roce 1939, kdy nutné staticky zabezpečovací práce provedl Klub československých turistů, který se později stal majitelem jak Kumburku, tak i sousedního hradu Bradlece (Teklý 1949, 39-40). V roce

1949 byl podle zákona o státní péči o tělesnou výchovu a sport převelen majetek tělovýchovných sportovních organizací na Československou obec sokolskou, která byla vzápětí v roce 1952 zřejmě nuceně veškerý majetek nabídnout státu. Roku 1953 se hrad stal majetkem Krajského národního výboru v Liberci. V současné době je hrad ve vlastnictví obce Syřenov a od roku 1992 se o jeho záchranu a údržbu stará Sdružení pro záchranu hradu Kumburku, které tak navázalo na činnost Klubu československých turistů (Úlovec 1997, 33).

5. 3. Stavebně historický průzkum hradu

5. 3. 1. Úvod

Písemné prameny, které obsahují kvalitní informace o stavební podobě hradu, jsou bohužel pro studium stavební historie hradu velmi chudé. O to významnější jsou vlastní pozůstatky hradu a jeho stará vyobrazení v doposud publikované literatuře (např. Beran 1871, 30; Heber 1845, 95-112; Sedláček 1995 V, 178-179, 181-183). Na vedutách byl hrad Kumburk v minulosti zachycen dokonce několikrát. Dvě nejstarší z roku 1785 a 1843, pochází z díla F. A. Hebera (Heber 1845, 95-112). Kresba z roku 1870 v díle J. V. Berana (Beran 1871, 30; příl. 2; obr. 33.) detailně zachycuje velkou věž ještě s patrem, které se kolem roku 1875 po zásahu bleskem zřítilo (Sedláček 1995 V, 177). I další kresby (např. příl. 2; obr. 34, 35) přináší poměrně velkou výpovědní hodnotu o podobě hradu ještě před stavebními úpravami, které zde provedl Klub Československých turistů. Také doposud vydaná literatura přináší bližší poznání o stavebním vývoji hradu Kumburku, např. Bohuslav Balbín popisuje stav hradu v roce 1680 ve svém díle Krásy a bohatství české země (Balbín 1986, 216, 258, 268, 294), dále např. F. A. Heber (Heber 1845, 95-112) s obsáhlejším popisem hradu, který je doplněn plánem zříceniny. Na vysoké úrovni hrad popsal a jeho historii zpracoval A. Sedláček ve svém pátém díle Hrady, zámky a tvrze Království českého (Sedláček 1995 V, 175-184). S další prací vystoupila D. Menclová v roce 1949 (Menclová 1949) a podruhé počátkem sedmdesátých let 20. století (Menclová 1972 I, 403-405; Menclová 1972 II, 302), ale až výzkum L. Svobody (Svoboda 1995, 362) z počátku 90. let přinesl kvalitní informace o stavebním vývoji hradu. Poslední a zatím nejlépe provedený stavebně historický průzkum hradu včetně jeho zaměření publikovali koncem 90. let T. Tomíček a J. Úlovec (Tomíček – Úlovec 1998).

Nejstarší zpráva o hradu pochází z roku 1325, kde se poprvé zmiňuje Markvart s predikátem z Goldenburka (Kumburka) (Sedláček 1995, 177). Vznik hradu však lze předpokládat už někdy kolem roku 1300, kdy ztracenou Načeratickou doménu na sever od města Jičina

obsadili Vartenberkové a Lemberkové – větve starého šlechtického rodu Markvarticů (Šimák 1938, 869). Následný stavební rozvoj hradního areálu patrně započal až v období po roce 1355, do té doby se majitelé hradu pravděpodobně více zdržovali na svém moravském sídle v Drnholci (Sedláček 1995 V, 177). Teprve Beneš, syn Markvartův, který se jako pán Kumburský v písemných pramenech zmiňuje v letech 1357 – 1358 (Sedláček V 1995, 177), na hradě nepochybně sídlil. Největší rozkvět hradu a také nejvýznamnější stavební aktivity zde zcela jistě proběhly v období držby kumburského zboží za Hynka Krušiny z Lichtenburka a jeho potomků (Tomíček – Úlovec 1998, 11-12). Právě Hynek Krušina si Kumburk zvolil za své hlavní rezidenční sídlo, svědčí o tom fakt, že není v písemných pramenech později nazýván predikátem z Lichtenburka, ale z Kumburka (Vavřinec z Březové 1979, 35). K těmto stavebním aktivitám patrně došlo nejpozději počátkem čtyřicátých let 15. století, protože v období následujícím byl Hynek nucen zaměřit své aktivity na jiné části svého majetku (Sedláček V, 180). Hynkův syn Vilém, který hrad po smrti svého otce zdědil, ještě částečně pokračoval v rozvoji a ve stavebních pracích na hradě, ale již v následujícím období tyto aktivity začaly pomalu upadat (Tomíček – Úlovec 1998, 12-13). Za dalších majitelů hrad ztratil rezidenční funkci a byl pravděpodobně už jen udržován. Demolice hradu provedená v roce 1658 (Roubík 1941, 130; Sedláček 1995 V, 184) tak definitivně ukončila jeho vývoj.

5. 3. 2. Stavební vývoj hradu od počátku 14. století až do konce 15. století

Autoři stavebně historického průzkumu T. Tomíček a J. Úlovec (Tomíček – Úlovec 1998) rozdělili stavební vývoj hradu do několika fází. První fáze vymezuje období vlastního založení a výstavby hradu kolem roku 1300. Charakterizují ji zbytky lomového zdiva, které je založené do prudkého skalnatého svahu. Zeď o síle asi dva metry je postavena na nekvalitní maltu červené barvy a je dobře patrná pod úrovní přízemí v profilu sesuté severovýchodní stěny paláce mezi dvěma pozdějšími opěráky (příl. 2; obr. 11.). Další zbytek původní hradby vertikálně vystupuje i do úrovně přízemí, kde je dobře patrný jako část šikmé špalety výklenku nebo okna s pečlivě opracovaným ostěním z tvrdého pískovce, které bylo později překryté mladším zdivem. Poslední skromné zbytky zdiva z nejstarší stavební fáze hradu jsou patrné v hradbě nad současným přístupovým schodištěm a v západní části jádra hradu (Tomíček – Úlovec 1998, 19). Celá jižní a západní část obvodové hradby i s podstatnou částí pozdější budovy zcela zanikla. Z výsledků stavebního průzkumu nejstarší fáze hradu vyplývá, že předchůdcem pozdějšího jádra byl pravděpodobně hrad s plášťovou zdí s půdorysem jednoduchého oválu o rozměrech 30x14 m, který se k západu mírně zužuje (příl. 2; obr. 12.) (Svoboda 1995, 362; Tomíček – Úlovec 1998, 19). Hlavní obytná budova byla

pravděpodobně situována v širší východní části, v prostoru pozdějšího paláce a na opačné západní straně u dnešního vstupu se nacházela budova menší (příl. 2; obr. 13.). Tyto stavby zřejmě nebyly podsklepené. K plášťové hradbě neznámé výšky byla pravděpodobně na západní straně vně přizděna také vstupní budova. Val situovaný v ohybu současného přístupového schodiště by v sobě mohl skrývat část hradby sbíhající směrem dolů do předhradí, kde by mohla tvořit boční přístupový koridor do hradu. O předhradí, které v nejstarší stavební etapě hradu jistě existovalo, nelze bohužel (vzhledem k pozdějším přestavbám hradu) říct, jak bylo rozlehlé a jakých kvalit dosahovalo. Masivní opěrák z lomového kamene zděný na nekvalitní maltu červené barvy s nárožní zpevňovací armaturou, který je zazděný do vnitřního nároží pozdější budovy u dnešní čtvrté brány (příl. 2; obr. 14, 15.), by mohl být zbytek původní brány hradu, která snad byla hned ve druhé stavební etapě zbořena (Tomíček – Úlovec 1998, 20).

Pravděpodobně po roce 1355 zahájil na hradě následující stavební práce Beneš z Vartenberka a potom jeho syn Jindřich. V této stavební etapě byla hlavní obytná budova na východní straně zajištěna dva metry silnou opěrnou zdí s nejméně dvěma opěráky a ze severní strany velkým opěrným pilířem s patou dosahující až do úrovně předhradí. Na východ od něj se částečně zachoval také menší opěrný pilíř. Mezi pilíři se dochoval nízký zbytek základu opěrné zdi, jejíž průběh je dobře zřetelný i v přízemí východního paláce. V dalších stavebních etapách byla opěrná zeď překrytá pískovcovými kvádry. Vstupní budovu na západní straně jádra hradu podepřely dva opěráky. Zbytky amorfního zdiva by mohly napovídat o zajištění plášťové hradby na jihozápadní straně a opěráky by mohla být podepřena i menší budova na straně západní (příl. 2; obr. 16.). Všechny opěrné pilíře z této stavební fáze jsou vyzděny z lomového kamene a armaturu mají z nepravidelných pískovcových kvádrů po celé ploše těla. Pozdější opěráky mají pískovcovými kvádry armována už jen nároží (Tomíček – Úlovec 1998, 21).

Po smrti Beneše kolem roku 1360 pokračoval v přestavbě hradu jeho syn Jindřich. Snad z důvodů statického narušení byla v tomto období opěrná zeď na východní straně znovu přezděna a doplněna dalšími opěráky. Přezděn byl i líc celé obvodové hradby. Na ploše východní stavby vznikl po vylámaní skály a úpravách spodní úrovně zcela nový podsklepený palác. Boční a čelní stěny suterénu jsou vyzděny lomovým kamenem z místního čediče, ale strop je naopak zaklenut valenou klenbou z pravidelných pískovcových kvádrů (příl. 2; foto 1.). V jihovýchodní čelní zdi je situováno větrací okénko s široce rozevřenými špaletami s nárožní armaturou z pískovcových kvádrů, které dosahují až k vrcholku klenby (příl. 2; foto

2.). Část okénka je porušena tzv. *chodbičkou* (příl. 2; obr 17.), která vznikla při destrukci starší opěrné zdi během demolice hradu v 17. století (Menclová 1949, 26-27; Svoboda 1995, 362; Tomíček – Úlovec 1998, 22). Suterén byl přístupný schodištěm, které je valeně zaklenuté pískovcovými kvádry. Vstup je osazen sedlovým pískovcovým portálkem (příl. 2; obr. 18; foto 3.), který je možné podle tvaru a profilace časově zařadit do druhé poloviny 14. století (Tomíček – Úlovec 1998, 23). Před vstupem do sklepa jsou po obou stranách výklenky (příl. 2; foto 4; 5.). Původní schodiště je z velké části vytrháno až na několik zbytků kamenných stupňů. Přibližně uprostřed jižní stěny schodiště je druhotně zazděn pískovcový žlábek (příl. 2; foto 6.), který zde tvoří kapsu nejasného účelu. Další výrazné přestavby byly provedeny v západní části jádra hradu, kde byla do úrovně přízemí stržena vstupní budova a její část byla využita pro základ menšího čtvercového objektu, snad věž strážící z boku vstupní branku situovanou u její paty (příl. 2; obr. 19.). V jakém rozsahu se přestavba dotkla menší budovy již nelze říct, protože se stavba do dnešních dnů z větší části nedochovala. Hradní jádro mělo v této fázi pravděpodobně podobu dvoupalácové dispozice s již zmiňovanou čtverhrannou věží, zvenčí přistavěnou k menšímu paláci (Tomíček – Úlovec 1998, 23-24). Během celkové přestavby byl také vybudován hradní prstenec, který obtočil celé hradní jádro. Tvořila ho 1,8 m až 2 m silná hradba, která byla na severu přizděna k hranolové stavbě obdélného půdorysu a k drobné okrouhlé věži na straně jižní. Stavba obdélného půdorysu o rozměrech 7x9 m, vysunutá do prudkého svahu nad okružní příkop (příl. 2; obr. 20.) byla pravděpodobně strážnicí, neboť se při její patě ve zdi oddělující předhradí zřejmě nacházela vstupní branka. Přízemí strážnice tvořila trámová podlaha, v okoseném severním koutě se pravděpodobně nacházelo otopné zařízení. Okrouhlá věž situována nad dnešní druhou bránou (příl. 2; obr. 21.) měla vnější průměr v úrovni přízemí 5 m a směrem vzhůru se kónicky zužovala. Přízemí věže bylo zaklenuto valenou segmentovou klenbou s otvorem ve stropě (příl. 2; obr. 22). Hradba mezi strážnicí a okrouhlou věží nebyla ve všech místech stejně vysoká, protože západní úsek nad příkopem byl přirozeně chráněn strmou skalní stěnou. Okružní hradba snad byla původně zakončena cimbuřím, které mohlo být i s ochozem zastřešeno. Areál vnitřního opevnění nebyl pravděpodobně zastavěn. Výjimkou mohly být případně stavby lehké konstrukce (Tomíček – Úlovec 1998, 24-25). Nová hradba, která zřejmě nahradila fortifikaci starého předhradí, byla přizděna na spáru k severní části vnitřního opevnění. Do předhradí se vstupovalo novou bránou (dnes čtvrtou), ze které zbyly jen špalety s vytrhaným ostěním, základy a nároží brány, kterou podepíral mohutný opěrák (příl. 2; obr. 21). Od čtvrté brány hradba pokračovala směrem k severu na okraj skály, kde se připojila k nároží strážnice. V severní části předhradí byla vybudována nová polozapuštěná stavba (příl. 2; obr. 21.),

z jejíhož patra bylo možné vstoupit na obranný ochoz nad čtvrtou bránou. Mezi touto budovou a strážnicí stála hradba, ke které byla zevnitř připojena hospodářská budova lehké konstrukce. Podle vhodného umístění této stavby by se mohlo jednat o hradní konírnu (příl. 2; obr. 20.). Zdroj vody v podobě studny či nádrže byl situován pravděpodobně též v předhradí, kde byl před několika lety určen na místo před jižním nárožím polozapuštěné budovy, které je dnes zavalené mohutným blokem zříceného zdiva (Tomíček – Úlovec 1998, 26). Ke čtvrté bráně se na spáru připojovala zeď příhrádku kopírující přístupovou cestu se dvěma branami. Za třetí, dnes již zcela zaniklou bránou, je hradba v délce několika metrů přerušena. Toto přerušení souvisí s pozdější úpravou fortifikace a přístavbou půlválcové bašty (příl. 2; obr. 29.). Z dnešní druhé brány, která fungovala bezmála jedno století jako brána první, zbyly torza zdi o síle 3,2 m a výšky od 1 do 3 m (příl. 2; foto 7.). Levá část brány byla ve spodní části přizděna ke skále a horní partie k okrouhlé věži vnitřního opevnění, kde se dosud zachoval krátký úsek ochozu. V této stavební fázi byl do skály vylámán okružní hradební příkop, před kterým byl současně navršen val, na jehož koruně byla pravděpodobně původně jen palisáda. Podle dnes ještě viditelné terénní situace přeťal příkop ve vzdálenosti asi 6 m před dnešní druhou bránou přístupovou cestu (příl. 2; obr. 23.), z čehož lze předpokládat, že před branou stálo ještě předbrání (pravděpodobně jen z lehké konstrukce) se samostatnou bránou a padacím mostem (Tomíček – Úlovec 1998, 26-28). Okrouhlá věž nad dnešní druhou bránou, která vystupuje ze tří čtvrtin hmoty před čelo vnitřní okružní hradby, nebyla pro své malé rozměry zařízena pro flankování, pro tzv. aktivní obranu boční střelbou, která pokrývá mrtvý prostor, který by obránci hradby nemohli z ochozu bez vyklonění zasáhnout (Durdík 2000, 133.). Aktivní obrana zde ale byla možná z vnitřního opevnění situované na vysoké skále, ze kterého byla možná dokonalá boční kontrola všech čtyř bran a v podstatě celé přístupové cesty do jádra hradu. Do samostatné opevněné části hradu – předhradí, kde byly pravděpodobně umístěny stáje a obydlí čeledi se postupně prošlo dvěma branami a nakonec třetí brankou u strážnice, přístupová cesta dále pokračovala podél hradby, kde po několika metrech uhýbala vlevo do svahu, kde je dodnes dochovaná pěšina. Dříve byla zřejmě opatřená schodištěm a směřovala k brance hradního jádra (Tomíček – Úlovec 1998, 29-30). Hradební okruh i s budovami byl vystavěn z místního tmavého čediče, který byl získán při lámání skály a hloubení příkopu, popřípadě z čedičových lomů na svazích pod Kumburkem. Pískovec byl využit jen na ostění bran nebo portáleků. Celý fortifikační systém je velice podobný s rožmberským Helfenburkem u Bavorova (okr. Strakonice) (Menclová 1972 II, 80-85; srov. příl. 2; obr. 31. a obr. 32.), který byl vystavěn po roce 1355, tedy téměř v době, kdy došlo k přestavbě i na Kumburku. Jak v případě Kumburku, tak i na Helfenburku střeží přístupovou

bránu okrouhlá věž a v obou případech byly brány opatřeny předbraním, které bylo vystavěno z lehké konstrukce.

Snad již koncem 14. století došlo na ploše hradního jádra k další významné přestavbě, kterou provedl Jan syn Jindřicha z Vartenberka. Přestavba jádra hradu byla patrně vyvolána zřícením severního nároží paláce a dalšími statickými poruchami. Zřícené nároží bylo vyspraveno lomovým kamenem promíchaným s úlomky cihel na velmi kvalitní maltu. Stěna paláce z nádvorní strany byla nově vyzděna z nahrubo opracovaných kvádrů z pískovce a ze stejných kvádrů bylo valenou klenbou zaklenuto i přízemí paláce (Tomíček – Úlovec 1998, 30). Na základě snahy o rozšíření obytného prostoru byla k jihovýchodní stěně paláce přistavěna hranolová věž o rozměrech 8,8 x 9 m a síle zdi 2,95 m (příl. 2; foto 8.). Věž je postavená z pískovcových kvádrů s důlky, některé kvádry dosahují délky až 2 metrů. Také suterén věže byl zevnitř vyzděn z pískovcových kvádrů a zaklenut valenou klenbou z pískovcových tabulek. Tento prostor byl osvětlen úzkým větracím okénkem, které bylo původně zamřížované (příl. 2; foto 9; 10.). Pro stavbu dřevěných podlah ve dvou úrovních zde byly využity kapsy po samonosném lešení, které byly pro tento účel jen upraveny a zvětšeny. Proražením starší asi 3 m silné zdi byl umožněn přístup ze sklepních prostor paláce do suterénu věže. Proražený vstup byl zaklenut valenou klenbou (příl. 2; foto 1.). Přízemí věže, původně spojené s přilehlým palácem bylo také zaklenuto. Dnes z něho zbyly jen dvě stěny sahající do výšky podlahy prvního patra se dvěma segmentově zaklenutými okenními výklenky, ve kterých jsou dobře viditelné stopy po vytrhaných pískovcových sedátkách (příl. 2; obr. 24.). Část jednoho sedátka (příl. 2; obr. 25.), byla nalezena na úpatí svahu pod hradem. Svým tvarem je analogicky totožné s okenními sedátkami v obytném pátém patře věže na hradě Kostí (okr. Jičín), které bylo datováno na přelom 14. a 15. století (Tomíček – Úlovec 1998, 30-32). V severovýchodním výklenku se z původních oken dochovalo jen okosené nadpraží s důlkem po mříži a vpadlinou pro okenici (příl. 2; obr. 26.). Věž byla ze tří stran lemována stříškovitou patrovou římsou, jejíž tvarová profilace se vyskytuje po celé gotické období (příl. 2; obr. 27; foto 11.). Přízemí věže i paláce nebyly pravděpodobně přizpůsobeny k obývání. Obytné prostory se nacházely až ve vyšších patrech. Při nevelkých rozměrech hradního jádra je možné uvažovat o paláci se třemi patry a věží, která palác převyšuje maximálně o jedno či dvě patra. K datování výstavby věže by mohl více prozradit stavební typ věže. Podobná čtverhranná věž z pískovcových kvádrů, doplněná o patrovou římsu a cimbuří (příl. 2; foto 12.) byla koncem 14. století nastavěna na starší tzv. Bílou věž na hradě Házmburku (okr. Litoměřice) (Líbal – Macek – Urban 1991, 112). Do stejného období lze zařadit i výstavbu či

přestavbu paláce s půlkruhovou věží na hradě Bradlci (okr. Semily) (Tomíček – Úlovec 2002), při které byly použity podobné pískovcové kvádry s důlky jako na Kumburku (příl. 2; foto 13.). Na skutečnost, že Bradlecký palác se svým zpracováním v některých detailech velice podobá paláci s okrouhlou věží na hradě Kosti (okr. Jičín) (příl. 2; foto 14.), upozornila již D. Menclová (Menclová 1949, 16), která ale bradlecký palác datovala až do první poloviny 16. století. Je tedy možné, že hrad Kumburk a Bradlec byly kolem roku 1400 pod vlivem stavební hutě, která v téže době působila na Kosti. V západní části jádra hradu došlo během této stavební etapy pouze ke statickému zajištění drobné věže pomocí plenty z pečlivě opracovaných pískovcových kvádrů bez důlků, která byla přizděna k čelu věže. Také v předhradí proběhly stavební úpravy, kde byla stržena západní nádvorní zeď polozapuštěné budovy a znovu rovnoběžně s vnější obvodovou zdí vyžděna. Polosuterén byl zaklenut valenou klenbou z pískovcových kvádrů a severní nároží budovy bylo staticky zajištěno pomocí velkého opěráku, vystavěného z hrubozrnných pískovcových kvádrů (příl. 2; foto 15.). V příhradku pod velkou věží bylo provedeno zajištění vnitřní hradby opevnění asi metr silnou přízdívkou z nekvalitního šedého pískovce (Tomíček – Úlovec 1998, 35).

Velká zadluženost a finanční problémy přiměly Jana hrad s veškerým příslušenstvím roku 1406 prodat pánům z Lichtenburka. Hrad i s panstvím převzal Jan Krušina z Lichtenburka, který ale záhy roku 1407 zemřel, pozůstalý majetek po něm zdědil jeho nejstarší syn Hynek (Sedláček 1995 V, 178), který v souvislosti s vypuknutím husitských válek začal s celkovou modifikací starého opevnění. Dvojnásobně byla zvýšena druhá brána, která po úpravách dosahovala výšky až 13 metrů (Tomíček – Úlovec 1998, 35). V západní části okružního valu byla zhruba v délce 50 m snížena jeho koruna, po dalších úpravách a nasypání materiálu, zde vznikla asi 6 metrů široká plošina (příl. 2; obr. 23.). Z tohoto zemního opevnění bylo možné sledovat a kontrolovat poměrně velký úsek přístupové cesty, která vede přímo pod ním. Další nový obranný prvek byl vybudován asi 70 metrů pod dnešní první bránou po levé straně přístupové cesty, kde je dnes dobře patrná obdélná plošina o rozměrech 7x9 metrů s kamennou destrukcí po jejím obvodu (příl. 2; obr. 28; foto 16.). Východním směrem odtud probíhá asi 2 m široká cesta, založená do svahu na podezdívce z nasucho kladených kamenů, která se obloukovitě stáčí a končí několik desítek metrů pod severním okružním valem hradu (příl. 2; obr. 28.). Objekt a cesta mohly fungovat jako předsunutá linie opevnění hradu, či sloužit ke kontrole přístupové cesty (Tomíček – Úlovec 1998, 35-37).

Po smrti Hynka Krušiny z Lichtenburka v roce 1454 připadlo panství jeho synovi Vilémovi (Sedláček 1995 V, 180), který na hradě pokračoval ve výstavbě nového fortifikačního

systemu. Na vrcholu staršího okružního valu vybudoval novou vnější hradbu, doplněnou šesti půlválcovými baštami. Poměrně slabá hradební zeď je svými rozměry shodná s tloušťkou zdi jednotlivých bašt, která dosahuje síly 1,05 m. Vnější průměr jednotlivých bašt měří asi 5 m, kromě bašty dělové, která dosahuje průměru 10 m a síly zdiva minimálně 1,8 m. Tato bašta je situována na jihovýchodní straně vnějšího opevnění (příl. 2; obr. 29.). Podle pozůstatků litého jádra bez líců je patrné, že její přízemí obsahovalo pět komorových střílen, ze kterých bylo možné v případě nebezpečí vějířovitě postřelovat rozsáhlou plošinu, která se rozkládá asi 100 m pod jihovýchodní částí hradu. Vzhledem k rozměru menších bašt je pravděpodobné, že byly opatřeny pouze štěrbinovými střílnami pro ruční palné zbraně (Tomíček – Úlovec 1998, 37). Na západní straně, kde hradba kolmo přetíná přístupovou cestu, byla zeď zesílena na 1,4 m a prolomena nová vstupní brána (příl. 2; obr. 29.). V levé části hlavní brány je dosud zachována špaleta s mělkou kapsou pro závoru (příl. 2; foto 17.), pravá špaleta se nezachovala. Vedle této brány se dochovala pravá špaleta menší branky pro pěší s vytrhaným ostěním a s částí oblouku (příl. 2; foto 18.). Vpravo od branky poblíž nároží, byla v hradbě proražena segmentově zaklenutá střílna směřující přímo na přístupovou cestu (příl. 2; foto 18.). Střílna byla součástí strážnice situované v koutu hradby (příl. 2; foto 19.). Za strážnicí, která se zachovala pouze v základech, byla k hradbě přistavěna budova hrázděné nebo roubené konstrukce, která patrně dosahovala až k hraně příkopu před druhou vstupní bránou (příl. 2; obr. 29.). Zachovaná část špalety okénka, které se nacházelo 1,5 m nad vnitřním terénem, by mohlo nasvědčovat, že budova sloužila k ubytování posádky hradu. Poměrně dobře zachovaná štěrbinová střílna i s pískovcovým ostěním je situovaná v hradbě těsně za strážnicí (příl. 2; foto 19, 20.), část podobné bez ostění, se nachází v boční hradbě vedle hlavní brány (Tomíček – Úlovec 1998, 37-40). V této stavební fázi byla patrně také vystavěna půlválcová bašta za třetí bránou (příl. 2; obr. 29.). Bašta s vnějším průměrem osmi metrů se silou zdi 1,6 metru měla zlepšit obranyschopnost v této části fortifikace, jelikož terén pod nízkou hradbou příhrádku nebyl příliš strmý a byl schůdný. Mezi poslední úpravy této fáze jistě patří zboření hradby mezi čtvrtou bránou a strážnicí, kde po tomto zásahu vzniklo prostorné nádvoří (Tomíček – Úlovec 1998, 41-43). Dnes již neexistující přilehlá hospodářská budova byla rozšířena o přístřešek, který podpíraly dva kvádrové pilíře, jež byly zřetelné ještě v období, kdy hrad zkoumala D. Menclová (Menclová 1949), která je zachytila na plánu hradu (příl. 2; obr. 30.). Dnes jsou tyto pilíře zcela zaniklé. Větší část vnějšího hradebního okruhu se dochovala jen v základech či ve formě terénních nerovností. Výjimkou je již zmiňovaná dělová bašta a první brána s navazující hradbou směřující k bráně druhé, která se místy dochovala až do výšky 7 m (Tomíček – Úlovec 1998, 40). Poměrně dobře je dochovaná

také hradba s baštou směřující k první bráně. Na stavbu vnějšího hradebního okruhu byl použit tmavý čedič, pouze ostění brány, střílen a nároží první brány jsou z pískovce.

5. 3. 3. Stavební vývoj hradu od sklonku 15. století do poloviny 17. století

Vilém Krušina zemřel kolem roku 1486, po něm hrad převzal jeho syn Hajman, který ale z neznámých důvodů ke sklonku 15. století o hrad i s panstvím přišel (Sedláček 1995 V, 180). V dalším období se majitelé hradu rychle střídali a patrně se zde již neprováděly větší stavební zásahy a hrad byl pouze udržován. Po roce 1528 hrad získali Trčkové z Lípy (tamtéž), kteří jej drželi až do roku 1607, kdy jej koupili Smiřičtí ze Smiřic, ti na hradě už ale nesídlili (Sedláček 1995 V, 182). Definitivní konec hradu znamenalo rozhodnutí císaře o jeho poboření, ke kterému došlo v roce 1658 (Roubík 1941, 130; Sedláček 1995 V, 184).

5. 4. Přehled archeologického bádání na hradě Kumburku

5. 4. 1. Úvod

Hrad Kumburk je z pohledu archeologie a stavební historie nesporně velice zajímavým objektem. Zatímco detailní stavebně historický průzkum byl na hradě proveden již v průběhu 90. let 20. století (Tomíček – Úlovec 1998), k prvnímu archeologickému výzkumu zde došlo až v roce 2006 (např. Prostředník 2007; Prostředník – Hartman 2007). Veškeré stavební aktivity a terénní zásahy se v novodobé historii hradu prozatím obešly bez detailnějšího archeologického výzkumu. Movité předměty byly v areálu hradu získávány po celé 20. století a až do roku uskutečnění prvního archeologického výzkumu pouze prostřednictvím příležitostných povrchových sběrů či náhodných nálezů (např. Kosina 1988, 132; Prostředník 1993, 31; 1994, 202; 1994a, 25; Ulrychová 2006, 320-321, 326-329, 332; Kalferst – Sigl – Vokolek 1993, 5-19; 1999, 21) z povrchových či přípovrchových vrstev vzniklých až po zániku hradu. Teprve až v roce 2006 byly členy Sdružení pro záchranu hradu Kumburku provedeny stavební práce, které na hradě postihly i úroveň historických terénů. Archeologické oddělení Muzea Českého ráje v Turnově proto tehdy přistoupilo k záchrannému archeologickému výzkumu (Prostředník 2007, 3). V souvislosti s plánovaným statickým zajištěním koruny a obou líců zdíva jižního okruhu parkánové hradby, došlo na hradě v roce 2008 k druhému výzkumu (např. Prostředník – Hartman 2008). S rekonstrukcí parkánové hradby souvisel i třetí a čtvrtý výzkum, který na hradě proběhl v letech 2010 a 2011 (Prostředník – Hartman – Šimůnek 2011).

5. 4. 2. Archeologický výzkum v letech 2006, 2008, 2010 a 2011

První záchranný výzkum se na hradě uskutečnil v průběhu srpna a září roku 2006 (Prostředník 2007; Prostředník – Hartman 2007). Byl zaměřen především na prostor druhé hradní brány, kde měly být provedeny konzervační práce reliktní zdiva této brány. V souvislosti s tím mělo dojít i k zajištění báze torza okrouhlé věže situované nad touto bránou. V prostoru druhé hradní brány a okrouhlé věže byly položeny celkem 3 sondy (S 1/2006, S 2/2006, S 4/2006; viz příl. 2; obr. 36.). Výzkum při jižním úpatí okrouhlé věže (S 1/2006) odhalil nové relikty zdiva, jejichž stratigrafická situace korespondovala jak se stavebním řešením druhé hradní brány, tak i s tělesem okrouhlé věže (Prostředník – Hartman 2007, 100). Objevené zdivo vyžděné přímo na skálu a přizdžené k severnímu pilíři druhé hradní brány bylo vedoucím výzkumu J. Prostředníkem (2007, 31) interpretováno jako tarasní zeď, která měla staticky zajistit jižní úpatí rozvolněné čedičové skály pod okrouhlou věží. Ze sondy byl také získán standardní soubor artefaktů a ekofaktů. Nejčastějším nálezem se stala keramika, která byla datována od počátku 14. – 15/16. století (výběr keramiky viz příl. 2; obr. 37-39.). Podobné konstrukce a úpravy terénu byly odhaleny také v sondě 2/2006, která navazovala na východní straně na jižní pilíř druhé hradní brány. Hlavní význam objevených konstrukcí a terénních úprav i zde spočíval ve statickém zajištění a zpevnění rozvolněného a nestabilního čedičového podloží. Ze sond 1-2/2006 byl také získán standardní soubor artefaktů a ekofaktů. Nejčastějším nálezem se stala keramika, která byla datována od počátku 14. – 15/16. století (Prostředník 2007, 19-20; výběr keramiky viz příl. 2; obr. 37-39.). Mezi další nálezy patří soubor železných předmětů (např. stavební železo, běžné předměty denní potřeby apod; viz příl. 2; obr. 40.) a soubor ekofaktů, mezi které lze zařadit početné zlomky zvířecích kostí (Prostředník – Hartman 2007, 79, 82).

Před plánovanými stavebními zásahy bylo nutné zdokumentovat také interiér samotné okrouhlé věže. V interiéru byla položena sonda S 4/2006, v níž došlo k odebrání více jak 2 m mocné destrukci zdiva, která pocházela jak ze sesuvu jižní poloviny věže, ke kterému došlo v 19. století, tak z partií horního hradu. V destrukci zdiva rozpadlé části východního vnitřního líce věže byl učiněn zajímavý nález garnitury železných pout (příl. 2; foto 21.) včetně spojovacího řetězu, jehož kotva byla zazděna do vnitřního líce zdi. Pod destrukcí zdiva se nacházela hlinitopísčité vrstva o mocnosti pouhých 25 cm, v níž bylo nalezeno více jak 750 zlomků keramiky především z vrcholného a pozdního středověku, nechyběly zde ani nálezy železných hřebů či fragmenty zvířecích kostí (Prostředník 2007, 18; Prostředník – Hartman 2007, 101). Vzhledem k technologickému postupu následných zajišťovacích prací, nebylo

nutné vytěžit veškerou výplň interiéru věže a původní historický terén o mocnosti více než 1 m byl tedy zachován in situ. Na základě datování nalezené keramiky došlo k prvním destrukcím věže, patrně již v raném novověku. Vzhledem k nálezu garnitur železných pout a podobě vstupu do interiéru přízemí okrouhlé věže otvorem ve stropě o průměru 0,7 – 0,8 m (příl. 2; obr. 22.) byl tento objekt interpretován jako vězení (hladomorna či temnice), které zde vzniklo nejdříve kolem poloviny 15. století (Prostředník 2007, 32; Prostředník – Hartman 2007, 101). Další záchranné práce byly provedeny v prostoru u první hradní brány, kde došlo při vybírání kamenů k dozdění kaverny v hmotě jižní parkánové zdi k odhalení základů nejméně dvouprostorové obdélné stavby, navazující na jižní pilíř první brány (Prostředník 2007, 3; Prostředník – Hartman 2007, 63). První místnost stavby byla zděná, prostor v ní byl rozdělen na sektory A a B, v nichž byla následně položena sonda S 3/2006. Západní stěnu zděné místnosti tvoří jižní pilíř první hradební brány se segmentově zaklenutou střílnou a brankou pro pěší, která byla v době existence objektu zazděna. Do objektu bylo možné vstoupit ze severní strany, kde byl v hmotě zdiva zjištěn vápennou maltou omítnutý vstupní prostor. Východní zeď byla bez provázání zdiva přizděna k jižní hradbě, která současně tvoří jižní stěnu objektu. Neprovázané zdivo svědčí o nestejném stáří obou zdí (Prostředník 2007, 9; Hartman 2007, 39-40; Prostředník – Hartman 2007, 71). V jihovýchodním rohu objektu byl odkryt zděný omítnutý podstavec (příl. 2; foto 21.), na kterém byla umístěna kachlová kamna. Na základě nálezů fragmentů komorových a nádobkových kachlů (typy kachlů viz příl. 2; fototabulka 1-3) v interiéru stavby lze předpokládat, že byla původně tvořena nejméně 30 kusy kachlů (Prostředník – Hartman 2007, 103). Zděná místnost byla omítnutá a líčená vápenným nátěrem, ve kterém se při jižní zdi a západním průčelí podstavce kachlových kamen dochoval negativ konstrukce dřevěné lavice (příl. 2; foto 22. a 23.) s nosnými sloupky, které byly napevno ukotveny do lité maltové podlahy. Podle vedoucího výzkumu měl zděný objekt nejspíše funkci strážnice (např. Prostředník 2007, 32; Prostředník – Hartman 2007, 102). Na základě datování nalezených artefaktů byl vystavěn patrně již na konci 15. století a strážní funkci zřejmě plnil i v průběhu 16. století. Na zděný objekt navazovala na východní straně druhá místnost, v jejímž prostoru byly položeny sondy S 3A-C/2006 (příl. 2; foto 24-25.). Konstrukce této stavby byla jednodušší než u zděného objektu. Stavba měla pouze kamennou podezdívku, na níž byla ukotvena dřevěná (roubená či hrázděná) konstrukce (Prostředník – Hartman 2007, 73). V jihozápadním rohu objektu bylo odkryto topeniště, které procházelo tělesem zdi do kachlových kamen umístěných ve zděném objektu. Před topeništěm se nacházela sazemi a popelem znečištěná litá maltová podlaha. U jižní (hradební) zdi byl nalezen do skály vysekaný objekt vyplněný kuchyňskou keramikou a popelem. V jižní

zdi se ve výšce 1,8 m nad úrovní podlahy nachází šterbinové okénko, které mohlo sloužit pro případné odvětrání kouře z místnosti. Objekt vznikl společně se zděnou stavbou v závěru 15. století a na základě nalezených indicií plnil nejspíše funkci černé kuchyně (Prostředník 2007, 10-11).

V souvislosti se statickým zajištěním zdiva jižního okruhu parkánové zdi došlo v roce 2008 k dalšímu záchrannému archeologickému výzkumu. Výzkum se uskutečnil v první polovině září a stejně jako předchozí byl proveden archeologickým oddělením Muzea Českého ráje v Turnově (Prostředník – Hartman 2008). Metodika záchranného archeologického výzkumu byla přizpůsobena jak potřebám statického zajištění koruny parkánové zdi, tak i předpokládané nálezové situaci. Technologie statických zajišťovacích prací nevyžadovala stavební zásahy od úrovně základu hradební zdi a výzkum byl proto proveden jen v míře nezbytně nutné. Během výzkumu byly v úseku jižního okruhu parkánové zdi západně od okrouhlé věže položeny celkem čtyři sondy (S 5/2008, S 6/2008, S 7-8/2008; viz příl. 2; obr. 36.) Pro potřeby statického zajištění koruny zdi dostačovala hloubka 0,5 – 0,8 m a proto nebyly výzkumem ověřeny počátky stavby parkánové hradby. Cílem takto položených sond bylo především ověřit průběh parkánové zdi a dořešit horizontální a vertikální stratigrafické vztahy stavebních fází zdi parkánové hradby a základu okrouhlé věže (Prostředník – Hartman 2008, 5). V průběhu výzkumu byla vedle pochozí úrovně recentního stáří nalezena mocná uloženina destruované hmoty zdiva parkánové hradby a výše situované zástavby horního hradu. Tento zánikový horizont byl datován do závěru 16. a průběhu 17. století. V sondách S 7-8/2008 byly odkryty dvě stavební fáze parkánové zdi, které následně souvisely se stavbou okrouhlé věže (Prostředník – Hartman 2008, 10). Během výzkumu byl nalezen nevelký soubor artefaktů a ekofaktů (příl. 2; tab. 3.), který pocházel především z destruktivního horizontu. Chronologicky citlivé artefakty byly datovány do období od první pol. 14. – 16. století. Nejmladším nálezem byl fragment komorového kachle z 16. století (Prostředník – Hartman 2008, 7-8). Nálezové soubory artefaktů a ekofaktů ze záchranných archeologických výzkumů z roku 2006 a 2008 jsou uloženy v depozitáři Muzea Českého ráje v Turnově. V letech 2010 a 2011 proběhly opět v souvislosti s rekonstrukcí parkánové hradby na hradě další archeologické výzkumy. Výzkum byl proveden v prostoru pod strážnicí za čtvrtou hradní bránou a u tzv. „studniční věže“, kde pokračovaly práce na statickém zajištění parkánové hradby. Parkánová zeď vykazovala stejné konstrukční parametry jako její jižní úsek. V západní části byl dobře patrný ochoz přizděný na spáru k vnitřnímu líci parkánové hradby. Zborcený vnější líc parkánové zdi v úseku před „studniční věží“ nesl stopy statického

narušení nárazem bloků zdiva z horních úrovní hradu. Vzhledem k objevu pískovcovými kvádry armované tarasní zdi, která stabilizovala tento úsek parkánové zdi, je zřejmé, že tato část parkánové hradby měla statické problémy již v průběhu existence hradu (Prostředník – Hartman – Šimůnek 2011, 11). Tarasní zeď byla k vnějšímu líci přizděna na spáru a vykazovala stejné konstrukční znaky jako stabilizační zídka objevená při záchranném archeologickém výzkumu v prostoru za druhou hradní bránou v roce 2006 (srov. Prostředník 2007, 31).

5. 5. Nestratifikované nálezy z hradu Kumburku

Kromě souboru nálezů získaných prostřednictvím výše uvedených archeologických výzkumů však existuje i rozsáhlá sbírka dosud opomíjených nestratifikovaných nálezů. Ty byly v areálu hradu získávány již v průběhu 20. století a až do současnosti prostřednictvím povrchových sběrů či náhodných nálezů jak odbornou, tak laickou veřejností (např. Kosina 1988, 132; Prostředník 1993, 31). Celý archeologický soubor je tvořen širokým spektrem předmětů denní potřeby. V drtivé většině je v něm však zastoupena především keramika (stolní, kuchyňská, kamnářská). V menší míře soubor tvoří také kovové předměty (převážně však stavební železo).

Během několika desetiletí se části archeologického nálezového fondu dostávaly do držení různých muzejních institucí. V současné době je část nálezového fondu uložena v depozitářích Regionálního muzea a galerie v Jičíně (např. Ulrychová 2006, 320-321, 326-329, 332), část archeologického souboru obsahují staré sbírkové fondy depozitáře Muzea východních Čech v Hradci Králové (např. Kalferst – Sigl – Vokolek 1993, 5-19; 1999, 21), část souboru artefaktů z hradu Kumburku tvoří expozici Městského muzea a galerie v Lomnici nad Popelkou. Nové nálezy získané prostřednictvím archeologických výzkumů (např. Prostředník 2007; Prostředník – Hartman 2007) či povrchových sběrů⁷ jsou v současnosti deponovány v depozitáři Muzea Českého ráje v Turnově pod správou archeologického oddělení, které na správním území semilského okresu (na jehož východním okraji hrad Kumburk leží) provádí plošnou archeologickou památkovou péči.

Vzhledem k tomu, že celý nálezový fond z hradu Kumburku, deponovaný ve výše uvedených

⁷ Podle ústního sdělení J. Prostředníka jsou příležitostně povrchové sběry artefaktů v areálu hradu v současné době prováděny členy Sdružení pro záchranu hradu Kumburku v rámci oprav a údržby hradu.

institucích, čítá odhadem několik desítek tisíc nestratifikovaných artefaktů⁸, nebylo možné v rámci jedné diplomové práce tento materiál kvalitně a podrobně zpracovat. Pro potřeby objektivních výsledků byla autorem pro tuto práci vybrána pouze část materiálu především z fondu kamnářské keramiky⁹, kuchyňské a stolní keramiky¹⁰ a z fondu kovových předmětů¹¹.

5. 5. 1. Kuchyňská a stolní keramika

Kuchyňská a stolní keramika získaná prostřednictvím povrchových sběrů představuje nejpočetnější složku z celého nálezového fondu. Nálezy kuchyňské a stolní keramiky patří mezi nejhojněji nalézané artefakty nejen v hradním prostředí, ale i na dalších středověkých a novověkých archeologických lokalitách. Na základě podrobné a detailní analýzy keramiky je možné interpretovat nálezové okolnosti, rekonstruovat komunikační schéma v rámci lokality, rekonstruovat její distribuci či ji využít jako datační prvek. Keramický materiál poskytuje nejen široké spektrum informací o soudobé společnosti, ale umožňuje také chronologické zařazení archeologických struktur (např. Vařeka 1998, 123). Všechny výše uvedené způsoby využitelnosti keramického materiálu jako archeologického pramene jsou podřízeny metodě, kterou byl získán během archeologického výzkumu. Vzhledem k tomu, že zkoumaný kumburský soubor kuchyňské a stolní keramiky pochází z povrchových sběrů či náhodných nálezů, jsou jeho možnosti využití značně limitovány. U analyzovaného keramického souboru nejsou prakticky známé žádné bližší nálezové okolnosti, část nálezů byla pouze přibližně lokalizována v rámci stanovených sektorů¹² (viz příl. 2, obr. 42). Výpověď nálezového fondu je také značně snížena dlouhodobým působením formačních procesů (archeologických transformací) na keramický materiál. Jeho kvalita a kvantita je výsledkem postdepozičních a systémových transformací, které vedou ke změnám četnosti, skladby a prostorového uspořádání jednotlivých artefaktů (Kuna 2004, 310). Výsledkem formačních procesů je vysoká fragmentárnost a nízká výpověď celého keramického souboru. Pro potřeby této práce byl proto vybrán pouze reprezentativní vzorek keramického materiálu (viz příl. 3; kat. č. 3-A-1-200, obr. 1-71), který by měl poskytnout informace o skladbě a charakteru

⁸ Jedná se především o keramický materiál, který se dochoval ve velmi fragmentárním stavu.

⁹ Z kamnářského keramického fondu byl kompletně zpracován soubor z MMAg v Lomnici nad Popelkou, RMaG v Jičíně a částečně i soubor z MVČ v Hradci Králové a MČR v Turnově.

¹⁰ Z fondu kuchyňské a stolní keramiky byla (vzhledem k jeho vysoké fragmentárnosti) zpracována pouze část souboru, která je uložena v MČR v Turnově.

¹¹ Z fondu kovových artefaktů byl zpracován téměř celý soubor z MČR v Turnově a MVČ v Hradci Králové.

¹² Kvalita dokumentace (lokalizace) jednotlivých keramických nálezů v rámci stanovených sektorů je velice proměnlivá. U podstatné části keramického souboru dokumentace a záznam nálezu v rámci stanovených sektorů chybí, nebo udává pouze přibližné či pravděpodobné místo nálezu. Vzhledem k chybějícím či neúplným údajům o nálezových okolnostech, nebyl na tuto dokumentaci při zpracovávání keramického materiálu brán zřetel.

nestratifikovaného souboru kuchyňské a stolní keramiky z hradu Kumburku.

5. 5. 1. 1. Metodika zpracování a prezentace kuchyňské a stolní keramiky

Podrobný popis všech analyzovaných exemplářů je uveden v příloze **3-A** a je proveden následujícím způsobem: První řádek obsahuje orientační zařazení v rámci prováděné analýzy materiálu, tzn. „Deskripce nestratifikovaných nálezů“ (**3**), následuje zařazení do skupiny „Kuchyňská a stolní keramika“ (**A**) a pořadové číslo analyzovaného předmětu (**1 – x**). Po tomto označení následuje muzeologická evidence (přírůstkové či inventární číslo), název předmětu, popř. nálezové okolnosti (pokud jsou známy). V odstavci „Popis“ je proveden verbální popis analyzovaného předmětu tzn. bližší charakteristika předmětu, údaje morfologicko-technologické, údaje o použité keramické hmotě, barvě materiálu, rozměry analyzovaného předmětu a další poznámky. Analyzované předměty s vyšší vypovídající hodnotou jsou v příloze kresebně zdokumentovány a přehlednou formou prezentovány hned pod odstavcem s verbálním popisem analyzovaného předmětu.

Jednotlivé keramické nálezy byly rozříděny do keramických tříd, které představují základní prvek deskripce keramického souboru (Břeň – Kašpar – Vařeka 1995, 38-40, Vařeka 1998, 124). Keramické třídy byly definovány na základě makroskopicky postižitelných vlastností materiálu a technologie (tzn. hrnčířské hmoty, vytváření nádob a výpalu). Základem pro označení jednotlivých keramických tříd se stal alfabetický kód **K** (Kumburk), který představuje prostorové určení nálezů a kód numerický, jehož čísla jednotlivé třídy od sebe odlišují.

Na základě morfologie a typologie byly určitelné keramické zlomky přiřazeny k druhu nádoby. Dále byly rozčleněny podle částí nádoby, ze které pocházejí, tzn. částí, u které bylo možné stanovit typologicky určitelné znaky jako okraje, dna, zdobené výdutě, ucha a jiné. Okraje nádob byly rozděleny podle typů. U výzdobných prvků byly rozlišeny základní skupiny (např. rytá, malovaná, vlešťovaná) a typy (např. rýhy, vlnice, malované linie) a jejich varianty. Dna jsou rozdělena podle typů, u nichž byly dále sledovány stopy vytáčení či obtáčení (stopy po odříznutí či podsýpce). Ucha jsou rozčleněna do typů, u kterých byla sledována šířka, nasazení a výzdoba. Zlomky, u kterých nebylo možné spolehlivě určit druh nádoby, ze které pocházejí, jsou zařazeny do obecných skupin podle částí nádob.

Jednotlivé keramické třídy byly stanoveny na základě definičních znaků, kterými jsou: I – makroskopická struktura hrnčířské hmoty (především charakter a množství přidaných

příměsí), II – textura povrchu a druhy povrchové úpravy, III – druh výpalu, IV – barevné spektrum keramického materiálu, V – afinita (podobnost k jiné keramické třídě).

Keramický materiál je rozlišen na základě velikosti makroskopicky viditelných neplastických složek hrnčířské hlíny na jemně plavenou hlínu s makroskopicky téměř nepostižitelnými zrnky písku, na hlínu s příměsí jemného písku se zrnky do velikosti 1 mm a na hlínu s příměsí hrubšího písku se zrnky o velikosti nad 1 mm. Technologie výroby keramiky byla určena především podle výpalu, ten se na zkoumaném materiálu projevil dvěma hlavními sledovatelnými faktory – tvrdostí a barvou. Tvrdost výpalu střepů je rozlišena na středně tvrdý a tvrdý stupeň. Barevné rozdíly keramického materiálu jsou určeny podmínkami vlastního výpalu, jeho délkou, teplotou a přístupem kyslíku. Při oxidačním výpalu (tzn. výpal za přístupu vzduchu) dochází k vypálení materiálu do béžových, červených, hnědých a různých tónů okrových barev. Při redukčním výpalu keramické hmoty (tzn. bez přístupu vzduchu) získává materiál šedobílé, šedé až černé odstíny barev. Dalšími faktory, které určují barvu střepu, je chemické složení keramické hmoty či rozložení v sádce při výpalu (např. Macháček 2001, 20-21). Dalším sledovaným znakem byla textura povrchu keramiky a druhy povrchové úpravy. Povrch keramiky byl rozlišen na hrubý, středně hrubý a hladký, dále byla sledována modelace a leštění povrchu.

Technologické znaky jednotlivých tříd:

K 01

I – hlína s příměsí jemného písku (ojediněle se vykytují i hrubší zrnka písku nad 1 mm)

II – středně hrubý povrch, střep je více porézní

III – středně tvrdý oxidační výpal

IV – různé odstíny hnědé či béžové barvy

K 02

I – hlína s příměsí jemného písku (zrnitost do 1 mm).

II – středně hrubý povrch (mírně drsněný)

III – tvrdý oxidační výpal

IV – různé odstíny okrové, hnědé či béžové barvy

K 03

I – hlína s příměsí jemného písku (zrnitost do 1 mm)

II – hladký povrch

III – tvrdý oxidační výpal

IV – různé odstíny hnědé, okrové či béžové barvy

V – velice podobná keramické třídě K 02

K 04

I – hlína s příměsí jemného písku a sloučenin železa

II – středně hrubý povrch na vnější stěně nádoby ojediněle s puchýřky, které se více vyskytují na vnitřní stěně nádoby

III – tvrdý oxidační výpal

IV – převážně odstíny hnědé, ojediněle i šedohnědé barvy

K 05

I – jemně plavená hlína bez výraznějších příměsí

II – hladký povrch

III – tvrdý oxidační výpal

IV – různé odstíny hnědé, okrové či béžové barvy

K 06a

I – hlína s příměsí jemného písku (zrnitost do 1 mm)

II – hladký povrch

III – tvrdý redukční výpal

IV – šedá barva střepu

K 06b

I – jemně plavená hlína bez výraznějších příměsí

II – povrch je hladký, působí jednolitým kompaktním dojmem, tenký střep, stopy vlešťované výzdoby

III - tvrdý redukční výpal

IV – světle i tmavě šedá barva

K 07

I – jemně plavená hlína bez výraznějších příměsí

II – povrch je hladký, působí jednolitým kompaktním dojmem, jednostranná či oboustranná světle hnědá či zelená poleva

III – tvrdý oxidační výpal

IV – různé odstíny hnědé, béžové, okrové barvy

5. 5. 1. 2. Analýza kuchyňské a stolní keramiky

Vzhledem k vysoké fragmentárnosti a nízké výpovědní hodnotě celého keramického souboru byl pro potřeby této práce vybrán pouze reprezentativní vzorek keramického materiálu (viz příl. 3; kat. č. 3-A-1-200, obr. 1-71), který by měl poskytnout informace o skladbě a charakteru nestratifikovaného fondu kuchyňské a stolní keramiky z hradu Kumburku. Z celkového počtu 500 kusů se nepodařilo rekonstruovat ani jeden tvar nádoby. Určitelné keramické zlomky byly na základě morfologie a typologie přiřazeny k jednotlivým druhům nádob (celkem 63 zlomků). Dále byly rozděleny podle části nádoby, ze které pocházejí, tzn. části, u které bylo možné stanovit typologicky určitelné znaky jako okraje (celkem 46 ks), dna (22 ks), zdobené části nádob (48 ks), poklic (4 ks) a funkčních doplňků (10 ks).

5. 5. 1. 2. 1. Zastoupení keramických tříd a v analyzovaném souboru

Na základě podrobné makroskopické analýzy keramického materiálu byly zlomky nádob

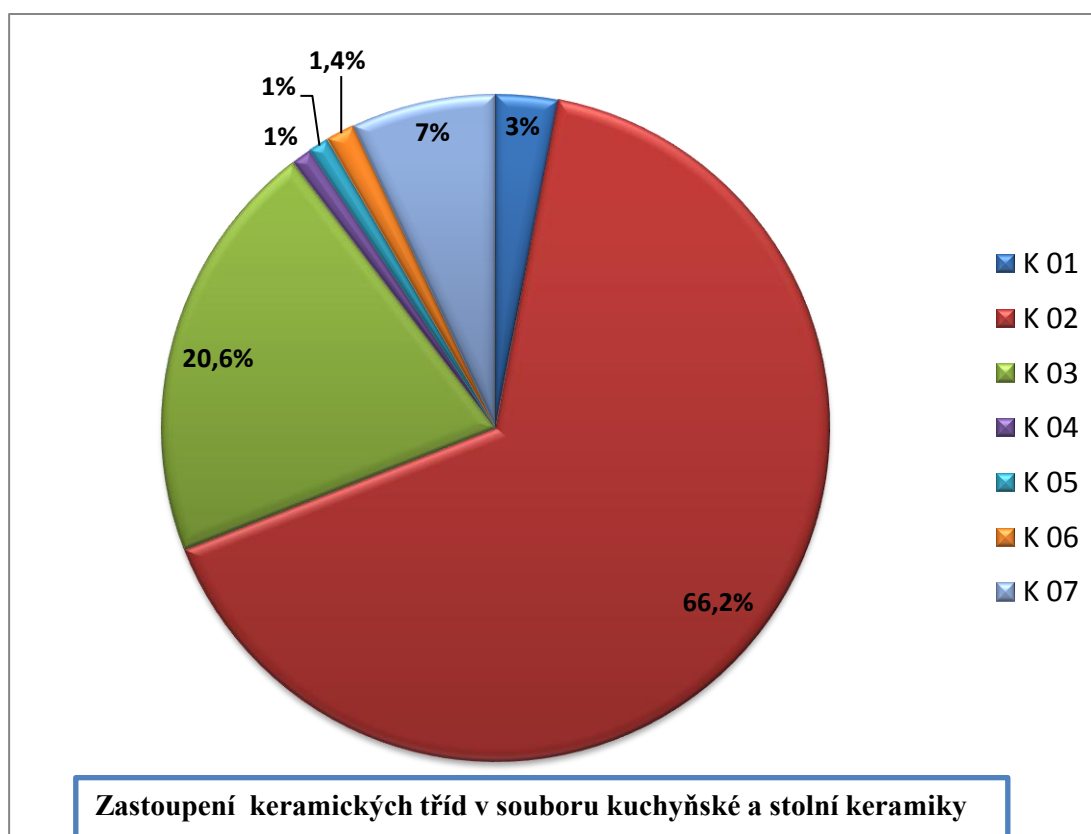
roztříděny do jednotlivých tříd, jejich zastoupení v celém souboru ukazuje graf č. 1. V analyzovaném souboru výrazně převažuje třída K 02 (celkem 66,2 %). Jedná se o tvrdě pálenou keramiku v oxidačním prostředí. Příměsí v hrnčířské hmotě tvoří převážně jemná zrna křemičitého písku (do 1 mm). V barvě povrchu střepu převažují různé tóny okrové či hnědé. Textura povrchu střepu je středně hrubá (hrubší krupičková), z výzdobných prvků na této keramice převažuje červené malování, nejčastěji v podobě horizontálních linek, někdy doplněných o vlnici či o pás radélkové výzdoby nebo výzdoby ryté. Druhou nejpočetnější skupinu (celkem 20,6 %) tvoří zlomky keramiky zařazené do třídy K 03, která se podobá třídě K 02. Rozdíl je spatřován pouze v hladším (ojediněle jemně krupičkovém) povrchu. Ve výzdobě převažuje (stejně jako u třídy K 02) červené malování, rytá a radélková výzdoba.

Méně je v souboru zastoupena keramika třídy K 07 (celkem 7 %), která je charakteristická kvalitní, jemně plavenou hlínou bez výraznějších příměsí. Oxidačně a tvrdě pálený střep působí kompaktním až slinutým dojmem. Rozdíly byly pozorovány především v barvě polevy. Nejpočetněji je zastoupena keramika se světle hnědou až medovou polevou, méně pak keramika se zelenou polevou, která se vyskytuje buď na obou stranách střepu, nebo pokrývá pouze vnitřek nádoby s přesahem na její okraj. Zlomky keramické třídy K 01 jsou v souboru zastoupeny jen 3 %. Oxidačně pálená keramika s příměsí jemného křemičitého písku (ojediněle se v keramickém těstě vyskytují i hrubší zrna) má středně hrubý, více porézní povrch. Výrazně převažují střepy se středně tvrdým výpalem světle hnědé až béžové barvy. Další keramickou třídu (K 05) tvoří nepočetná skupina (celkem 1 %) oxidačně pálených zlomků nádob vyrobených z kvalitní jemně plavené hlíny. Povrch střepu je hladký s hnědými až okrovými odstíny barev.

Poslední třídu oxidačně pálené keramiky (K 04) tvoří nepočetné zlomky silnostěnných nádob (celkem 1 %), které se svým technologickým provedením podobají loštické keramice. S klasickou loštickou keramikou, pro kterou je typický její puchýřkovitý povrch, jenž vznikl při vypalování za vysokých teplot vysrážením oxidů železa (Goš – Novák 1976, 399), patrně totožné nejsou. Na keramice z hradu Kumburku především schází tvrdě a slinutě působící výpal a také charakteristické puchýřky jsou na povrchu vytvořeny v menší míře. Obdobné nálezy uváděné v literatuře (např. Goš 1978; Goš – Novák 1976; Bláha – Frolík – Sigl 2003, 526-528) nevyklučují, že se může jednat o starší výrobky loštického centra nebo o produkci s „klasickou“ loštickou keramikou současně souběžnou, ale využívající jiného zdroje keramické suroviny. Autoři publikací zcela nevyklučují ani původ keramiky z jiného hrnčířského centra.

Pro keramiku pálenou v redukčním prostředí byla vytvořena keramická třída K 06, která byla na základě makroskopicky postižitelných vlastností materiálu rozdělena na skupinu K 06a a K 06b. V celém souboru je redukčně pálená keramika zastoupena pouze v minimálním množství (celkem 1,4 %). Třída K 06b je charakteristická kvalitní jemně plavenou hlínou, povrch střepu je sametově hladký a působí kompaktním slinutým dojmem. Povrch střepu vně i uvnitř má převážně šedou až šedočernou barvu, na vnější stěně většinou se stopami vlešťované výzdoby. Keramická skupina K 06a je v celém souboru zastoupena nejméně, rozdíl oproti skupině K 06a jsou spatřovány pouze ve složení ostřiva a v povrchu střepu, který je více porézni a nepůsobí tak kompaktním slinutým dojmem.

Graf č. 1.

5. 5. 1. 2. 2. Hrnce

K nejpočetnějším nálezům z fondu kuchyňské keramiky patří hrnce. V základní publikaci věnované středověké keramice (Nekuda – Reichertová 1968) jsou hrnce popsány jako „nádoby s rovným dnem, s různě baňatou výdutí, s nízkým hrdlem lemovaným profilovaným okrajem. ...různé velikosti i tvaru, bezuché, s jedním nebo dvěma uchy. Největší hrnce dosahují až 50 cm a sloužily patrně jako zásobnice, nejmenší mají výšku těla jen 5 cm a jsou to nejspíše hračky. Středně velké hrnky bezuché i s jedním uchem sloužily k vaření, ale

ukládaly se do nich i vzácnější požívatiny (mák, koření, sůl atd.)“. Hrnce byly dále rozděleny podle baňatosti, tzn. poměru max. výduti vůči výšce nádoby, na hrnce soudkovité, kulovité, mísovité, štíhlé, vejčité a amforovité (Nekuda – Reichertová 1968, 55).

Na základě etnografického pozorování lze usuzovat, zda byly hrnce určeny pro ohřev boční, spodní či kombinovaný, hrobcový, v pecích či plotýnkový, který se v panském prostředí začal uplatňovat až ve druhé polovině 18. století (Štajnochr 2004, 833). Vzhledem k nerovnoměrnému vystavování hrnců ohni, které způsobovalo nestejnou dilataci hmoty pláště a dna, docházelo často ke zničení nádob. Bylo jistě nutné jednou až dvakrát ročně výbavu kuchyňských hrnců obnovovat (Štajnochr 2004, 801). Příčinou velké fluktuace nádob mohla být i jejich vysoká nasákavost a přejímání pachů z pokrmů. Lze tedy předpokládat, že každý hrnec byl určen k vaření jen jednoho druhu pokrmu (Petráň 1995, 824).

Z analyzovaného souboru bylo na základě morfologie přiřazeno k hrncům (či hrncovitým nádobám) celkem 60 fragmentů. Vysoká zlomkovitost analyzovaného materiálu však nedovolila rekonstruovat ani jeden tvar hrnce. Hrncovitě nádoby jsou v souboru zastoupeny v mnoha velikostních variantách. Silnostěnné zlomky a masivní okraje lze přiřadit k rozměrnějším hrncům, tenkostěnné fragmenty ukazují spíše na menší tvary nádob. Většina z nich (celkem 99 %) byla vypálena v oxidačním prostředí. V barvě keramiky převládají různé odstíny okrové, hnědé až načervenalé barvy.

Okraje

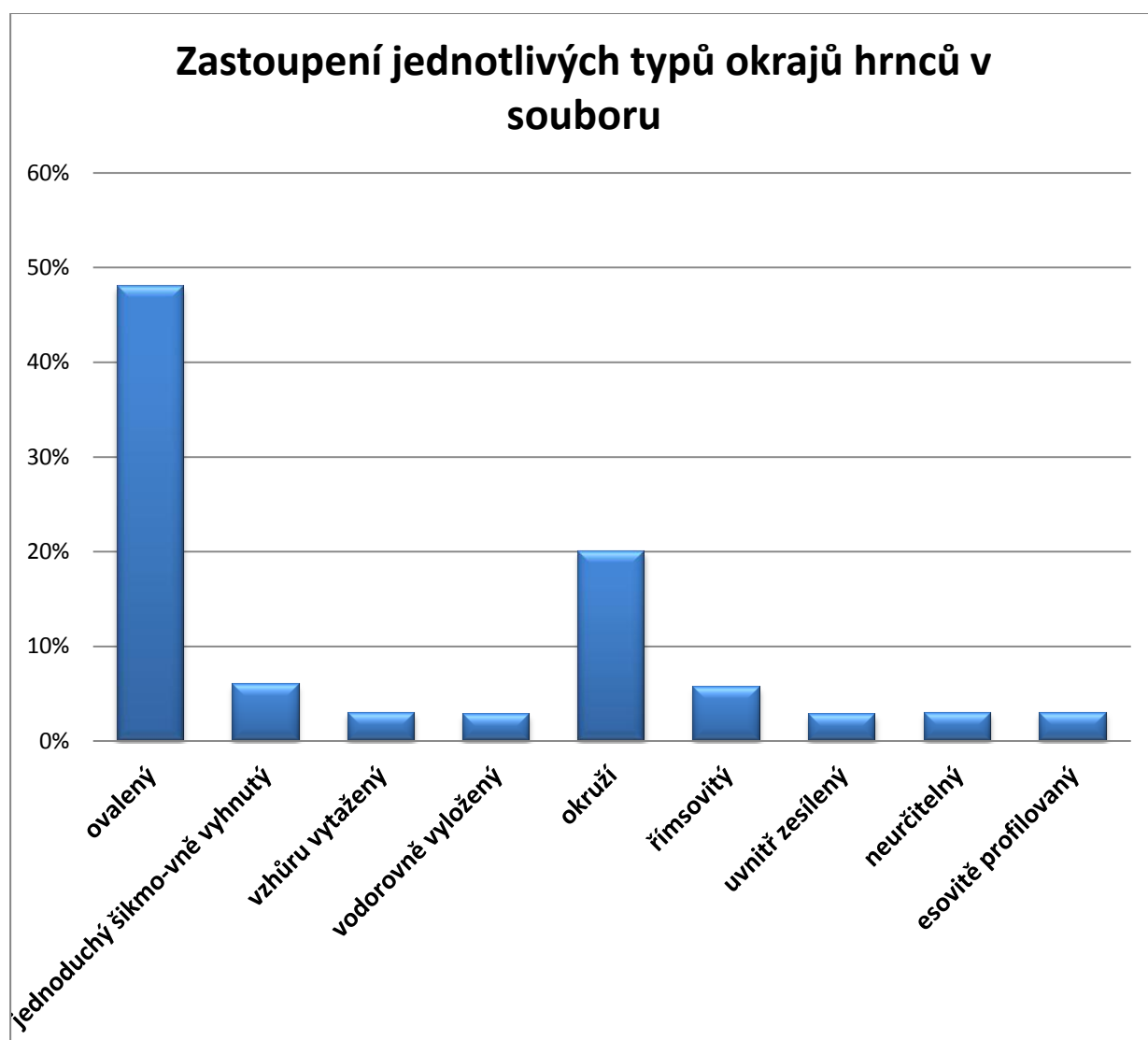
Ve skupině zlomků hrncovitých nádob bylo zjištěno celkem 34 ks okrajů (viz graf č. 2 a příl. 3; tab. 1, 3, 5). V souboru výrazně převažují okraje ovalené (celkem 47 %), méně jsou zastoupeny okraje v podobě okruží (20 %), a okraje římsovité (6 %). Mezi ojedinělými exempláři v souboru lze jmenovat okraj vodorovně vyložený, jednoduchý – šikmo vně vyhnutý, uvnitř zesílený, esovitě profilovaný a vzhůru vytažený.

Mezi nejstarší lze zařadit okraje římsovité (viz příl. 3; kat. č. 3-A-168, 171; obr. 39, 42), které je možné na základě analogií keramické produkce z Podkrkonoší (např. Wolf 2005, 117) datovat do sklonku 13. až 1. poloviny 14. století. Do stejného období je možné zařadit ovalený okraj s vnitřním prožlabením (viz příl. 3; kat. č. 3-A-190; obr. 61) (srov. Nechvíle 2004, 162; Gabriel – Peřina 2009, 81, obr. 8.). Výrazným typem v souboru je okraj v podobě okruží. Největší rozšíření okrajů tohoto typu se předpokládá především v období 14. století (např. Klápště 1978, 423-475; Zápotocký 1978, 214-215). Tento typ okraje je členěn do

různých forem nižších i vysokých okruží s prožlabenou i konvexní vnitřní plochou. Jako hlavní typ okrajů (především hrnců) vyskytující se v průběhu 14. století ho uvádějí i autoři výzkumu v Sezimově Ústí (Hrdlička – Richter – Smetánka 1966, 671, 675), dále zmiňují, že podíl okrajů v podobě okruží v zánikovém horizontu lokality slábne a přibývá více variant okrajů ovalených. Po roce 1400 má tento typ okraje pouze už jen přežívat a postupně vycházet z oběhu (Hrdlička 1967, 522). Toto tvrzení na počátku 80. let vyvrátil až T. Durdík, který zpracoval keramický materiál z Nového hradu u Kunratic a materiál z hradu Čejchanov (Durdík 1980a, 361-367). Výskyt prožlabených a neprožlabených okruží v 1. pol. 15. století dokládají i novější práce (např. Durdík – Kašpar 2004, 163; Nechvíle 2004, 162; Košťál 2007, 60), které staré pojetí pouze přežívajícího typu po roce 1400 vyvracejí. Okraje v podobě okruží (viz příl. č. 3; kat. č. 3-A-99, 155, 167, 176, 193, 195, 196; obr. 16, 26, 38, 47, 64, 66, 67), lze na základě výše uvedených skutečností rámcově datovat do období 14. století s možným přesahem do poloviny století následujícího.

Mezi nejpočetněji zastoupené profilace okrajů hrnců patří okraje ovalené (viz příl. 3; tab. 5). Nástup ovalených okrajů je možné na základě analogií z širšího regionu (srov. Wolf 2005, 117; Gabriel – Peřina 2009, 81, obr. 8.) klást do 1. pol. 15. století s přesahem do 16. století, kdy jejich podíl slábne. V kumburském souboru jsou zastoupeny okraje buď jednoduše ovalené (viz příl. 3; kat. č. 3-A-68, 185, 198; obr. 10, 56, 69), kdy vytváří na hrdle nádoby zesílený oblý prstenec, který se vně i uvnitř nádoby plynule váže s ostatním tělem, nebo okraje ovalené podříznuté (viz příl. 3; kat. č. 3-A-161, 172, 182; obr. 32, 43, 53), na kterých je zesílený oblý prstenec z vnější strany nádoby ostře podříznutý a na vnitřní straně se plynule váže s tělem nádoby. Další typy okrajů v souboru zastupují již jen ojedinělé exempláře (viz graf č. 2), které časově nevybočují z období existence hradu.

Graf. č. 2.

Dna

Vedle okrajů byla sledována i dna nádob. V souboru bylo zjištěno celkem 22 fragmentů den, z toho 11 jich lze přiřadit k hrncovitým nádobám. Na spodní ploše den byly sledovány rozdíly charakteristické pro odlišný výrobní postup použitý při oddělování nádoby od hrnčírské desky, které by mohly přinést informaci o způsobu výroby keramiky (tzn. obtáčení či vytáčení).

Vzhledem ke snížené vypovídající schopnosti jednotlivých zlomků den, způsobené vysokou fragmentárností keramiky, byl výrobní postup při oddělování nádoby od hrnčírského kruhu zjištěn pouze u 6 zlomků, na kterých byly pozorovány stopy po odříznutí strunou, což znamená, že nádoby byly vytáčené na rychle rotujícím kruhu. Stopy podsýpky, které indikují

obtáčení nádob na pomalu rotujícím kruhu, na dnech nebyly pozorovány. Dalším pozorovatelným znakem byl způsob nasazení těla nádoby na dno a profilace okraje dna. U všech exemplářů je tělo napojené ke dnu šikmo vně. Okraje den jsou převážně hraněné, ojediněle rozšířené či zaoblené.

5. 5. 1. 2. 3. Džbány

Dalším hojně užívaným druhem nádob, které se ve středověkých nálezových souborech objevují především ve 14. a 15. století, jsou džbány. Hlavním znakem džbánů je zdůrazněná spodní část těla větší či menší baňatostí a výrazné protáhlé hrdlo. Dalším charakteristickým znakem je nápadný, zpravidla vzhůru vytažený okraj na konci okrojený s typickou ploškou v šíři stěny džbánu, která bývá lehce zaoblena či zůstává ostrá. Dalším doplňkem mohou být hubice, které jsou nejčastěji umístěné na protilehlé straně (laterální) straně uchu. (Nekuda – Reichertová 1968, 56; Štajnochr 2005, 729-733).

V analyzovaném souboru lze patrně 3 fragmenty okrajů (viz příl. 3; kat. č. 3-A-97, 154, 174, obr. 15, 25, 45) přiřadit ke třem odlišným džbánům. Všechny okraje je možné zařadit mezi (pro džbány) typické vzhůru vytažené okraje, u jednoho fragmentu (kat. č. 3-A-154, obr. 25) je navíc zachován náběh v hubičku. Dva fragmenty (kat. č. 3-A-97, 174) byly vypáleny v oxidačním prostředí, barva střepe je hnědá, oba exempláře náleží keramické třídě K 03. Třetí džbán byl v peci vypálen redukčně bez přístupu vzduchu, střepe má šedou barvu a byl zařazen do keramické třídy K 06a. Okraje džbánů z hradu Kumburku je možné na základě analogicky profilovaných okrajů z celých Čech (přehled okrajů džbánů např. Nekuda – Reichertová 1968, 131, 218, 220, 325, tab. XXI:3, obr. 87; 88) časově zařadit do období 15. století.

5. 5. 1. 2. 4. Poklice

Z funkčního hlediska sloužily poklice k uchránění obsahu hrnců či hrnků a urychlovaly vaření. Poklice je možné na základě morfologie rozdělit do třech skupin – na ploché, zvoncovité a miskovité s knoflíkovitým držadlem v jejich středu. Ploché poklice se pro svou jednoduchost objevují v keramické produkci nejdříve. Jejich výroba je všeobecně kladena od 2. poloviny 13. do 1. poloviny 14. století, kdy jsou nahrazovány poklicemi miskovitými, ze kterých se postupně vyvinuly poklice zvonovité, využívané po celé mladší období středověku (Nekuda 1985, 98). V kumburském souboru jsou poklice zastoupeny čtyřmi fragmenty (viz příl. 3; kat. č. 3-A-39, 145, 170, 200, obr. 41, 71). Poklice byly vypáleny v oxidačním

prostředí, výpal je tvrdý, v barvě střepu převládá okrová a světle hnědá. Nejdochovalejší exemplář představuje část poklice s knoflíkem v podobě válce zúženého nahoře do kužele (viz kat. č. 3-A-200, obr. 71). Druhý exemplář představuje pečlivě formovaný zesílený okraj poklice s vytaženou vnitřní i vnější hranou (viz kat. č. 3-A-170, obr. 41). Na vnějším povrchu těla poklice jsou setřelé zbytky červeného malování. Střep s hladkým povrchem byl vyroben z jemně plavené hlíny bez výraznějších příměsí. Nálezy poklic s analogickým okrajem jsou známé např. z města Tábora (Krajíc 1998, 25, 74, 168, obr. 19, 22) (datace: druhá třetina 16. století) či z Českého Krumlova (Preusz 2011, 172, obr. 42:3) (přibližná datace: raný novověk (Preusz 2011, 67). Kumburský exemplář snad lze na základě výše zmíněných analogií časově zařadit do 16. století.

5. 5. 1. 2. 5. Funkční doplňky

Funkční doplňky či přídavné články jsou součásti, které umožňovaly zejména snadnou manipulaci s nádobami. V souboru byly sledovány dvě skupiny funkčních doplňků: ucha a knoflíky.

Ucha

V souboru kuchyňské a stolní keramiky bylo rozlišeno celkem 8 uch (viz příl. 3; tab 6). Podle profilace může mít ucho tvar kruhového, oválného či plochého pásku (Nekuda – Reichertová 1968, 66). V souboru je nejčastěji zastoupeným tvarem plochý pásek, který je na vnější straně většinou opatřen jedním, dvěma či třemi svislými žlábkami. Pouze u jednoho páskového ucha (v souboru ojedinělého oválného průřezu) bylo možné sledovat jeho nasazení či připojení na okraj nádoby (viz kat. č. 3-A-183; obr. 54). Ucho je na vnějším i vnitřním povrchu navíc opatřeno světle hnědou polevou.

Knoflíky

Knoflíky jsou charakteristickým funkčním doplňkem poklic nebo zátek. V kumburském keramickém souboru byl zjištěn pouze jeden knoflík poklice v podobě válce zúženého nahoře do kužele (viz kat. č. 3-A-200, obr. 71).

Hubice

Dalším funkčním doplňkem na nádobách mohou být hubice, které sloužily k usnadnění vylévání tekuté stravy. Hubice mohou být vymodelovány buď přímo v okraji nádoby, nebo přímo na jejím boku ve výduti. V kumburském keramickém souboru se podařilo identifikovat

pouze část hubice vymodelované v okraji džbánu (viz kat. č. 3-A-154; obr. 25).

5. 5. 1. 2. 6. Výzdoba

V souboru kuchyňské a stolní keramiky byly rozpoznány celkem 4 odlišné kategorie výzdoby. První skupinu tvoří rytá výzdoba, která se v keramickém souboru objevuje nejčastěji (celkem 47 %). Jedná se především o výzdobu v podobě horizontálních rýh (např. kat. č. 3-A-20, 156, 197 obr. 5, 27, 68), které jsou buď ostré a hluboké, nebo mělké či široké. Rýhy se na nádobách vyskytují jednotlivě nebo ve svazcích, dále v kombinaci s radélkovou, malovanou či vlešťovanou výzdobou. Vzhledem k vysoké fragmentárnosti zkoumaného keramického materiálu nelze říct, zda jsou na keramice zastoupeny pásové rýhy, které tvořily uzavřený prstenec, nebo rýhy spirálové, jež obtáčely nádobu ve spirále.

Druhou nejpočetněji zastoupenou skupinu tvoří červeně malovaná keramika (32 %). Červené malování bylo zjištěno převážně na podhrdlí či výduti nádob a váže se především na keramickou třídu K 02 a K 03. Výzdoba je většinou provedena formou horizontálních linií, které jsou ojediněle doplněné o vlnici či obloučky (viz příl. 3; tab. 4). Výjimečný exemplář v souboru představuje torzo hrnce zdobené červeným malováním, které bylo nanášeno na bílou engobu (viz kat. č. 3-A-199).

Ve středověké keramické produkci zaujímá červeně malované keramické zboží specifické postavení. Počátky výroby červeně malované keramiky jsou kladeny do 9. století. Centrem její produkce se stal německý Pingsdorf, podle kterého byla tato keramika nazvána tzv. pingsdorfským zbožím (Nekuda – Reichertová 1968, 146). Ze svého mateřského centra v Porýní se v průběhu 10. a 11. století šíří do dalších oblastí Evropy. Na našem území se červeně malovaná keramika poprvé objevuje ve druhé polovině 13. století (Nekuda – Reichertová 1968, 137). Vzhledem k tomu, že nejstarší červeně malovaná keramika v Čechách nevykazuje žádné místní vlivy starší výrobní tradice, lze její výrobu a šíření spojovat s příchodem německého obyvatelstva (Gabriel – Smetana 1983, 128-129). Nejstarší nálezy červeně malované keramiky datované do druhé poloviny 13. století jsou známy např. z Hradička u Davle (Richter 1982, 127) či z České Lípy, kde ve stejné době vzniká jedno z nejstarších výrobních center červeně malované keramiky v Čechách (Gabriel 1979a, 257-265; Gabriel – Smetana 1983, 119-133). Z mladších výrobních center lze na území Čech jmenovat např. Levín u Litoměřic (Zápotocký 1978), či Ústí nad Labem (Gabriel – Smetana 1983, 132). Bohatý výskyt červeně malované keramiky je zaznamenán také v oblasti severovýchodních Čech, jak v městském prostředí – např. v Hradci Králové (Nekuda –

Reichertová 1968, 141), Chrudimi (Frolík 1980, 65-78) v Trutnově, kde ve 14. a 15. století tvořila běžnou součást kuchyňského a stolního nádobí (Wolf 2005, 43, 117), tak v prostředí šlechtických sídel, např. z hradu Vízmburku (Košťál 2007, 63) či z manské tvrze v Mladých Bukách (Wolf 2004, 230-231).

Ve studované sondě severovýchodních Čech (viz příl. 1; obr. 1) lze výskyt červeně malované keramiky předpokládat od druhé poloviny 14. století, plně se zde však rozvíjí až v průběhu století následujícího (Prostředník 1994a, 22; Nechvíle 2004, 163). Její nálezy datované převážně do 15. století jsou známé opět především z městského prostředí – např. z Turnova (Prostředník 1996, 164), Nové Paky (Prostředník 1994a, 22) či Jičina (Peroutková-Matějková 2008, 32) a z prostředí šlechtických opevněných sídel – např. z Valdštejna (Waldhauser – Weber 1973, 222), Pařezu (Nechvíle 2003, 238-247), z Trosek (Benešová – Kalferst – Prostředník 1998, 421-438), Nebákova (Nechvíle 2001, 151-161) či z hradu Dolní Štěpanice (Prostředník 1996, 174, obr. 114).

Kromě výše uvedených analogických nálezů má pro datování souboru nestratifikovaných zlomků červeně malované keramiky z hradu Kumburku velký význam analogický soubor fragmentů červeně malovaného zboží (výběr keramiky viz příl. 2; obr. 37: 2, 38:11-14, 19, 39:15), který byl nalezen během archeologického výzkumu hradu v roce 2006 (např. Prostředník 2007; Prostředník – Hartman 2007). Keramický materiál byl autorem výzkumu J. Prostředníkem datován do 15. století (Prostředník 2007, 23, tab. 7). Na základě komparace keramického materiálu z povrchových sběrů s keramikou získanou sondáží lze říct, že obě skupiny vykazují shodné rysy jak v makroskopicky postižitelných vlastnostech materiálu, tak i v použité technologii vytváření nádob, výpalu, včetně analogických forem výzdoby. Nestratifikovaný soubor červeně malované keramiky je tedy možné zařadit do stejného časového období.

Radélková výzdoba

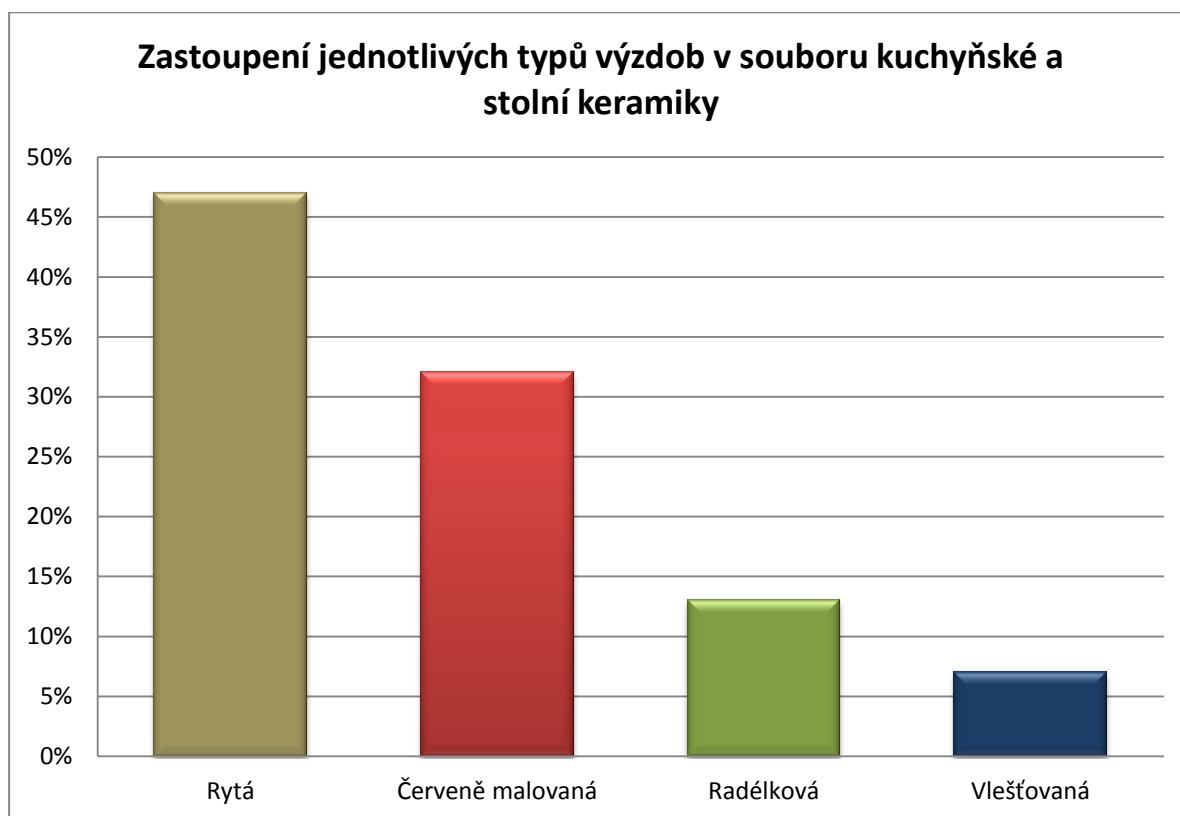
Méně je v kumburském souboru zastoupena keramika zdobená radélkem (celkem 13 %) (viz příl. 3; tab. 2). Výzdoba vytvořená radélkem se nejčastěji objevuje v podobě jednoho pásu svislých dělených obdélníků (čárek) či dvou (někdy neúplných) trojúhelníků nad sebou. Radélkem vytvořený pás je v několika případech doplněn o červené malování v podobě horizontálních linek, nebo je kombinován s rytou linií či dalšími prvky např. v podobě vlešťovaných výzdobných vzorů (viz kat. č. 3-A-101, obr. 17). Počátky radélkové výzdoby lze ve sledovaném regionu klást do období 14. století (např. Nechvíle 2004, 162; Wolf 2005,

117), běžně se vyskytuje v 15. století a přetrvává ještě v 16. století, kdy její podíl slábne. Výzdoba prostřednictvím radélka se v souboru objevuje především na keramice z 15. a 16. století.

Vlešťování

Nejméně byla v souboru zastoupena keramika se stopami vlešťované ornamentální výzdoby (7 %). Tato forma výzdoby představovala pokrokový prvek svázaný již s novověkou výrobou a je charakteristická především pro období druhé poloviny 16. století (Pajer 1983, 63-64). Stopy vlešťovaných ornamentálních prvků byly sledovány pouze na redukčně tvrdě pálené tenkostěnné kovově šedé keramice vyrobené z jemně plavené hlíny (viz kat. č. 3-A-20, 101, obr. 5, 17). Nálezy redukčně pálené raně novověké keramiky s vlešťovanými ornamenty jsou v Čechách doloženy např. z jihočeského Srlína (viz Dohnal – Vařeka 1997, 87, obr. 9:2), kde je vlešťovaný ornament na nádobách zastoupen nejčastěji v podobě kruhu, spirál, horizontálních pásů či mřížek. Tento druh výzdoby byl pozorován i na raně novověké keramice z Českého Krumlova (Preusz 2011, 41, obr. 33/1). Z regionálních analogických raně novověkých nálezů lze jmenovat např. exempláře z Jičína (Peroutková-Matějková 2008, 69).

Graf č. 3.

Poleva

V průběhu 15. století došlo v podkrkonošském regionu k rozšíření transparentních polev (např. Prostředník 1994a, 23; Wolf 2005, 114-115). K jejich masovějšímu využití zde však došlo až v průběhu století následujícího. Použití polev mělo vedle výzdobné funkce i svůj technologický význam, který spočíval ve zvýšení nepropustnosti nádob (Nekuda – Reichertová 1968, 57, 71). Polevy byly zabarvovány prostřednictvím oxidů kovů do tří základních barevných odstínů – hnědé, žluté a zelené barvy. Nejčastěji byly využívány oxidy železa, které zabarvovaly do odstínů hnědé, oxidy olova do zelené a oxidy mědi do žluté barvy. Z celkového počtu glazovaného zboží v souboru (7 %), převažuje keramika se světle hnědou polevou (85 %), méně je zastoupena keramika opatřená zelenou polevou (15 %). Polévána byla převážně keramika s hladkým povrchem vyrobená z jemně plavené hlíny bez výraznějších příměsí ostřiva. Poleva se na nádobách vyskytovala buď na vnitřní stěně nádoby s přesahem na její okraj (viz např. kat. č. 3-A-158, 166 obr. 29, 37), nebo po obou stranách střepu. Výskyt glazované keramiky se shodnými rysy lze v regionu předpokládat především v období 16. - 17. století (přehled nálezů polévané keramiky z archeologických výzkumů z nedalekého Jičína viz např. Peroutková-Matějková 2008, 64-77). Analogická keramika byla získána také sondáží při archeologickém výzkumu hradu. Nalezený keramický materiál byl datován do období 16. – počátku 17. století (Prostředník 2007, 23, tab. 7).

5. 5. 1. 3. Závěr

Z výsledků analýzy kuchyňské a stolní keramiky vyplývá, že prezentovaný soubor chronologicky zásadně nevybočuje z poznatků získaných komparací písemných a archeologických pramenů (srov. např. Prostředník 2007; Prostředník – Hartmann 2007) a plně koresponduje s obdobím existence hradu ve 14. až první polovině 17. století. Jedná se převážně o standardní keramický inventář, který se běžně vyskytuje v prostředí jiných, Kumburku současných šlechtických sídel.

5. 5. 2. Kamnářská keramika – kachle

Analýzovaný soubor kamnářské keramiky z hradu Kumburku čítá téměř 300 fragmentů nádobkových a z větší části reliéfně zdobených komorových kachlů. Právě ikonografickému prameni v podobě reliéfní výzdoby na gotických a renesančních kachlích bude v této kapitole věnována hlavní pozornost. Předložené zpracování ikonografických námětů (viz příl. 3-B a kap. č. 5.5.2.3) by nemělo plnit pouze funkci katalogu jednotlivých výzdobných reliéfů. Vedle

popisné informace by mělo poskytnout také přehled o smyslu, významu a poslání této výzdoby. Z tohoto pohledu vyvstává otázka, zda může výzdoba na kachlích kromě jiného odrážet i ideové názory majitele kachlových kamen, zda může odrážet snahu vyzdobit si své rezidenční prostory kachlovými kamny s náležitým dekorem, který by měl reprezentovat jeho osobní společenské postoje či názorové projevy, zda může odrážet jeho vnitřní myšlenkový svět? Částečnou odpověď na tyto otázky lze nalézt už během samotné analýzy a interpretace jednotlivých motivů. Analýzu je možné provést uměleckohistorickou nebo ikonologickou metodou, např. na základě komparace předloh či různých analogií. Smysl, význam a otázky spojené s okolnostmi vzniku konkrétního motivu lze také částečně vysvětlit na základě dobového symbolického jazyka prostřednictvím prvků či atributů, které jsou součástí celé kompozice motivu.

Podrobný popis všech analyzovaných exemplářů je uveden v příloze č. 3-B. Obsahová stránka analyzovaných výzdobných motivů, jejich dobový, případně i symbolický smysl je interpretován v kapitole č. 5.5.2.3.1. Statistické zhodnocení výzdobných motivů, technologicko-výrobní vlastnosti a datování celého souboru kachlů shrnuje kapitola 5.5.2.3.2. Na základě časového zařazení motivů do historického období známých majitelů hradu s přihlédnutím na (v písemných pramenech) zaznamenané osudy významných osobností je možné alespoň částečně rekonstruovat smysl a význam těchto motivů, které si sám uživatel do své rezidence pravděpodobně vybíral. Smysl, význam a poslání motivů, shrnují kapitoly 5.5.2.3.3. a 5.5.2.3.4.

5. 5. 2. 1. Metodika zpracování a prezentace kamnářské keramiky

Při deskripci jednotlivých článků či torz kachlů, jejich třídění podle velikosti nebo tvaru, byla využita zejména studie Z. Smetánky zabývající se morfologií kamnových kachlů (Smetánka 1969). Při popisu a rozčlenění reliéfní výzdoby na ČVS do skupin s výzdobnými motivy byly využity novější studie (např. Richterová 1982; Hazlbauer 1998; Krajíc 2005). Deskripce kamnových kachlů, která je součástí přílohy 3-B, je provedena podobným způsobem jako deskripce kuchyňské a stolní keramiky (příloha 3-A). První řádek obsahuje orientační zařazení v rámci prováděné analýzy materiálu, tzn. „Deskripce nestratifikovaných nálezů“ (**3**), následuje zařazení do skupiny „Kamnářská keramika – kachle“ (**B**) a pořadové číslo analyzovaného předmětu (**1 - x**). Po tomto označení následuje muzeologická evidence (přírůstkové či inventární číslo), název předmětu, popř. nálezové okolnosti (pokud jsou známy). V odstavci „Popis“ je proveden verbální popis analyzovaného předmětu tzn. bližší

charakteristika předmětu, údaje morfologicko-technologické, údaje o použité keramické hmotě, barvě materiálu, ikonografický popis výzdobných motivů, rozměry analyzovaného předmětu a další poznámky. Analyzované předměty s vyšší vypovídající hodnotou jsou v příloze kresebně či fotograficky zdokumentovány a přehlednou formou prezentovány hned pod odstavcem s verbálním popisem analyzovaného předmětu.

5. 5. 2. 2. Nádobkové kachle

Nejstarším typem kachlů vyskytujících se v Čechách jsou kachle nádobkové. Jedná se o kamnářské výrobky s uzavřeným dnem a otevřeným ústím. V otopném zařízení bývaly situované dnem dovnitř a ústím ven. Za jedny z nejstarších kachlových kamen u nás lze považovat nález pece se vsazenými nádobkovými kachli v areálu šlechtického sídla (motte) v zaniklé vsi Koválov (okr. Brno-venkov). Pec s nádobkovými kachli zde byla datována do druhé poloviny 13. století (Unger 1994). Nález nádobkových kachlů v Českém Krumlově dovoluje jejich počáteční produkci posunout do poloviny 13. století (Erneé – Hazlbauer 1996, 145-146). Archaické otopné zařízení v podobě pece se vsazenými nádobkovými kachli přežívá až do 15. století např. na tvrzi v Konůvkách (okr. Vyškov) (Měchurová 1997) či ve Mstěnicích (okr. Třebíč) (Nekuda 1995, 12), kdy už jsou ve šlechtickém prostředí rozšířena i kachlová kamna sestavená z kachlů komorových popř. ve vzájemné kombinaci nádobkových a komorových kachlů. Na základě tvaru ústí a výšky byly nádobkové kachle rozděleny do několika morfologických skupin. Z. Smetánka ve své studii věnované morfologii středověkých kachlů rozlišuje kachle dle výše zmíněných kritérií na „hrncové, pohárovité, baňkovité, tyglíkovité a miskovité“, některé z nich dělí na „dlouhé, krátké, nízké, velké či střední (Smetánka 1969, 233-238, tab. 1-4). Podobné rozčlenění zachovává i J. Richterová (Richterová 1982, 9-11, tab. I-II.) pro soubor pražských nádobkových kachlů. Pro bližší označení nádobkových kachlů podle charakteristického tvaru ústí označuje Z. Hazlbauer např. kachle se čtvercovým, obdélným či trojúhelníkovým ústím (Hazlbauer – Richter 1990, 418-420).

V souboru keramického materiálu, který byl získán prostřednictvím povrchových sběrů v areálu hradu, bylo zjištěno celkem 58 zlomků nádobkových kachlů. Jedná se především o zlomky těl a okrajů, na základě kterých nebylo možné rekonstruovat původní rozměry kachlů. Mezi zjištěnými nádobkovými kachli jsou zastoupeny kachle s pravoúhlým, patrně čtvercovým ústím. Okraje kachlového ústí jsou převážně vodorovně seříznuté, v menším počtu jsou zastoupeny okraje jednostranně zaoblené, nechybí ani okraj šikmo seříznutý (viz

tab. 1.). Na několika jedincích se zachovala také vnitřní, převážně zaoblená obvodová lišta. Téměř u poloviny exemplářů byla na vnější stěně zjištěna jak rytá, tak i vývalková záchytná šroubovice. Keramická hmota je vypálena vždy homogenně, výpal je převážně tvrdý a u všech exemplářů oxidační. Barva kachlů má nejčastěji různé odstíny okrového zbarvení od tmavší až po velmi světlé, nechybí ani kachle zbarvené do hněda či kachle béžové. Jeden exemplář je na vnitřní stěně přetřen bílým vápenným nátěrem. Kachle ličené bílým vápenným nátěrem byly nalezeny i při archeologickém výzkumu objektu strážnice v roce 2006 (srov. Prostředník 2007, 27). Povrchová úprava kachlů tímto způsobem pravděpodobně odráží snahu o estetické vylepšení celkového vzhledu kachlových kamen.

Tab. 1. Morfologické a technologické vlastnosti nádobkových kachlů z hradu Kumburku

Morfologické a technologické vlastnosti nádobkových kachlů	Okraj vodorovně seříznutý	Okraj jednostranně zaoblený	Okraj šikmo seříznutý	Záchytná šroubovice – rytá	Záchytná šroubovice – vývalková	Bílý vápenný nátěr	Oxidační výpal	Redukční výpal
Počet kusů	10	6	1	14	14	1	58	0

Datování celého souboru zlomků nádobkových kachlů je vzhledem k nízké vypovídající hodnotě jednotlivých nálezů značně problematické. Vzhledem k tomu, že soubor pochází z povrchových sběrů a do dnešní doby se zachoval ve značně fragmentárním stavu, nelze se opřít ani o stratigrafická či jiná relativní datovací kritéria. Soubor nádobkových kachlů z povrchových sběrů lze pouze rámcově zařadit do širšího časového období existence vlastního hradu.

5. 5. 2. 3. Komorové kachle

Komorové kachle, v odborné literatuře (např. Hazlbauer 1995, 6; 1998, 21) někdy zvané jako *reliefní*, jsou na našem území oproti nádobkovým kachlům výrobkem mladším. Počátky jejich výroby v Čechách spadají patrně až do druhé poloviny 14. století (např. Hazlbauer 1998, 28). Jedná se o kamnářské výrobky, jejichž ústí směřující do místnosti je uzavřeno čelní vyhřívací stěnou, opačný konec, který směřuje do hloubky otopného zařízení, je opatřen otevřeným vyhřívacím otvorem. Komora je pak ohraničena různě hlubokou stěnou (pláštěm). Komory středověkých kachlů mají tvar kuželovitý, střečovitý, jehlancovitý, ojediněle jsou komory polo či čtvrtválcové, nebo skříňové (Smetánka 1969, 240, 247-248, obr. 15, 16). Vyhřívací otvory jsou nejčastěji kruhové nebo oválné, méně často obdélné, čtvercové či mandorlovité

(Smetánka 1969, 241, 249, obr. 18.). Čelní vyhřívací stěna obvykle nese různě modelovaný výzdobný ikonografický motiv, který bývá rámován okrajovou lištou. V odborné literatuře bývají vyčleňovány skupiny kachlů s výzdobnými motivy „náboženskými“, „se společensko-etickým obsahem“, výjevy „ze světského života“, motivy „heraldické“, „husitské“ a další (např. Richterová 1982; Krajíc 2005, 9). V následující kapitole jsou podobným způsobem rozčleněny do tematických skupin také kachle s výzdobnými motivy z hradu Kumburku.

5. 5. 2. 3. 1. Interpretace ikonografických motivů

I. Náboženské motivy

Kachlový reliéfní námět „Adam a Eva u stromu poznání“

Ve výtvarném umění¹³ byl tento námět velmi oblíben a mezi kachlovými reliéfy (zejména z období gotiky) se vyskytuje v hojném počtu (Hazlbauer 1998, 45). Předlohou ke zpracování tohoto námětu je text z Bible, v němž se k této události praví: „*Žena viděla, že je strom s plody dobrými k jídlu, lákavý pro oči, strom slibující vševedoucnost. Vzala tedy z jeho plodů a jedla, dala také svému muži, který byl s ní, a on též jedl.*“ A dále: „*Oběma se otevřely oči: poznali, že jsou nazí. Spletli tedy fíkové listy a přepásali se jimi.*“ (Gn 3,6-7). Motiv Adama a Evy u stromu poznání byl objeven celkem na dvou kumburských kachlích (příl. 3-B; kat. č. 3-B-33, 45, obr. 32, 44; foto 33, 45), svým zpracováním v naprosto totožných variantách. Motiv je podán ve zkratce – Adam a Eva se teprve chystají sníst jablko (Eva jej podává Adamovi), malými věníky kryjí svoji nahotu, což symbolizuje jejich stydlivost. Motiv hada je ztvárněn v zoomorfní podobě, s lidskou hlavou s královskou korunou, která symbolizuje krále zla – Satana. Motiv Adama a Evy u stromu poznání převzal do svého znamení cech hrnčírů, který k němu přidal hliněnou nádobu, podle textu z Bible byl Adam stvořen z hlíny a ta je základní výrobní surovinou hrnčírů (Hazlbauer 1996, 469). Kachle s motivem Adama a Evy u stromu poznání jsou známy např. z historického jádra města Nového Strašecí (okr. Rakovník), z Českých Budějovic či z hradu Lichnice (okr. Chrudim), kde se objevuje ve variantě erbovního znaku středověkého cechu hrnčírů (Hazlbauer 1998, 45-47, obr. 13-15). Nejblíže analogii svým tvaroslovným zpracováním však lze nalézt na kachli pocházející z historického jádra města Plzně, která byla datována do první poloviny 15. století (Kolektiv 1996, 545, kat. č. 160, obr. 702).

¹³ Analogie z oblasti středověkého výtvarného umění viz např. Krajíc 2005, 13, obr. 5-8.

Kachlový reliéfní námět „Vzkříšení nebo Zmrtvýchvstání“

Výtvarné projevy Kristova vzkříšení se ve výtvarném umění začínají poprvé objevovat až v průběhu 14. století (Hazlbauer 1998, 119). Vzkříšený Ježíš se na starších vyobrazeních vznáší nad otevřeným hrobem, později je zobrazován jako vystupující z hrobu nebo na něm stojící, kolem hrobu jsou hlídající sedící, ležící nebo spící vojáci v plné zbroji se zbraněmi (Hazlbauer 1998, 119). O střežení Ježíšova hrobu se zmiňuje krátký text z evangelia sv. Matouše: *Nazítří v den po pátku, shromáždili se velekněží a farizeové u Piláta a řekli: „Pane, vzpomněli jsme si, že ten podvodník řekl ještě za svého života: „Po třech dnech budu vzkříšen“. Dej proto rozkaz ať je po tři dny hlídán jeho hrob, aby nepřišli jeho učedníci, neukradli ho a neřekli lidu, že byl vzkříšen z mrtvých; to by pak byl poslední podvod horší než první.“ Pilát jim odpověděl: „Zde máte stráž, dejte hrob hlídat, jak uznáte za dobré.“ Oni šli, zapečetili kámen a postavili k hrobu stráž. (Mt 27,62-66)* Proti českému středověkému umění, kde se motiv „Vzkříšení“ vyskytuje poměrně často, jsou gotické kachle s tímto námětem spíše vzácné. Doposud byl zjištěn jen na několika málo kamnářských výrobcích z Čech a Moravy, na nichž jsou zobrazovány dvě základní varianty tohoto motivu. První varianta je charakteristická větším počtem symbolických prvků v podobě „mučících“ nástrojů (důtky, bič, kladivo či hřeby), korouhve vzkříšení či hracích kostek, které jsou zobrazeny v ploše vedle ústředního motivu Krista, který vstává z hrobu (Hazlbauer 1998, 121, obr. 68). Druhou variantu představuje vyobrazení spících nebo někdy napůl vztyčených zbrojnošů, kteří v němém úžasu zírají na Krista vystupujícího z otevřeného sarkofágu. Kristova hlava je zdobena křížovým nimbem, v levé ruce přidržuje korouhev vzkříšení s trojlaločným praporcem a pravici má pozdviženu k žehnajícímu gestu (srov. např. Hazlbauer 1996, 475, obr. 6:1; Menoušková – Měřínský 2008, 25, kat. č. 49).

Ve starém sbírkovém fondu Regionálního muzea a galerie v Jičíně je uložena ČVS komorového kachle z hradu Kumburku právě s tímto motivem (viz příloha 3-B; kat. č. 3-B-16, obr. 15; foto 16). Uvedený výzdobný reliéf je v literatuře interpretován jako motiv Ukřižování (srov. Ulrychová 2006, 326). Na zlomku levé horní čtvrtiny čelní vyhřívací stěny komorového kachle (levá a dolní část zcela chybí) je zachována pravá polovina částečně obnaženého Krista se svatozáří, jehož pravice je pozdvižena k typickému žehnajícímu gestu. Po jeho pravé straně je vyobrazena část břevna, na jehož konci jsou zavěšeny mučící předměty, mezi nimiž lze rozeznat důtky a kolo. Pod břevnem se nacházejí tři hrací kostky, které jsou ke Kristovu tělu nepřiměřeně velké. Zobrazené hrací kostky symbolicky vyjadřují událost uváděnou všemi evangelisty o zbrojnoších, kteří po ukřižování Ježíše losovali o jeho

šaty: „Když vojáci Ježíše ukřižovali, vzali jeho šaty a rozdělili je na čtyři díly, každému vojákovi díl, zbýval ještě spodní šat. Ten šat byl beze švů, odshora vcelku utkaný. Řekli si mezi sebou: „Netrhejme jej, ale losujme o něj, či bude!“ To proto, aby se naplnilo Písmo: Rozdělili si mé šaty a o můj oděv metali los. To tedy vojáci provedli.“ (Jan 19,23-24) Vzhledem k použitým reliéfním prvkům lze tento námět interpretovat jako motiv „Vzkříšení či Zmrtvýchvstání Krista“, který je možné podle obsahu a celkové kompozice zařadit do první (výše popsané) varianty tohoto motivu. Podobné zpracování a určité shodné znaky tohoto motivu s kumburskou variantou jsou vyobrazeny na kachli nalezené během záchranného archeologického výzkumu pozdně středověkého domu v Sedlčanech (srov. Vařeka 1997, 404, obr. 3:2). Kachle s motivem „Vzkříšení“ ze Sedlčan byla datována do druhé poloviny 15. století (Vařeka 1997, 402).

Kachlový reliéfní námět „Evangelista Matouš“

Evangelista Matouš byl původně výběřčí daní, kterého Ježíš povolal ke službě a následování (Mt 9,9). O dalším osudu po smrti Spasitele není mnoho známo. Pravděpodobně rozšiřoval křesťanské učení v Palestině a podle jiných zpráv zemřel mučednickou smrtí v Etiopii či Persii (Novotný 1956, 407, Rulíšek 2006, m). Ve srovnání s ostatními evangelisty se na českých gotických kachlích tento výjev vyskytuje méně často (Hazlbauer 1998, 135). Výtvarné pojetí a symbolické znázornění vychází opět z „velkého“ středověkého umění, jako byly nástěnné či deskové malby¹⁴. Osobním atributem evangelisty Matouše bývá okřídlená postava podobná andělu, motiv může být doplněn o nápisovou pásku se jménem evangelisty, v mnoha případech však s nápisem chybným či nečitelným. Dalším atributem, který se vyskytuje variabilně, je znamení kříže a svatozáře nad hlavou apoštola (Rulíšek 2006, e, m). Motiv evangelisty Matouše se objevuje celkem na čtyřech kumburských kachlích (příl. 3-B; kat. č. 3-B-6, 7, 135, 136, obr. 6, 127, 128 foto 6, 7, 135, 136). Motiv je ve všech případech zcela identický. Je zde ztvárněn jako okřídlená postava podobná andělu s lidskou tváří. Nad hlavou s vlnitými vlasy je umístěn kříž, který obklopuje svatozář. K ramenům jsou napojena detailně vykreslená křídla, která vyplňují zbylé plochy ČVS. U dvou exemplářů (kat. č. 3-B-6 a 3-B-7) má evangelista u pasu umístěnou nápisovou pásku s jediným písmenem „m“ v gotické minuskule. Části okřídlené postavy a další podobné prvky jako na výše popsaných výjevech se objevují i na jiných torzech komorových kachlů (příl. 3-B; kat. č. 3-B-22, 51, 59, obr. 21, 51, 57, 128, foto 22, 51, 59, 136). Z důvodů chybějících atributů a jejich vysoké

¹⁴ Analogie ve středověkém výtvarném umění viz např. Pešina 1940, obr. XVII

fragmentárnosti je však s jistotou k tomuto výjevu přiřadit nelze. Analogii k tomuto motivu lze nalézt na kachli z historického jádra města Prahy (viz Richterová 1982, tab. 40:5), další kachle s tímto výjevem pochází např. z hradu Křivoklátu (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 207, kat. č. 194) či z hradu Lipnice (viz Hazlbauer 1998, 135, obr. 78). Všechny analogické kachle s tímto motivem byly datovány do průběhu 15. století.

Kachlový reliéfní námět „Sv. Jiří“

Příběh souboje Jiřího s drakem o záchranu princezny, který je podrobně zachycen ve Zlaté legendě (viz Voragine 1984, 156-160), v sobě nese hluboký etický a alegorický smysl. V obecném smyslu tento příběh představuje souboj dobra se zlem, v symbolické rovině je pak vykládán jako zápas křesťanské církve s pohany s cílem rozšířit křesťanské učení i na další území. Svätý Jiří se narodil v průběhu 3. století v Kappadokii v Malé Asii. Měl být údajně důstojníkem římského vojska a za Diokleciánova pronásledování obhajoval křesťanskou víru, proto byl koncem 3. nebo počátkem 4. století umučen. Ve středověku byl jedním z nejznámějších světců a jeho kult se od šestého století šířil po celé křesťanské Evropě (Schauber – Schindler 1994, 174-175; Rulíšek 2006, j). Motiv sv. Jiří byl zjištěn celkem na pěti zlomcích ČVS (viz příl. 3-B; kat. č. 3-B-5, 29, 30, 79, 139) z nejméně čtyř kumburských komorových kachlů. Zlomky pochází ze sbírek muzea v Hradci Králové, Regionálního muzea a galerie v Jičíně a Městského muzea a Galerie v Lomnici nad Popelkou. Výzdobný motiv je na všech exemplářích patrně zcela identický. Charakteristickým znakem sv. Jiří je štít nebo korouhev s křížem a kopí. Na kumburské variantě štít nebo korouhev s křížem chybí, sv. Jiří jede (vlevo) v rytířské zbroji a přilbě na koni, v ruce drží kopí a poráží draka, což symbolizuje vítězství křesťanské víry. Na dvou exemplářích (příl. 3-B; kat. č. 3-B-5 a 3-B-79) je přítomna postava klečící princezny se sepjatýma rukama. Někdy v rukou svírá růženec (viz např. Hazlbauer 1998, 17, obr. 93) symbolizující modlitbu k Panně Marii, který zde však chybí nebo již není vzhledem k opotřebování povrchu kachle čitelný. Podle některých výkladů má právě modlící se princezna personifikovat církev svatou, kterou světec brání proti pohanům (Pavlík – Vitanovský 2004, 50). Reliéf sv. Jiří je jedním z nejrozšířenějších motivů nejen na českých kamnářských výrobcích pozdní gotiky, ale i v mnoha dalších zemích střední Evropy (Hazlbauer 1998, 160). V českých zemích se tento motiv objevuje až ve druhé polovině 15. století a pro renesanční zpracování už není tolik atraktivní (Loskotová 2011, 32). Kachle se zobrazením sv. Jiří zabíjejícího draka byly kromě hradu Kumburku objeveny i na dalších východočeských hradech, např. na hradě Pecka (Tomášková 1999, XVI:23) či na hradě Vízmburku (Košťál 2010, 384–394). Svým tvaroslovným zpracováním je však kumburské

variantě nejbližší motiv sv. Jiří na kachli ze severočeského Návarova, který byl datován do druhé pol. 15. až poč. 16. stol.) (Brestovanský 1998, 114-115, kat. č. 4.), kde místo postavy klečící princezny rohovou část ČVS vyplňují písmena „HR“. Další blízkou analogii představuje reliéf na pražské kachli z Karmelitské ul. (viz Richterová 1982, tab. 35:1) s datací do pol. 15. století.

Kachlový reliéfní námět „Flagelanti“

Kachlový reliéfní námět „Flagelanti“ patří v české kamnářské produkci k ojedinělým. Doposud byl zjištěn pouze na dvou exemplářích, které pocházejí ze sbírek Muzea hlavního města Prahy (inv. č. 89 277, inv. č. 89 180) (viz Richterová 1982, kat. č. 343, 344, tab. 60:1, 2). U těchto exemplářů nejsou uvedeny nálezové okolnosti, lze však předpokládat, že pocházejí z blíže neurčeného místa v Praze. Motiv na prvním zlomku pražského kachle (viz Richterová 1982, tab. 60:1) je zobrazen v podobě dvou nahých kráčejících postav (vlevo), z nichž jedna svírá v pravé ruce předmět, který je možno považovat za důtky (skládající se z delšího držadla a čtyř úzkých vzájemně propletených pásků z kůže nebo provazů). Na druhém zlomku (viz Richterová 1982, tab. 60:2) je vyobrazena horní polovina ženské postavy (vpravo), která patrně celý motiv doplňuje. V literatuře je motiv interpretován jako „ženy v lázni“ nebo „tři Grácie“ a byl datován do poč. 16. stol. (Richterová 1982, 49, kat. č. 343, 344).

Vzhledem k zobrazování tří grácií ve velkém umění s úplně jinými atributy, stejně tak u případné scény v lázních, kde se ke šlehání kůže tehdy používaly zásadně svazky březových větvíček, byla tato vysvětlení později vyvrácena (Hazlbauer 1998, 227). Nahé postavy s důtkami je tedy možné vysvětlit jako skupinu bičujících se nábožensky exaltovaných věřících, tzv. „flagelantů“, kteří svým sebetržněním chtěli smýt spáchané hříchy. Členové sekty se sdružovali do skupin nebo průvodů, které vždy ráno a večer chodily krajinou a během pronášení modliteb a zpívání žalmů bičovali svá nahá těla důtkami (latinsky flagellum). Hnutí vzniklo těsně po polovině 13. století ve střední nebo severní Itálii a záhy se rozšířilo do dalších Evropských zemí. Svého největšího rozkvětu pak dosáhlo před polovinou 14. století. Církev z počátku flagelantství tolerovala, protože ho pokládala za projev lidového pokání. K přísnému zákazu tohoto hnutí došlo z rozkazu papeže Klimenta IV. v roce 1349, když flagelanti počali přenášet obvinění z hříchu i na samotnou církev. Přes tento zákaz však vznikaly i nadále podobné náboženské sekty a postranní proudy flagelantství, a to až do 16. století, kdy toto hnutí postupně zaniklo. Aktivita flagelantů v Čechách, které mohly být

provozovány ve větším rozsahu, zachycuje zmínka o tom, že sám pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic nechal vyhnat cizí flagelanty z Čech a domácí přivedl k pořádku. Jiné písemné zprávy uvádějí, že tato náboženská skupina přišla do Čech z Německa v druhé polovině 14. století a že flagelantských průvodů se údajně zúčastňovali jak muži, tak ženy z Německa i Čech. Další zákaz flagelantství byl vydán roku 1417 i na kostnickém koncilu (Hazlbauer 1998, 227-228; Šmahel 1993, 151-152).

Za jedinou analogii k pražskému motivu lze považovat nálezy reliéfně zdobených zlomků ČVS komorových kachlů z hradu Kumburku. Motiv flagelantů je vyobrazen celkem na šesti zlomcích ČVS (viz příl. 3-B; kat. č. 3-B-1, 15, 42, 106, 130, 137, obr. 1, 14, 41, 101, 122, 129, foto 1, 15, 42, 106, 130, 137) z nejméně tří komorových kachlů. Zlomek levé části ČVS komorového kachle s téměř úplnou postavou nahé ženy se zapletenými vlasy kolem hlavy držící v ruce důtky (viz kat. č. 3-B-15; obr. 14, foto 15), pochází ze starého sbírkového fondu depozitáře RMG v Jičíně. K tomuto výjevu lze patrně přiřadit i zlomek ČVS s částí postavy nahé ženy (vpravo) se zapletenými vlasy, který pochází ze stejné sbírky (viz kat. č. 3-B-42; obr. 41, foto 42). Torzo ČVS s částmi dvou postav (viz kat. č. 130, obr. 122, foto 130) a další analogické části motivu (viz kat. č. 3-B-106, 137, obr. 101, 129, foto 106, 137) jsou součástí expozice (vitřina s nálezy z hradu Kumburku) MMaG v Lomnici nad Popelkou. Na třech zlomcích (viz kat. č. 3-B-1, 130, 137; obr. 1, 122, 129, foto 1, 130, 137) je u nohou prostřední postavy umístěna signatura písmene „M“.

Pokud reliéf na kumburské kachli a na její pražské analogii skutečně znázorňuje náboženskou skupinu flagelantů, jde o ojedinělý ikonografický pramen, který se prostřednictvím šíření tohoto hnutí a náboženských idejí v Čechách dostává až na kachlová kamna. Vzhledem k náleзовým okolnostem, které nejsou u obou kachlů známy, není možno je přesněji časově zařadit. Zvýšená aktivita flagelantského hnutí v Čechách je zaznamenána v druhé polovině 14. století, je tedy možné, že byl tento artefakt vyroben již v předhusitském období. Vzhledem k myšlenkovým proudům a idejím v období husitského hnutí by s velkou mírou pravděpodobnosti mohl tento motiv zdobit kumburská kachlová kamna právě v období husitských revolučních bojů nebo těsně po porážce husitů.

II Společensko-etická symbolika

Kachlový reliéfní námět „Hráči vrhcábů“

Hra vrhcáby byla jednou z nejrozšířenějších středověkých zábav. V průběhu 14. a zvláště

v 15. století ji v naší zemi hrály všechny vrstvy obyvatelstva (Hazlbauer 1992, 433). Vysoké sázky, o které se ve hře hrálo, byly důvodem nepokojů a nepořádků, které často končily bojovými střety mezi hráči. Z těchto důvodů byly vrhcáby zakazovány světskou mocí i vysokým klérem (Hazlbauer 1998, 192). Na českých kachlových výrobcích se motiv hráčů vrhcábů začíná ve značném množství objevovat ve druhé polovině 15. století. Ústředním motivem celé kompozice je menší hrací stůl, na němž leží deska tzv. vrhcábnice s dvěma řadami proti sobě ležících trojúhelníků. Často se na stole vyskytují hrací kostky a kulaté hrací žetony v různém počtu. Důležitou součástí této scény jsou dva muži stojící po obou stranách stolu, jejichž těla jsou předkloněna a každý z nich drží jednou rukou svého protivníka za vlasy. Ve druhé ruce drží meč, tesák nebo jinou bodnou či sečnou zbraň připravenou k útoku na soupeře. Někdy bývá v rozích plochy kachle zobrazen věnec, který tímto symbolickým znamením pohostinského zařízení (krčmy) určuje, kde se děj odehrává (viz např. Hazlbauer 1992, 422-423, obr. 1:1-6, obr. 2:1-3). Z hradu Kumburku pochází pouze jediný fragment s částí tohoto motivu (příl. 3-B; kat. č. 3-B-27, obr. 26, foto 27), kde se po stranách menšího hráčského stolu, na němž leží hrací deska vrhcábnice s dvěma řadami proti sobě ležících trojúhelníků, zachovaly pouze části (ruce a torzo těla) dvou peroucích se postav. Analogii k tomuto námětu lze na našem území nalézt např. na exempláři z historického jádra města Sušice (Hazlbauer 1992, 422, obr. 1:6), z hradu Lichnice (viz Hazlbauer 1998, 193, obr. 114:2) či z hodkovské tvrze (okr. Tábor) (viz Hazlbauer 1992, 422, obr. 1:5).

Kachlový reliéfní námět „Dvojice draků s propletenými krky“

V křesťanské tradici je drak symbolem pohanství, zla, satana či pekla apod. V boji s drakem jsou zobrazováni někteří světci jako sv. Jiří či sv. Markéta, nebo archanděl Michael (Royt – Šedinová 1998, 183-184). Vyobrazení mělo symbolizovat věčný souboj člověka se zlem nebo člověku připomínat a upozorňovat ho na možnost hříšného způsobu života či na zpronevření se víře apod. Dosud jsou známa tři kompoziční pojetí – dvojice draků s propletenými krky jako samostatný prvek na obdélné ČVS římsového korunního komorového kachle (viz např. Richterová 1982, 42, tab. 63:2) nebo je motiv na ČVS římsového korunního kachle obohacen o další výzdobné, např. architektonické prvky (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 234, kat. č. 475). Třetím kompozičním řešením je umístění hlavního výzdobného motivu do kruhového medailonu na čtvercové ČVS řádkového komorového kachle (viz např. Krajč 2005, 94, obr. 162). Na exempláři z hradu Kumburku je tento motiv samostatným výzdobným prvkem (viz kat. č. 3-B-13, obr. 12, foto 13). Obdélnou plochu ČVS římsového korunního komorového kachle vyplňují dva dvounozí draci s propletenými krky, hlavami od sebe. Draci mají detailně

vykreslená křídla a do jejich otevřených tlam směřují trojlístem ukončené stvoly, které se stáčí pod jejich ocas. Motiv má své blízké, ne však zcela identické analogie v Praze (datováno do 15. století) (viz Richterová 1982, tab. 63:2), v Hradci Králové (datováno do 2. pol. 15. století) (Pavlík – Vitanovský 2004, 234, kat. č. 481) či na Rožnovském hradě (datováno do sklonku 15. století) (Menoušková – Měřinský 2008, 48, kat. č. 122).

Kachlový reliéfní námět „Bájná víla Meluzína“

Základ starého mýtu o tragickém osudu víly Meluzíny položil Jan z Arassu v letech 1392 – 1393. Jeho dílo, které bylo syntézou starých lidových pověstí a mytických příběhů, vzniklo na přání Jana, vévody z Berry s propagačním záměrem doložit, že spřízněné dynastie Valois a Lucemburků mají stejný původ v rodu, jehož zakladatelkou byla právě víla Meluzína. Veršovanou podobu tohoto příběhu sepsal kolem roku 1401 básník Coudrett. Dílo vzniklo opět na přímou objednávku, tentokrát významného šlechtického rodu z kraje Poitou, pánů z Parthenay se stejným záměrem jako Arrasův román. Do střední Evropy se příběh dostal přes Německo, kde příběh v roce 1456 převedl do prozaické formy bernský literát Thuring von Ringoltingen. Do českého jazyka byl příběh přeložen a poprvé v Českých zemích knižně vydán v roce 1555. Starý mýtus vypráví o jedné z dcer víly Présine, která byla potrestána za přečin proti svému otci tím, že se každou sobotu měnila od pasu dolů v hada (viz Nejedlý 2002, 458, 464-467, obr. 3-9) či mořskou pannou s rybím tělem¹⁵ (Hazlbauer 1989, 410-411). Meluzína měla být vykoupena mužem, který si ji vezme za manželku, ten by ji ale nesměl nikdy vidět v sobotu, kdy víla nabývala své nadpřirozené podoby. Takového manžela Meluzína našla, stal se jím rytíř Raimondin z Poitiers, který se prostřednictvím víly stal zanedlouho velmi bohatým a mocným. Meluzína postavila pro své děti a manžela hrad Lusignan a stala se tak zakladatelkou tohoto významného rodu. Když jedné soboty Raimondin podlehl zvědavosti a spatřil nahou manželku v očištěné lázni, víla se srdceryvným nářkem zakroužila nad hradem a zmizela. Na hradě se poté zjevovala jako posel neštěstí a zvěstovala smrt některého z členů rodu Lusignan.

¹⁵ Novodobé ikonografické a heraldické slovníky (např. Buben 1994, 214; Royt – Šedinová 1998, 179) interpretují ikonografické ztvárnění Meluzíny jako mořskou pannu se dvěma rybími ocasy. Podobně byl tento motiv prezentován i Z. Hazlbauerem ve své studii shrnující poznatky o motivu Meluzíny na českých gotických kachlích (Hazlbauer 1989). V době literární kodifikace tohoto ikonografického motivu, tak jak ji uvádí Jan z Arassu či Coudrett, motiv neprezentoval mořskou pannu s rybími ocasy nebo s rybami místo ocasů, tak jak je chápána dnes, ale ženu se spodní polovinou těla v podobě hada, popř. okřídleného hada – draka (Nejedlý 2002, 465-466). S vědomím této nepřesnosti je však termín Meluzíny jako mořské panny v odborné literatuře používán dál (Brych 2004, 16).

Na českých kamnářských výrobcích je motiv Meluzíny jedním z nejčastějších výzdobných prvků v rámci fantaskních, mytologických a alegorických námětů. Základ motivu Meluzíny tvoří korunovaná panna s horní částí ženského těla a spodní v podobě rybího těla s ocasem. Objevuje se také se dvěma rybími ocasy nebo spodní polovinou s naznačením ve dvě více či méně oddělené ryby (Hazlbauer 1989, 413, obr. 8:1-7, 9:1-8). Meluzína je svojí horní polovinou těla na ČVS komorového kachle umístěna vždy centrálně a roztaženými rukama přidržuje obloukovitě vzhůru ohnuté rybí ocasy po levé i pravé straně (Hazlbauer 1989, 413, obr. 8:1-7, 9:1-8). Motiv Meluzíny vyobrazený na kachlových kamnech slouží jako narativní didaktický pramen pro poučení či pobavení. Ve středověké symbolice víla představovala rozporuplnou bytost personifikující zlo (např. přečin proti otci, zvěstování smrti) ale i dobro (např. zakladatelka či rozmnožitelka rodu apod.).

V kumburském kachlovém souboru je motiv Meluzíny prezentován pouze na jednom exempláři (viz příl. 3-B; kat. č. 3-B-19, obr. 18, foto 19), na kterém je vyobrazena horní polovina postavy korunované ženy s rozpaženými rukama, po levé straně její hlavy je jako doplněk umístěn rak a po pravé straně dravá ryba. Protože spodní, levá i pravá část kachle zcela chybí, nelze říct, zda tato ryba patří k základní ikonografické kompozici centrálního motivu či zda je jen jeho doplňkem. Centrální motiv Meluzíny je nejčastěji doprovázen vegetabilními prvky, které jsou prezentovány např. na kachli z Plzně-města (Kolektiv 1996, 546, kat. č. 163, obr. 705) či na exempláři z hradu Landštejna (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 237, kat. č. 518). Doplnující prvky v podobě výše uvedených zástupců vodní fauny jsou méně časté. V Čechách prozatím jediný analogický motiv Meluzíny s dalšími prvky v podobě raka a ryby pochází z nedalekého štěpanického hradu (viz Prostředník 1996, 176, obr. 15). Další analogické motivy Meluzíny doplněné již jen o samotného raka jsou známy pouze ze zahraničních lokalit – z východoslovenského hradu Šariše (okr. Prešov) (viz Hazlbauer 1989, 416, obr. 12:3) či z budínského hradu v dnešní části Budapešti (viz Hazlbauer 1989, 416, obr. 12:5). Z hlediska datování již dříve studovaných souborů kachlů s motivem Meluzíny (Hazlbauer 1989) lze říct, že motiv Meluzíny se na českých kamnářských výrobcích objevuje především ve 2. polovině 15. století.

III. Světské motivy

Kachlový reliéfní námět „Lov“

Panské lovy a hony úzce souvisely se středověkou představou vznešeného způsobu života. Pro laickou aristokracii tento druh činnosti, kterému se věnovala šlechta z celé Evropy,

představoval zcela prvořadý význam. Také ve středověké ikonografii se scéna lovu objevuje velice často a zaujímá v ní dosti podstatné místo (Le Goff 1999, 368). Téma lovu je na kamnářských výrobcích nejčastěji zachyceno v podobě scény jízdního nebo pěšího lovce se sokolem či psem, často byl také zobrazován lov na medvěda, jelena nebo laně (viz Menoušková – Měřínský 2008, 48, kat. č. 186-195; Pavlík – Vitanovský 2004, 245-248, kat. č. 591-623). Motiv lovu byl zjištěn celkem na osmi kumburských exemplářích (viz kat. č. 3-B-8, 12, 41, 44, 53, 62, 73, 109). Na nejzachovalejším exempláři (viz kat. č. 3-B-44; obr. 43, foto 44) je prezentován obraz lovu či honu na jelena se dvěma psy, přičemž jeden ze psů se do jelena právě zakusuje. Celou kompozici doplňuje na pravé straně část stromu, který symbolizuje prostředí (les), ve kterém se celá scéna odehrává, pod jelenem je umístěna signatura písmene „M“, která se vyskytuje na dvou dalších zlomcích (viz kat. č. 3-B-12, 41; obr. 11, 40, foto 12, 41). Určitou podobu s kumburským reliéfem lze vypořadovat v motivu na kachli nalezené při výzkumu P. Vařeky v historickém jádru města Sedlčan (viz Vařeka 1997, 405, obr. 4:3). Mezi dalšími exempláři s tímto motivem lze jmenovat např. pražský kachel (nález – Novoměstská radnice) (viz Richterová 1982, tab. 57:1) nebo kachel z hradu Cvilína (viz Menoušková – Měřínský 2008, 58, 65, kat. č. 186). Všechny analogické exempláře byly datovány do období 15. století, respektive do jeho druhé poloviny.

Jinou variantu lovecké scény zachycuje vyobrazení na kumburském zlomku kachle (viz kat. č. 3-B-8; obr. 7, foto 8), kde je zachována dolní polovina postavy stojícího muže – lovce se sečnou či bodnou zbraní u boku a dvěma psy na řemeni. Pěší lovci jsou na kachlích obvykle zobrazováni ve stejné kompozici, která se vzájemně liší jen v provedených detailech. Na pražském kachli (viz Zavřel 1998, 222, obr. 5) je vyobrazen lovec se psem na řemeni, který vypustil loveckého sokola směrem k lesu, který je v motivu symbolicky zastoupen jedním stromem. Stejný motiv je v reliéfu zachycen na kachli ze Sedlčan (Vařeka 1997, 405, obr. 4:4), který je navíc doplněn o nečitelný nápis. V obou případech má lovec u boku tesák a na hlavě knížecí klobouk, který poukazuje na jeho vznešenost. Oba exempláře byly datovány do 2. pol. 15. století (srov. Vařeka 1997, 402; Zavřel 1998, 219). Neodmyslitelnými účastníky lovu či štvance byli trubači, kteří zvukem svých loveckých rohů udávali směr jízdy a usnadňovali tak orientaci cválajícím lovcům v hlubokém lese (Le Goff 1999, 371). Motiv lovu s trubačem a psem na řemeni je vyobrazen na kachli z hradu Landštejna (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 246, kat. č. 607). Proti předchozím postavám však trubači chybí knížecí klobouk a zbraň, což by mohlo ukazovat na pouhého neurozeného pomocníka při lovu. Do okruhu výjevů s loveckou tematikou lze patrně zařadit i vyobrazení lovu či sokolnické scény s

částí postavy lovce či sokolníka, který vypustil sokola (viz kat. č. 3-B-53, obr. 51, foto 53). Poslední zástupce okruhu výjevů s loveckou tematikou prezentovaných na kachlích z hradu Kumburku představuje vyobrazení na zlomku ČVS (viz kat. č. 3-B-73; obr. 70, foto 73), kde je zachycen pes běžící vlevo se svěšenou hlavou k zemi, stopující zvěř. Z okruhu analogických motivů je tato scéna ve zcela identické podobě prezentována na pražském kachli (viz Richterová 1982, kat. č. 317, tab. 57:4) datovaném do 15. až poč. 16. století.

Turnajová scéna

Turnajová scéna prezentovaná obvykle v podobě jezdce s dřevcem napřaženým k souboji patřila ve středověkém výtvarném umění k velice oblíbeným námětům¹⁶. Vyobrazení turnajové scény mělo symbolizovat kult odvahy, hrdinství či další ideály rytířských ctností nebo mohlo připomínat druh šlechtické zábavy. Pojem turnaj lze chápat jako souboj dvou rytířů v plné zbroji s tupými zbraněmi (dřevci) ve vyhrazeném prostoru podle daných pravidel (k tomu např. Le Goff 1999, 595-596). Na kamnářských výrobcích se tento motiv objevuje nejen ve šlechtickém, ale i v měšťanském prostředí. Scéna s motivem turnaje se na reliéfně zdobené ČVS komorových kachlů objevuje zpravidla ve dvou kompozicích. První z nich představuje vyobrazení samotného rytíře – jezdce s dřevcem připraveným k boji, v druhé kompozici je vyobrazení jezdce na koni doplněno o postavu šaška před koněm (viz Krajíc 2005, 106-108, obr. 186-188; Pavlík – Vitanovský 2004, 239-240, kat. č. 528-540). Analyzovaný kumburský kachlový soubor obsahuje celkem čtyři exempláře s turnajovou scénou (viz příl. 3-B; kat. č. 3-B-9, 10, 46, 146). Dva exempláře (viz kat. č. 3-B-9, 10, obr. 8, 9, foto 9, 10) představují zcela identický motiv rekonstruovatelný v celé původní podobě. V reliéfu je vyobrazen rytíř na koni vlevo, jezdec v brnění má na hlavě kolčí přilbu s delšími, dozadu vlajícími příkrývadly, jeho výzbroj a výstroj doplňuje štít a v bojové pozici napřažený turnajový dřevec na konci opatřený tzv. turnajovou korunkou – kovovým rozeklaným nástavcem snižující nebezpečí zranění protivníka. Celou scénu doplňuje pes, který jezdce doprovází. Pravý horní roh zdobí písmeno „u“ či „v“ v gotické minuskule, pravý dolní roh vyplňuje symbol lilie, který byl ve středověkém výtvarném umění nejčastěji spojován se Zvěstováním Panně Marii. Lilie byla symbolem čistoty či smíření, jako na některých vyobrazeních posledního soudu, kde Kristus drží lilii v tomto smyslu jako protiklad k „ostrému dvojsečnému meči“ (Royt – Šedinová 1998, 86-87). Volné analogie k tomuto

¹⁶ Ve středověkém výtvarném umění se tato scéna objevuje na nástěnných malbách rezidenčních prostor hradů (viz např. Petrů 1985, 910, obr. 809).

motivů pochází např. z města Tábora (viz Krajíc 1998, 43-44, obr. 22-23), z Brna (viz Menoušková – Měřínský 2008, 57, 61, kat. č. 165) či z Hradce Králové (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 240, kat. č. 542).

Jednodušší variantu představuje kachel (viz kat. č. 3-B-46, foto 46) s vyobrazením samotného rytíře na koni vpravo. Podobně jako na předchozí variantě je jezdec oděn ve zbroji s přilbou na hlavě a rukou v podpaží svírá v bojové pozici napřážený dřevce či kopí. Další doplňující prvky jako na předchozí variantě však chybí. Třetí variantu tvoří část vyobrazení turnajové scény na zlomku kachle (viz kat. č. 3-B-146, obr. 133, foto 142) s vyobrazením části dřevce orientovaným vlevo s turnajovou korunkou na jeho konci. Netradičním prvkem, který celou scénu doplňuje, je pták (sokol?) sedící na dřevci. Doposud jedinou známou analogií k tomuto motivu je vyobrazení rytířského jezdce se psem a sokolem sedícím na dřevci na kachli z nedaleké Hrubé Skály¹⁷ (viz Tomášková 1999, 38, tab. III:3).

Kachle s válečnou tematikou

Vedle turnajových scén pronikají do kachlových reliéfů i reprezentanti bojových střetů, zbrojnoši, lancknechti (viz např. Menoušková – Měřínský 2008, kat. č. 174-185; Pavlík – Vitanovský 2004, kat. č. 559-590). V kumburském kachlovém souboru lze do skupiny válečných motivů zařadit exemplář s motivem pěšího bojovníka v krátkém kabátci s mečem a napřáženou sekerou připravenou k útoku (viz kat. č. 3-B-40, obr. 39, foto 40), podobný motiv představuje kachlový reliéf s mužem v krátkém kabátci, který svírá v pravé ruce meč a levou rukou ukazuje směrem k nečitelné nápisové pásce (viz kat. č. 3-B-39, obr. 38, foto 39). Volné analogie k tomuto motivu pocházejí např. z města Brna (Loskotová 2011, 77, kat. č. 78, obr. 50:3) či z areálu hradu (dnešního zámku) v Hranicích na Moravě (viz Miloš – Michna – Sedláčková 1998, kat. č. 02). Do kategorie válečných motivů lze zařadit patrně i dva zlomky kachlů s vyobrazením části postavy rytíře v plátové zbroji. Na prvním exempláři (viz kat. č. 3-B-52, obr. 50, foto 52) má zbrojnoš u levé nohy umístěn štít s orlem či orlicí, na druhém, patrně identickém reliéfu má zbrojnoš u pravé nohy o zem opřený praporec (viz 3-B-84, obr. 81, foto 84). Určitou podobu s tímto motivem lze vypožorovat na kachli, která pochází opět

¹⁷ Určitou podobu s tímto reliéfem lze vypožorovat na jezdecké pečeti Přemysla Otakara II. (viz např. Petráň 1985, 751, obr. 656), rytíř na pečeti však místo dřevce či kopí v pravé ruce svírá napřáženou korouhev s českým lvem. Není vyloučeno, že se vyobrazení na pečeti mohlo stát předlohou pro zpracování motivu turnajové scény, který se ve volnějším podobách obohacených o další prvky dostalo až na kamnářský výrobek, viz např. vyobrazení Přemysla Otakara II. v boji s Rudolfem Habsburským na kachlích z hradu Kyšperku (např. Pavlík – Vitanovský 2004, 241, kat. č. 551-552; Smetánka, Z. 1983, 145-154).

z areálu původního hradu v Hranicích na Moravě (viz Miloš – Michna – Sedláčková 1998, kat. č. 06).

IV. Heraldické motivy

Kachlový reliéfní námět „Český lev“

V české i zahraniční kachlové tvorbě patřilo zobrazení lva už od vrcholného středověku k velmi oblíbeným, častým a výtvarně variabilním motivům. Heraldická figura lva představuje symbol síly, moci, rytířských ctností, odvahy a statečnosti. Objevuje se na kachlích s náboženskými motivy, dále ve šlechtické, cechovní nebo městské heraldice. Postava dvouocasého korunovaného lva, která jako hlavní výzdobný motiv zaujímá téměř celou část čelní vyhřívací stěny kachle, je obvykle interpretována jako zemský znak s označením „český lev“ (např. Richterová 1982, 15; Krajíc 2005, 114). V české kamnářské produkci byl lev na komorových kachlích zobrazován ve velké variační šíři. Lev může být zobrazen ve štítu jako na exempláři z hradu Helfenburku (okr. Litoměřice) (viz Smetana – Gabriel 19, 548, obr. 1:1) či na kachli z města Soběslavi (viz Krajíc 2005, 116, obr. 202) nebo vyplňuje celou plochu ČVS, tato varianta je prezentována např. na kachli z města Prahy (viz Richterová 1982, tab. 22:3) či na kachli z hradu/zámku v Moravských Budějovicích (viz Menoušková – Měřínský 2008, 91-92, 99, kat. č. 287). Vzácnější je umístění lva v kruhovém medailonu, tato varianta je vyobrazena na tábořském kachli (viz Krajíc 1998, 60, obr. 35) nebo na pražském exempláři (Richterová 1982, tab. 22:2). Motiv Českého dvouocasého korunovaného lva ve skoku je také zastoupen v souboru analyzovaných kumburských kachlů. Na nejzachovalejším exempláři (viz kat. č. 3-B-227; foto 150) vyplňuje dvouocasý korunovaný lev ve skoku vlevo, téměř celou část ČVS, ve třech rozích je motiv navíc doplněn jednoduchými šípatkami. Části zcela identického motivu byly zjištěny také na třech zlomcích ČVS (viz kat. č. 3-B-2, 23, 80; obr. 2, 22, 77, foto 2, 23, 80), které pocházejí z nejméně tří dalších komorových kachlů. Do skupiny kachlů s motivem Českého lva lze patrně zařadit také další exempláře, které představují zcela odlišnou, vzhledem k jejich vysoké torzovitosti dnes již nerekonstruovatelnou podobu (viz kat. č. 3-B-85, 126; obr. 82, 118, foto 85, 126). Torza posledních pěti reliéfů (viz kat. č. 3-B-3, 4, 107, 124, 128; obr. 3, 4, 102, 116, 120, foto 3, 4, 107, 124, 128) neumožňují spolehlivě určit, zda se jedná o český zemský znak či nikoliv. Z celkového počtu dochovaných reliéfů je na devíti exemplářích lev orientován vlevo, lev vpravo je prezentován pouze na dvou zlomcích (viz kat. č. 3-B-124, 128; obr. 116, 120, foto 124, 128) kumburských kachlů.

Kachlový reliéfní námět „Orlice“

Podobně jako v případě heraldického lva také orel či orlice jako králové ptactva představovali symbol moci, síly, odvahy a bojovnosti, vyjadřovali tak božskou i světskou moc a vládu (Royt – Šedinová 1998, 128-129). V české heraldické terminologii je obecnou přirozenou figurou představující jednohlavou orlici zpravidla hledící vpravo, méně často i vlevo. Orel je v české heraldice chápán jako přirozená figura zobrazována se dvěma od sebe odvrácenými hlavami (Krajíc 2005, 119). Orlice bývá zobrazována ve štítu (viz Richterová 1982, tab. 20:1) nebo bez něj (viz např. Hazlbauer 1993, obr. 11:6-8), může být také umístěna v medailonu (viz např. Menoušková – Měřínský 2008, 91, 98, kat. č. 277). V kumburském materiálu motiv orlice prezentují celkem dva zlomky (viz kat. č. 3-B-50, 138; obr. 48, 130, foto 50, 138) ze dvou komorových kachlů. V obou případech se jedná o střední část figury okřídlené jednohlavé orlice. Stav dochování obou exemplářů však nedovoluje určit, zda orlice vyplňovala celou ČVS či byla umístěna ve štítu nebo v medailonu. Nejbližší variantu se shodnými znaky tohoto motivu, by mohlo představovat provedení motivu na kachli z hradu Orlick u Humpolce (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 270, 397, kat. č. 862), na kterém korunovaná orlice vyplňuje celou plochu ČVS.

Kachlový reliéfní námět „Papežský znak nebo znak vyšehradské kapituly“

Na středověké kachlové tvorbě z našeho území je církevní heraldika často zastoupena symbolem zkřížených svatopetrských klíčů. K nejčastějším výjevům patří dvojice zkřížených klíčů na štítu s kolčí přilbou, tiárou a příkrývadly. Symbolika zkřížených klíčů je interpretována jako papežský znak nebo jako znak pražské vyšehradské kapituly (např. Krajíc 1997, 120-122; 2005, 122). Vzhledem k nejednotnosti řemeslného zpracování daného motivu a značné podobnosti základních výzdobných prvků lze jen stěží je od sebe odlišit. Zcela jedinečný, zvláštní ikonografický typ se zachoval ve větším počtu zlomků na panském hradě Rabí, který je možné zařadit do širší skupiny tzv. „husitských kachlů“ (Hazlbauer 1998, 218). Na rozdíl od typů motivů vyhraněné utrakvistické skupiny, které se na kachlích objevují v podobě typických husitských symbolů, jako je kalich s hostií, se do tohoto okruhu řadí svým ostře stylizovaným protipapežským nápisem. Ten je umístěn na kruhovém opisu v gotickém minuskulním typu písma v českém jazyce (viz např. Hazlbauer 1996, 475, obr. 6:3). Torzo komorového kachle s překříženými svatopetrskými klíči umístěnými ve štítu (příl. 3-B; obr. 132, foto 140) bylo objeveno ve starém sbírkovém fondu Městského muzea a galerie v Lomnici nad Popelkou. Vzhledem k tomu, že z celého motivu se zachovala pouze tato část,

již nelze říct, jestli byl znak překřížených svatopetrských klíčů součástí motivu papežského erbu nebo znaku vyšehradské kapituly. Není vyloučena ani možnost, že by část tohoto znaku mohla být doplněna o prvky s protipapežskou tendencí (srov. Hazlbauer 1998, 218).

Kachlový reliéfní námět „znak Nového Města Pražského“

Ve sbírce artefaktů z hradu Kumburku uložené v depozitáři muzea v Hradci Králové byly objeveny fragmenty kachle se znakem Nového Města Pražského (viz kat. č. 3-B-11; obr. 10, foto 11). Znak je umístěn v zaobleném štítu, jehož dolní polovinu tvoří hradební zdi ukončené cimbuřím. Uprostřed hradby je obloukovitá brána s vytaženou mříží, v levé horní polovině znaku se tyčí věž s děleným oknem a valbovou střechou s makovicemi (pravá horní polovina znaku zcela chybí). Z hradby nad bránou ční polovina postavy hlídajícího ozbrojence s taseným mečem. V dolním pravém a levém rohu pod štítem námět doplňují dva šípátce. Kromě mnoha nálezů kachlů s tímto znakem z území města Prahy jsou také známy nálezy tohoto erbu i z dalších českých a moravských měst. Nejbližší analogický motiv ke kumburské variantě pochází z území města Prahy (Richterová 1982, tab. 26:1) nebo z Jevíčka na Moravě (Menoušková – Měřínský 2008, 110, kat. č. 347), oba jsou datovány do doby kolem poloviny 15. století. Znak Nového města Pražského byl v roce 1477 polepšen o štít s dvouhlavým černým císařským orlem¹⁸ (CIM I, 287, č. 178). Kachel z hradu Kumburku nese znak Nového města Pražského ještě ve starší podobě před polepšením. Na základě této skutečnosti a výše uvedených analogií ho lze časově zařadit do období kolem poloviny 15. století.

Kachlový reliéfní námět „znak města Kutné Hory“

Výzdobné motivy v podobě městských znaků získaly patrně díky svému atraktivnímu vzhledu ve druhé polovině 15. století oblibu i v jiných, někdy i ve velmi vzdálených městech. Takovým příkladem je již výše uvedený erb Nového města Pražského z Jevíčka na Moravě (Menoušková – Měřínský 2008, 110, obr. 347) či zlomek erbu Berouna nalezený na Kapucínském náměstí v Brně (naposledy Loskotová 2011, kat. č. 58, tab. 33.1), erb města Kutné Hory byl nalezen až v moravském Kunštátu (Menoušková – Měřínský 2008, 96, 111, kat. č. 348). Kutnou Horu, která byla v českých dějinách co do významu kladena hned za Prahu, zastupuje také kumburský kachel s pozdně gotickým reliéfem (viz kat. č. 3-B-117; obr. 109; foto 117). Znak Kutné Hory je na kumburské kachli umístěn v medailonu v hrotitém

¹⁸ K této události je v CIM I. na str. 287 zaznamenáno: „Císař Fridrich III. odměňuje se purkmistru, radě i vší obci Nového města Pražského za to, že s králem Vladislavem ku pomoci mu přispěli, když ve Vídni od odbojných stavův obležen byl, tím, že jim zlepšuje a rozmnožuje městský znak černým dvouhlavým orlem.“

štítu, heraldicky vlevo stojí z boku orlice, naproti orlici (heraldicky vpravo) stojí z boku lev, oba pozdvihují kalich, který je situován mezi nimi. V nejspodnější části štítu jsou umístěna zkřížená hornická kladívka. Kumburská varianta odpovídá podobě městského erbu po roce 1489, kdy se na něm poprvé objevuje kalich. Husitský symbol v podobě kalichu byl z erbu města odstraněn až v roce 1641 Ferdinandem III., který jej polepšil a na místo kalichu vložil červený rakouský štítek se stříbrným břevnem nesoucím písmeno F III. (Příbyl – Liška 1975, 86-87). Kromě města Kutné Hory, kde byl znak města nalezen v hojném počtu (srov. Pavlík – Vitanovský 2004, 284, 411, kat. č. 1012, 1014, 1016), pochází další exemplář např. z hradu Lichnice (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 284, 411, kat. č. 1013). Nejbližší analogii ke kumburské variantě lze nalézt na již výše uvedeném kachli z hradu Kunštátu (viz Menoušková – Měřínský 2008, 96, 111, kat. č. 348).

Část erbu v podobě svisle děleného hrotitého štítu se šachovnicí

Ze starého sbírkového fondu MMAg v Lomnici nad Popelkou pochází zlomek ČVS s erbem, který se zatím nepodařilo bezpečně heraldicky určit. Na torzu ČVS (příl. 3-B; obr. 125, foto 133) je zachována část hrotitého štítu, který je svisle dělen na dvě části: (heraldicky) pravou polovinu štítu vyplňuje v celé ploše šachovnicová síť, (heraldicky) levá polovina štítu je hladká, bez jakéhokoliv motivu. Erb mohl prezentovat některého z majitelů hradu Kumburku, popř. jiný spřátelený rod. Šachovnicové pole v hrotitém štítu je součástí erbu Bartoloměje Minsterberského (vnuka Jiřího z Poděbrad), který se jako majitel hradu poprvé připomíná až v roce 1512 (AČ 15, 282-283, č. 174). Podoba erbu Minsterberků¹⁹ však neodpovídá kumburské variantě. Nejbližší analogií by pro ni mohl být erb husitského hejtmana Diviše Bořka z Miletínka, jenž nese hrotitý štít, ten je svisle dělen na dvě poloviny – (heraldicky) pravou polovinu vyplňuje šachovnicová síť, levá polovina zůstává bez jakéhokoliv motivu (Myslivoček 2006, 39). Významný husitský vojevůdce Diviš Bořek z Miletínka byl současníkem Hynka Krušiny z Lichtenburka, oba se společně podíleli na založení Orebského bratrstva (např. Urban 1982, 10-11, Vavřinec z Březové 1979, 54, 338, 387) a byli

¹⁹ K podobě erbu Minsterberků: Na čtvercém štítě je položen stříbrný srdeční štítek se třemi černými pruhy v horní části štítu (původním erbem pánů z Kunštátu a Poděbrad). V prvním zlato-stříbrném štípeném poli je černo-červeně štípená orlice se stříbrnou pružinou na hrudi, zbroj je vpravo červená, vlevo zlatá (Svidnice a Minsterberk). Ve druhém zlatém poli je černá orlice s červenou zbrojí mající na hrudi stříbrnou pružinu s křížkem tzv. personikum (Olešnice). Ve třetím poli je červeno-stříbrná šachovnice (Břeh). Ve čtvrtém červeném poli jsou dva zlaté, půlkulatě vyduté pruhy (Kladsko). Štít nese tři klenoty, prostřední jsou stříbrná křídla s černými pruhy z erbu pánů z Kunštátu, pravý klenot je paví kýta se dvěma červeno-stříbrně šachovanými půlměsíčky (Břeh), levý klenot je černá orlice s červenou zbrojí ležící na paví kýtě (Olešnice). U prostředního klenotu jsou pokrývky černo-stříbrné, u pravého červeno-stříbrné, u levého černo-zlaté (Myslivoček 2006, 42).

významnými osobnostmi pražského křídla husitského hnutí. Přiřazení výše popisované části erbu k osobě Diviše Bořka z Miletínka není tedy na základě výše uvedených skutečností vyloučené.

V. Portrétní kachle

Zcela novým, pro renesanci charakteristickým typem jsou tzv. „portrétní kachle“. Figurální námět na těchto kachlích bývá řešen formou polo postav (které jsou nejčastější), nebo jako kompozice celé postavy, dvojice, či jezdce na koni, výjimku nepředstavuje ani samotná hlava v medailonu. Na reliéfech se objevují známé osobnosti ze světa šlechty, církve i panovnických dvorů, jak z katolického, tak i z protestantského prostředí. Jsou zde zobrazovány muži i ženy v renesančních oděvech, situované v ploše, mezi dvěma sloupy, pilastry, častěji v arkádě nebo v oknech s lunetovými římsami (viz např. Menoušková – Měřínský 2008, 73-88, kat. č. 220-276; Pavlík – Vitanovský 2004, 255-262, kat. č. 697-778).

V analyzovaném kumburském kachlovém souboru je portrét prezentován celkem na šesti exemplářích (viz příl. 3-B; kat. č. 3-B-64, 91, 92, 104, 116, 134). Nejzachovalejší exemplář (viz kat. č. 3-B-104, foto 104) zdobí **portrét stojící postavy neznámého velmože** v dobovém oděvu (v tříčtvrtečním plášti s vysokým límcem), portrét je zasazen do stylizovaného architektonického rámce v podobě renesanční arkády. Portrétovanou osobnost se vzhledem k chybějícím signifikantním znakům (jméno, erb apod.) nepodařilo určit.

Na dalším fragmentu ČVS komorového kachle (viz kat. č. 64, obr. 62, foto 64) je vyobrazena **část horní poloviny urozené osobnosti** (bez hlavy), s přívěškem na krku (patrně se jedná o řád zlatého rouna), který je navlečen na masivní řetěz, postava drží oběma rukama předmět, který se podobá knize. Řád zlatého rouna je v tomto případě spíše odlišujícím než identifikačním prvkem. Ordo velleris aurei byl původně rytířský řád založený roku 1430 burgundským vévodou Filipem Dobrým. Po vymření burgundské vládnoucí dynastie přechází řád sňatkem v roce 1477 po ženské linii na dědice vévodství Maxmiliána Habsburského (Lobkowicz 1999, 133). Do Čech se řád poprvé dostal udělením Ludvíku Jagellonskému roku 1516. Také následující habsburští panovníci byli jeho nositeli i v dalších stoletích. Řád byl vždy výjimečným vyznamenáním udělovaným příslušníkům starých evropských šlechtických rodů, kteří se zasloužili o habsburskou dynastii. Prvním českým šlechtickým nositelem tohoto řádu se v roce 1555 stal Vratislav z Pernštejna, řád byl v 16. století udělen také např. Jáchymovi z Hradce či Vilémovi z Rožmberka. Základním symbolem řádu je zlaté beráncí rouno s hlavou obrácenou heraldicky doprava (Lobkowicz 1991; 1999, 133-134). Vyobrazená

osobnost na kumburském kachli tedy mohla představovat jak některého z římských císařů či panovníků vládnoucích v průběhu 16. století v Čechách, tak i významnou osobnost z řad vyšší české šlechty. Analogie v podobě portrétů urozených osob spojených s řádem zlatého rouna pochází např. ze severočeského hradu Děvína (Hazlbauer – Pavlík 1996, 238, obr. 5:5) z hradu Točnicku (Hazlbauer 1988, tab. 12:6) či z města Prostějova (viz Menoušková – Měřínský 2008, 74, 80, kat. č. 230).

I na dalších dvou zeleně glazovaných zlomcích (viz kat. č. 3-B-91, 92) jsou prezentovány **portréty neidentifikovaných urozených osob**. Na prvním (kat. č. 3-B-91, obr. 87, foto 91) je vyobrazena hlava muže z profilu vpravo s honosně zdobeným kloboukem a skládaným límcem (okružím) kolem krku, druhý exemplář představuje zlomek ČVS s hlavou muže či ženy z profilu vlevo s límcem u krku. Do skupiny portrétních kachlů lze patrně zařadit i zlomek ČVS komorového kachle s vyobrazením horní poloviny postavy neidentifikované urozené ženy v šatech s dlouhými, napůl spletenými vlasy (viz kat. č. 3-B-134, obr. obr. 126, foto 134). Volné analogie v podobě ženských portrétních kachlů jsou známy např. z města Písku (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 256, 383, kat. č. 717), ze severočeského hradu Děvína (Hazlbauer – Pavlík 1996, 238, obr. 4:11; 5:4, 6) či z města Boskovic (Menoušková – Měřínský 2008, 76, 84, kat. č. 251).

Mezi ojedinělé exempláře v kumburském kachlovém souboru patří **římsový kachel s hlavou vousatého velmože** s renesančním okružím kolem krku, která nahrazuje roli stínky cimbuří (viz kat. č. 116, foto 116). Podobně provedené římsové kachle, které zdobí dvě lidské hlavy místo cimbuří, pochází z Kostelce nad Černými lesy (viz Durdík – Hazlbauer 1993, 294, obr. 5:3) a z Hradce Králové (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 283, 411, kat. č. 1009).

VI. Architektonické motivy

Další významnou skupinu reliéfních dekorativních prvků na kamnářských výrobcích tvoří architektonické motivy. Nejčastěji však zastupují jen doprovodnou pozici významově nosného dějového či symbolického obsahu (viz např. portrétní kachle). Jako prvoplánová nositelka výtvarného záměru byla architektura na kachlích uplatňována v menší míře. V reliéfní výzdobě kachlových kamen se uplatnila rozmanitá řada různých architektonických prvků. Na gotických kachlích s plným či prořezávaným reliéfem dominují prvky v podobě opěrných pilířů, kružeb, hlavic, konzol, říms, fiál, vimperků (viz např. Krajíc 2005, 150-159, obr. 257-271; Menoušková – Měřínský 2008, kat. č. 373-436; Pavlík – Vitanovský 2004, kat. č. 1049-1175). Na renesančních kachlích se uplatňovala např. arkáda, luneta, nika s konchou

nebo různé zpracování v podobě renesančních fasád apod. (viz Menoušková – Měřínský 2008, kat. č. 437-449; Pavlík – Vitanovský 2004, kat. č. 1176-1189).

V kumburském kachlovém souboru je architektonický motiv prezentován celkem na sedmi exemplářích (viz příl. 3-B; kat. č. 3-B-26, 28, 57, 102, 108, 119, 129). První představuje zlomek kamnářského produktu ve tvaru **liliovitého výběžku** (kat. č. 3-B-26, obr. 25, foto 26), u kterého již nelze říct, zda se jedná o část římsové lišty či vrchní část římsového kachle. Lilie v podobě horního ukončovacího prvku je známa jak z římsových kachlů např. z táborska (viz Krajíc 2005, 166-167, obr. 285-286), tak z římsových lišt např. z hradu Rabí (Hazlbauer 1993a, obr. 4:1) či z moravských lokalit (viz Menoušková – Měřínský 2008, kat. č. 428-430). Římsové lišty neměly přímou výhřevnou funkci, sloužily výhradně k estetickým účelům a jako dekorativní prvek doplňovaly architektonické koncepce honosných kamnových staveb.

Dalším architektonickým prvkem, který zdobí ČVS kumburského římsového korunního kachle, je **motiv slepé kružby v podobě čtyřlístů umístěných v kosočtverečných polích** (viz kat. č. 3-B-28, obr. 27, foto 28). Různé varianty tohoto motivu dosáhly v české a moravské středověké kamnářské produkci veliké obliby. Motiv čtyřlístů umístěných v kosočtverečných polích často zdobil obdélnou ČVS římsových kachlů, jejichž horní hrana byla ukončena stínkami cimbuří, takové exempláře pochází např. z hradu Návarova (viz Brestovanský 1998, 132-133, kat. č. 190) či z města Sedlčan (Vařeka 1998, obr. 4:1), další varianty tohoto motivu v kombinaci s jinými architektonickými prvky v podobě gotických oken ve stínkách cimbuří prezentují kachle z Veselého nad Moravou či z hradu Lukova (viz Menoušková – Měřínský 2008, kat. č. 414-415).

Architektonický **motiv v podobě gotického okna** umístěného ve stínce cimbuří je vyobrazen i na dvou identických kumburských římsových kachlích (viz kat. č. 3-B-57, 129, obr. 55, 121, foto 57, 129).

Kolekci kumburských architektonických motivů na gotických kachlích doplňuje **motiv plaménkové rozety** (viz kat. č. 3-B-119, obr. 111, foto 119). Výzdobný motiv rozety patřil v kamnářské produkci k často používaným reliéfům, které se uplatňovaly v mnoha variantách. Mohl být centrálním motivem ČVS komorového kachle čtvercového formátu (viz Hazlbauer – Chotěbor 1991, 365, obr. 3:3) či motivem vyplňující část ČVS prořezávaného kachle obdélného formátu v různých kompozičních řešeních s dalšími architektonickými prvky např. v podobě několika oken ve tvaru jeptišek jako na kachlích z královského hradu Točnick (viz Richterová 1982, exkurz tab. 11:1,2,3). Poslední dva zlomky ČVS kumburských komorových

kachlů s architektonickými motivy – s částmi oblouků arkád (viz kat. č. 102, 108, obr. 98, 103, foto 102, 108) jsou již zástupci nového výtvarného renesančního slohu.

VII. Ornament

Vedle dominantní figurální výzdoby na kachlích hrál ornament úlohu spíše druhořadou. Na rozdíl od významově nosného dějového a sdělovacího obsahu figurálních zobrazení měl ornament na kachlích především funkci estetickou a dekorativní. Ornamentální výzdobu na gotických a renesančních kachlích lze rozdělit do dvou obsáhlých skupin – na reliéfy vegetabilní a geometrické, přičemž se obě kategorie v rámci jednoho reliéfu mohou navzájem prolínat či doplňovat. Z hlediska výtvarné kompozice lze také vymezit dvě hlavní podskupiny, a to na ornament jako hlavní motiv reliéfu nebo na ornamentální prvky jako doplňující výzdobu převážně figurálních scén (Menoušková – Měřínský 2008, 139).

Do kategorie vegetabilního a geometrického ornamentu na kachlích z hradu Kumburku jsou zařazeny pouze exempláře, které neobsahují figurální motiv nebo jiné výtvarné prvky s hlubším symbolickým významem.

Vegetabilní ornament

Zástupci flóry jsou na české a moravské kachlové tvorbě zobrazováni ve více či méně schematizované podobě, ve které lze často rozpoznat původní předlohu. Četná jsou vyobrazení stromů života či poznání, sukovatky, motivy vinné révy, rozety vycházející přímo z růžových květů šípového keře, případně jsou inspirovány jinými přírodními květy, časté je také vyobrazení dubových listů, žaludů, různých akantových či liliovitých rozvilin, listovců apod. (viz např. Menoušková – Měřínský 2008, kat. č. 450-497; Pavlík – Vitanovský 2004, kat. č. 1216-1318).

V analyzovaném kumburském kachlovém souboru početně převládají co do počtu variant motivy vegetabilní nad motivy geometrickými. Mezi dobře rozeznatelné zástupce rostlinné říše patří **motiv vinné révy** s plodem vinného hroznů, ten je prezentován celkem na pěti exemplářích (viz příl. 3-B; kat. č. 3-B-67, 69, 71, 149, 203). Mezi nejzachovalejší patří torzo římsového kachle (viz kat. č. 3-B- 67, obr. 64, foto 67) se stínkou cimbuří a lištou v podobě provazce, pod kterým je ve výžlabku vyobrazena část vinné révy s vinným hroznem a listem s detailně vykresleným vnitřním žilkováním. Úponky vinné révy se v této podobě nejčastěji vyskytují ve výžlabcích římsových kachlů koncem 15. až počátku 16. století (srov. Menoušková – Měřínský 2008, 140). Vyobrazení vinné révy může představovat jak oblíbenou

kulturní rostlinu, tak hlubokou křesťanskou symboliku. Vinná réva je již ve starém zákoně ztotožňována s Ježíšem, v Novém zákoně lze nalézt podobenství, kdy se sám Ježíš připodobňuje k vinnému keři (Royt – Šedinová 1998, 106-108). Části tohoto motivu v podobě vinného hroznu lze nalézt i na dalších zlomcích kumburských kachlů (viz kat. č. 3-B-69, 71, 149, 203, obr. 66, 68, 134, 137, foto 69, 71, 143, 146). Analogie tohoto motivu lze nalézt např. na exemplářích z hradu Skuhrova (Beková – Slavík 2000, 341, obr. 2:1), z Plzně-města, z obce Vykáň (okr. Nymburk) (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 310, kat. č. 1273-1274), z Brna či Prostějova (viz Menoušková – Měřínský 2008, 140, kat. č. 473-474).

Ojedinělým vegetabilním motivem je v rámci kumburského kachlového souboru **reliéf** na ČVS římsového kachle v **podobě úponku s dužnatým plodem, snad melounem či dýní** (viz kat. č. 3-B-83, obr. 80, foto 83). Podobně provedený reliéf je zachycen na kachli ze severočeského hradu Návarova (viz Brestovanský 1998, 136, kat. č. 257) či na exempláři z města Chrudimi (viz Frolík 2003, kat. č. 95). Oba exempláře s tímto motivem byly datovány do první poloviny 16. století.

Další ojedinělý vegetabilní prvek kumburské kachlové kolekce je zachycen ve výžlabku římsového kachle v podobě **vertikálně kladených akantových listů, tzv. listovce** (viz kat. č. 3-B-111, obr. 106, foto 111). V našem prostředí se výzdobný prvek v podobě akantu (listu rostliny s českým poetickým názvem Paznehtník) začíná na kachlových reliéfech objevovat až koncem 15. století (srov. Menoušková – Měřínský 2008, 141). Motiv v podobě listovce je však již prvkem renesančním. Volné analogie římsových kachlů s tímto motivem pochází např. z hradu a zámku Bechyně (viz Durdík – Pavlík 2008, 485, obr. 3:2), z hradu Roupova (viz Pavlík 2008, 530, obr. 28:3) či z města Brna (viz Menoušková – Měřínský 2008, 152, kat. č. 497).

Do kategorie vegetabilních motivů lze zařadit **reliéf** ve výžlabku římsového kachle v **podobě úponku s listem a jedním dužnatým plodem** (viz kat. č. 3-B- 54, obr. 52, foto 54) či podobný reliéf s úponkem a listem na jiném římsovém kachli (viz kat. č. 3-B-60, obr. 58, foto 60).

Obsáhlou skupinu vegetabilních reliéfů na kachlích z hradu Kumburku tvoří exempláře s **motivy rostlinných rozvilin** (viz kat. č. 3-B-24, 81, 96, 97, 100, 113, 120, 121). Ty jsou vyobrazeny hned v několika různých podobách. Na římsovém kachli se stínkou cimbuří, pod níž je umístěn pás stylizovaného nečitelného písma a dekorativní provazec, je na hlavní ploše ČVS vyobrazena akantová rozvilina v kombinaci s drobnými plastickými výčnělky (viz kat. č.

3-B-24, obr. 23, foto 24). Povrch přední strany kachle byl navíc esteticky upraven tzv. slídováním. V analyzovaném souboru kachlů byl zjištěn ještě jeden zcela identický kachel s analogickou výzdobou (viz kat. č. 3-B-81, obr. 78, foto 81). Do skupiny kachlů s motivem rozviliny lze zařadit další čtyři exempláře. Jedná se především o drobné zlomky ČVS komorových kachlů s tímto motivem (viz kat. č. 3-B-96, 97, 100, 121, obr. 92, 93, 96, 113, foto 96, 97, 100, 121). V poněkud schematizované podobě je vegetabilní motiv v kombinaci s geometrickými prvky prezentován na dvou ČVS komorových kachlů (viz kat. č. 3-B-113, 120, obr. 112, foto 113, 120), jejichž plocha je rozčleněna obloukovitými plastickými pruty do jednotlivých polí, které jsou vyplněny schematizovaným rostlinným dekorem.

Geometrický ornament

Čistě geometrický ornament se na středověké a renesanční kachlové tvorbě objevuje menší měrou než názornější a zdobnější motiv rostlinný. V rámci kumburského kachlového souboru je početně nejčastějším geometrickým ornamentem tordovaný **provazec**, který je tažený v horizontálních liniích na římsových kachlích, kde většinou odděluje korunní cimbuří od výzdobných motivů na hlavní ploše ČVS (viz kat. č. 3-B-24, 57, 63, 67, 81, 98, 129). Provazec jako dělicí prvek na římsových kachlích byl velice rozšířeným ornamentem jak na české (viz např. Pavlík – Vitanovský 2004, kat. č. 1196-1200), tak na moravské kachlové tvorbě (viz např. Menoušková – Měřínský 2008, kat. č. 411-417).

Dalším ryze geometrickým ornamentem je **mřížka**, která se na římsových kachlích objevuje až koncem 15. století a ve zdokonalenější formě počátkem 16. století i na řádkových kachlích (Menoušková – Měřínský 2008, 142). V kachlovém souboru z hradu Kumburku je geometrický ornament v podobě zčásti dochované diagonální mřížky prezentován na římsovém kachli (viz kat. č. 3-B-98, obr. 94, foto 98). Mřížka je na tomto exempláři oddělena provazcem od korunního cimbuří podobně jako na římsovém kachli z města Nymburka (viz Pavlík – Vitanovský 2004, 303, kat. č. 1197), kde vyplňuje takřka celou plochu ČVS. Geometrický motiv v podobě mřížky snad mohl zdobit i ČVS dalších pěti římsových kachlí (viz kat. č. 3-B-55, 57, 77, 118, 129), na kterých jsou vyobrazeny dvojice či trojice lomených prutů vymezující jednotlivá pole, někdy doplněná o další geometrické prvky (viz kat. č. 3-B-55, 118, obr. 53, 110, foto 55, 118).

Mezi geometrické ornamenty lze zařadit patrně také **reliéf v podobě opakujících se polygonů**, které tvoří zdvojené plastické pruty v celé ploše ČVS (viz kat. č. 112, obr. 107, foto 112). Polygony jsou navíc dekorativně vyplněny šesticípými hvězdicovitými motivy.

K tomuto ojedinělému ornamentu se prozatím nepodařilo nalézt odpovídající analogii.

Ojedinělý geometrický a vegetabilní ornament představuje reliéf na ČVS nejzachovalejšího kumburského exempláře (viz kat. č. 3-B-115, foto 115). Vegetabilní **ornament v podobě pěti vertikálně položených větviček** vyplňuje celou horní třetinu ČVS tohoto kachle, zbylá část ČVS **se třemi rozetami** je nahoře i dole vymezena dvěma schematizovanými **provazci**. V kumburském kachlovém souboru je část zcela identického ornamentu zachycena ještě na jednom zlomku kachle (viz kat. č. 3-B-122, obr. 114, foto 122). Zatím blíže neurčitelné geometrické ornamenty představují exempláře (viz kat. č. 3-B-68, 94, 99, 101, 125).

VIII. Nezařazené reliéfní motivy

Vzhledem k vysoké fragmentárnosti kumburského kachlového souboru se u řady reliéfních motivů prozatím nepodařilo přesněji určit jejich celkový ikonografický význam. Jedná se především o zlomky ČVS kachlů s figurálními motivy (viz kat. č. 14, 17, 18, 20, 21, 25, 32, 34, 35, 43, 56, 58, 61, 65, 66, 67, 72, 74, 75, 76, 78, 103, 114, 127, 218) či fragmenty ČVS s jinou reliéfní výzdobou (viz kat. č. 31, 38, 49, 82, 86-88, 90, 93, 105, 110, 123).

5. 5. 2. 3. 2. Zhodnocení kachlového souboru

Z celého kumburského kachlového souboru bylo podrobena analýze celkem 224 zlomků komorových kachlů. Z celkového počtu analyzovaných exemplářů bylo zjištěno 197 zlomků s reliéfní výzdobou, zbylých 27 zlomků pochází z nezdobených částí – pláštíků komor či okrajů vyhřívacích otvorů apod. Převážnou většinu souboru tvoří základní řádkové kachle, mezi kterými byly zjištěny jak kachle čtvercového, tak i obdélného formátu. V menší míře jsou v souboru zastoupeny i římsové korunní kachle přímé nebo výžlabkové, které jsou většinou končeny stínkami cimbuří (někdy doplněné o architektonické motivy, či písmena) nebo roli stínky zastupuje lidská hlavička. Z hlediska technologických výrobních vlastností lze říct, že převážná většina komorových kachlů má režný povrch a je vypálena oxidačně. Výpal je homogenní, keramika obsahuje převážně jemné písčité ostřivo, ojediněle s drobnými kaménky a slídivými zrny. Reliéfní plochy a vnější povrch pláštíků komor jsou zabarveny různými odstíny okrové nebo hnědé barvy, pouze pět kachlových zlomků je opatřeno zelenou polevou. Celkem u čtyř režných exemplářů byly na ČVS zjištěny stopy po slídivání. Většina výzdobných motivů má reliéf relativně vysoký a ostře formovaný. Čelní vyhřívací stěny kachlů s výzdobnými reliéfy jsou většinou lemovány hranolovou okrajovou lištou, méně pak jednostranně zaoblenou či zcela zaoblenou okrajovou lištou. Podobně jako u celého

nálezového souboru se i komory kachlů zachovaly převážně v torzovitém stavu. V kachlovém materiálu byly zjištěny dva typy vyhřívacích komor. První typ představuje gotická kuželovitá komora s kruhovým vyhřívacím otvorem s mělce prožlabeným okrajem v podobě okruží. Druhý typ představuje komora renesanční, blížíci se svým tvarem komorám rámovým se značně velkým vyhřívacím otvorem a malou hloubkou.

Ze 194 zlomků ČVS s reliéfní výzdobou se podařilo identifikovat sedm tematických skupin (viz tab. 2), do kterých bylo zařazeno přes 30 výzdobných motivů (viz tab. 3.).

Tab. 2. Statistika komorových kachlů podle tematických skupin výzdoby na ČVS

Kachle komorové	Motivy	Počet variant	Počet kusů
Náboženské motivy	5	5	36
Společensko-etické motivy	3	3	11
Světské motivy	3	10	30
Heraldické motivy	6	8	25
Portrétní kachle	6	6	8
Architektonické motivy	5	6	6
Ornament - vegetabilní, geometrický a vzájemně kombinovaný	9	11	32
Celkem	37	49	138

Tab. 3. Statistika komorových kachlů podle výzdobných motivů na ČVS

Výzdobné motivy na ČVS komorových kachlů	Počet variant	Počet kusů (zlomků)
Adam a Eva u stromu poznání	1	5
Vzkříšení či z mrtvých vstání	1	1
Evangelista Matouš	1	18
Sv. Jiří bojující s drakem	1	6
Flagelanti	1	6

Hráči vrhcábů	1	1
Bájná víla Meluzína	1	1
Dvojice draků s propletenými krky	1	9
Lov	4	13
Turnajová scéna	3	13
Pěší bojovník s mečem	2	2
Rytíř v plátové zbroji	1	2
Český lev	3	12
Orlice	1	2
Papežský znak nebo znak vyšehradské kapituly	1	1
Znak Nového města Pražského	1	7
Znak města Kutné Hory	1	2
Erb ve štítu se šachovnicovým polem	1	1
Portréty neidentifikovaných osobností	6	8
Liliovitý výběžek (část lišty či římsového kachle)	1	1
Motiv slepé kružby v podobě čtyřlístů, umístěných v kosočtverečných polích	1	1
Gotické okno ve stínkách cimbuří	1	2
Motiv plaménkové rozety	1	1
Motiv vinné révy	1	5
Motiv úponku s dužnatým plodem	2	2
Listovec	1	1
Rostlinné rozviliny	3	8
Provazec	2	8
Mřížka	4	6
Síť polygonů s hvězdicovitými motivy	1	1

Nezařazené	59	59
Celkem	87	197

Bližší datace celého nálezového souboru je značně obtížná. Vzhledem k tomu, že analyzovaný kachlový materiál pochází především z povrchových sběrů, u kterého nejsou prakticky známé žádné nálezové okolnosti, nelze se opřít o stratigrafické datování prostřednictvím souběžně nalezeného archeologického materiálu. Soubor je tedy možné alespoň přibližně časově zařadit na základě stylové analýzy reliéfů a komparace ikonografií na ČVS s datovanými analogickými nálezy z mnoha dalších lokalit na našem území. Případně se lze také opřít o některé zjistitelné technologicko-výrobní znaky kachlového souboru. Srovnáním většiny kachlových motivů z hradu Kumburku s nálezy, které jsou známy z mnoha našich středověkých a raně novověkých lokalit, lze kumburský kachlový soubor rámcově zařadit do 15. století (případně do jeho druhé poloviny) a do průběhu 16. století.

5. 5. 2. 3. 3. Odras náboženských idejí a sebereprezentace majitelů hradu Kumburku v ikonografických motivech na středověkých a renesančních kachlích

Z výše uvedeného vyplývá, že většinu kachlového souboru lze spojit s obdobím, kdy byli majiteli hradu (takřka po celé období 15. století) páni z Lichtenburka, v krátkém časovém úseku kolem roku 1500 Žehušičtí z Nestájova, kníže Bartoloměj minsterberský, Berkové z Dubé a po roce 1528 Trčkové z Lípy, kteří hrad vlastnili až do roku 1607. Na tomto místě je třeba jejich osudy stručně zrekapitulovat. Pánům z Lichtenburka hrad patřil od roku 1406, kdy jej získal nejvyšší purkrabí pražského hradu a hejtman Svídnického knížectví Jan Krušina z Lichtenburka, který si nově získaného majetku ale moc neužil, protože hned následujícího roku zemřel. Správy zděděného majetku se ujal jeho syn Hynek, který hrad držel až do své smrti v roce 1454. Hynek Krušina z Lichtenburka stihl provést během svého života na hradě několik stavebních úprav, které vzhledem k vypuknutí husitských válek byly z velké části zaměřeny na modernizaci opevnění (Tomíček – Úlovec 1998, 35). Jak již bylo výše zmíněno, osobnost Hynka Krušiny z Lichtenburka se významně zapsala do dějin 15. století, již počátkem 15. století zasedal na zemském soudu za panský stav, dne 2. září v roce 1415 přivěsil společně s dalšími šlechtici pečeť k listině vyjadřující odpor proti upálení Mistra Jana Husa v Kostnici (Úlovec 1997, 18). Jeho význam stoupl na počátku roku 1420, kdy jeho současník Vavřinec z Březové zaznamenal: „Potom v téže době se shromáždilo v kraji Hradeckém na jedné hoře u Třebechovic, které říkali Oreb, veliké množství lidu světského

skrze pana Hynka, zvaného Krušina z Kumburka, a kněze a zvláště Ambrože z Hradce, dobyli útokem přepevného kláštera Hradiště u Valečova, pobrali majetek, který byl uvnitř, a ten klášter vypálili... Dále v témž čase zvolili Pražané pana Hynka Krušinu z Kumburka za hejtmana, aby k němu vzhlíželi jako k veliteli v skutcích bojovných.“ (Vavřínek z Březové 1979, 35). Hynek se v následujících dějstvích projevil jako pravý přívrženec Prahy a husitského hnutí. Jeho sláva ještě více vzrostla, když byl v červnu roku 1421 zvolen na významném časlavském sněmu do ustavené rady dvaceti správců království (Úlovec 1997, 19). Někdy po roce 1423 se začal Hynek pomalu odklánět od Pražanů a prvotních ideálů husitství a pomalu přecházel na stranu císaře Zikmunda. Není známo, které pohnutky ho k tomu vedly, zdá se však pravděpodobné, že nesouhlasil s politikou Tábora, který ho odvedl i od pražského křídla husitského hnutí (Sedláček 1995, 179). Veřejným záležitostí se Hynek Krušina věnoval až do konce svého života, kdy patřil mezi nejbohatší muže v zemi. Zemřel počátkem roku 1454, kdy celý majetek zdědil jeho syn Vilém, který se po vzoru svého otce čile účastnil politického dění tehdejších Čech. V roce 1456 byl přisedícím na zemském soudu, v roce 1470 byl zvolen zástupcem zemské hotovosti Hradeckého kraje a následně se stal purkrabím Hradeckého kraje. Vilém Krušina z Lichtenburka hrad držel až do počátku osmdesátých let, kdy ho převzal jeho syn Hajman, který o své kumburské zboží z neznámých důvodů ke konci 15. století přišel (Úlovec 1997, 21-23). Další osudy hradu a panství nejsou na několik let z důvodu chybějících písemných pramenů bohužel známy. Otázkou zůstává, jakým způsobem jej získal další majitel Jan Žehušický z Nestajova, který již v roce 1500 vystupoval s predikátem „...a na Colmburce“ (Sedláček 1995 V, 180). O dva roky později však Jan Žehušický zemřel, hrad a panství přešly do správy jeho manželky Alžběty, která se v písemných pramenech z roku 1503 objevuje rovněž s predikátem „na Kumburce“ (Sedláček 1995 V, 180). Následně však i ona o kumburské panství přišla a bohužel není známo, kdy hrad přešel do majetku Bartoloměje, knížete minsterberského a vnuka Jiřího z Poděbrad. Kníže Bartoloměj roku 1515 zemřel a kumburské panství od jeho potomků pravděpodobně odkoupil majitel mnoha statků ve východních Čechách Jindřich Berka z Dubé. Ten hrad pravděpodobně držel společně se svým příbuzným Janem Berkou, který se mezi léty 1520 až 1521 v písemných pramenech též píše s predikátem „z Kumburka“ (Úlovec 1997, 23-24). Roku 1528 nebo 1529 už drželi kumburské panství Trčkové z Lípy, majitelé nedalekého hradu Veliš a města Jičín. V jejich držení hrad zůstal až do roku 1607.

Vzhledem k těmto skutečnostem je možné si položit několik otázek: Projevil se nějakým způsobem vliv těchto událostí ve výtvarné podobě na reliéfních kachlích z hradu Kumburka?

Může výzdoba kachlových kamen odrážet ideové názory majitele? Může reprezentovat jeho osobní společenské postoje či jeho vnitřní myšlenkový svět? Pro zodpovězení těchto otázek je nutné se vrátit k výsledkům analýzy jednotlivých motivů, na jejímž základě bylo zjištěno celkem sedm tematických skupin.

Do první skupiny byly zařazeny kachle s náboženskou tematikou, mezi nimiž výrazně vystupuje motiv tzv. „Flagelantů“. Některé flagelantské sekty v Duryňsku zpochybňovaly církevní učení o svátosti oltářní i úctu k obrazům a rozšiřovaly tak své ideje v těsném sousedství Čech, jež v letech 1415 – 1420 ovlivňovaly radikální proudy husitského hnutí (Šmahel 1993, 152). Skupiny bičujících se nábožensky exaltovaných věřících tehdy putovaly od města k městu a svými teatrálními projevy všude nepochybně budily velkou pozornost. Je možné, že se s nimi na svých cestách setkal i Hynek Krušina z Lichtenburka a svými zvláštními projevy společně s náboženskou myšlenkou se mu natolik vryly do paměti, že si motivem „Flagelantů“ nechal vyzdobit na Kumburku svá kamna. Výjevy s tematikou Krista, přítomnost některých světců (sv. Jiří), popřípadě evangelistů (evangelista Matouš) doplněné o starozákonní motiv Adama a Evy odrážejí hlubokou dobovou zbožnost majitelů hradu.

Druhou tematickou skupinu představují ikonografické motivy se společensko-etickou symbolikou. Do této kategorie byl zařazen motiv hráčů vrhcábů, který měl tehdejšího křesťana varovat před podobným počínáním – tedy před hříchy a nectnostmi, s cílem vychovávat široký okruh lidí z hlediska zásad tehdejšího morálního kodexu (srov. Hazlbauer 1998, 192). V české kachlové tvorbě se tento motiv objevuje až v druhé polovině 15. století (Hazlbauer 1992, 428; Hazlbauer 1998, 192). Vzhledem k výše uvedenému je patrně možné toto vyobrazení spojit s životem Viléma nebo Hajmana Krušiny z Lichtenburka. Motiv hráčů vrhcábů, který zdobil stěnu kumburských kachlových kamen, mohl svým obsahem vyjadřovat postoj majitele k tomuto tématu a nepochybně mu svým mravokárným obsahem neustále připomínal nebezpečí spáchaného hříchu při případném provozování této hry. I motiv bájně víly Meluzíny mohl na kumburských kachlových kamnech sloužit jako narativní didaktický pramen pro poučení či pobavení. Třetí námět představuje dvojice draků s propletenými krky, jehož uplatnění v kachlové tvorbě pozdního středověku ještě stále představuje obraz středověkého smýšlení člověka směrem k hlubšímu symbolickému a ideovému odkazu.

Třetí skupinu tvoří motivy se světskou tematikou. Náměty s loveckým obsahem, turnajovou scénou či válečnými motivy obecně představují ideál středověké šlechty, reprezentují tradiční

rytířskou ctnost a odvalu. Svoji přítomností v prostorách hradu měly svému majiteli či příchozím návštěvám tyto ideály neustále připomínat a potvrzovat.

Další početnou skupinu představují motivy s heraldickou tematikou. Heraldický motiv překřížených svatopetrských klíčů, který je umístěn ve štítu, nelze vzhledem k chybějící části motivu bezpečně určit. Jak již bylo výše uvedeno, motiv zkřížených klíčů je interpretován jako papežský znak nebo jako znak pražské vyšehradské kapituly. Nelze vyloučit ani tu možnost, že by kumburský znak mohl být doplněn o prvky s protipapežskou tendencí, podobně jako znak na kachli z hradu Rabí, který tímto způsobem vyjadřoval negativní postoj svého majitele k papeži. Součástí výzdoby kachlových kamen na hradě Kumburku byl i znak Nového Města Pražského, znak města Kutné Hory, zemské znaky v podobě českého lva a orlice a část erbu v podobě děleného hrotitého štítu se šachovnicovým polem. Tyto heraldické motivy by mohly reprezentovat společenský postoj pánů z Lichtenburka, zvláště pak Hynka Krušiny, který se již od roku 1411 aktivně účastnil veřejného života. Heraldický znak Nového Města Pražského mohl připomínat Hynkovy aktivity z období počátku dvacátých let 15. století, kdy se stal hejtmanem pražského křídla husitských vojsk. Zemské znaky v podobě českého lva a orlice mohly reprezentovat společenský stav Hynka Krušiny, který vyvrcholil v roce 1421, kdy byl zvolen za jednoho ze správců království. Nekompletní reliéf erbu v podobě děleného hrotitého štítu se šachovnicovým polem má nejbližší analogii v erbu husitského hejtmana Diviše Bořka z Miletínka, který se s Hynkem Krušinou podílel na založení Orebského bratrstva. Nepochybně důvěrná známost obou husitských hejtmanů se mohla odrazit i ve výzdobě kumburských kachlových kamen, kde mohl erb Diviše z Miletínka tuto skutečnost demonstrovat. Poslední exemplář s heraldickým motivem v podobě erbovního znaku Kutné hory prezentuje město, které bylo v českých dějinách svým významem kladeno hned za Prahu. Jak již bylo výše uvedeno, městské znaky se patrně díky svému atraktivnímu vzhledu v české kamnářské tvorbě těšily již ve druhé polovině 15. století veliké oblibě. Velkou roli při výběru motivu mohl hrát i osobní vztah majitele k prezentovanému městu.

Pátou skupinu představuje kolekce renesančních portrétních kachlů, které zpodobňují typizované postavy urozených pánů či dam. Vzhledem k tomu, že na kumburských reliéfech chybí spolehlivé identifikační znaky (jméno, popř. erb), se zatím nepodařilo osobnosti na kachlích bezpečně určit. Na portrétních reliéfech se nejčastěji objevují známé osobnosti panovníků, šlechticů či duchovních činitelů (srov. např. Menoušková – Měřínský 2008, 73-88, kat. č. 220-276; Pavlík – Vitanovský 2004, 108-120, kat. č. 682-787). Typizovaný obraz a

masové rozšíření portrétních kachlů v průběhu 16. století odráží v širším slova smyslu i dobové klima nakloněné individualizaci a propagaci významného jedince v duchu šířících se myšlenek renesance a humanismu.

Kumburský kachlový soubor uzavírají skupiny kachlů s architektonickými a ornamentálními motivy. Na rozdíl od sdělovací funkce figurálních motivů představoval architektonický motiv a ornament na kachlích spíše hledisko estetické či dekorativní. Na gotických a renesančních kachlích tato výzdoba dokládá především cílenou snahu po zhodnocení celkového estetického dojmu z finálního výrobku.

5. 5. 2. 3. 4. Závěr

Studium ikonografických motivů pozdně středověké a raně novověké kamnářské produkce v rámci jednoho šlechtického sídla přispívá nejen k poznání specifické historické výroby, ale do jisté míry umožňuje nahlédnout do soukromého života a vnitřního myšlenkového světa individua. Kamnářské výrobky, jako jeden z dalších pramenů vypovídajících o středověké každodennosti, umožňují specifickým způsobem vstoupit i do duchovního světa jednotlivce a tím napomáhají pochopit význam a obsah individuálního či společenského nazírání na svět na přelomu středověku a raného novověku.

5. 5. 3. Kovové artefakty

Kovové nestratifikované artefakty představují svou četností oproti keramickému materiálu jen nepatrnou část z celého nálezového fondu. Nejpočetněji zastoupenou skupinu železných předmětů z hradu Kumburku představuje soubor různých druhů železných hřebíků. Z dalších analyzovaných artefaktů lze jmenovat např. torzo kroužkové zbroje, podkovy či jeden exemplář rolničky. Nález zavírací železné jednoramenné skoby představuje prozatím jediný doklad o použití nepřenosného zámku na hradě. Kovový nálezový fond doplňuje menší soubor nezařazených předmětů (např. kroužek z barevného kovu, ústřížek plechu aj.).

5. 5. 3. 1. Metodika zpracování a prezentace kovových artefaktů

Při deskripci kovových artefaktů, jejich třídění podle velikosti nebo tvaru byly využity např. studie R. Krajíce (Krajíc 1991, 2003), D. Šaurové (Šaurová 1978; 1979), J. Fröhliche, O. Chvojky, J. Michálka (Fröhlich – Chvojka – Michálek 2010), které podávají komplexní přehled o typologii a morfologii analyzovaných kovových výrobků.

Deskripce kovových artefaktů je součástí přílohy 3-C a je provedena podobným způsobem

jako deskripce keramického materiálu (příloha 3-A, B). První řádek obsahuje orientační zařazení v rámci prováděné analýzy materiálu, tzn. „Deskripce nestratifikovaných nálezů“ (3), následuje zařazení do skupiny „Kovové artefakty“ (C) a pořadové číslo analyzovaného předmětu (1 - x). Po tomto označení následuje muzeologická evidence (přírůstkové či inventární číslo), název předmětu, popř. nálezové okolnosti (pokud jsou známy). V odstavci „Popis“ je proveden verbální popis analyzovaného předmětu, tzn. bližší charakteristika předmětu, údaje morfologicko-technologické, rozměry analyzovaného předmětu a další poznámky. Analyzované předměty s vyšší vypovídající hodnotou jsou v příloze kresebně či fotograficky zdokumentovány a přehlednou formou prezentovány hned pod odstavcem s verbálním popisem analyzovaného předmětu.

5. 5. 3. 2. Analýza kovových artefaktů

Kroužková zbroj

K dalším významným nálezům z hradu Kumburku patří tři rzi spečená torza kroužkové zbroje (viz kat. č. 3-C-1; foto 151). Kroužková zbroj (někdy zvaná též „brň či brně“) byla na našem území (jak napovídá nález ze Závisti u Zbraslavy, srov. Motyková – Drda – Rybová 1978, 138) používána již v laténském období, další nálezy kroužkové zbroje pochází z doby římské (např. ze Zemplína, srov. Budinský – Krička 1958, 63-68), z velkomoravského období např. z Břeclavi – Pohanska (např. Pleiner 2002). Z vrcholného či pozdního středověku pocházejí nálezy částí kroužkové zbroje např. z hradu Rokštejna (srov. Měřinský 2007, 112), z hradu Frýdštejna (Nechvíle 2002, 36) či z hradu v Kadani (Černá 1975).

System kroužkové zbroje spočíval ve vzájemném navazování kovových kroužků, jejichž konce byly spojeny nýtky (Křížek – Čech 1999, 36) nebo byly nýtované kroužky vzájemně spojovány se svařenými či raženými kroužky. Každá část těla mohla být chráněna určitým dílem brně, jež nesla své vlastní jméno. Kroužková zbroj mohla být také zhotovena vcelku v podobě tzv. „drátěné košile“, která se používala od 11. do 15. století (Křížek – Čech 1999, 37). V 16. století se části brně používaly převážně již jen jako doplněk plátové zbroje či lehčího oděvu (Embleton 2007, 82-83, obr. H; Mudra 2007, 95, obr. 8).

Části kumburské kroužkové zbroje jsou spleteny z jednotlivých železných a z menší části patrně i z bronzových kroužků o vnějším průměru 7 mm a síle 1 mm. Celkově špatný stav dochovaných exemplářů však nedovoluje bezpečně určit, zda byly vzájemně propojené kroužky uzavřeny nýtovanými, svařovanými, popř. kombinovanými spoji. Vzhledem

k dlouhému časovému horizontu používání kroužkových zbrojí lze kumburský exemplář pouze rámcově datovat do období existence hradu v rozmezí 14. – 16. století.

Podkova

Mezi kovovými nestratifikovanými nálezy z hradu Kumburku je zastoupena pouze jedna necelá polovina podkovy (viz příl. 3-C; kat. č. 3-C-2, obr. 141).

První použití podkov je známé již z doby laténské, ve větší míře však byly podkovy používány až od mladohradištního období. Podoba podkov se od tohoto období prakticky nezměnila až do novověku (Beranová 1980, 242-244). Tvar a vzhled podkov závisel na činnosti, kterou kůň vykonával, na terénu, v jakém se pohyboval, na způsobu chůze či zdravotním stavu koně (Frolec 2003, 130). Podkova se skládala z přední části a dvou ramen. Důležitým prvkem podkovy byl rytý žlábek s otvory pro hřebíky (podkováky). Otvory mohly být opatřeny i tzv. hnízdy, jež umožnily mírné zapuštění hlavic hřebíků (Krajíc 2003, 100), které tak byly lépe chráněny před nadměrným opotřebením. Konce ramen podkov bývaly ukončeny ozuby, které měly zabránit rychlému opotřebení spodní plochy podkovy, případně zabránit zvířeti v uklouznutí či eliminovat vady jeho chůze (Šaurová 1979, 295-296; Frolec 2003, 130).

Z kumburské podkovy se zachovalo pouze jedno necelé levé rameno s rýhou, která je odsazena od ozubu. V rýze se dochoval otvor pro hřebík – podkovák. Rameno je ukončeno kvadratickým ozubem nasazeným mírně šikmo na zadní okraj podkovy. Na základě analýzy velkého množství podkov ze 13. – 15. století ze Sezimova Ústí (Krajíc 2003, 100-109) bylo R. Krajícem vypracováno jejich podrobné typologické schéma. Důležitým kritériem pro typologické hodnocení podkov je způsob tvarování výrobku, eventuálně šířka ramen i přední části podkovy, ukončení ramen, popř. formování vnějšího okraje. Vzhledem k tomu, že se kumburská podkova dochovala jen z části, nelze ji na základě výše uvedeného schématu přesněji typologicky zařadit.

Rolnička

Používání rolniček je na našem území doloženo nejspíše již od 8 – 9. století (např. Lutovský 2001, 284; Fröhlich – Chvojka – Michálek 2010, 211). Jejich původ je spatřován v prostředí východních nomádů, odkud se prostřednictvím avarů dostávají do evropského avarsko-slovanského kulturního komplexu, ze kterého přešly do kultury velkomoravské a jejím prostřednictvím do raného přemyslovského státu. Rolničky byly dále používány po celý

středověk i novověk. Sloužily buď jako ochranný amulet živých i mrtvých, popř. jako hračka či závěsek, který svým zvukem signalizoval pastýři polohu paseného domácího zvířete a zároveň plašil případné predátory. V sokolnictví se zavěšovaly na nohy dravců, aby byli snáze identifikovatelní. Rolničky se nosily zavěšené u pasu, na plášti, pod límcem kabátce či na náhrdelníku (Fröhlich – Chvojka – Michálek 2010, 211). Mohly být také zavěšené na čapce, jak ukazuje ikonografický motiv šaška na komorovém kachli z Pražského hradu (viz Brych – Stehlíková – Žegklitz 1990, 33, obr. 68) či na kachli z města Tábora, kde postava šaška doplňuje motiv turnajové scény (Krajíc 2005, 107, obr. 187). Rolničky mohou mít kulovitý či soudkovitý tvar, v českých nálezových souborech (viz např. Fröhlich – Chvojka – Michálek 2010, 205-210, 215-220, kat. č. 1-27, obr. 2-10) jsou nejčastěji opatřeny jednou nebo dvěma křížícími se šterbinami někdy zakončenými kruhovými otvory. Mohou být vyrobeny z bronzového, měděného či mosazného plechu, nebo mohou být lité z bronzu.

Z hradu Kumburku pochází menší poškozená plechová rolnička vyrobená z barevného kovu (z mědi či bronzu) (viz kat. č. 3-C-3; foto 152). Z rolničky se zachovala vrchní a spodní polokoule o průměru 16 mm, kterou propojovalo středové vodorovné žebro. Spodní polokoule je opatřena šterbinou, která je zakončena dvěma otvory, závěsné ouško na vrchní polokouli je ulomené. Bronzové či měděné jádro rolničky má téměř kulovitý tvar o průměru cca 8 mm. Nejblíže analogii představují nálezy rolniček z hradu Dívčí Kámen (Hejna 1986, 138, obr. 15, obr. 3:5), z Kozího hrádku (Drda 1978, 397, 401, obr. 2:13) či z hradu Vízmburku (Lochmann 1983, 249, tab IX: 15, 16). Rolnička z Kumburku je analogická s rolničkami užívanými kolem přelomu 14. a 15. století (Wagner 2006, 58, 60, 88). Vzhledem ke svým drobným rozměrům sloužila patrně jen jako doplněk oděvu.

Hřebíky

Nejpočetněji zastoupenou skupinu železných předmětů z hradu Kumburku představuje soubor různých druhů železných hřebíků v celkovém počtu 15 ks (viz tab. 3). Hřebíky byly na hradě získány prostřednictvím povrchových sběrů či náhodných nálezů. U většiny exemplářů (viz kat. č. 3-C-4, obr. 142:1, 2, 3, 4, 5, 6; kat. č. 3-C-5, obr. 143: 1, 2, 3) nejsou známy nálezové okolnosti, pouze 6 ks hřebíků (viz kat. č. 3-C-6, obr. 144: 1, 2, 3, 4, 5, 6) bylo nálezcem L. Čermákem²⁰ blíže lokalizováno do sektoru 33 (viz příl. 2; obr. 42 – přístupová cesta do hradu mezi třetí a čtvrtou bránou) a sektoru 21 (viz příl. 2; obr. 42 – prostor mezi čtvrtou bránou a

²⁰ Údaj o lokalizaci nalezených hřebů pochází z evidence nálezů, která byla vypracována L. Čermákem (dlouholetým členem Sdružení pro záchranu hradu Kumburku).

strážnicí).

Nejpočetnější skupinu tvoří hřebíky s hlavou (celkem 13 ks), pouze dva hřebíky (kat. č. 3-C-4, obr. 142:6 a kat. č. 3-C-6, obr. 144:3) jsou bez hlavy, přičemž jeden exemplář (kat. č. 3-C-4, obr. 142:6) lze přiřadit k typu VIIIa vyčleněnému R. Krajícem (Krajíc 1991, 326, obr. 2; 2003, 65, obr. 71). Tento typ je v literatuře označován též jako „klíнец“ či „zploštělý klíнец“ (tamtéž). Průřez tohoto hřebíku je obdélný, dřík se od čelní plochy ke hrotu pravidelně zužuje, čelní plocha je šikmá, hrot hřebu je ostrý. Z druhého hřebíku (kat. č. 3-C-6, obr. 144:3) se dochoval pouze dřík, nelze tedy s jistotou říct, zda se jedná o bezhlavý typ hřebíku či nikoliv.

Ze skupiny hřebíků s hlavou je možné přiřadit celkem šest exemplářů k typu Ia podle R. Krajíce (Krajíc 1991, 326, obr. 2; 2003, 65, obr. 71). Jedná se o hřebíky s horizontální tenkou plochou hlavou a hraněným dříkem obdélného průřezu (viz kat. č. 3-C-4, obr. 142: 1-5; kat. č. 3-C-5, obr. 143:2). Jeden hřebík lze přiřadit k typu Ic (Krajíc 1991, 326, obr. 2; 2003, 65, obr. 71), konstrukčně se od předchozích liší pouze masivnější, tzv. soklovou hlavou (viz kat. č. 3-C-5, obr. 143:1). Čtyři hřebíky (viz kat. č. 3-C-6, obr. 144:1, 2, 5, 6) s horizontální vypouklou, protilehle roztepanou hlavou a hraněným dříkem obdélného průřezu je možné přiřadit k typu IIIb podle R. Krajíce (Krajíc 1991, 326, obr. 2; 2003, 65, obr. 71). Hřebík s mírně vypouklou hlavou, do jedné strany výrazně přesahující patu dříku, který má obdélný průřez (viz kat. č. 3-C-5, obr. 143:3), lze přiřadit k typu IV (Krajíc 1991, 326, obr. 2; 2003, 65, obr. 71). Hřebík s částečně dochovanou horizontální plochou hlavou (viz kat. č. 3-C-6, obr. 144:4) se vzhledem k jeho deformacím nepodařilo blíže typologicky určit.

Tab. 3. Typologické rozčlenění hřebíků a jejich morfologické vlastnosti.

Katalogové č./č. obr.	Typ hřebíku (podle R. Krajíce)	Celková délka hřebíku	Průřez dříku	Tvar hlavy
3-C-4, obr. 142: 1	Ia	94 mm	Obdélný	horizontální plochá
3-C-4, obr. 142: 2	Ia	137 mm	Obdélný	horizontální plochá
3-C-4, obr. 142: 3	Ia	49 mm	Obdélný	horizontální plochá
3-C-4, obr. 142: 4	Ia	76 mm	Obdélný	horizontální plochá
3-C-4, obr. 142: 5	Ia	79 mm	Obdélný	horizontální plochá
3-C-5, obr. 143:2	Ia	93 mm	Obdélný	horizontální plochá

3-C-5, obr. 143:1	Ic	70 mm	Obdélný	horizontální plochá – tzv. soklová
3-C-5, obr. 143:3	IV	41 mm	Obdélný	horizontální vypouklá
3-C-6, obr. 144:1	IIIb	55 mm	Obdélný	horizontální vypouklá – protilehle roztepaná
3-C-6, obr. 144:2	IIIb	34 mm	Obdélný	horizontální vypouklá – protilehle roztepaná
3-C-6, obr. 144:5	IIIb	100 mm	Obdélný	horizontální vypouklá – protilehle roztepaná
3-C-6, obr. 144:6	IIIb	39 mm	Obdélný	horizontální vypouklá – protilehle roztepaná
3-C-4, obr. 142:6	VIIIa	85 mm	Obdélný	bez hlavy
3-C-6, obr. 144:3	typologicky neurčitelné	44 mm	Obdélný	bez hlavy
3-C-6, obr. 144:4	typologicky neurčitelné	52 mm	Obdélný	horizontální plochá

Z celkového počtu 15 hřebíků nalezených prostřednictvím povrchových sběrů v areálu hradu bylo možné podle morfologicko-technologických vlastností rozdělit do 5 typů. Z celkového množství určitelných hřebíků je zastoupeno 13 hřebíků s hlavou a 1 hřebík bez hlavy. Nejpočetněji jsou v nálezovém souboru zastoupeny hřebíky typu Ia (6 ks) a IIIb (4 ks). Typy Ic, IV, VIIIa jsou v souboru obsaženy po jednom exempláři. V souboru byly zjištěny jak hřebíky dokládající stavební a konstrukční práce (IIIb, IV, VIIIa), tak hřebíky (Ia, Ic), které byly patrně používány ke spojování či upevňování různých druhů materiálů (např. dřevo, kůže, kov apod.) (srov. Krajíc 2003, 68). Na základě celkového zhodnocení kumburského souboru hřebíků lze říct, že zjištěné typy svou variabilitou odpovídají nálezům na dalších vrcholně či pozdně středověkých lokalitách (např. nálezy z Táborska (Krajíc 1991) – ze Sezimova Ústí (Krajíc 2003), z Ježova hradu u Stínavy (Žákovský 2006) či Konůvek (Šaurová 1978).

Zavírací skoba

Mezi součásti uzavíracích mechanismů lze zařadit nález zavírací jednoramenné skoby (viz kat. č. 3-C-7, obr. 145, foto 153), která je uložena ve starém sbírkovém fondu Muzea východních Čech v Hradci Králové (přír. č. 150/75 - staré inv. č. 5914). Upevňovací rameno

skoby má obdélný průřez, konec ramena je odlomen. Na opačném konci je vykováno ploché trojúhelníkovité zalomení s vnitřní hranou kolmou na upevňovací rameno a vnější hranou napojenou šikmo. Analogické nálezy zavíracích skob pochází např. z Hradištku u Davle (Richter 1982, 43, 182, obr. 131:8) (datace 2. pol. 13. století) či ze Sezimova Ústí (Krajíc 2003, 86, tab. 83; p. č. 16258) (datace 2. pol. 14. století – 1420). Kumburský exemplář je prozatím jediným dokladem použití nepřenosného zámku na hradě Kumburku.

Nezařazené nálezy

Další skupinu kovových předmětů představují nálezy, které je obtížné blíže funkčně zařadit či přiřadit k určitému druhu výrobku. Jedná se o dva neúplné články snad řetězu či petlice vyrobené z drátu kruhového průřezu, který byl skován do oválu (viz kat. č. 3-C-8; foto 154). Součástí stavebního kování mohl být odstřížek železného plechu ve tvaru obdélného pásku, jehož jeden konec je odlomený, druhý je zahrocený, na konci perforovaný (viz kat. č. 3-C-9; obr. 146). Blíže nezařaditelným nálezem je měděný či bronzový kroužek, který byl vyroben z ploché tyčinky (viz 3-C-10; foto 155).

5. 5. 4. Sklo

Z kumburského hradu se dochoval pouze jediný zlomek skla v podobě okenního kruhového terče s dutým obvodovým žebrem²¹ (viz příl. 3-D; kat. č. 3-D-1, foto 156), který byl původně vsazen do olověného rámečku.

První výskyt okenního skla je na území Čech a Moravy doložen již v raném středověku. V proměnlivé četnosti i podobě se vyskytuje v následujícím období vrcholného a pozdního středověku a také v novověkých souborech. V závislosti na době svého vzniku i na použité výrobní technologii má okenní sklo více podob. V raně středověkých souborech jsou doloženy pouze zlomky plochých destiček, které byly buď lité či upravované z větších tabulí. Okenní kruhové terče společně s trojúhelníkovými výplněmi se začaly uplatňovat na počátku vrcholného středověku, kdy starší typ okenního skla v podobě plochých destiček mizí (Drahotová a kol. 2005, 59-60). Od závěru 15. století byly starší jednoduché zatavené okraje okenních terčů nahrazovány okraji s dutým obvodovým žebrem (Drahotová a kol. 2005, 169). Nálezy okenních kruhových terčů jsou dnes již známy z mnoha českých i moravských středověkých a novověkých lokalit. Z hradního prostředí lze jmenovat např. nález okenních

²¹ Zlomek okenního kruhového terčíku je společně s dalšími nálezy z hradu Kumburku vystaven v Městském muzeu a galerii v Lomnici nad Popelkou.

terčů z Vízmburku (Košťál 2007, 97), z Rokštejna (Měřínský 2007, 108) či z hradu Lipý (Gabriel 1996).

Na základě nálezu zlomku okenního terčíku lze předpokládat, že alespoň část oken paláce či jiných hradních prostor byla vybavena skleněnou výplní. Vzhledem k ukončení okraje okenního terče dutým obvodovým žebrem je možné tento výrobek datovat do období od závěru 15. století až do první poloviny 17. století, kdy byl hrad ještě příležitostně využíván k rezidenčním či správním účelům.

6. Závěrečné shrnutí

První část této práce podává přehled o dosavadním stavu bádání, vývoji a typologii hradních staveb ve vymezené sondě severovýchodních Čech. Nástin vývoje a klasifikace jednotlivých sídel vychází z kritiky jak písemných, tak i hmotných pramenů. Jejich podrobnou rešerší bylo ve vymezené sondě zjištěno celkem 42 objektů. Ne všechny bylo možné jednoznačně definovat a zařadit mezi sídla, která jsou v literatuře běžně klasifikovaná jako hrad. Z celkového počtu 42 zjištěných objektů, lze mezi hradní stavby s jistotou zařadit jen 25 lokalit (příl. 1; tab. 1). Jedná se především o hrady šlechtické, pouze v případě hradu Veliš (okr. Jičín) a Pecka (okr. Jičín) lze uvažovat o založení královském. Nejstarší hradní stavbou ve studované oblasti byl patrně hrad Železný (Železnice) (okr. Jičín), jehož jméno se v písemných pramenech poprvé připomíná k roku 1180 – 1182. Naopak nejmladší hradní stavbou ve vymezeném území je hrad Vranov (okr. Jablonec nad Nisou), který vznikl v neklidné době nastupujících husitských válek. Vymezená oblast nabízí průřez hradební produkcí celého vrcholného a pozdního středověku, včetně svérázných řešení vycházejících z využití pískovcového podloží pro stavbu skalních hradů, které v této oblasti početně převažují (celkem 5 hradů). Při studiu hradních objektů zde jistě nepřekvapí typologická shoda s funkčně analogickými stavbami v Čechách. Z dispozičních typů jsou vedle skalních hradů poměrně početně zastoupeny hrady bergfritové dispozice (4) a hrady blokového typu (4). Méně jsou zastoupeny hrady s plášťovou zdí (3), hrady dvoupalácové dispozice (3), hrady s palácem jako hlavní obrannou i obytnou stavbou (2) a hrady donjonového typu (2). Ojedinelým typem hradu ve studované sondě je hrad Valdštejn, který lze po jeho přestavbě v 15. století zařadit do kategorie hradů typu Ganerbenburg. Zjištěné odlišnosti jednotlivých sídel se vztahují převážně na terénní tvary, jež byly využity pro stavbu hradů. Jedná se především o lehce opracovatelné pískovcové podloží, které současně dobře dochovává jak stopy po stavebních aktivitách, tak i celé vysekané objekty staveb.

Objekty, u kterých není zcela jednoznačné, zda se jedná o sídlo typu hrad a objekty, u nichž se nabízí i jiné interpretační možnosti, byly zařazeny do skupiny sídel, které je možné mezi hradní stavby zahrnout jen čistě hypoteticky (příl. 1; tab. 2). Do této skupiny bylo zahrnuto celkem 17 objektů. Jedná se především o sídla neuváděná v soudobých písemných pramenech či sídla uváděná bez kontinuálního vědomí jejich skutečného jména. Klasifikace těchto objektů je na základě dosavadních znalostí značně problematická a interpretace jejich původní funkce bude ještě úkolem dalšího výzkumu.

Druhá část práce je zaměřena na hmotnou kulturu hradu Kumburku situovaného uvnitř studované sondy. Jejím hlavním cílem bylo zpracování části rozsáhlé sbírky dosud opomíjených nestratifikovaných nálezů. Ty byly v areálu hradu získávány již v průběhu 20. století a až do současnosti prostřednictvím povrchových sběrů či náhodných nálezů jak odbornou, tak laickou veřejností. Celý archeologický soubor je tvořen širokým spektrem předmětů denní potřeby. V drtivé většině je v něm však zastoupena především keramika (stolní, kuchyňská, kamnářská). V menší míře soubor tvoří také kovové předměty (převážně však stavební železo).

Hlavní pozornost byla v této práci zaměřena především na zpracování keramického materiálu. Vzhledem k tomu, že u analyzovaného keramického souboru nejsou známy stratigrafické vztahy, bylo nutné s keramikou pracovat čistě morfologicky a na základě komparace s analogickými nálezy, které byly získány při výzkumu hradu či s nálezy z jiných lokalit. Při zpracovávání souboru byla zvláště sledována zejména typická keramika. Hlavní pozornost byla věnována převážně okrajům, u kterých byla sledována profilace, výzdoba a keramická třída. Mezi nejstarší lze zařadit okraje římsovité, které je možné na základě komparace s analogiemi keramické produkce z Podkrkonoší datovat do sklonku 13. až 1. poloviny 14. století. Nejstarší keramický materiál byl zařazen do keramické třídy K 01, kterou představuje oxidačně pálená keramika světle hnědé až béžové barvy s poréznějším povrchem a vyšším procentem hrubšího ostřiva. Výrazným typem v souboru je okraj v podobě okruží, který lze rámcově časově zařadit do období 14. století s možným přesahem do poloviny století následujícího. Okraje v podobě okruží jsou vázány především na keramickou třídu K 01 a K 02, kterou zastupuje tvrdě pálená oxidační keramika s příměsí jemného křemičitého písku. V barvě povrchu střepu převažují různé tóny okrové či hnědé barvy. Mezi nejpočetněji zastoupené profilace okrajů patří okraje ovalené, které jsou v souboru zastoupené v různých variantách. Nástup ovalených okrajů je možné na základě analogií z širšího regionu klást do první poloviny 15. století s přesahem do 16. století, kdy jejich podíl slábně. Ovalené okraje

jsou vázány především na keramickou třídu K 02 a K 03, ojedinělé exempláře opatřené světle hnědou a zelenou polevou byly zařazeny do keramické třídy K 07, pro kterou je charakteristická keramika vyrobená z kvalitní jemně plavené hlíny bez výraznějších příměsí ostřiva. Další typy okrajů v souboru zastupují již jen ojedinělé exempláře, které časově nevybočují z období existence hradu.

Z výzdobných prvků se na keramice nejvíce uplatňuje rytá a červeně malovaná výzdoba. Červeně malovaná keramika patří ke standardnímu stolnímu zboží, které v dané oblasti tvoří nedílnou součást všech větších souborů. Její výrobu lze alespoň pro 15. století předpokládat někde v oblasti Novopacka. Svědčí o tom použitá hrnčířská surovina tzv. degradovaná spraš a svrchní permské načervenalé jílovce obsahující železité konkrce, které jsou pro tuto oblast typické (srov. Prostředník 1994a, 22). Méně se v souboru vyskytuje radélková a vlešťovaná výzdoba. Výzdobné prvky v podobě vlešťovaných ornamentů představují pokrokový prvek svázaný již s raně novověkou výrobou.

Na základě výsledků analýzy kuchyňské a stolní keramiky lze říct, že prezentovaný soubor chronologicky zásadně nevybočuje z poznatků získaných komparací písemných a archeologických pramenů (srov. např. Prostředník 2007; Prostředník – Hartmann 2007) a plně koresponduje s obdobím existence hradu ve 14. – první polovině 17. století. Jedná se převážně o standardní keramický inventář, který se běžně vyskytuje v prostředí jiných, Kumburku současných šlechtických sídel.

Další rozsáhlou skupinu tvoří keramika kamnářská. Analyzovaný soubor kamnářské keramiky z hradu Kumburku představuje téměř 300 fragmentů kachlů. Menší část souboru tvoří kachle nádobkové (58 ks), mezi nimiž jsou zastoupeny kachle s pravouhlým, patrně čtvercovým ústím. Okraje kachlového ústí jsou převážně vodorovně seříznuté, v menším počtu jsou zastoupeny okraje jednostranně zaoblené, nechybí ani okraj šikmo seříznutý. Na několika jedincích se zachovala také vnitřní převážně zaoblená obvodová lišta. Téměř u poloviny exemplářů byla na vnější stěně zjištěna jak rytá, tak i vývalková záchytná šroubovice. Soubor nádobkových kachlů lze vzhledem k jeho značné fragmentárnosti a nízké vypovídací hodnotě pouze rámcově zařadit do širšího časového období existence vlastního hradu. V souboru kamnářské keramiky početně převažují kachle komorové (224 ks). Z celkového počtu analyzovaných exemplářů bylo zjištěno 197 zlomků s reliéfní výzdobou, zbylých 27 zlomků pochází z nezdobených částí (např. pláštů komor či okrajů vyhřívacích otvorů apod.). Převážnou většinu souboru tvoří základní řádkové kachle, mezi kterými byly zjištěny jak

kachle čtvercového, tak i obdélného formátu. V menší míře jsou v souboru zastoupeny i římsové korunní kachle přímé nebo výžlabkové. Většina komorových kachlů má rezný povrch, pouze 5 zlomků je opatřeno polevou. Z celkového počtu zlomků s reliéfní výzdobou se podařilo rozlišit sedm tematických skupin, do kterých bylo zařazeno přes 30 výzdobných motivů.

Soubor reliéfních kachlů bylo možné na základě stylové analýzy reliéfů a komparace ikonografií na ČVS s datovanými analogickými nálezy z mnoha dalších lokalit na našem území alespoň přibližně časově zařadit do období 15. a 16. století. Většinu kachlového souboru lze spojit s obdobím, kdy byli majiteli hradu (takřka po celé období 15. století) páni z Lichtenburka, v krátkém časovém úseku kolem roku 1500 Žehušičtí z Nestájova, kníže Bartoloměj minsterberský, Berkové z Dubé a po roce 1528 Trčkové z Lípy, kteří hrad vlastnily až do roku 1607. Prostřednictvím historicko-antropologické metody aplikované na ikonografický materiál v podobě reliéfní výzdoby na ČVS bylo možné nahlédnout do soukromého života a vnitřního myšlenkového světa individua (kap. 5. 5. 2. 3. 3.). Motivy na kachlích vypovídají jak o duchovním světě jednotlivce, tak o jeho sebe prezentaci či společenském nazírání na svět na přelomu středověku a raného novověku.

Další kategorii analyzovaných artefaktů tvoří kovové předměty, které představují jen nepatrnou část z celého nálezového fondu. Nejpočetněji zastoupenou skupinu železných předmětů z hradu Kumburku představuje soubor různých druhů železných hřebíků. Z dalších analyzovaných artefaktů lze jmenovat např. torzo kroužkové zbroje, podkovy či jeden exemplář rolničky. Nález zavírací železné jednoramenné skoby představuje prozatím jediný doklad o použití nepřenosného zámku na hradě. Kovový nálezový fond doplňuje menší soubor nezařazených předmětů (např. kroužek z barevného kovu, ústřížek plechu aj.).

Celý nestratifikovaný nálezový fond uzavírá ojedinělý exemplář skla v podobě torza okenního terčíku, na jehož základě lze předpokládat, že alespoň část oken paláce či jiných hradních prostor byla vybavena skleněnou výplní.

Na závěr této práce lze říct, že i opomíjené archeologické nálezy z hradu Kumburku uložené ve starých sbírkových fondech, představují důležitý pramen poznání hmotné kultury a každodenního života hradu v průběhu 14. až 16. století.

7. Seznam pramenů a literatury

Anděl, R. – Kabíček, J. 1957: Hradby a zámky Libereckého kraje. Liberec.

Anderle, J. – Rožmberský, P. – Švábek, V. 1984: Hrad Železnice či dvůr Třebekov? Ročenka klubu Augusta Sedláčka, 64-72.

Balatková, J. 1983: K dějinám řádu německých rytířů v Miletíně. Krkonoše a Podkrkonoší VII., 205-214.

Balbín, B. 1986: Krásy a bohatství České země. Praha.

Beková, M. – Slavík, J. 2000: Divadlo na hradě Skuhrově a jiné drobnosti. CB 7, 339-342).

Benešová, J. 1991-1992: K otázce datování polohy „Hrádek“ u Bezníka (k. ú. Borek, okr. Jičín). ZMVČ 18, 85-90.

Benešová, J. – Kalferst, J. – Prostředník, J. 1998: Archeologický výzkum severního předhradí hradu Trosky. CB 6/II, 421-438.

Benešová, J. – Kalferst, J. – Prostředník, J. 2001: Prostorová identifikace archeologických lokalit v oblasti „Hruboskalska“, okr. Semily – úsek Čertova ruka. Pojizerský sborník IV, 55-78.

Benešová, J. – Prostředník, J. – Kalferst, J. 2001a: Troskovice, SH Trosky – výzkum severního předhradí. Památkový ústav v Pardubicích. Výroční zpráva za rok 2001, 174-188.

Beran, J. V. 1871: Paměti města Nové Paky. Praha.

Beranová, M. 1980: Zemědělství starých Slovanů. Praha.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Podle ekumenického vydání z r. 1985. Praha. 1990.

Bláha R. - Frolík J. - Sigl J. 2003: Nálezy loštické keramiky ve východních Čechách. Příspěvek ke kontaktům východních Čech a severní Moravy, Archaeologia historica 28, s. 525 – 538.

Borkovský, I. 1941: Soběslavská hradba v Rožmberském paláci na Pražském hradě. ZPP V, 113-123.

- Brestovanský, P. 1998:** Kachle Libereckého kraje. Archeologie Libereckého kraje č. 1, 97-145. Liberec.
- Brych, V. 2004:** Kachle doby gotické, renesanční a raně barokní. Výběrový katalog Národního muzea v Praze. Praha.
- Brych, V. – Stehlíková, D. – Žegklitz, J. 1990:** Pražské kachle doby gotické a renesanční. Praha.
- Brych, V. – Rendek, J. 2002:** Hrady a zámky Libereckého kraje. Liberec.
- Buben, M. 1994:** Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie. Praha.
- Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae.** Ed. Friedrich, G., Tomus I., Praha 1904.
- Codex iuris municipalis regni bohemiae (CDM I).** Ed. Čelakovský J. 1866: Privilegia měst pražských. Praha.
- Culek, M. a kol. 1996:** Biogeografické členění České republiky. Praha.
- Čechura, J. – Ryantová, M. 1989:** Stavební činnost na Zvíkově v letech 1431-1472. CB 1, 35-66.
- Černá, E. 1975:** Kadaň, okr. Chomutov. ADČ, BZO 75 (031).
- Čížek, J. – Slavík, J. 1998:** Adršpach, hrad Jana Lucemburského? CB 6/1, 171-186.
- Demek, J. a kol. 1987:** Zeměpisný lexikon. Hory a nížiny. Praha.
- Dragoun, Z. 2002:** Praha 885-1310. Kapitoly o románské a raně gotické architektuře. Praha.
- Drahotová, O. a kol. 2005:** Historie sklářské výroby v českých zemích. I. díl. Od počátků do konce 19. století. Praha.
- Durdík, T. 1974:** Vývoj hradu Krašova na základě archeologického výzkumu. AR XXVI, 16-28.
- Durdík, T. 1975:** Tetín, okr. Beroun. BZO 1972, 173-174.
- Durdík, T. 1978:** Nástin vývoje českých hradů 12. – 13. století. AH 3, 41-52.

Durdík, T. 1978a: Archeologie k počátkům a podobě přemyslovského Křivoklátu. Výsledky první etapy výzkumu (1973 - 1975). AR XXX, 304 - 320, 357 - 360.

Durdík, T. 1980: K počátkům výskytu hradů s plášťovou zdí v Čechách. AH 5, 259-265.

Durdík, T. 1980a: K chronologii keramiky 14. – počátku 15. století ve východní části středních Čech, AH 5, 361-368.

Durdík, T. 1981: Problematika výzkumů hradů v Čechách. AH 6, 7-17.

Durdík, T. 1981a: Povrchový průzkum hradu Děvína. AP 2, 233-238.

Durdík, T. 1983: Archeologický výzkum v prostoru mezi věží Huderkou a bollwerkem na hradě Křivoklátě. Geofyzika a archeologie, 4-47.

Durdík, T. 1984: České hrady. Praha.

Durdík, T. 1988: Výzkum manského domu na Křivoklátě (Předběžné sdělení). AH 13, 285 - 298.

Durdík, T. 1988a: Deset let archeologického výzkumu hradu v Jindřichově Hradci (1975 - 1986). Zpravodaj oboru památkové péče 1988/B-1. České Budějovice, 1 - 86.

Durdík, T. 1988b: Ke středověké stavební podobě hradu ve Vlašimi. SVPP 29, 95-110.

Durdík, T. 1989: K původu kastelů středoevropského typu. AH 14, 233-255.

Durdík, T. 1992: Středověký vývoj hradu. In: Jindřichův Hradec 1293/1993. České Budějovice, 69 - 83.

Durdík, T. 1993: Nové objevy na Křivoklátě. MVP 31 - ČSPS 101, 51 - 52.

Durdík, T. 1993a: Archeologický výzkum hradu Konopiště v roce 1991 - Archäologische Untersuchung der Burg Konopiště im Jahre 1991. SVPP 32, 65 - 78.

Durdík, T. 1994: Kastellburgen des 13. Jahrhunderts in Mitteleuropa. Academia. Praha.

Durdík, T. 1994a: Závěrečná etapa výzkumu hradu v Jindřichově Hradci. MPV 32-ČSPS 102, 120-121.

Durdík, T. 1994b: Erforschung der mittelalterlichen Burgen in West-und Südböhmen. CB 4, 7-26.

Durdík, T. 1995: Encyklopedie Českých hradů. Praha

- Durdík, T. 1995a:** Královské hrady a královská města v Čechách 13. století. AH 20, 331-337.
- Durdík, T. 1997:** Evropské souvislosti české hradní architektury. In: K současným problémům péče o památky, 68-71.
- Durdík, T. 1997a:** Několik poznámek ke stavební podobě Karlštejna. In: Magister Theodoricus. Dvorní malíř císaře Karla IV. (Jiří Fajt ed.), 52-58.
- Durdík, T. 1998:** Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě. Praha: Academia.
- Durdík, T. 1998a:** Česká hradní architektura doby Jana Lucemburského. CB 6/1, 7-68.
- Durdík, T. 2000:** Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha: Libri.
- Durdík, T. 2000a:** Záchranný výzkum na hradě Michalovicích (okr. Mladá Boleslav) v roce 1999. ZČAS, Supplément 42, 23, obr. 14.
- Durdík, T. 2000b:** Hrad Rabí. Libice nad Cidlinou.
- Durdík, T. 2001:** Hrad Týřov - Burg Týřov. Vlastivědná knihovnička SPS, svazek 4. Praha.
- Durdík, T. 2002:** Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Dodatky. Praha.
- Durdík, T. 2003:** Hrady na Šumavě. In: Šumava. Příroda, historie, život, s. 442.
- Durdík, T. 2003a:** Hrady Václava II. ZPP 63, 108.
- Durdík, T. 2004:** Nálezy z hradů přechodného typu (Hlavačov, Angerbach, Tachov). Castellologica bohemica fontes 1. Praha.
- Durdík, T. 2005:** Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Dodatky 2. Praha.
- Durdík, T. 2007:** Hrady přechodného typu v Čechách. Praha.
- Durdík, T. 2007a:** Současná česká kastellologie. České vysoké učení technické v Praze. Fakulta architektury. Profesorské přednášky 7/2007. Praha.
- Durdík, T. 2007b:** Hrad Přimda. Vlastivědná knihovnička SPS, svazek 14. Praha.
- Durdík, T. 2008:** Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Dodatky 3. Praha.
- Durdík, T. 2008a:** Hrady na Malši - Burgen an der Malše (Malsch). Vlastivědná knihovnička SPS. Svazek 15. Praha.

- Durdík, T. 2009:** Hradý českého ráje. ZČRP, supplementum 13, 79-111.
- Durdík, T – Bolina, P. 2001:** Středověké hradý v Čechách a na Moravě. Praha.
- Durdík, T. – Frolík, J. 1982:** Hrad Řebřík na Rokycansku a jeho postavení v genezi českého šlechtického hradu. AH 7, 367-377.
- Durdík, T. – Hazlbauer, Z. 1993:** Gotické a renesanční kachle z východního křídla v předzámčí v Kostelci nad Černými lesy. CB 3, 289-314.
- Durdík, T. – Chotěbor, P. 1972:** Povrchový průzkum hradu Zlenice. SVPP 13, 119-131.
- Durdík, T. – Kašpar, V. 2000:** Prvá etapa výzkumu hradu v Říčanech (okr. Praha - východ). ZČAS, Supplément 42, 22, obr. 10.
- Durdík, T. – Kašpar, V. 2000a:** Nové poznatky ke stavebnímu vývoji a podobě hradu ve Vimperku. AH 25, 171 - 181.
- Durdík, T. – Kašpar, V. 2002:** Ke stavební podobě a vývoji hradu v Říčanech. AH 27, 79-89.
- Durdík, T. – Kašpar, V. 2004:** Prvá brána hradu Zlenice, CB 9, 139-170.
- Durdík, T. – Kubů, N. 2006:** Hrad Švihov. Libice nad Cidlinou.
- Durdík, T. – Pavlík, Č. 2008:** Soubor kachlů z hradu a zámku Bechyně. CB 11, 483-494.
- Durdík, T. – Sušický, V. 2002:** Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Jižní Čechy. Praha.
- Durdík, T. – Sušický, V. 2005:** Zříceniny hradů, tvrzí a zámků. Západní Čechy. Praha.
- Dohnal, M. – Vařeka, P. 1997:** Výzkum novověké vesnické usedlosti v Srlíně (okr. Písek) - svědectví archeologických a písemných pramenů. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 10, 84-106.
- Dvořáková, V. – Menclová, D. 1972:** Karlštejn. Praha.
- Embleton, G. 2007:** Oděv a zbroj vojáka ve středověku. Praha.
- Emler, J. 1870:** Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých. Svazek1. Praha.

Erneé, M. – Hazlbauer, Z. 1996: Nález nádobkového kachle ze 13. století v Českém Krumlově, AR XLVIII,143-145.

Filip, J. 1947: Dějinné počátky Českého ráje. Praha.

Fišera, Z. 1985: Kozlov, k. ú. Kněžnice, okr. Jičín. Ročenka klubu Augusta Sedláčka, 61-65.

Fišera, Z. 1992: Druhé obytné jádro hradu Rotštejna. Hláska III/2, 15.

Fišera, Z. 2000: Jeskynní hrady ve střední části Evropy. Průzkumy památek II/2000, 57-64.

Fišera, Z. 2002: Hrady a tvrze na Mladoboleslavsku. Praha.

Fišera, Z. 2004: Skalní hrady zemí koruny české. Praha.

Frolík, J. 1980: Archeologické nálezy z prostoru továrny Transporta Chrudim, ZKMVČ VII/1-2, 65-78.

Frolík, J. 1994: Záchranný výzkum na hradě Rychmburku (k. ú. Předhradí, okr. Chrudim) v roce 1994. ZMVČ 20, 109-114.

Frolík, J. 2003: Kachle Chrudimska. Chrudim.

Frolík, J. – Sigl, J. 2002: K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku. AH 27, 61-77.

Fröhlich, J. – Chvojka, O. – Michálek, J. 2010: Nálezy rolniček v jižních Čechách. AVJČ 23, 205-220.

Gabriel, F. 1979: Nejstarší osídlení hrádku Hřidelíku. Litoměřicko 15, 53-64.

Gabriel, F. 1979a: Počátky hrnčířství v České Lípě, AH 4, 257-265.

Gabriel, F. 1989: K problematice opevněných sídel na pískovci. CB1, 125-138.

Gabriel, F. 1995: Struktura rozložení hradů na pískovcích. Historická geografie 28, 49-61.

Gabriel, F. 1996: Hrad Lipý, okr. Česká Lípa, ADČ, BZO 00 (530)

Gabriel, F. 2002: Formy opevnění na hradech pískovcového podloží. AH 27, 51-60.

Gabriel, F. 2009: Hrady severních Čech. České vysoké učení technické v Praze. Skripta fakulty architektury.

- Gabriel, F. - Macek, P. 1992:** Stavební vývoj hradu Valdštejna. AH 17, 163 - 175.
- Gabriel, F. - Panáček, J. 1993:** Hrad Stohánek. CB 3, 145 – 150.
- Gabriel, F. - Panáček, J. 1998:** Severočeské hrady na kupách. CB 6, 69 – 106.
- Gabriel, F. – Panáček, J. 2000:** Hrady okresu Česká Lípa. Praha.
- Gabriel, F. – Peřina, I. 2009:** Problém vývoje keramiky ve středním Pojizeří. AH 34, 71-83.
- Gabriel, F. – Podroužek, K. 2000:** Skalní sídliště Sloup. Průzkumy památek VII/1, 3-14.
- Gabriel, F. – Podroužek, K. 2006:** Pracovní hypotéza k raně novověkému sídlení na pískovcích. In: 50 let CHKO Český ráj. Z Českého ráje a Podkrkonoší – supplementum 11.
- Gabriel, F. - Smetana, J. 1983:** K vývoji výrobních okruhů červeně malované keramiky v severních Čechách. AH 8, 119 - 138.
- Gabriel, F. - Smetana, J. 1986:** Skalní hrady a jejich vztah k české hradní architektuře. AH 11, 143-152.
- Gojda, M. 2000:** Archeologie krajiny. Vývoj archetypů kulturní krajiny. Praha.
- Goš, V. 1978:** Havelkovo muzeum v Lošticích. Katalog archeologické sbírky, Zprávy Čs. Společnosti archeologické 20, č. 5, 134-165.
- Goš, V – Novák, J. 1976:** Počátky výroby loštické keramiky, AR XXVIII, 399-404.
- Guth, K. 1931:** Vyšehrad. PA 1, n.ř. skup. hist., 63-64.
- Guth, K. 1934:** Praha, Budeč a Boleslav. Svatováclavský sborník I, 686-818.
- Hartman, P. 2007:** Archeologické objevy na hradě Kumburku. Krkonoše 2007-5, 38-40.
- Hartman, P. – Prostředník, J. 2007:** Archeologický výzkum hradu Hrubá Skála v roce 2006. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci 2007, 132-142.
- Hazlbauer, Z. 1988:** Gotické a renesanční kachle z hradu Točnicku. Zprávy Čs. společnosti archeologické při ČSAV 33.

Hazlbauer, Z. 1989: Motiv mořské víly - Meluziny - v ikonografii českých gotických reliéfních kachlů, AH 14, 409 – 436.

Hazlbauer, Z. 1991: Sběrka historických kachlů v Městském muzeu v Čáslavi a její původ. MaVP 29, č. 4, s. 218-226.

Hazlbauer, Z. 1992: Středověká hra vrhcáby ve světle dobových pramenů. In: Archaeologia Historica 17, s. 421-445.

Hazlbauer, Z. 1993: Gotické a renesanční kachle okresu Rakovník. PSČ 6, 11-29.

Hazlbauer, Z. 1993a: Gotické prořezávané kachle z hradu Rábí, okr. Klatovy. AH18, s. 377-390.

Hazlbauer, Z. 1996: Náboženské motivy na českých gotických reliéfních kachlích. AH 21, s. 465-482.

Hazlbauer, Z. 1998: Krása středověkých kamen – odraz náboženských idejí v českém uměleckém řemesle. Praha.

Hazlbauer, Z. – Chotěbor, P. 1991: Stavební rekonstrukce dvou vrcholně gotických kamen ze Sezimova Ústí. AH 15, 361-383.

Hazlbauer, Z. – Pavlík, Č. 1996: Renesanční kachle z hradu Děvína, o. Česká Lípa. CB 5, 231-246.

Heber, F. A. 1843-1849: Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlöser, I-VII. Praha.

Hejna, A. 1954: Archeologický výzkum v Příběnicích. ČNM vs CXXIII, 157-162.

Hejna, A. 1955: Archeologický výzkum latránu pod Příběnicemi. JSH 24, 79-90.

Hejna, A. 1962: Soubor nálezů z hrádku Bolkova u Libče v severovýchodních Čechách. PA LIII, 455-473.

Hejna, A. 1964: Dívčí Kámen. České Budějovice.

Hejna, A. 1969: Důležité objevy v Týnci nad Sázavou. Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství I., 253-256.

Hejna, A. 1972: Archeologický výzkum v Týnci nad Sázavou. AR XXIV, 410-416, 484-484.

Hejna, A. 1974: Bradlo u Hostinného nad Labem. Příspěvek k výzkumu opevněných sídel v severovýchodních Čechách. PA LXV, 365-418.

Hejna, A. 1975: Archeologický výzkum hradu Vizmburku. AH 1, 177-187.

Hejna, A. 1976: Venkovská opevněná sídla 10. - 13. století v Čechách. Problematika jejich studia a výsledky dosavadního výzkumu. AR XXVIII, 279-290.

Hejna, A. 1978: Archeologický výzkum hradu Vizmburku, k. o. Havlovice, okr. Trutnov v r. 1977. ZKMVČ V 1, 43-45.

Hejna, A. 1985: Archeologický výzkum hradu Vizmburku v letech 1983 až 84. ZKMVČ XII 1, 98-105.

Herout, J. 1981: Staletí kolem nás. Praha.

Hraše, J. K. 1885: Zemské stezky, strážnice a brány v Čechách. Nové město nad Metují.

Hrdlička, L. 1967: Středověká hrnčířská pec s keramickou klenbou v Bakově nad Jizerou, AR 19, 510-524.

Hrdlička, L. – Richter, M. – Smetánka, Z. 1966: Výzkum v Sezimově Ústí v r. 1966, AR 18, 663-680.

Huml, V. 1978: Chodovská tvrz v proměnách staletí. Praha.

Huml, V. 1985: Středověká tvrz v Praze 8, Čimicích, AH 10, 296-302

Chotěbor, P. 1980: Povrchový průzkum hradu Valečova. AH 5, 255-258.

Chotěbor, P. 1981: Povrchový průzkum skalních hradů v Českém ráji, AH 6, 71-78.

Chotěbor, P. 1986: Komplexní povrchový průzkum hradu Valečova. PA LXXVII, 177-196.

Chotěbor, P. 1989: Nejstarší období výstavby českých tvrzí (do poloviny 14. století). AH 14, s. 257-270.

Chotěbor P. 1996: K problematice velkých a dispozičně složitějších českých tvrzí. ZPP 1/2, 36-41.

Janská, E. 1963: Archeologický výzkum hradu Siónu. AR XV, 220-247, 224-228.

Kalferst, J. – Prostředník, J. 1995: Výzkum hradu Dolní Štěpanice (okr. Semily). ZČRP 8, 225-231.

Kalferst, J. – Prostředník, J. 1996: Předstihový výzkum hradu Dolní Štěpanice (okr. Semily). CB 5, 63-74.

Kalferst, J. - Sigl, J. - Vokolek, V. 1993: Archeologické přírůstky muzea v Hradci Králové v r. 1992, ZMVČ XIX, 5-19.

Kalferst J., Sigl J., Vokolek V. 1999: Přírůstky sbírky AO MVČ v Hradci Králové za roky 1998 a 1999, ZMVČ XXV, 3-31.

Kašička, F. 1978: Horní tvrz v Kestřanech. PaP, 11-17.

Kaván, J. 1955: Příspěvek k datování založení hradu Nístějky. Zpravodaj Severočeského musea 4, 9-11.

Kaván, J. 1959: Středověké kachle a keramika z hradu Nístějky u Vysokého nad Jizerou. Sborník Severočeského muzea. **Historia 1959**, 29-50.

Klápště, J. 1978: Středověké osídlení Černokostelecka, PA LXIX, 423-475.

Klápště, J. 1987: Výzkum tzv. hradiště u Dolánek (okr. Semily), ZKMVČ XIV/I, 60-61.

Klápště, J. 1988: Výzkum tzv. hradiště u Dolánek (okr. Semily) v roce 1987. ZKMVČ XV/I, 104-105.

Klápště, J. 2003: Poznámky o sociálních souvislostech počátků šlechtických hradů v českých zemích. AR LV, 786-800.

Klápště, J. – Kyncl, J. – Kyncl, T. 2000: Dendrochronologie mostecké studny 1/80 a předpoklady objektivní archeologické datace, AR 52, 679-687.

Knop, K. 1986: Nová zjištění na Kosti. In: Ročenka klubu Augusta Sedláčka, 95-101.

Kocián, O. 1941: Okénka do života Humpolce. Příspěvky k dějinám humpoleckého podnikání a hradu Orlíka. Humpolec.

Kociánová, V. – Houšková, D. – Tomíček, T. 2011: Hrad Pecka. Praha.

Kočí, J. – Vondruška, V. 1989: Památky národní minulosti. Katalog historické expozice Národního muzea v Praze v Lobkovickém paláci. Praha.

Kolektiv 1996: Gotika v západních Čechách (1230-1530). Katalog výstavy NG v Praze. Sv. 2, 542-551.

Kosina, J. 1987: Zpráva o archeologických akcích Okresního muzea v Turnově za rok 1986, ZKMVČ XIV 1 - 1987, 106-109.

Kosina, J. 1988: Zpráva o archeologických akcích okresního muzea v Turnově za rok 1987, ZKMVČ XV/1, 131-135.

Kosina, J. – Waldhauser, J. 1996: Zatím neznámé hradiště na Radči. Od Ještěda k Troskám 3 (19), 7-8.

Košťál, J. 2007: Archeologické nálezy z hradu Vízmburku. Rukopis diplomové práce uložen v knihovně FF MU v Brně.

Košťál, J. 2010: Komorové kachle s motivem sv. Jiří z hradu Vízmburku. In: Zaměřeno na středověk. Zdeňkovi Měřínskému k 60. narozeninám, 384–394. Praha.

Kracíková, L. 1996: Hrad Drábovna. Jizerská kóta, 68-69.

Krajíc, R. 1991: Stavební železo a uzavírací mechanismy na vrcholně středověkých lokalitách Táborska. AH 16, 323-344.

Krajíc, R. 1997: Středověká kachlová kamna v Táboře. Archeologický výzkum v Křížkově ulici čp. 29. Tábor.

Krajíc, R. 1998: Dům pasíře Prokopa v Táboře. (Archeologický výzkum odpadní jímky v domě čp. 220). Tábor.

Krajíc, R. 2003: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa I-II. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor.

Krajíc, R. 2005: Středověké kamnářství. Výzdobné motivy na gotických kachlích z Táborska. Tábor.

Křížek, L. – Čech, Z. 1999: Encyklopedie zbraní a zbroje. Praha.

Kuna, M. 2004: Práce s prostorovými daty. In: Nedestruktivní archeologie, 379-444. Praha.

Kuthan, J. 1982: Architektura v přemyslovském státě 13. století. In: Umění doby posledních Přemyslovců, 181-351.

Kuthan, J. 1986: K otázce geneze kastelů krále Přemysla Otakara II. In: Itálie, Čechy a střední Evropa, 109-121.

Kuthan, J. 1994: Česká architektura v době posledních Přemyslovců. Města, hrady, kláštery, kostely. Vimperk.

Kuthan, J. 2010: Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Praha.

Kutnar F. - Marek, J. 1997: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století. Praha.

Květ, R. 2002: Staré stezky v České republice. Brno.

Le Goff, J. 1999: Encyklopedie středověku. Praha.

Líbal, D. 1994: Architektonické proměny hradu Český Šternberk. CB 4, 75-88.

Líbal, D. – Macek, P. – Urban, J. 1991: Hrad Klapý – Házmburk. CB 2, 107-114.

Lobkowicz, F. 1991: Zlaté rouno v zemích českých. Praha.

Lobkowicz, F. 1999: Encyklopedie řádů a vyznamenání. Praha.

Lochmann, A. Z. 1983: Kovový inventář z hradu Vízmburku, KaP 7, 223-249.

Loskotová, I. 2011: Brněnské kamnové kachle období gotiky, rkp. disertační práce, uložen v knihovně ústavu archeologie a muzeologie v Brně.

Loskotová, I. – Pavlík, Č. 2006: Kamnové kachle z hradu Pernštejna. CB 10, 307-316.

Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.

Macháček, J. 2001: Studie k velkomoravské keramice. Metody, analýzy a syntézy, modely. Brno.

Menclová, D. 1949: Hrad Kumburk a Bradlec. Vlastivědná knihnice KČT řada I, svazek 7. Praha.

- Menclová, D. 1972:** České hrady. Díl I. a II. Praha.
- Menclová, D. 1972a:** Žebrák a Točnick. Praha.
- Menclová, D. – Štorm, B. 1957:** Kost státní hrad a okolí. Praha.
- Mencík, F. 1898:** Soudní kniha města Jičína (od r. 1361 do r. 1407). Jičín.
- Mencík, F. 1902:** Dějiny Jičína. Jičín.
- Menoušková, D. – Měřinský, Z (ed.), 2008:** Krása, která hřeje. Výběrový katalog gotických a renesančních kachlů Moravy a Slezska.
- Merhautová, A. – Třeštík, D. 1984:** Románské umění v Čechách a na Moravě. Praha.
- Měchurová, Z. 1997:** Konůvky – zaniklá středověká ves ve Žďánickém lese, Stud. ArÚB XVII/1.
- Miloš, S. – Michna, P. – Sedláčková, H., 1998:** Pozdně gotické a renesanční kachle ze zámku v Hranicích. Hranice.
- Motyková, K. – Drda, P. – Rybová, A. 1978:** Závist – keltské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- Mudra, M. 2007:** Platněství. Výroba zbroje. Praha.
- Mysliveček, M. 1993:** Erbovník, aneb kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě, s. 128
- Mysliveček, M. 2006:** Velký erbovník. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české. Svazek 2, s. 42. Plzeň.
- Nechvátal, B. – Radoměský, P. 1963:** Archeologický výzkum na tvrzi v Tleskách u Jesenice (okr. Rakovník), Časopis národního muzea, oddíl věd společenských 132, 4-18.
- Nechvíle, M. 2001:** Středověký nálezový soubor z hrádku Nebákov, okr. Jičín. ZMHK 27, 151-157.
- Nechvíle, M. 2002:** Archeologická povrchová prospekce horního Pojizeří v letech 1999-2002. ZMHK 28, 35-48.
- Nechvíle, M. 2003:** Zajímavé nálezy z hradu Pařezu. ZMHK 29, 231-237.

- Nechvíle, M. 2004:** Tvrz Nebákov – zpracování výzkumu Josefa Severy z let 1925-1927. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 30. Supplementum, 143-196.
- Nejedlý, M. 2002:** Od krásné dívky až k hadům a drakům In: Archeologické rozhledy, roč. 54, č. 2, s. 457-494.
- Nekuda, V. 1985:** Mstěnice I. Zaniklá středověká ves u Hrotovic. Hrádek – tvrz – dvůr – předsunutá opevnění. Brno.
- Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968:** Středověká keramika v Čechách a na Moravě. Brno.
- Novotný, A. 1956:** Biblický slovník. Praha.
- Nuhlíček, J. 1960:** O pečetích a erbu Kutné Hory. Sborník příspěvků k dějinám Kutné Hory 1, 142 – 202.
- Pajer, J. 1983:** Počátky novověké keramiky ve Strážnici. Strážnice.
- Pavlík, Č. 2008:** Impozantní zbytky kachlových kamen z paláců hradu Roupova. CB 11, 495-536.
- Pavlík, Č. – Vitanovský, M. 2004:** Encyklopedie kachlů v Čechách na Moravě a ve Slezsku. Ikonografický atlas reliéfů na kachlích gotiky a renesance. Praha.
- Peroutková Matějková, K. 2008:** Středověký a novověký Jičín ve světle archeologických nálezů a aspekt dobového hrncířství. Brno (nepublikovaná diplomová práce Masarykova univerzita v Brně).
- Peřina, I. 2006:** Relikty teplovzdušného otopného zařízení na hradě Zbiroh. CB 10, 349-362.
- Peřina, I. 2007:** Ke stavebnímu vývoji hradu Hrubý Rohozec. AH 32, 283-295.
- Peřina, I. 2008:** O třech tak zvaných hradech v Českém ráji, In: Archeologia historica 33, 2008, 233-254.
- Peřina, I. 2009:** Hrady horního Pojizeří mezi Malou Skálou a Turnovem. In: Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji. ZČRP-supplementum 13, 112-178.
- Pešina, J. 1940:** Pozdně gotické deskové malířství v Čechách. Praha.

Petráček, T. - Tomášek, M. 1999 : Průzkum hrádku Buštěhrad, k. ú. Doubrava, okr. Jičín. Pojizerský sborník 4/1999, s. 93-101.

Petráň, J. a kol. 1985: Dějiny hmotné kultury I/2. Kultura každodenního života od 13. do 15. století. Praha.

Petráň, J. a kol. 1995: Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. do 18. století II/1-2. Praha.

Pincová, P. 2001: Hrad Zbiroh ve světle archeologických a písemných pramenů. Bakalářská práce, Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity v Opavě. Opava.

Pleiner, R. 2002: Metalografický výzkum velkomoravské kroužkové zbroje z Břeclavi – Pohanska. Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, M7, 77-81, 174-176.

Podobský, J: 1958: Dějiny hradu Trosek. Rovenské zvony. Liberec.

Preusz, M. 2011: Hmotná kultura raně novověkého měšťanského domu na příkladu hromadného nálezu ze studny domu čp. 55 na Latránu v Českém Krumlově. Rukopis diplomové práce uložen v knihovně FF JČU v Českých Budějovicích.

Prostředník, J. 1993: Zpráva o archeologických akcích Okresního muzea Českého ráje v Turnově za rok 1992. ZMHK 19, 29-35.

Prostředník, J. 1994: Přehled archeologických výzkumů turnovského muzea v letech 1992 a 1993. ZČRP 7, 193-203.

Prostředník, J. 1994a: Novopacké hrnčířství od pravěku po středověk. ZČRP 7, 7-28.

Prostředník, J. 1996: Archeologické výzkumy turnovského muzea v roce 1995. ZČRP 9, 149-180.

Prostředník, J. 1997: Záchraný výzkum na Troskách. In: ZČRP 10, 157-162.

Prostředník, J. 2000: Hrady a tvrze západních Krkonoš. Krkonoše 4, 18-19.

Prostředník, J. 2001: Archeologické aktivity Okresního muzea Českého ráje v roce 2000. ZMHK 27, 15-26.

Prostředník, J. 2002: Archeologické aktivity Okresního muzea Českého ráje v roce 2001. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 28, 10.

- Prostředník, J. 2006:** Záchranný výzkum hradu Nístějky v Krkonoších. CB 10, 387-400.
- Prostředník, J. 2007:** Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu. Hrad Kumburk (k. ú. Syřenov, okr. Semily) - ID 48/06, 8 – 11/2006. MČR Turnov.
- Prostředník, J. 2007a:** Archeologické výzkumy na hradě Kumburk, In: Střípky z Novopacké historie. Publikace k 650. výročí města Nová Paka, 24-31. Nová Paka.
- Prostředník, J. – Hartman, P. 2007:** Výsledky záchranného archeologického výzkumu na hradě Kumburku v roce 2006. [ZČRP](#) 20, 2007, s. 62-112.
- Prostředník, J. – Hartman, P. 2008:** Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu. Hrad Kumburk (k. ú. Syřenov, okr. Semily) - ID 86/08, 9/2008. MČR Turnov.
- Prostředník, J. – Hartman, P. – Šimůnek, T. 2011:** Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu. Hrad Kumburk (k. ú. Syřenov, okr. Semily) Oprava parkánové hradby 09/2008, 8-10/2011. MČR Turnov.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2001:** Novosvětský průsmyk – přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku I. část, ZČRP 14, 7-35.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2002:** Novosvětský průsmyk – přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku II. část, ZČRP 15, 7-22.
- Příbyl, A. – Liška, K. 1975:** Znaky a pečete středoečeských měst. Praha.
- Radoměský, P. 1965:** Středověká keramika. MPV- ČSPS 3, č. 1. 15-25.
- Razím, V. 1982:** Několik poznámek ke stavební podobě hradu Krakovce. Památky a příroda, 80-87.
- Razím, V. 1994:** Nové poznatky z opravy Křivoklátu – východní část horního hradu. Průzkumy památek I, 55-76.
- Razím, V. 2004:** Nad počátky hradů české šlechty. AR LVI, 176-214.
- Reichertová, K. 1955:** Stavební podoba jihočeské středověké tvrze, ZPP 5 XV, 174.
- Richter, M. 1982:** Hradištko u Davle. Městečko ostrovského kláštera. Praha
- Richterová, J. 1982:** Středověké kachle. Praha.

- Roubík, F. 1941:** Boření hradů v Čechách v polovici 17. století. Časopis turistů LIII, 128-131. Praha.
- Rožmberský, P. – Novobilský, P. 1998:** Královský hrad Radyně. Zapomenuté hrady, tvrze a místa 17. Plzeň.
- Rulíšek, H. 2006:** Slovník křesťanské ikonografie. Postavy/Atributy/Symboly.
- Sedláček, A. 1882-1927:** Hrady, zámky a tvrze království českého, I-XV.
- Sedláček, A. 1995:** Hrady, zámky a tvrze království českého. Díl V, X, XIII.
- Schauber, V. – Schindler, H. M. 1994:** Rok se svatými. Kostelní Vydří.
- Sigl, J. – Vokolek, V. 1983:** Záchranný výzkum na středověkém hrádku u Lázní Bělohrad. ZKMVČ X 1, 37-40.
- Sigl, J. – Wolf, V. 1989:** Zjišťovací archeologický výzkum hrádku v poloze Hradiště u Horních Štěpanic a jeho přínos k poznání kolonizačního procesu na Jilemnicku. ZČRP 2, 7-14.
- Sigl, J. 1980:** Výzkum středověkého hrádku u Úhlejova (okr. Jičín). ZKMVČ 7, 20-25.
- Sláma, J. 1986:** Střední Čechy v raném středověku II. Hradiště, příspěvky k jejich dějinám a významu. Praehistorica XI. Praha.
- Smetánka, Z. 1969:** K morfologii českých středověkých kachlů, PA LX, 228-265.
- Smetánka, Z. 1983:** K počátkům výroby komorových kachlů v Čechách. AH 8, 145-154.
- Smetana, J. – Gabriel, F. 1981:** Hrad Kalich u Litoměřic. Husitský Tábor 4, 85-87.
- Smetana, J. - Gabriel, F. 1988:** Středověké kachle z hradu Helfenburku. AH 13, 545 - 560.
- Svoboda, L. – Úlovec, J. – Chotěbor, P. – Procházka, Z. – Fišera, Z. – Anderle, J. – Slavík, J. – Rykl, M. – Durdík, T. – Brych, V. 1998:** Encyklopedie českých tvrzí, 1. díl A-J. Praha.
- Svoboda, L. 1995:** O plášt'ových hradech. AH 20, 355-388.
- Šaurová, D. 1978:** Hřeby z výzkumu zaniklých Konůvek. AR XXX, 560-566.

Šaurová, D. 1979: Středověké podkovy ze zaniklé středověké osady Konůvky, AH 4, 295-301.

Šimák, J. V. 1903: Příběhy města Turnova nad Jizerou I. Turnov.

Šimák, J. V. 1938: České dějiny I/5. Středověká kolonisace v zemích Českých. Praha.

Šimek, T. a kol. 1989: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. IV. díl, Východní Čechy. Praha.

Šmahel, F. 1993: Husitská revoluce. I. Díl. Praha.

Štajnochr, V. 2004: Hrnce pro tepelné zpracování pokrmů. Studia funkcí novověké keramiky. Archeologie ve středních Čechách 8/2, 801-851.

Štajnochr, V. 2005: Džbány. Studia funkcí novověké keramiky. Archeologie ve středních Čechách 9/2, 729-778.

Švehla, J. 1915: Kozí hrádek. Tábor.

Švehla, J. 1920: Kozí. Tábor.

Teklý, V. 1949: Snahy o záchranu hradů. In: Hrady Kumburk a Bradlec, 39-42. Praha.

Tomášková, 1999: Některé aspekty výskytu kamnářských výrobků na Jičínsku, rkp. seminární práce uložen v knihovně Ústavu archeologie a muzeologie v Brně. Brno.

Tomíček, T. - Úlovec, J. 1998: Hrad Kumburk, 2. Stavební podoba hradu. Z Českého ráje a Podkrkonoší 11, str. 7-46.

Tomíček, T. - Úlovec, J. 2002: Hrad Bradlec. CB 8, s. 217-246.

Uličný, P. 2004: Opevnění města Jičína v 16. století, Průzkumy památek I/2004, ročník 11, 126 – 143.

Úlovec, J. – Fišera, Z. 1995: Příspěvek k dějinám a stavebnímu vývoji hradu Zbirohu. ZČRP 8, 7-24.

Úlovec, J. – Tomíček, T. 1999: Hrad Levín. Z Českého ráje a Podkrkonoší 12, 7-22.

Úlovec, J. 1996: Herbert Weinelt a jeho výzkumy panských sídel. In: Castellologica Bohemica 5, 11-22.

- Úlovec, J. 1996a:** Příspěvek k dějinám a architektonické podobě hradu Brada. Z Českého ráje a Podkrkonoší 9, 7-23.
- Úlovec, J. 1997:** Hrad Kumburk, 1. Historie hradu. Z Českého ráje a Podkrkonoší 10, 9-38.
- Úlovec, J. 1998:** Hrady, zámky a tvrze na Chebsku. Cheb.
- Ulrychová, E. 1997:** Miletín, okr. Jičín. ADČ, BZO 96-97 (339).
- Ulrychová, E. 2004:** Mikroregion Železnice (okr. Jičín), okrajové území pravěkého a raně středověkého osídlení. ZMHK 30, 75-87.
- Ulrychová, E. 2006:** Archeologické nálezy z hradů Jičínské kotliny uložené v jičínském muzeu. CB 10, 317-334.
- Unger, J. 1994:** Koválov: Šlechtické sídlo z 13. století na jižní Moravě. Brno.
- Urban, J. 1982:** Hynek Krušina z Lichtenburka a husitská revoluce. In: Folia historica bohemia 4, s. 7-47.
- Varhaník, J. 2002:** Obrana středověkého hradu palnými zbraněmi. AH 27, 125-138.
- Vařeka, P. 1997:** Záchranný archeologický výzkum pozdně středověkého domu v Sedlčanech – předběžná zpráva. Archeologie ve středních Čechách 1, 399-406.
- Vařeka, P. 1998:** Proměny keramické produkce vrcholného a pozdního středověku v Čechách, AR 50, 123-137.
- Vlček, P. 2001:** Ilustrovaná encyklopedie českých zámků. Praha.
- Vlček, P. – Zahradník 1989:** Hrubý Rohozec, zámek. Stavebně historický průzkum. Pasport SÚRPMO. Praha.
- Voragine, J. 1984:** Legenda Aurea. Praha.
- Vorel, P. 1999:** Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy.
- Vybíral, Z. 2007:** Člověk ve válce. In: Člověk českého raného novověku (V. Bůžek – P. Král edd.), Praha: Argo, 433-473.
- Waldhauser, J. – Weber, V. 1973:** Výzkum na hradě Valdštejně, AR XXV, 221-224.

Wagner, E. 2006: Středověk. Doba předhusitská a husitská. Praha.

Weinelt, H. 1936: Zur Burgenkunde des Egerlandes. In: Unsere Egerland, XL, 2-9.

Weinelt, H. 1937: Drei Burgen bei Prag. In: Der Burgwart XXXVIII, 41-47.

Wolf, O. 2004: Keramika z manské tvrze v Mladých Bukách, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 30

Wolf, O. 2005: Počátky středověkého osídlení na česko-slezském pomezí východně Krkonoš. Rukopis disertační práce, uložen na ÚAM FF MU, Brno.

Zavřel, J. 1998: Středověké kachle ze Seminářské zahrady na Petříně. AP 14, 217-228.

Zápotocký, M. 1978: Středověká keramika severočeského Polabí. Morfologie a relativní chronologie, PA LXIX, 171-238.

Z Březové Vavřinec 1979: Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic. Praha.

Ze starých letopisů českých. Praha: Svoboda 1980. 580 s.

Žákovský, P. 2006: Analýza železných předmětů z Ježova hradu u Stínavy. Rukopis diplomové práce uložen v knihovně FF MU v Brně.

8. Seznam použitých zkratek

AČ – Archiv český

ADC – archeologická databáze Čech

AH – Archaeologia historica

AR – Archeologické rozhledy

AP - Archaeologia Pragensia

CB – Casteollogica bohemica

ČL – Český lid

MPV – ČSPS – Muzejní a vlastivědná práce – Časopis společnosti přátel starožitností

NL – Numismatické listy

PAM – Památky archeologické a místopisné

PA – Památky archeologické

PaP – Památky a příroda

PP – Průzkumy památek

PV - Přehled výzkumů

VčLH – Východočeské listy historické

VPS – Vznik a počátky slovanů

VVM – Vlastivědný věstník moravský

ZKMVČ – Zpravodaj Krajského muzea východních Čech

ZMHK – Zpravodaj muzea v Hradci Králové

ZMVČ - Zpravodaj Muzea východních Čech.

ZČRP – Z Českého ráje a Podkrkonoší

ZPP – Zprávy památkové péče

Další použité zkratky:

ČVS – čelní vyhřívací stěna

LHR – levý horní roh

PHR – pravý horní roh

PDR – pravý dolní roh

LDR – levý dolní roh

kap. – kapitola

příl. – příloha

MMaG – Městské muzeum a galerie

RMaG – Regionální muzeum a galerie

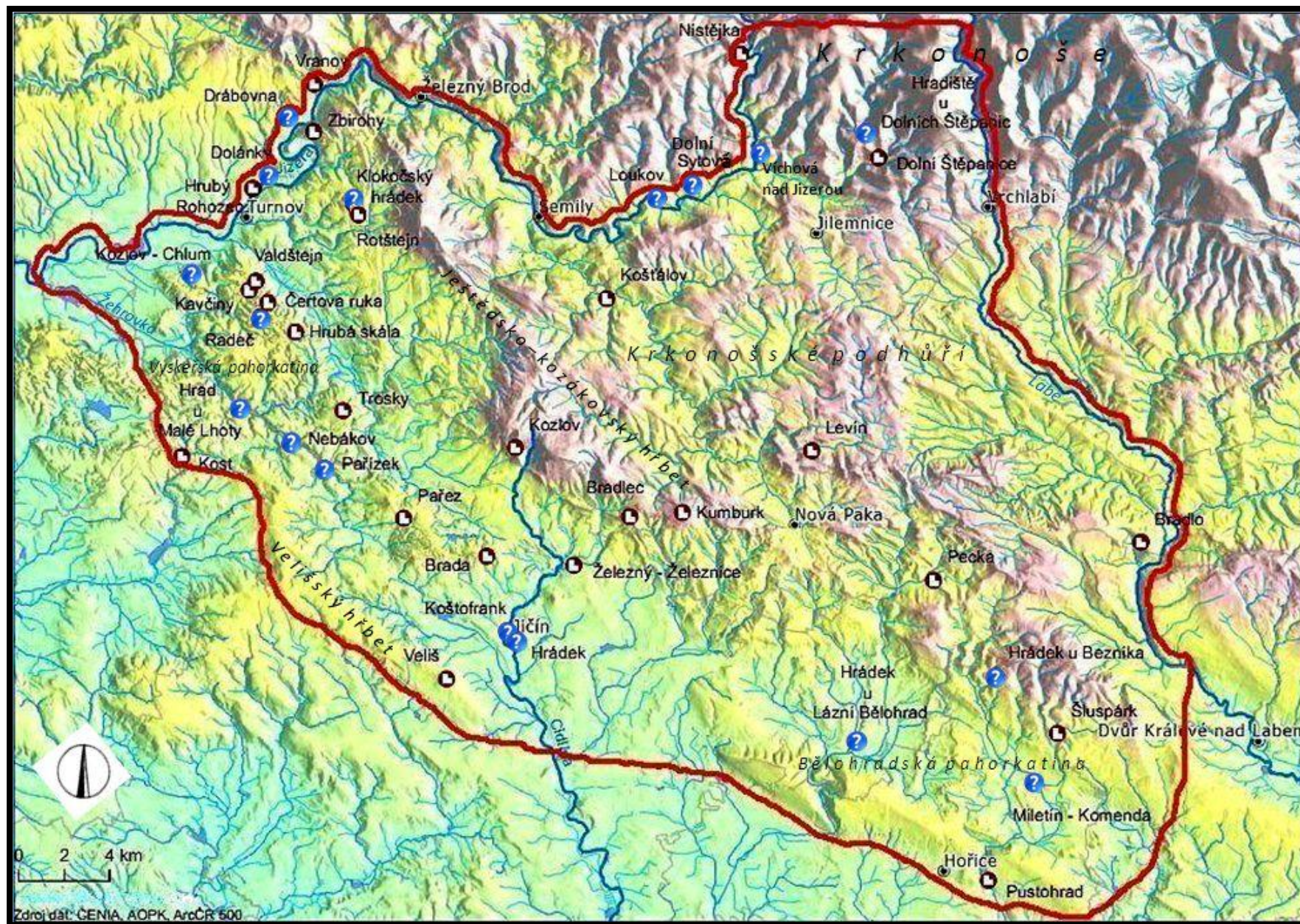
MČR – Muzeum českého ráje

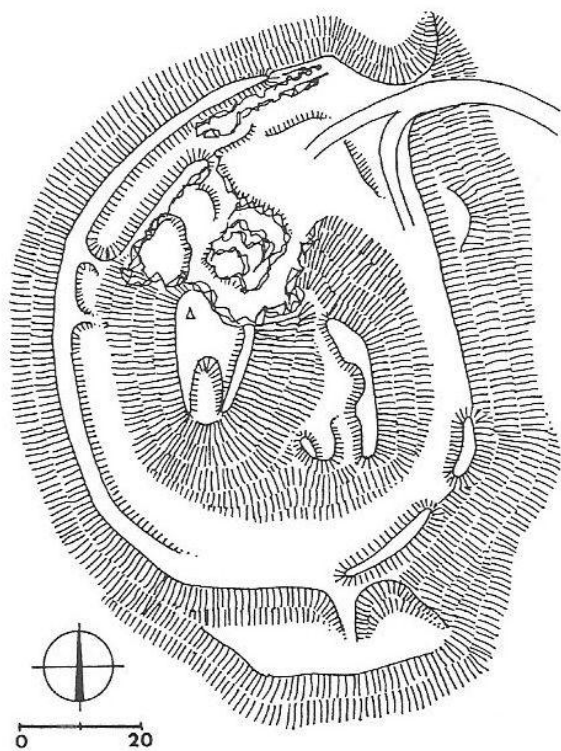
MVČ – Muzeum východních Čech

Příloha 1.

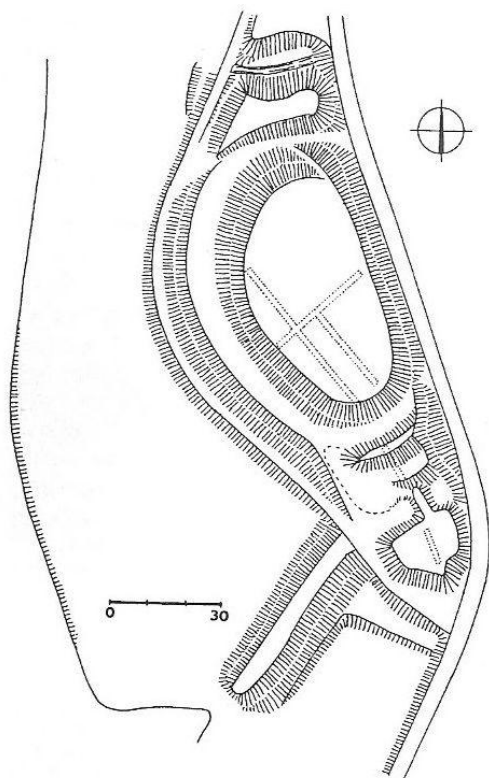
Obr. 1.

Mapa vymezené oblasti s vyznačením hradů a sídel, u nichž se funkce hradu pouze předpokládá (modré ikonky s otazníkem)

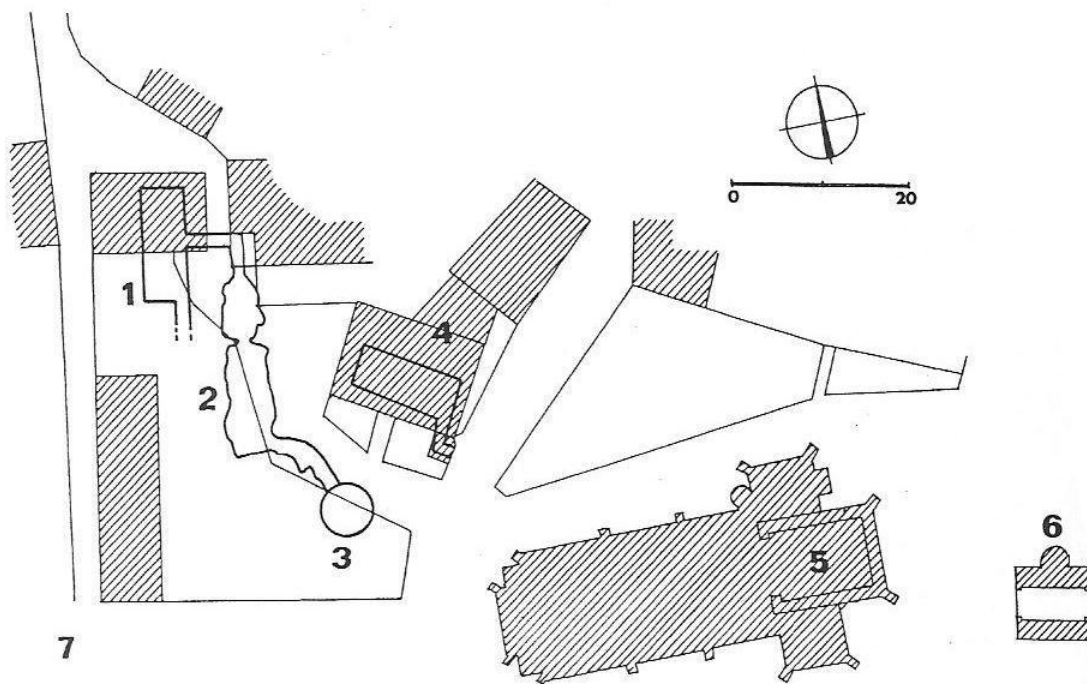

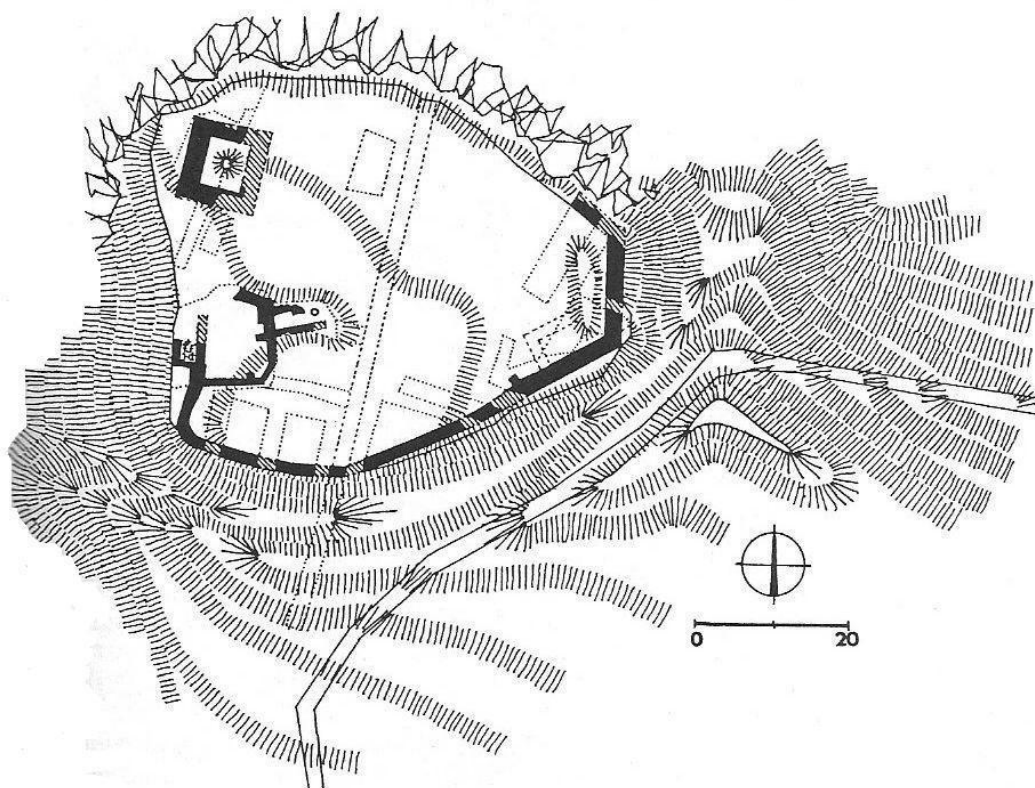
Obr. 2. Železný – Železnice. Terénní náčrt hradu (podle T. Tomička).

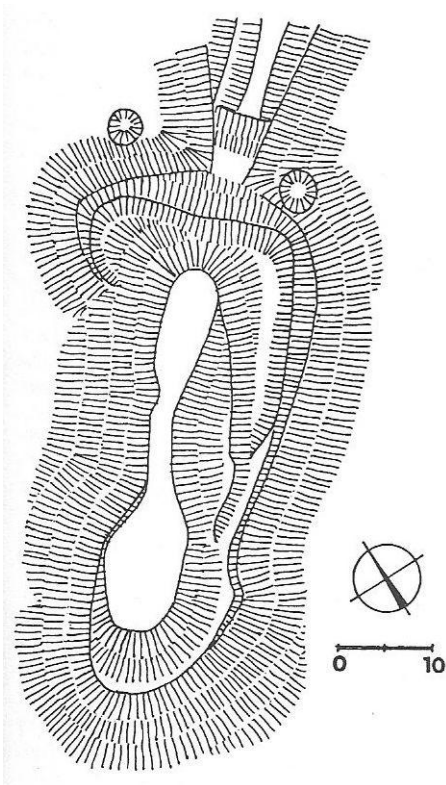
Obr. 3. Šluspárk – Púdorys hradu (podle J. Sigla).

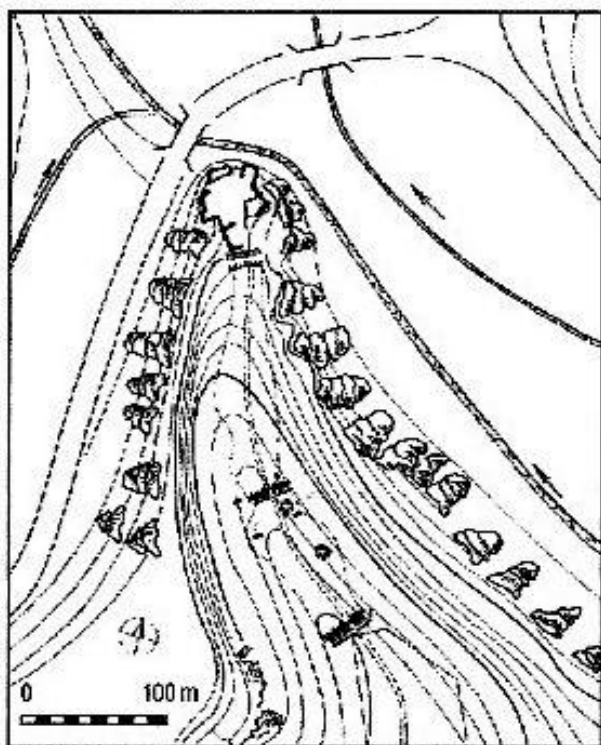
Obr. 4. Miletín. Plán situace v předpokládaném areálu komendy (podle J. Kalfersta). 1 - barokní sklep, 2 - pozdně románský nebo raně gotický sklep, 4 - sklep, 5 - presbyterium farního kostela (patrně kaple komendy), 6 - zvonice, 7 - mladší zámecký areál.

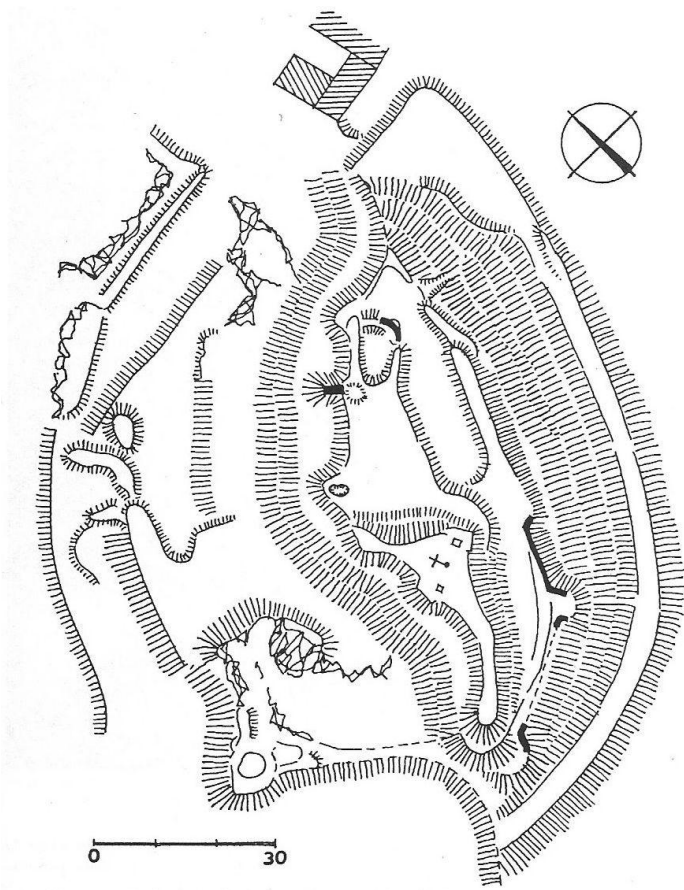
Obr. 5. Bradlo u Hostinného. Půdorys hradu se zakreslenými sondami (podle A. Hejny).

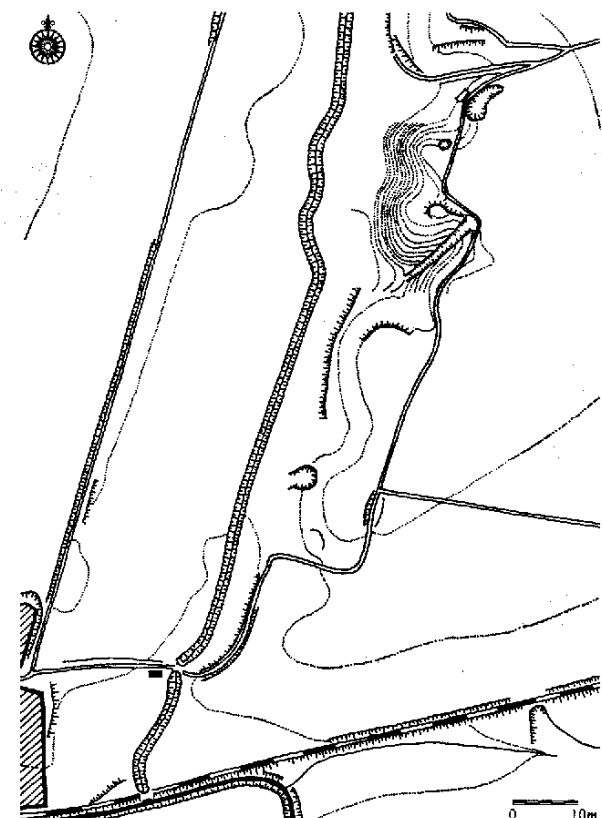
Obr. 6. Hrádek u Bezníka. Půdorys opevněné lokality (podle J. Kalfersta).

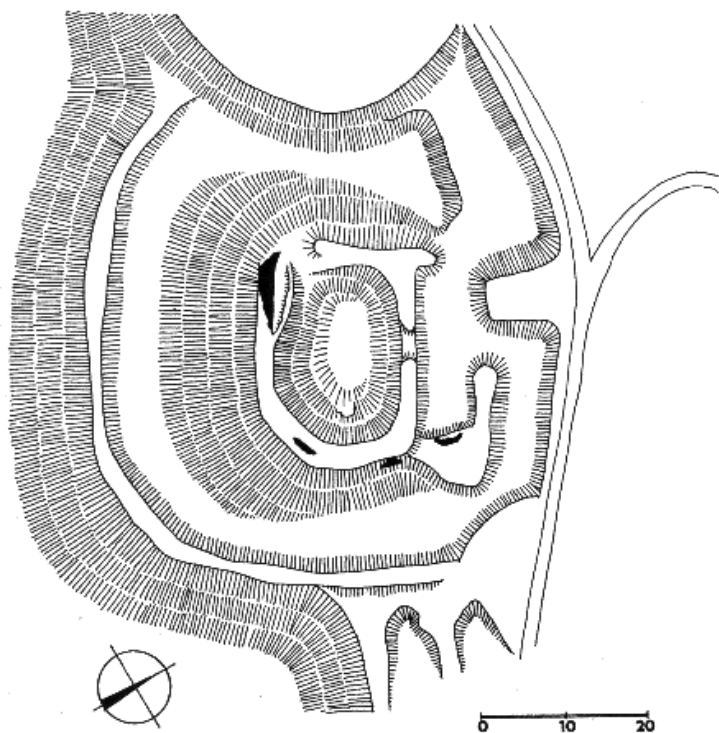
Obr. 7. Hrad u Malé Lhoty (podle J. Waldhausera).

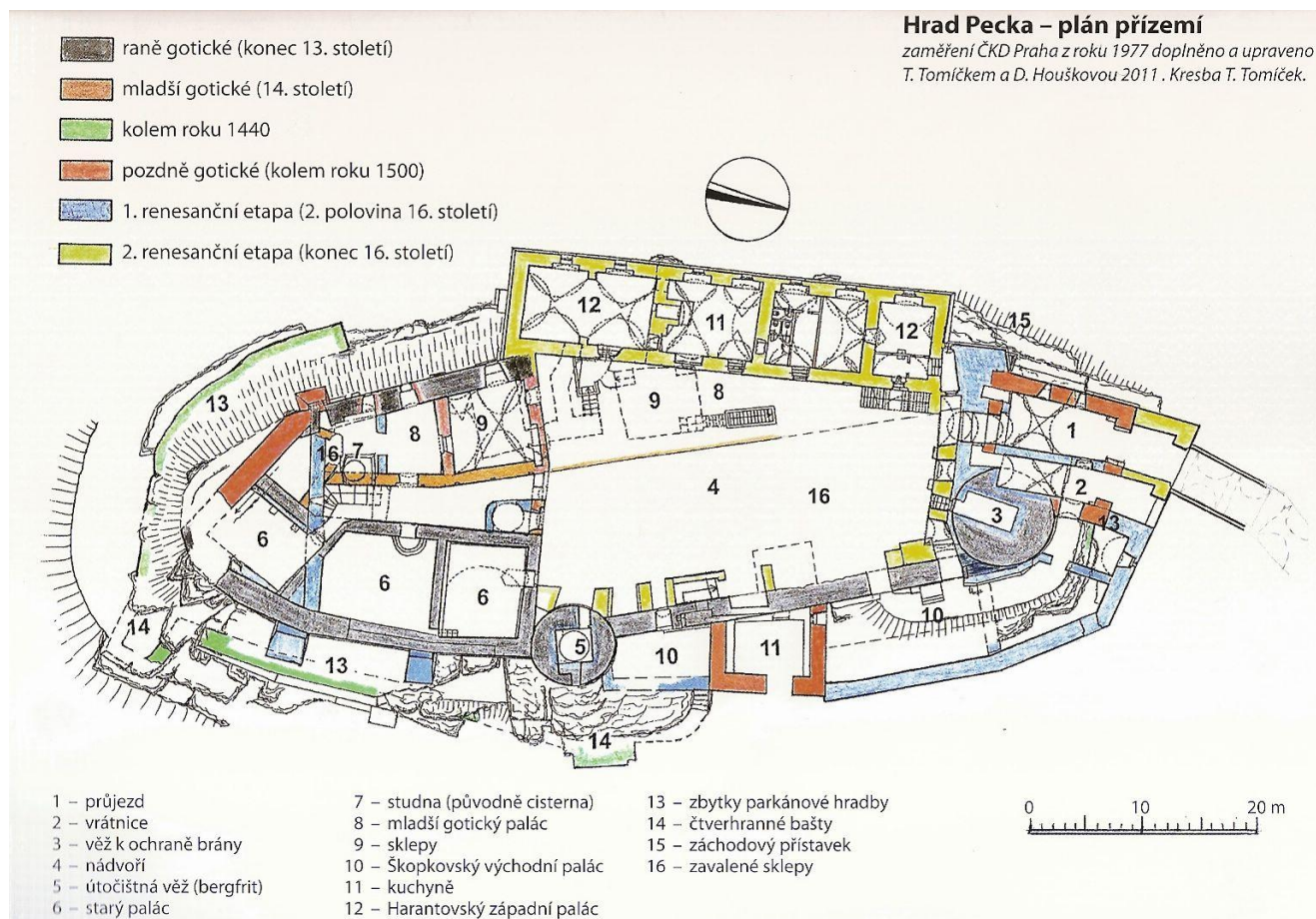
Obr. 8. Brada. Terénní náčrt hradu (podle T. Tomička – J. Úlovce)

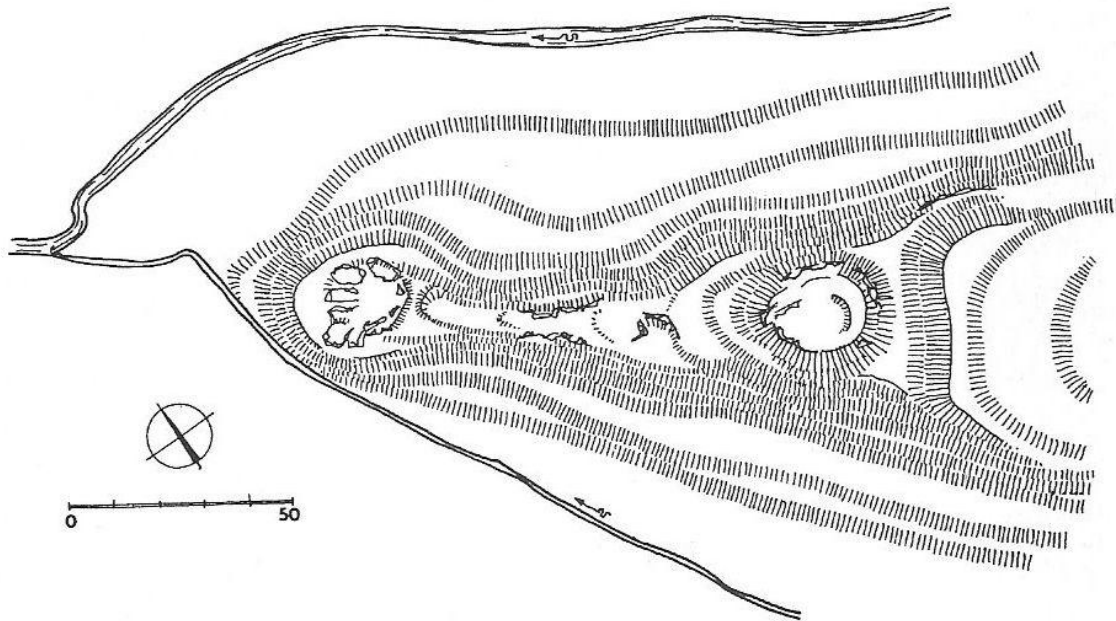
Obr. 9. Hrádek u Lázní Bělohrad. Půdorys lokality (podle L. Svobody).

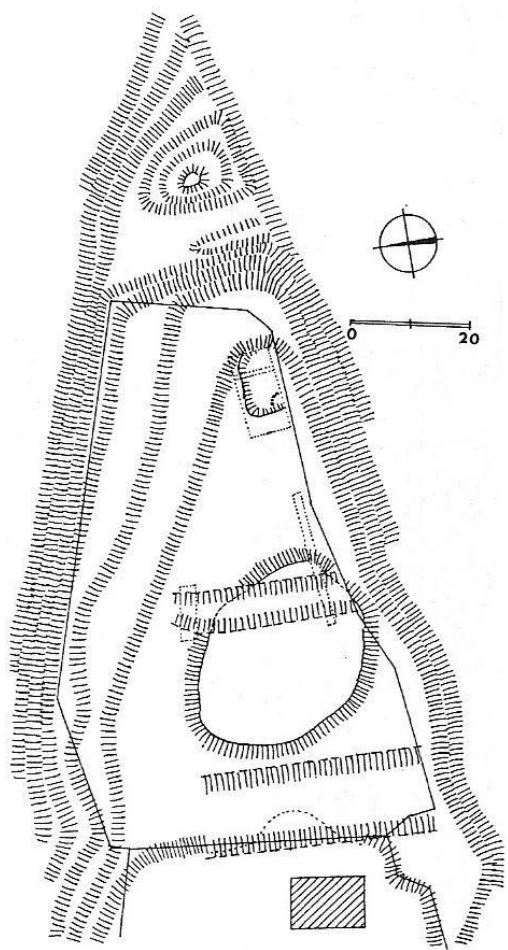
Obr. 10. Pustohrad (Buštěhrad) Půdorys hradu (podle T. Durdíka).

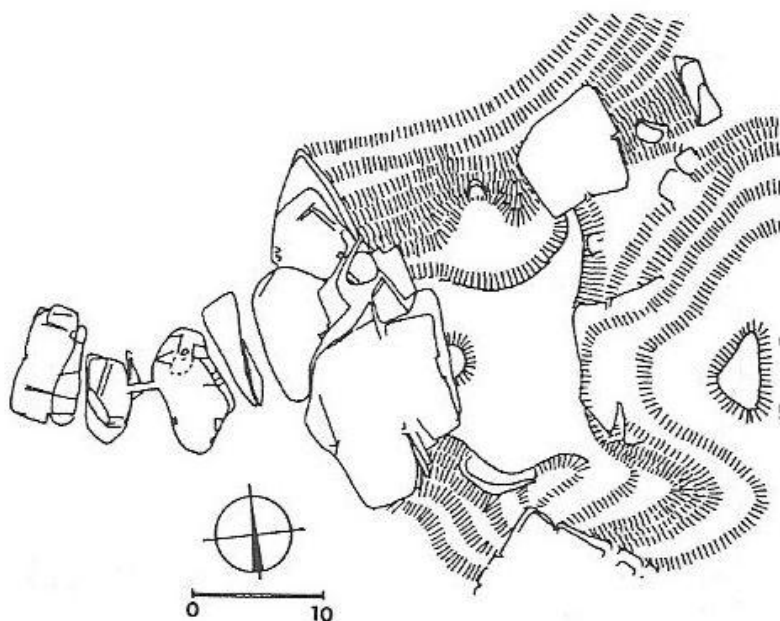
Obr. 11. Hrad Pecka. Plán přízemí (kresba T. Tomiček).

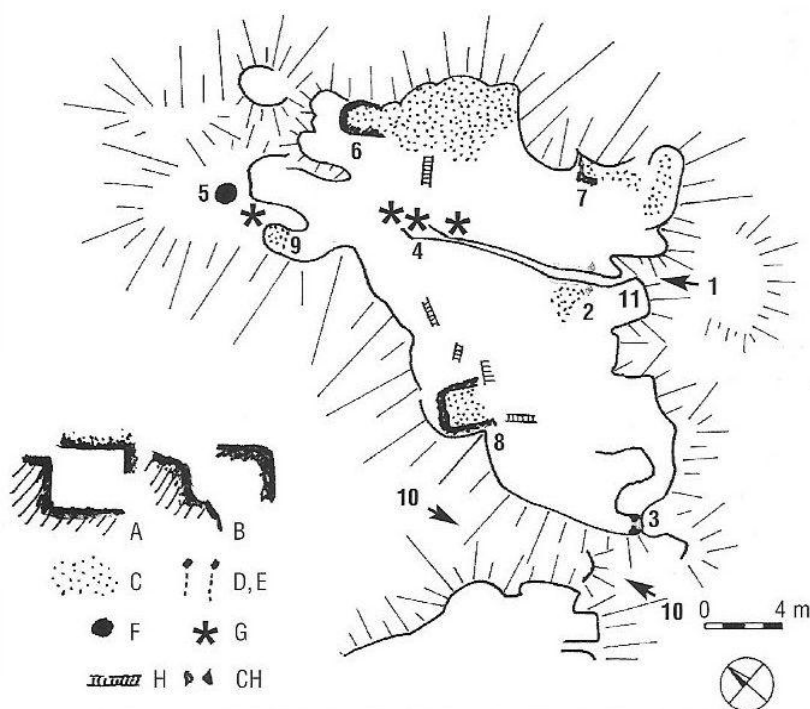
Obr. 12. Nebákov. Plán hradu (podle J. Waldhausera – V. Webera).

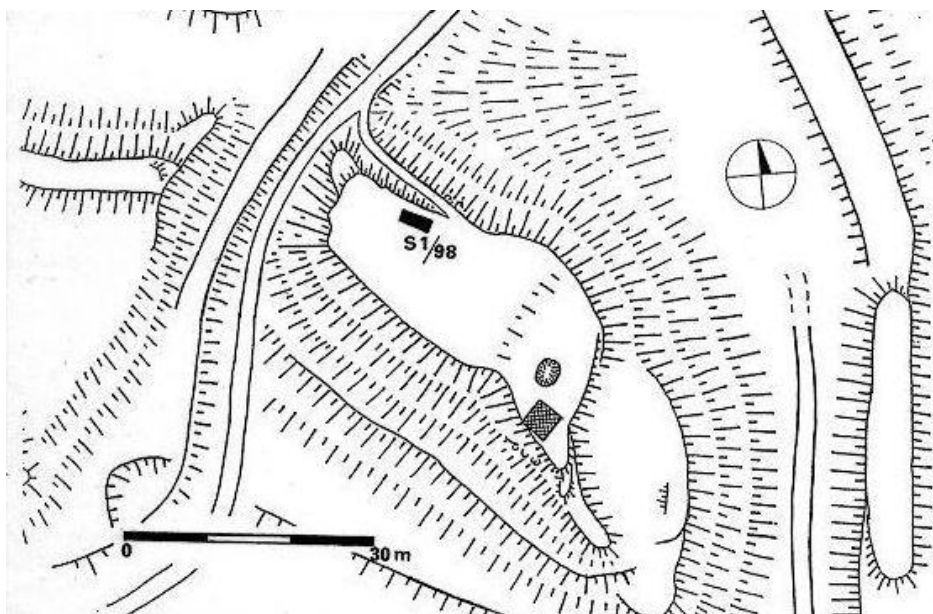
Obr. 13. Dolánky. Půdorys hradu (podle J. Klápště).

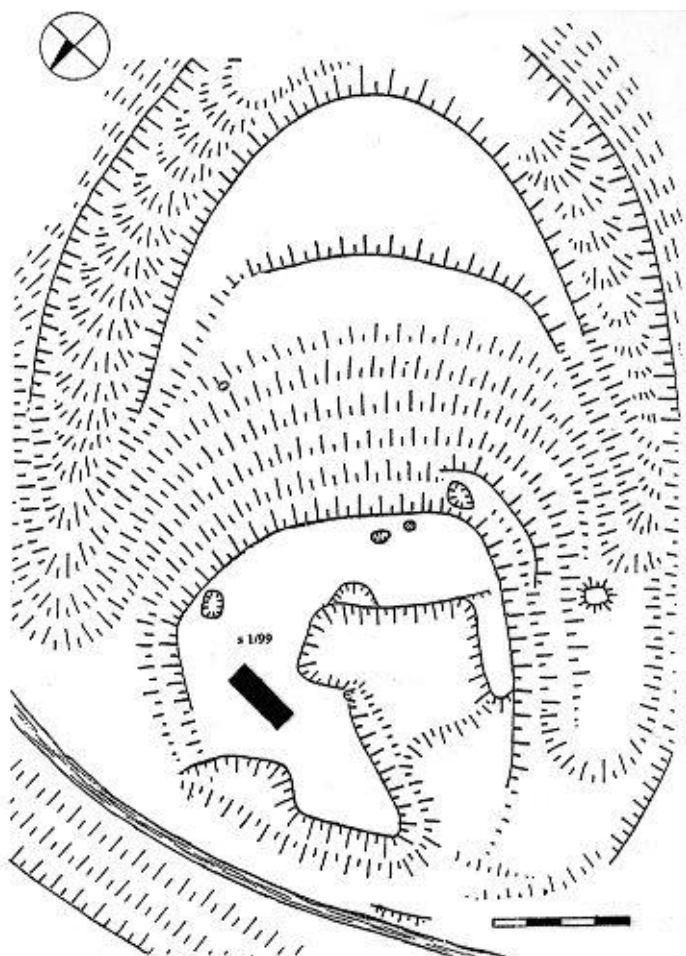
Obr. 14. Drábovna. Půdorys hradu (podle F. Gabriela – L. Kracíkové).

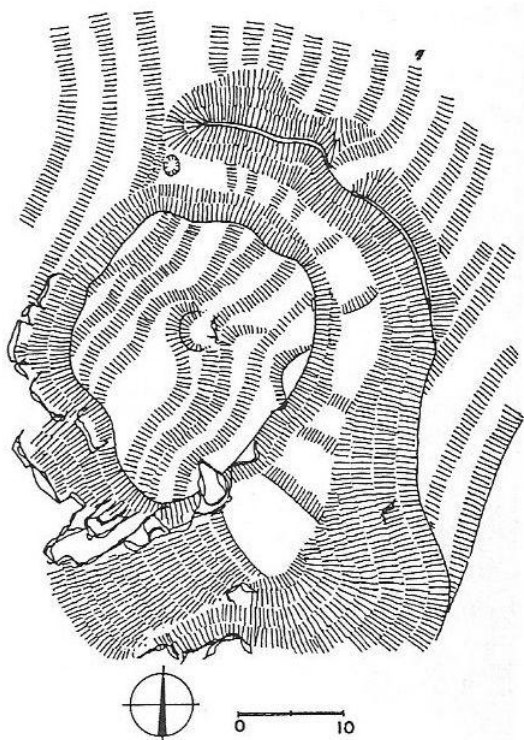
Obr. 15. Čertova ruka. Plán hradu (podle J. Waldhausera). A,B-úprava skalního terénu tesáním, umělé až přírodní horizontální zarovnaní skalní plochy, C-umělá plošina, D,E-zárubeň dveří a schodiště vchodu do hradu, F-cisterna/studna, G-místo nálezů zlofků keramiky, H-tesané schodovité útvary v areálu, CH-uměle přitesané převíslé skalní prostory, 1-branka, 2-schody, 3-sklepy, 4-dřevěná stavba(?), 5-cisterna/studna, 6-9-plošiny se zástavbou, 10-příkop.

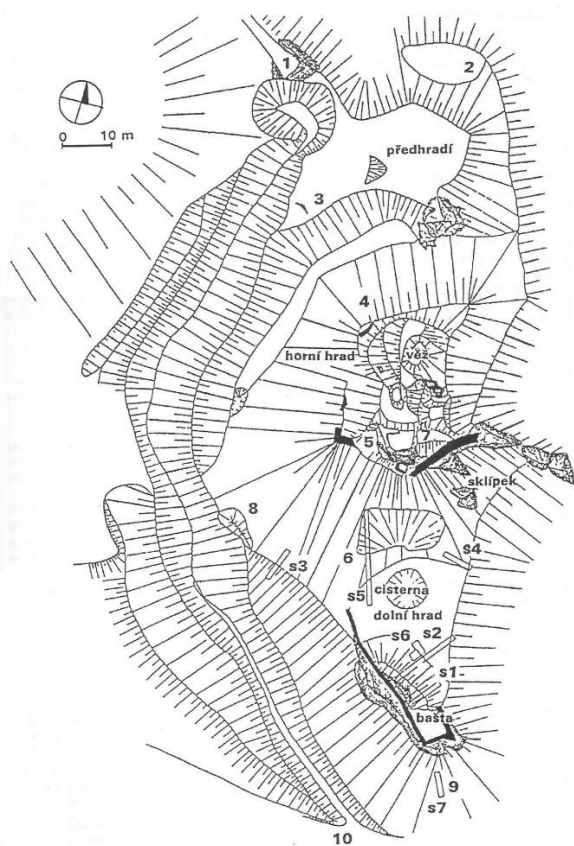
Obr. 16. Dolní Sytová - poloha Zámčičště. Plán hrádku (podle Z. Fišery). S vyznačením archeologické sondy (S1/98).

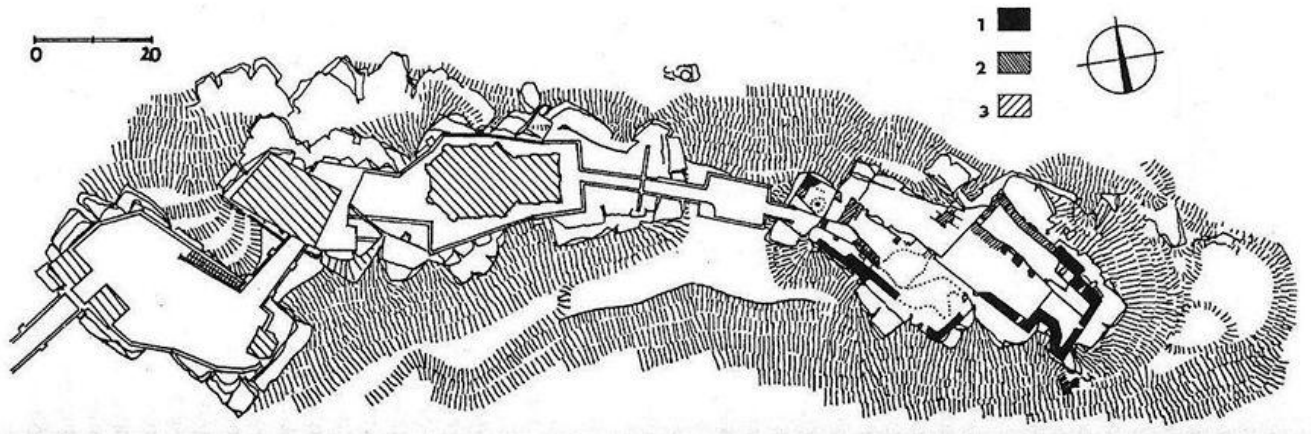
Obr. 17. Vichová nad Jizerou – poloha Bučí. Plán lokality (podle Z. Fišery)

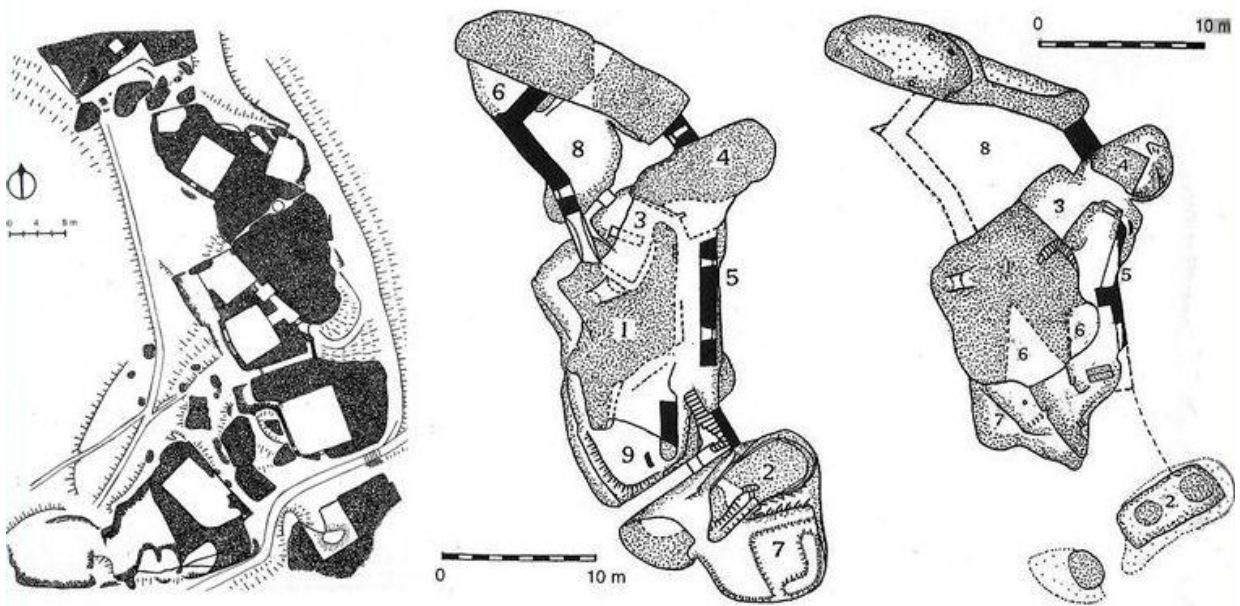
Obr. 18. Hradiště u Dolních Štěpanic. Půdorys hradu (podle J. Sigla).

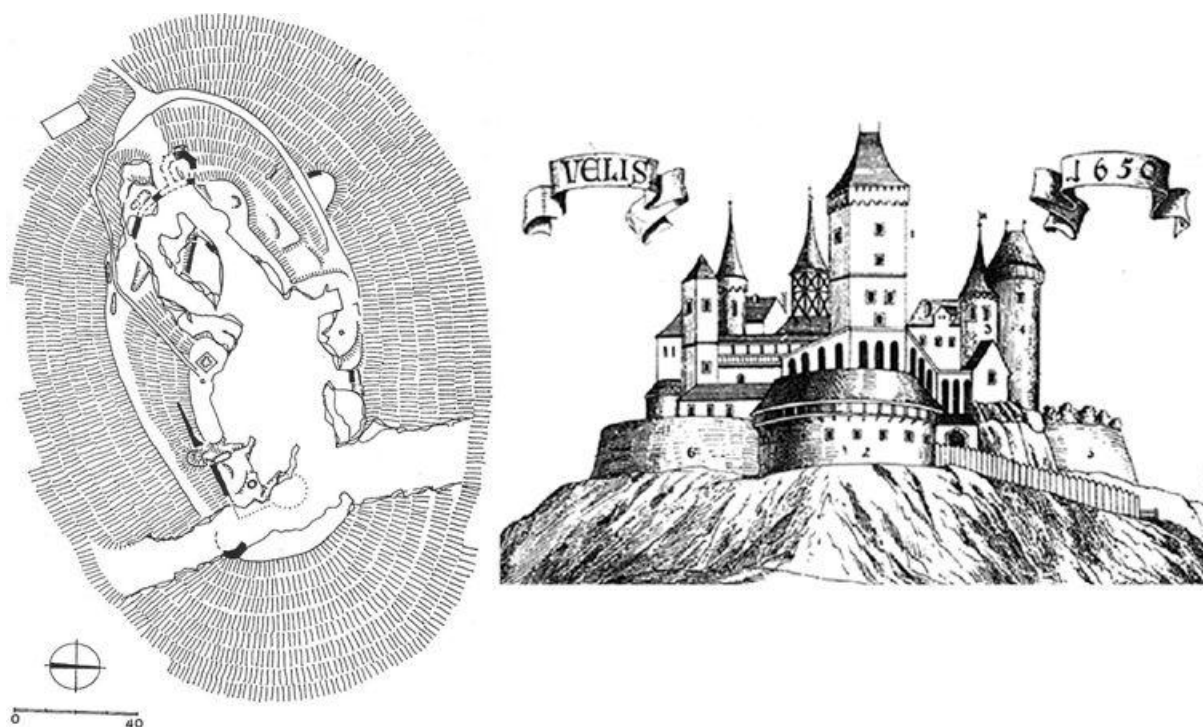
Obr. 19. Dolní Štěpanice. Plán hradu (podle J. Kalfersta).

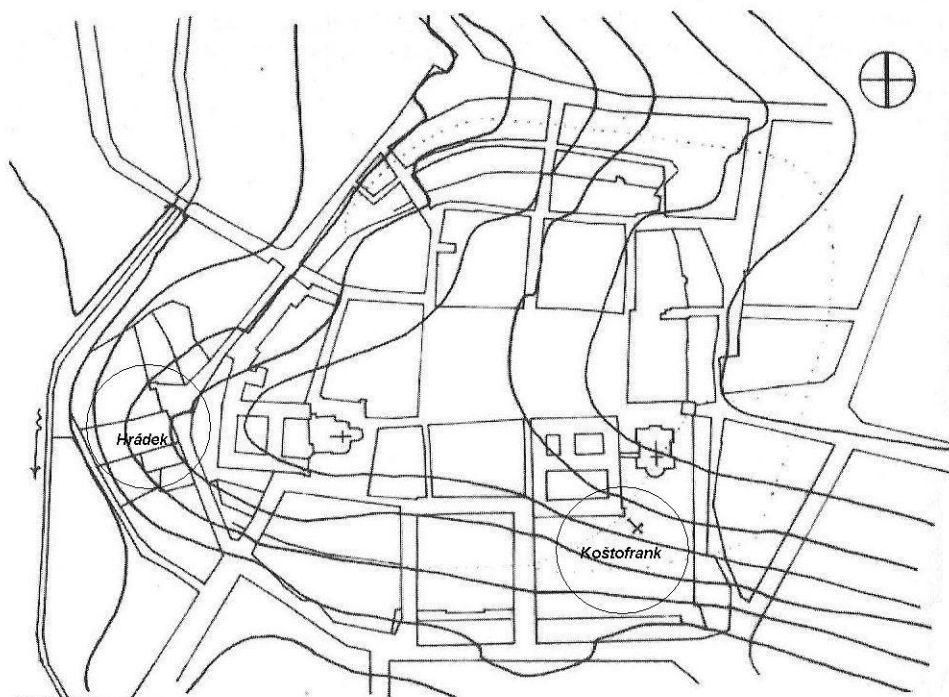
Obr. 20. Valdštejn. Půdorys hradu (podle F. Gabriela a P. Macka, upraveno). 1-starší středověké zdivo, 2-zdivo druhé středověké stavební fáze, 3- novověká zástavba.

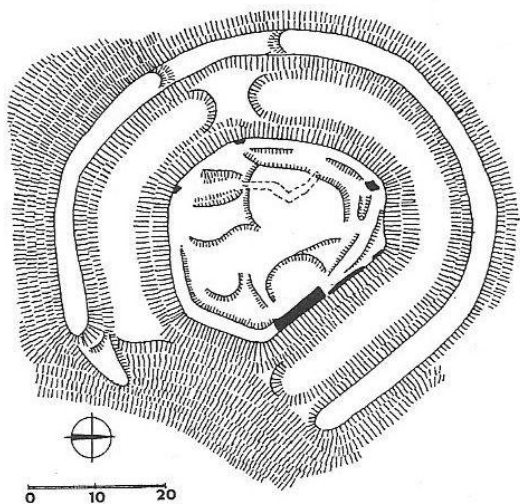
Obr. 21. Rotštejn. Terénní náčrt přízemní, druhé a třetí výškové úrovně pozůstatků hradu (podle Z. Fišery).

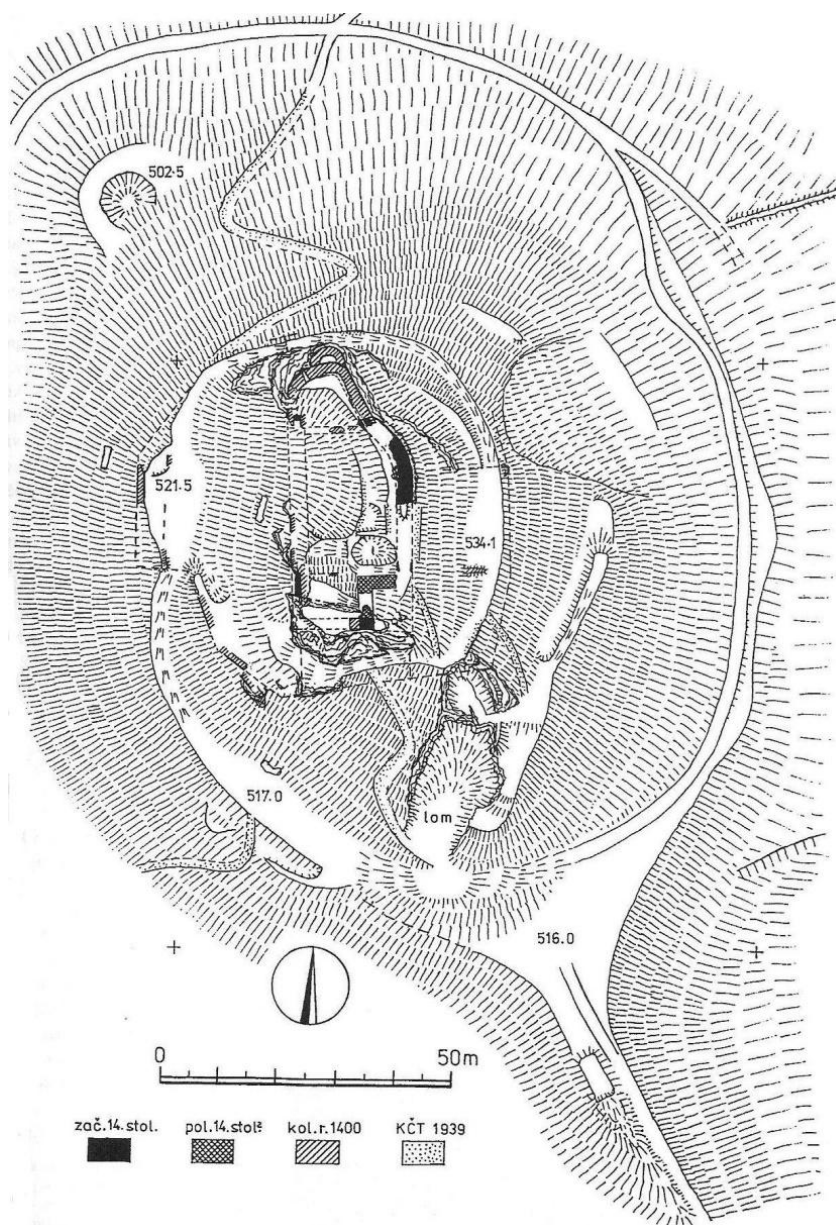
Obr. 22.(vlevo) *Velíš*. Terénní náčrt hradu s použitím topografických leteckých snímků a plánů A. Sedláčka (podle T. Durdíka). **Obr. 23.**(vpravo) *Velíš*. Údajná podoba hradu v roce 1650 (kopie podle Hebera a Truhláře)

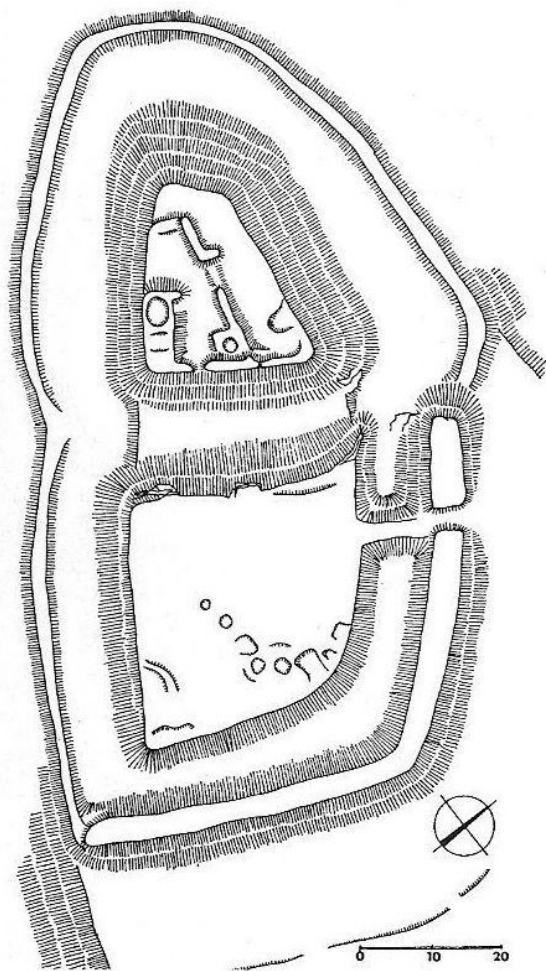
Obr. 24. Plánek města Jičína s vyznačením poloh **Hrádek** a **Koštofrank** (kresba J. Slavík, upraveno)

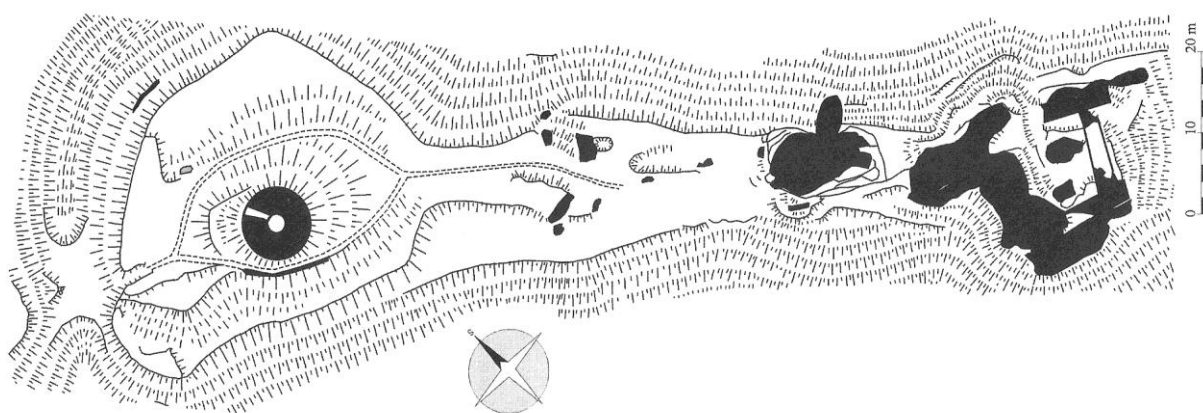
Obr. 25. Kozlov. Plán hradu (podle Z. Fišery)

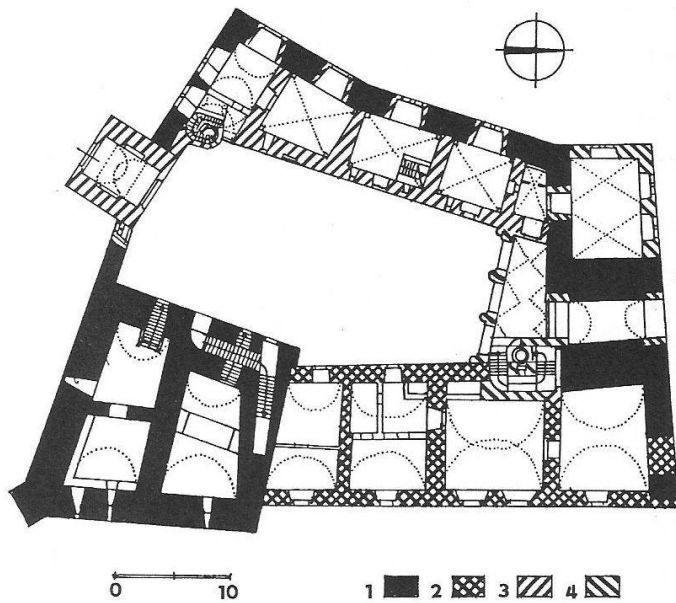
Obr. 26. Bradlec. Celková situace hradu, odvozená ze zaměření lokalit (podle T. Tomička).

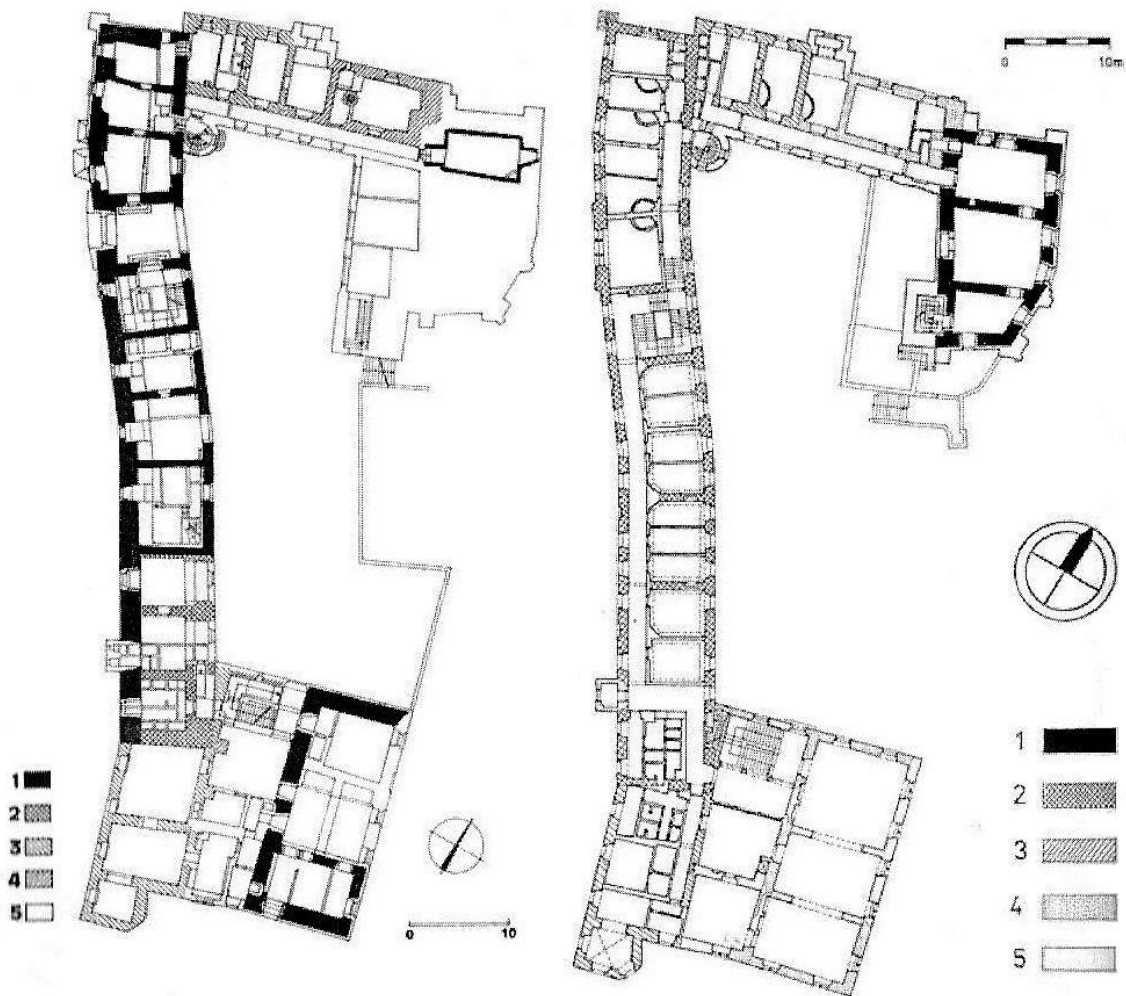
Obr. 27. Levín. Terénní náčrt hradu (podle T. Durdíka)

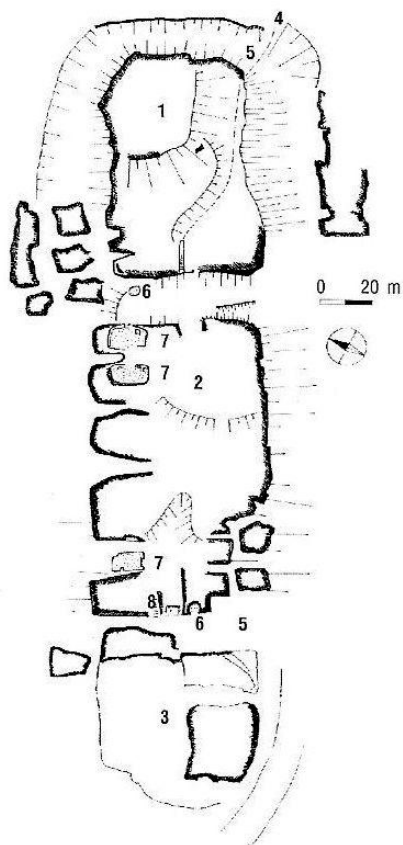
Obr. 28. Níštějka. Plán hradu (podle J. Úlovce – Z. Fišery)

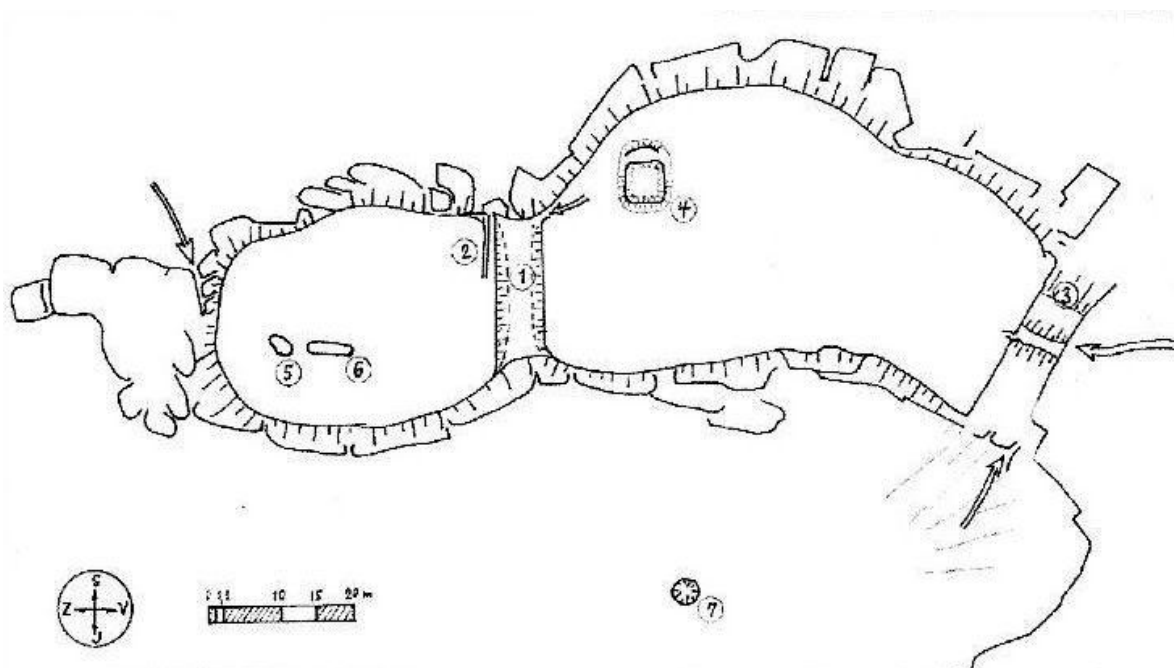
Obr. 29. Hrubý Rohozec. Plán hradu (podle T. Durdíka) s použitím výsledků průzkumu P. Vlčka. 1-zdivo z první pol. 14. Století, 2-pozdně gotické zdivo, 3-zdivo z počátku 15. Století, 4-renesanční zdivo.

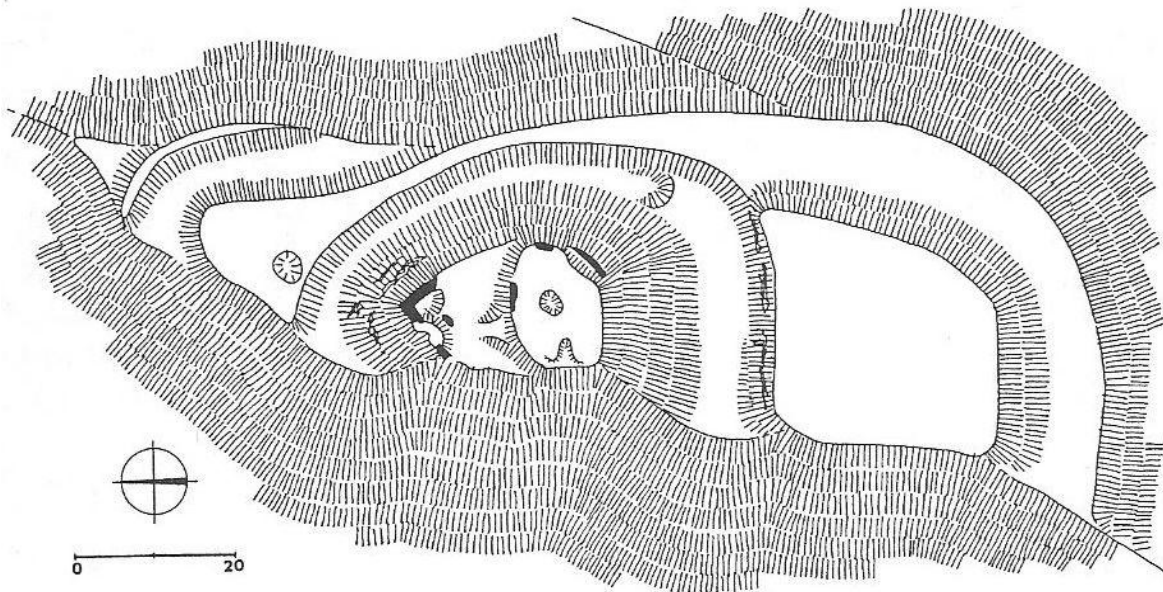
Obr. 30. Hrubá Skála. Půdorys přízemí (vlevo) a patra (vpravo) (podle F. Gabriela). 1- zdivo z první gotické stavební fáze, 2-zdivo z druhé gotické stavební fáze, 3-zdivo z první renesanční stavební fáze, 4-zdivo z druhé renesanční stavební fáze, 5-mladší zdivo.

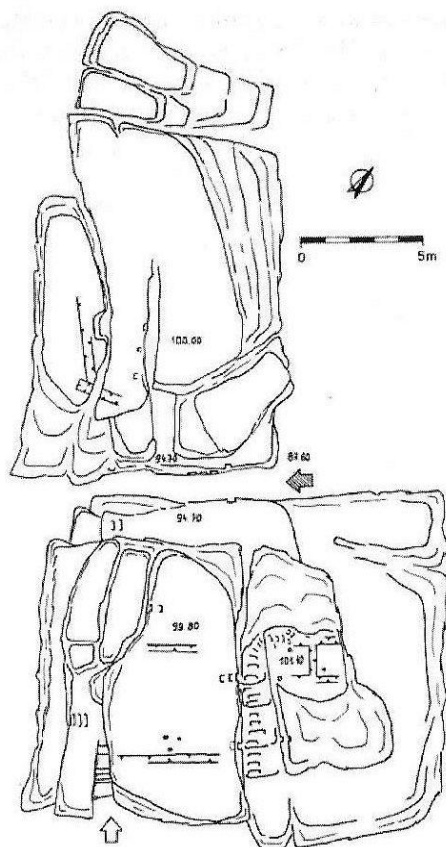
Obr. 31. Kozlov – Chlum. Plán hradu (podle J. Waldhausera). 1-přední hrad, 2-střední hrad, 3-zadní hrad, 4-zdivo, 5-příkop, 6-cisterny, 7-„světničky“, 8-„ochoz“.

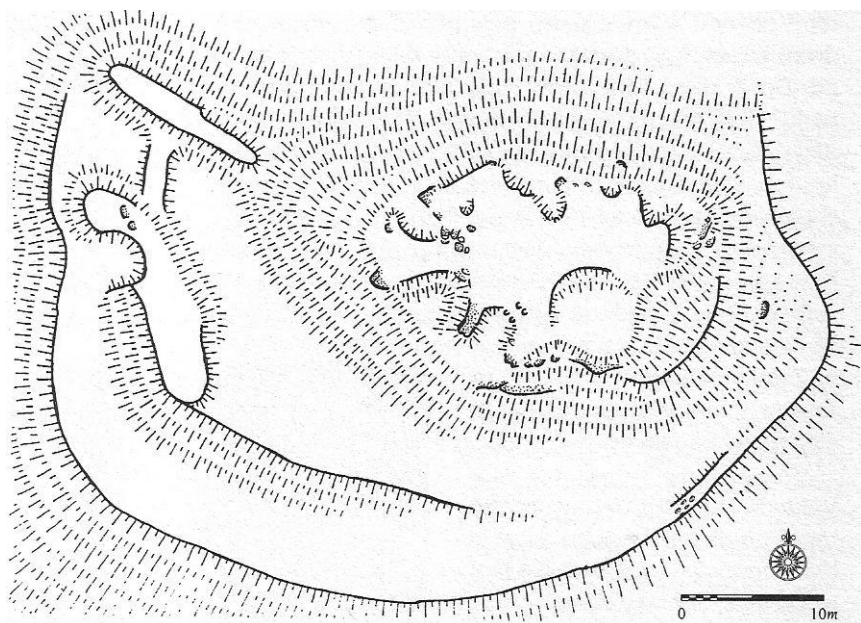
Obr. 32. Radeč. Terénní náčrt lokality (podle J. Kosiny - J. Waldhausera). 1-příkop vnitřní, 2-žlab po palisádě, 3-příkop vnější, 4-podsklepení věže, 5,6-zahloubené části staveb, 7-studna či pramen, šipky označují směr možných přístupů.

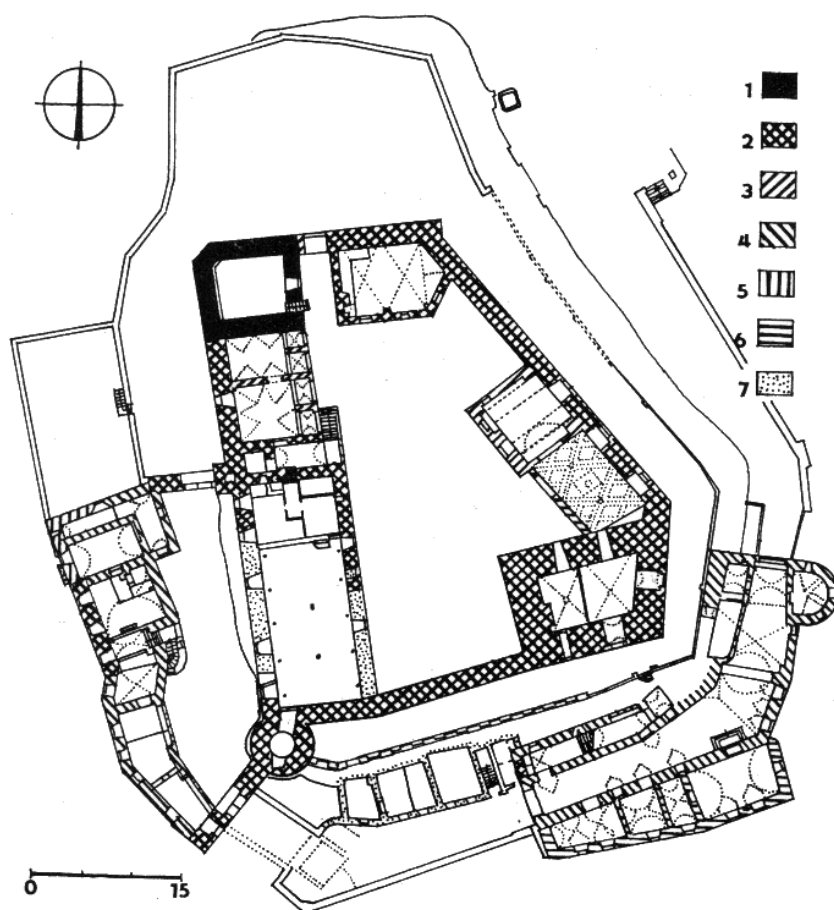
Obr. 33. Košťálov. Plán hradu (podle L. Svobody).

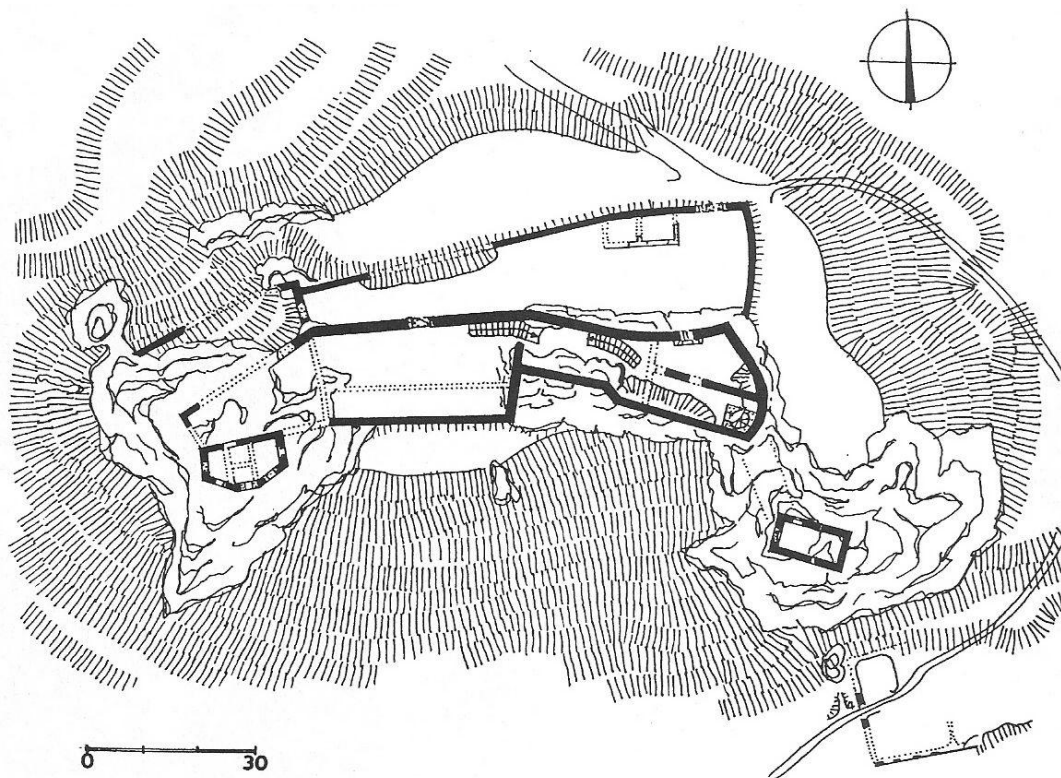
Obr. 34. Klokočský hrádek. Terénní náčrt (podle I. Peřiny). Plná šipka označuje místo staršího vstupu, bílá označuje mladší vstup.

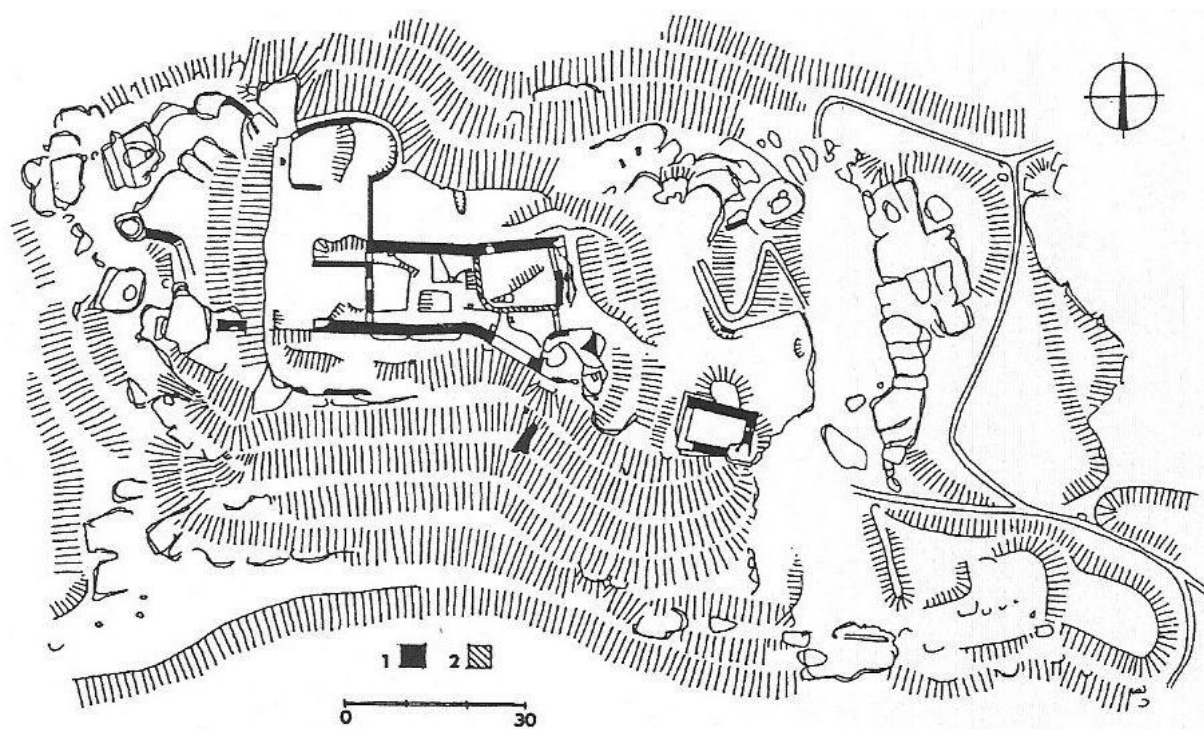
Obr. 35. Loukov. Terénní náčrt středověkého sídla (podle Z. Fišery)

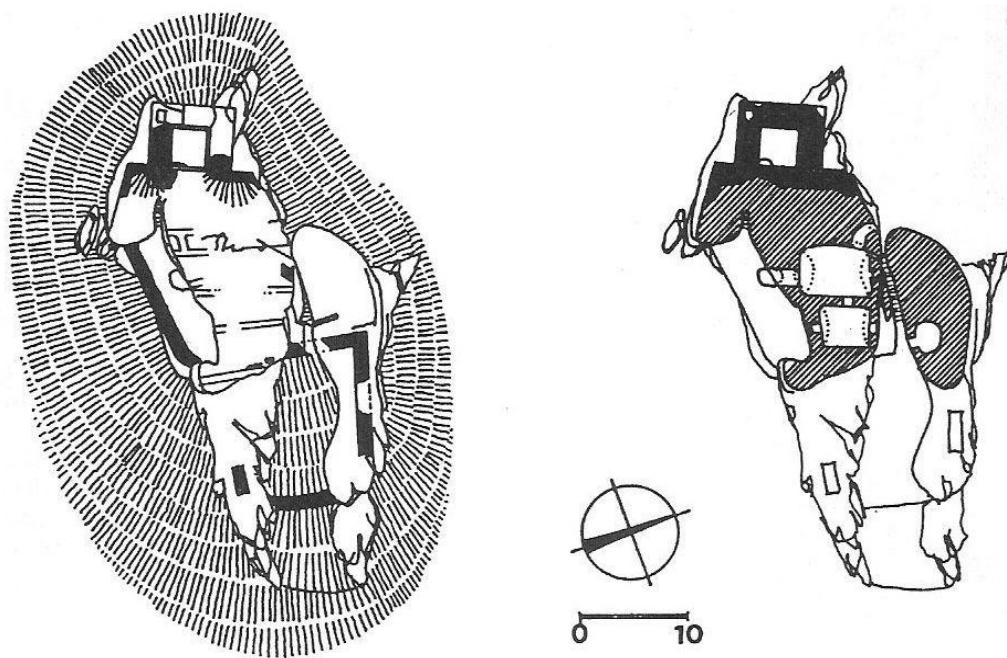
Obr. 36. Kost. Plán hradu (podle D. Menclové, upraveno). 1 - zdivo z první pol. 14. století, 2 - zdivo z poslední třetiny 14. století, 3 - zdivo z přelomu 15. - 16. století, 4 - zdivo z pol. 16. století, 5, 6 - mladší renesanční zdivo, 7 - zdivo po třicetileté válce.

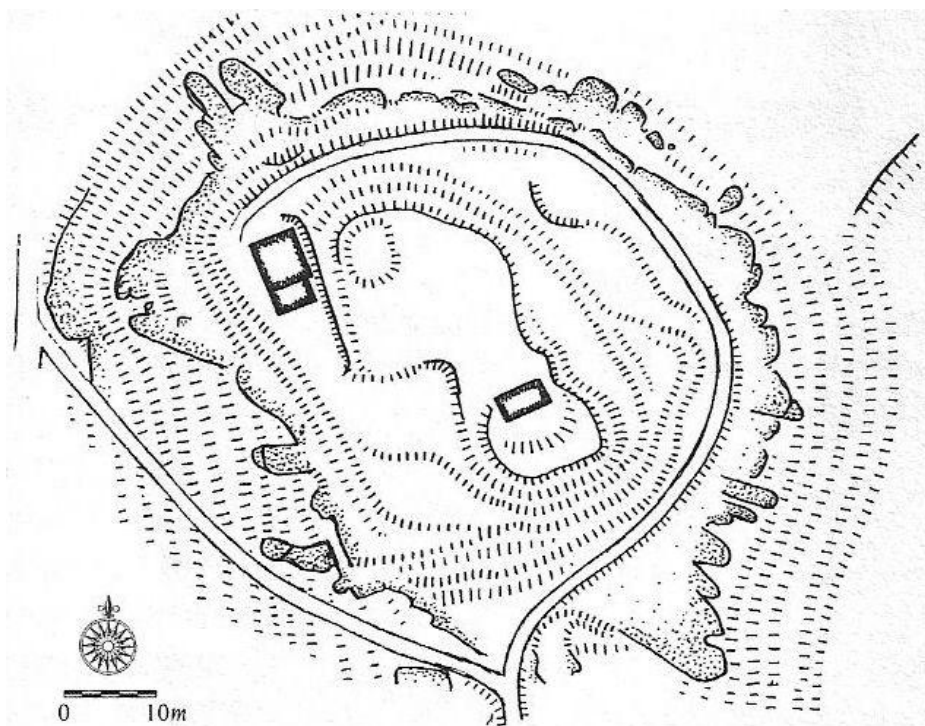
Obr. 37. Trosky. Plán hradu (podle L. Svobody)

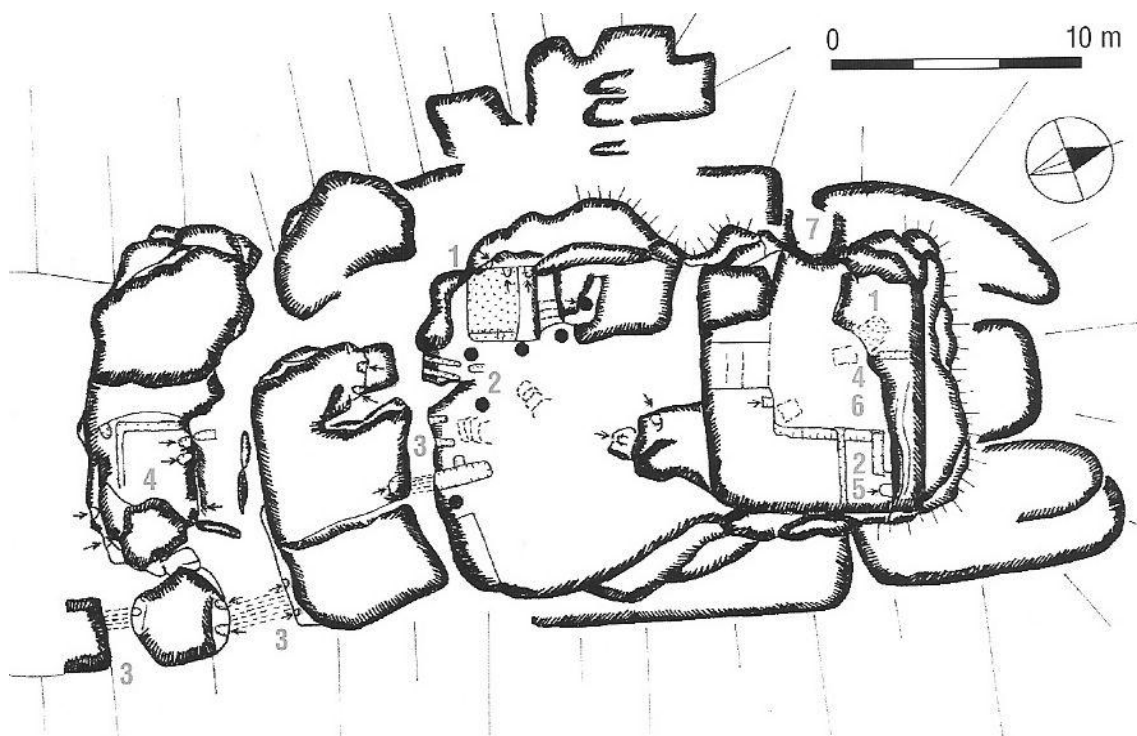
Obr. 38. Zbiroh. Plán hradu (podle J. Úlovce – Z. Fišery).

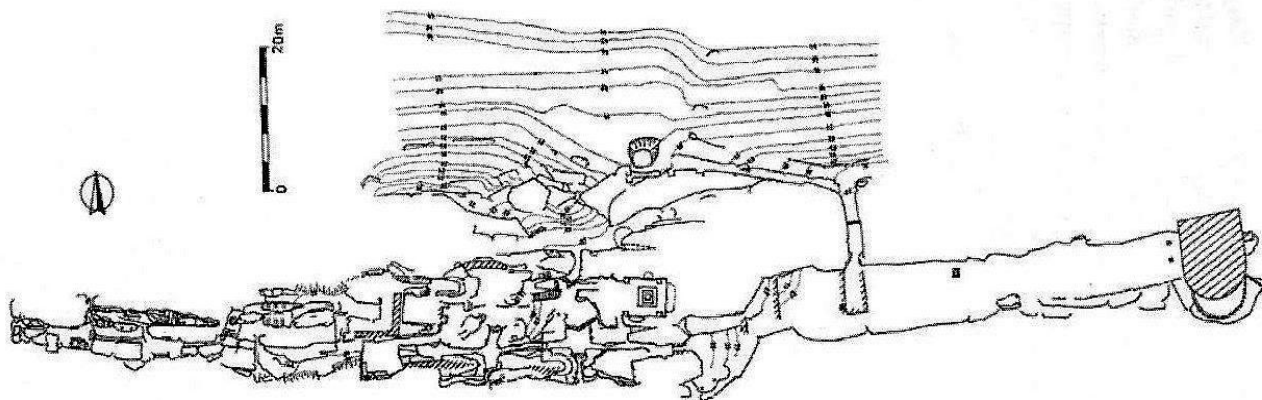
Obr. 39. Pařez. Terénní plán situace hradu (podle P. Chotěbora). Vlevo na povrchu skalních bloků, vpravo skalní bloky v řezu (podle P. Chotěbora, doplněno).

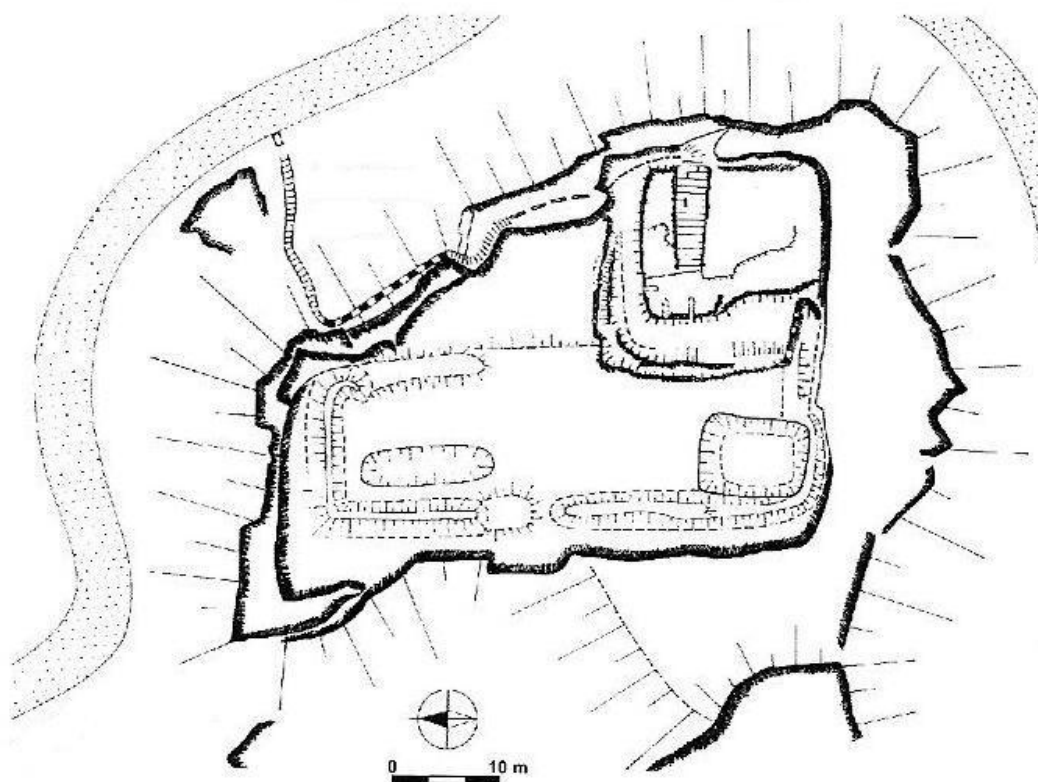
Obr. 40. Pařízek. Terénní náčrt hrádku (podle Z. Fišery).

Obr. 41. Kavčiny. Plán hradu (podle J. Waldhausera). 1-Vytesaná místnost, 2- vytesané základy pro kůly palisády, 3- ukotvení můstků, 4-přitesané stěny, 5-záseky ve skále, 6- kumulace do červena vypálené hlíny, 7-cisterna (?).

Obr. 42. Vranov. Terénní plán hradu (podle I. Peřiny).

Obr. 43. Prachovna. Plán předsunutého opevnění hradu Hrubá Skála (podle J. Waldhausera)

Tab. 1. Souhrn hradních staveb ve vymezené oblasti severovýchodních Čech

Název lokality	První písemná zpráva (rok)	Písemná zpráva o zaniklém hradu	Datování archeologických pramenů z areálu hradu	Dispozice	Dispoziční typ	Klasifikace sídla
Železný - Železnice	1180-1182	zánik během 14. století	12. – 14. století	jednodílná	neurčeno	hrad
Šluspárk	-----	-----	1. pol. 13. stol.	jednodílná	neurčeno	hrad
Bradlo	-----	-----	2. pol. 13. stol. - 1. pol. 14. stol.	jednodílná	donjonová dispozice	hrad
Brada	1258	1500	13. – 15. století	dvojdílná	neurčeno	hrad
Pustohrad/Buštěhrad	-----	-----	2. pol. 13. stol.	jednodílná	hrad s plášťovou zdí	hrad
Pecka	1322	1830 zánik požárem	14. – 20. stol.	neurčeno	bergfritová dispozice	hrad
Čertova ruka	-----	-----	13. století	neurčeno	skalní hrad	hrad
Dolní Štěpanice	1304	1543	2. pol. 13. století	trojdílná	bergfritová dispozice	hrad
Valdštejn	poslední třetina 13. stol.	1582	od 2. pol. 13. století	trojdílná	13. stol-hrad s palácem jako hlavní obrannou i obytnou stavbou (?) 15. stol. -	hrad

					dvohrad (?)	
Rotštejn	1318	1426 vypálen 1514 pustý	2. pol. 13. – 16. stol., 18. – 19. stol.	dvojdílná (?)	skalní hrad	hrad
Veliš	1316	1658	14. – 17. století	jednodílná (?)	neurčeno	hrad
Kozlov	-----	1462	1. pol. 14. století	jednodílná	hrad s plášťovou zdí	hrad
Kumburk	1325	1658 zbořen	14. – 16. století	v první stavební fázi jednodílná (?)	hrad s plášťovou zdí- dvoupalcová dispozice- bloková dispozice	hrad
Bradlec	1322	1608	14. – 16. století	dvojdílná	poč. 14. stol.- palácová či dvoupalcová dispozice, konec 14. stol.- bloková dispozice	hrad
Levín	1333	1421 (?)	14. století	dvojdílná	hrad s palácem jako hlavní obrannou i obytnoustavbou	hrad
Nístějka	1369	1519	14. – 15. století	dvojdílná	bergfritová dispozice	hrad
Hrubý Rohozec	1322	přestavěn na zámek	-----	V první stavební fázi dvojdílná	bergfritová či donjonová dispozice (?) (1. stavební fáze), bloková dispozice (pozdně gotická přestavba	hrad/zámek
Hrubá Skála	1353	přestavěn na zámek	2. pol. 13. – 17. století	neurčeno	neurčeno	hrad/zámek
Košťálov	1374	1514	13. – 16. století	dvojdílná	neurčeno	hrad
Kavčiny	1440	1440 dobyt	14. – 15. století	vícedílná	skalní hrad	hrad
Kost	1349	Přestavěn	14. – 20. století	neurčeno	bloková dispozice (2. stavební fáze)	hrad
Zbiroh	1390	pobořen před r. 1458 r. 1538 se uvádí jako pustý	14. – 1. pol. 15. století	vícedílná	složitější bezvěžová (?) dispozice	hrad
Trosky	1396	1648 vypáleny	14. – 16. století	dvojdílné hradní jádro	dvoupalcová (dvouvěžová) dispozice	hrad
Pařez	1403	1430 zřícenina	2. pol. 14. – 1. pol. 15. století	neurčeno	skalní hrad s prvky blokové dispozice	hrad
Vranov	1425	1538	15. – 16. století	dvojdílná	skalní hrad	hrad

Vysvětlivky k tabulce 1.

----- bez písemných či archeologických pramenů

? – jen pravděpodobné určení

Tab. 2. Souhrn hypotetických hradních staveb ve vymezené oblasti severovýchodních Čech

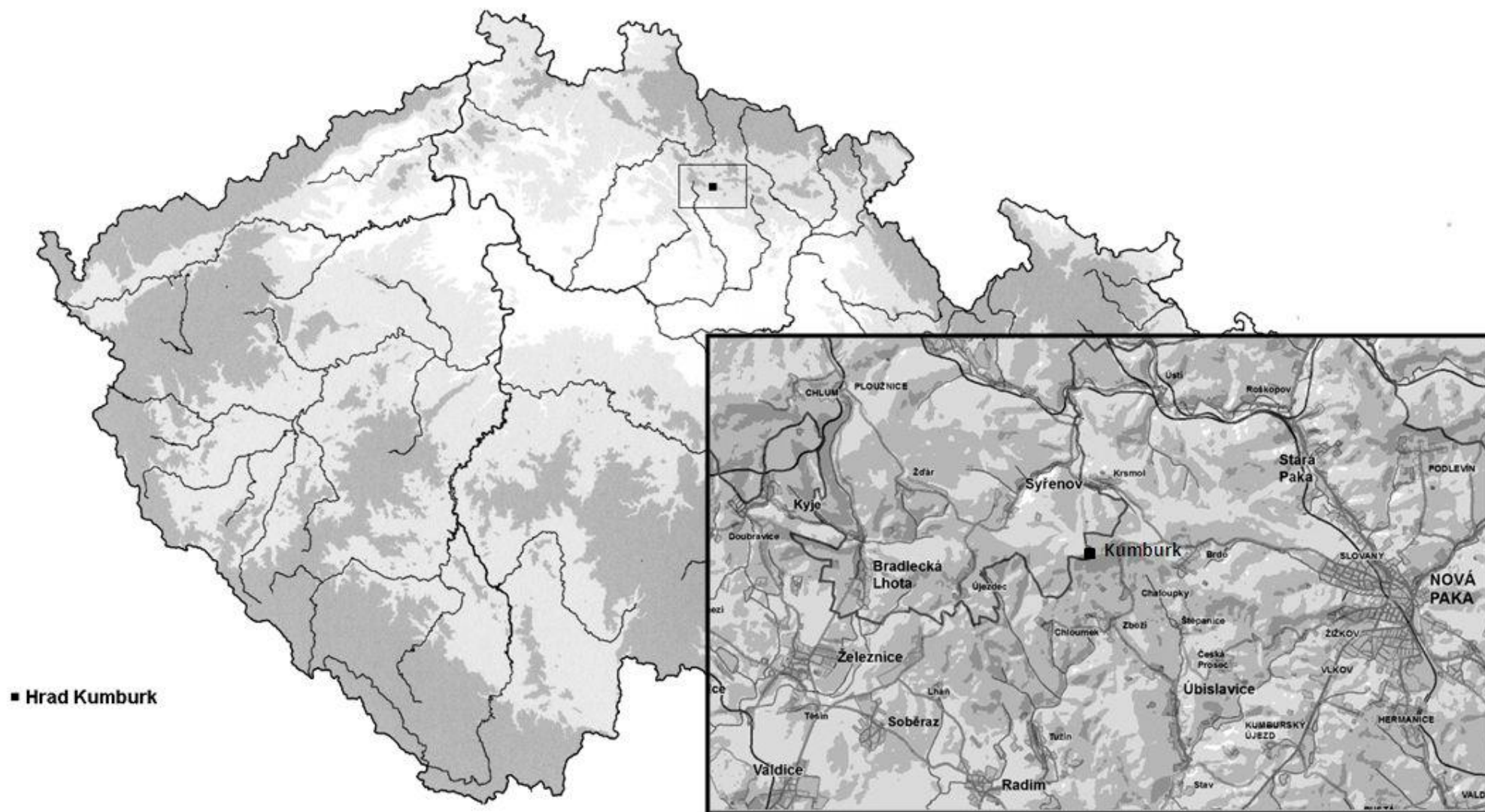
Název lokality	První písemná zpráva (rok)	Písemná zpráva o zaniklém sídle	Datování archeologických pramenů z areálu sídla	Dispozice	Dispoziční typ	Klasifikace sídla
Miletín	1241	1460 (?)	13. - 15. stol. 17.-18. stol.	neurčeno	neurčeno	hrad/komenda (?)
Hrádek u Bezníka	-----	-----	-----	jednodílná	neurčeno	hrad (?)
Hrad u Malé Lhoty	-----	-----	16. – 17. století	neurčeno	neurčeno	hrad (?)
Hrádek u Lázní Bělohrad	-----	-----	pol. 13. – poč. 14. stol.	dvojdílná	neurčeno	hrad (?)
Nebákov	1454	1538	2. pol. 13. – konec 15. stol.	trojdílná	neurčeno	hrad (?) tvrz (?)
Dolánky	-----	-----	2. pol. 13. století	dvojdílná	neurčeno	hrad (?)
Drábovna	-----	-----	2. pol. 13. století, 15. století	neurčeno	skalní hrad (?)	hrad (?) čihadlo (?)
Dolní Sytová (poloha Zámčičtě)	1323	-----	2. pol. 13. – poč. 14. stol., 15. stol.	jednodílná	neurčeno	hrad (?)
Víchová nad Jizerou (poloha Bučí)	-----	-----	2. pol. 13. – poč. 14. stol., 15. stol.	jednodílná	neurčeno	hrad (?)
Hradiště u Horních Štěpanic	-----	-----	2. pol. 13. století	jednodílná	neurčeno	hrad (?)
Koštofrank	1392 (?)	-----	-----	neurčeno	neurčeno	hrad (?)
Hrádek	1392	-----	-----	neurčeno	neurčeno	hrad (?)
Kozlov/Chlum	1353 (?) 1362 (?)	-----	13. – 15. století	trojdílná	skalní hrad (?)	hrad(?), refugium (?)
Radeč	1318- 1323(?)	-----	15. století	dvojdílná	neurčeno	hrad (?)
Klokočský hrádek	-----	-----	středověk – pokročilý novověk	neurčeno	skalní hrad (?)	hrad (?), refugium (?)
Loukov	1654	-----	14. – 16. století	jednodílná	neurčeno	hrad(?) tvrz (?)
Pařízek	1457	-----	14. století	neurčeno	neurčeno	hrad (?), tvrz (?), hospodářský dvůr (?)

Vysvětlivky k tabulce 2.

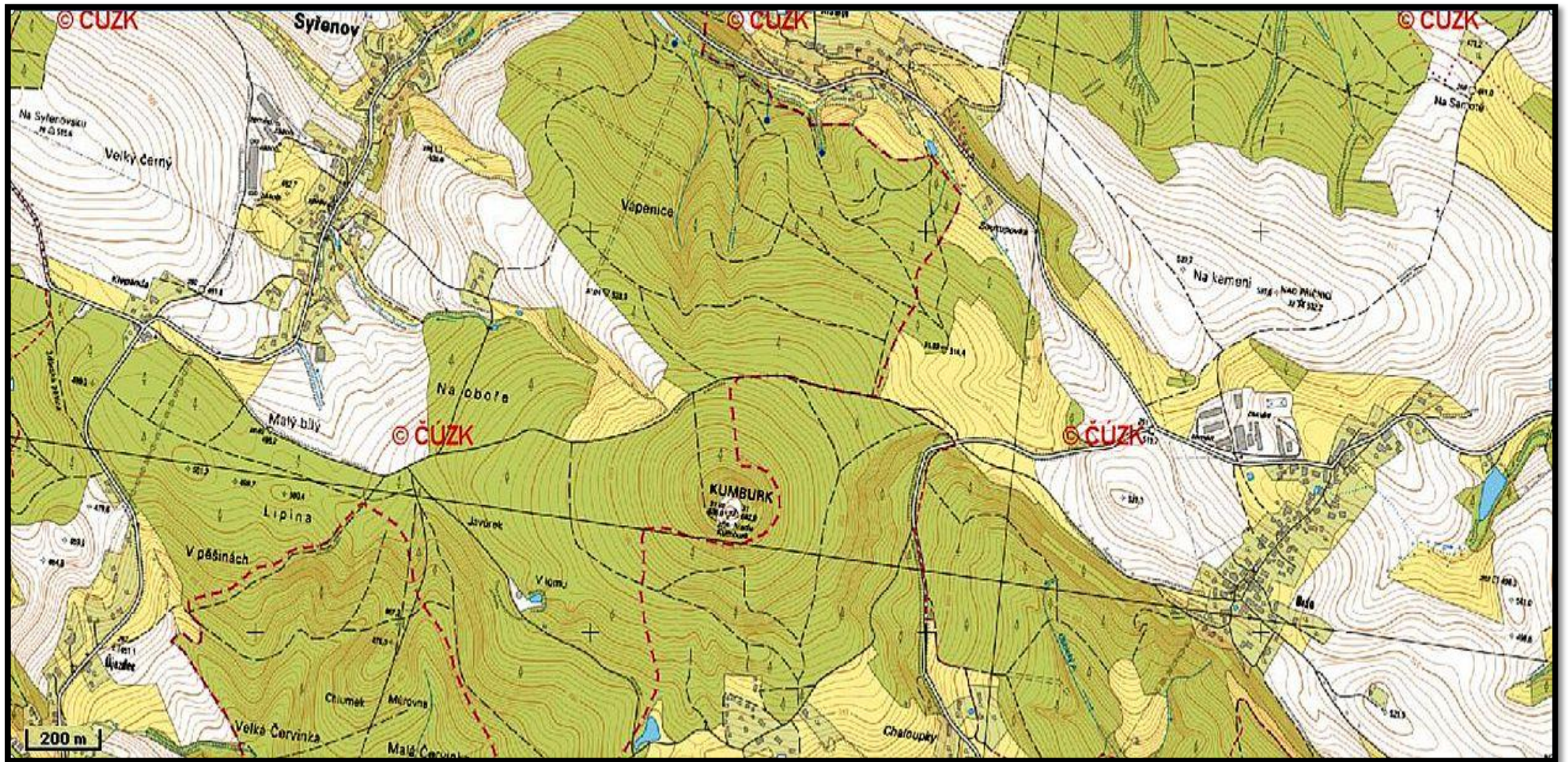
----- bez písemných či archeologických pramenů

? – jen pravděpodobné určení

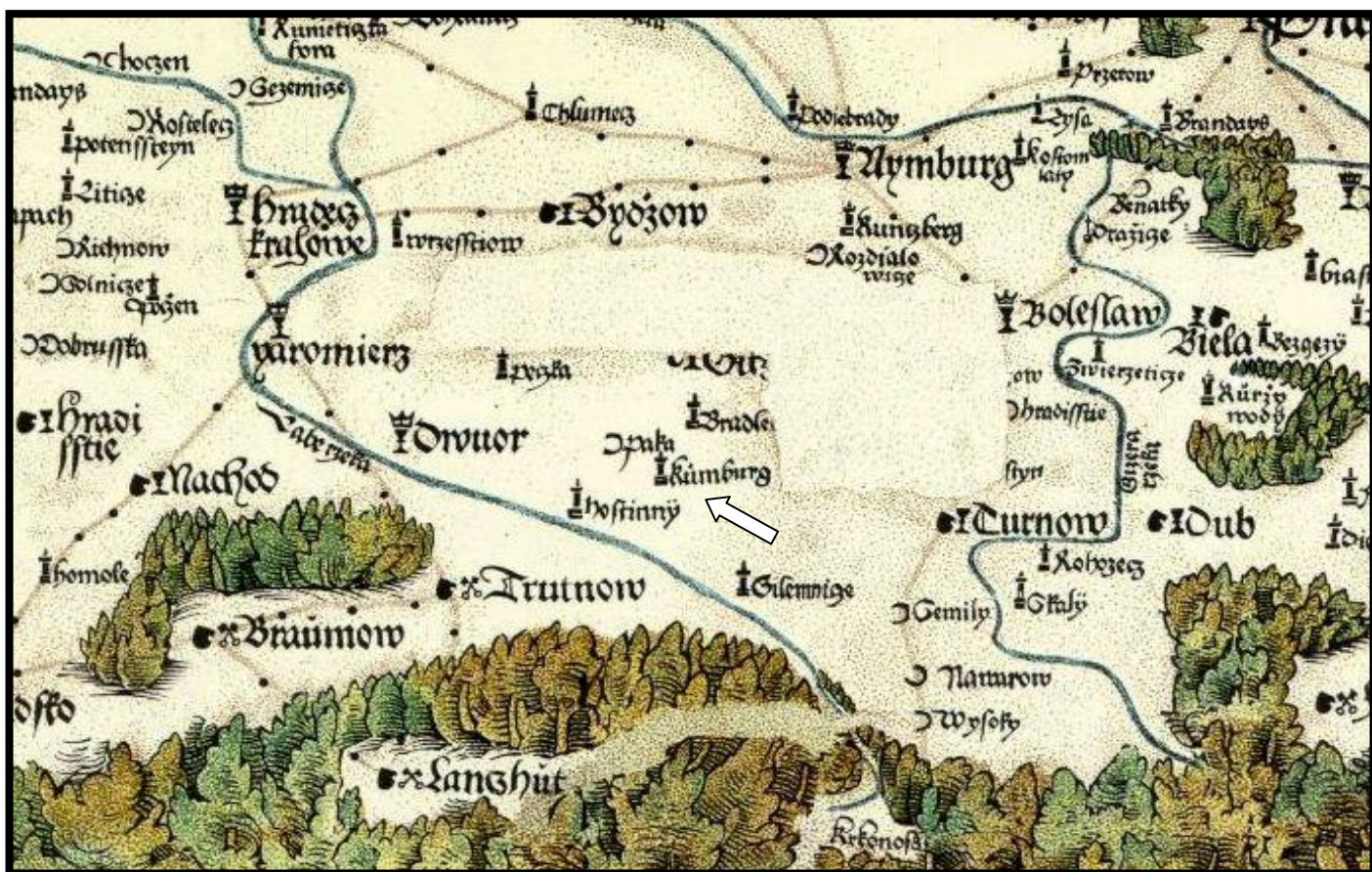
Příloha 2.

Obr. 1. Hrad Kumburk – poloha hradu na mapě ČR

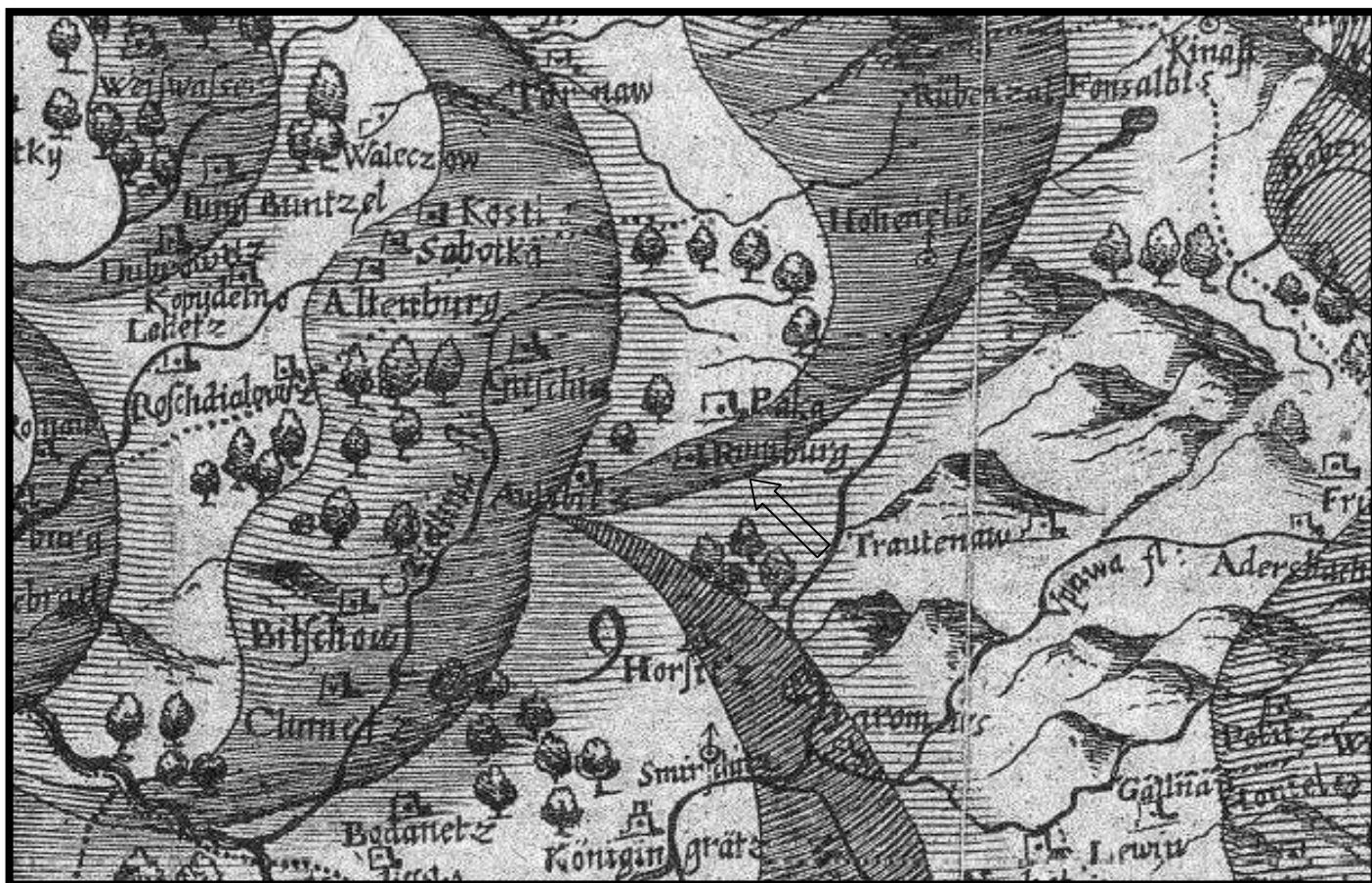
Obr. 2. Kumburk – výřez ze základní mapy ČR 1:10 000

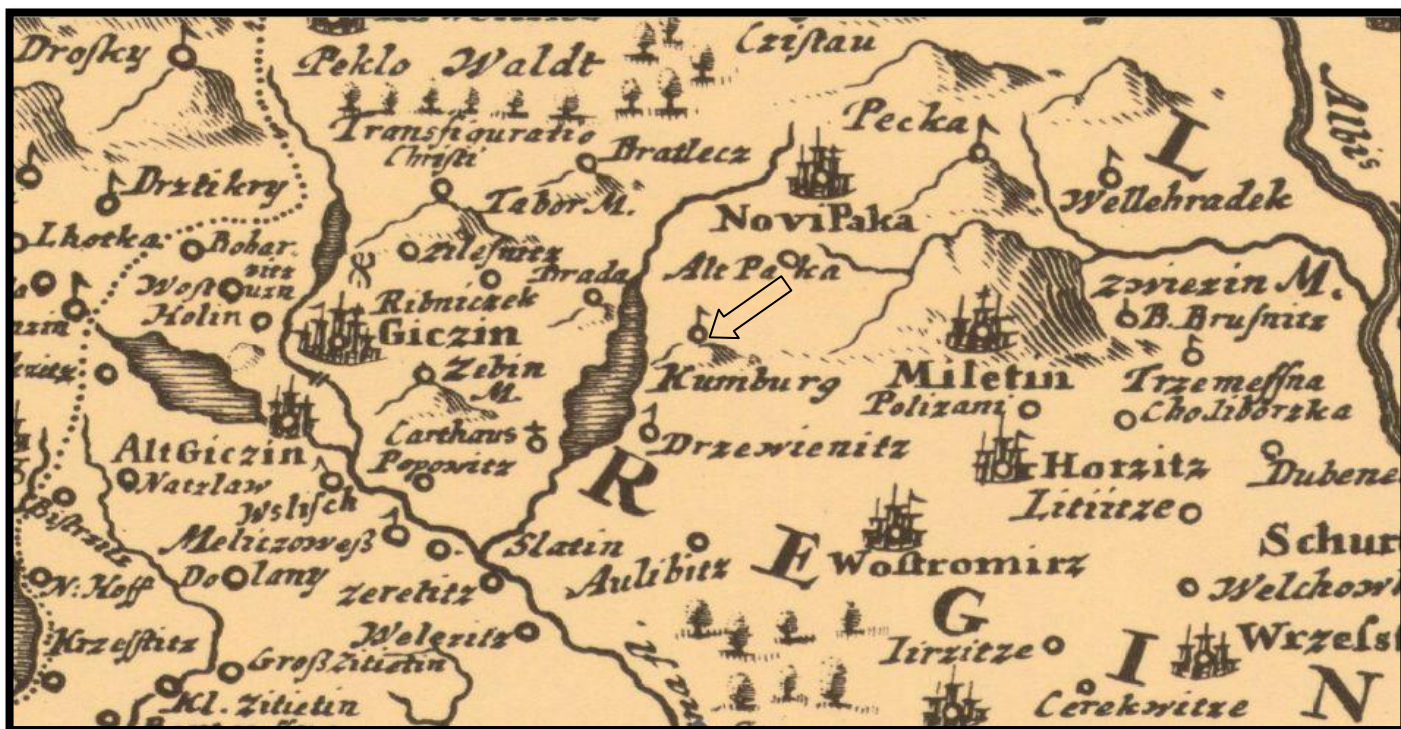
Obr. 3. Hrad Kumburk (označen šipkou) – výřez z Klaudyánovy mapy z roku 1518

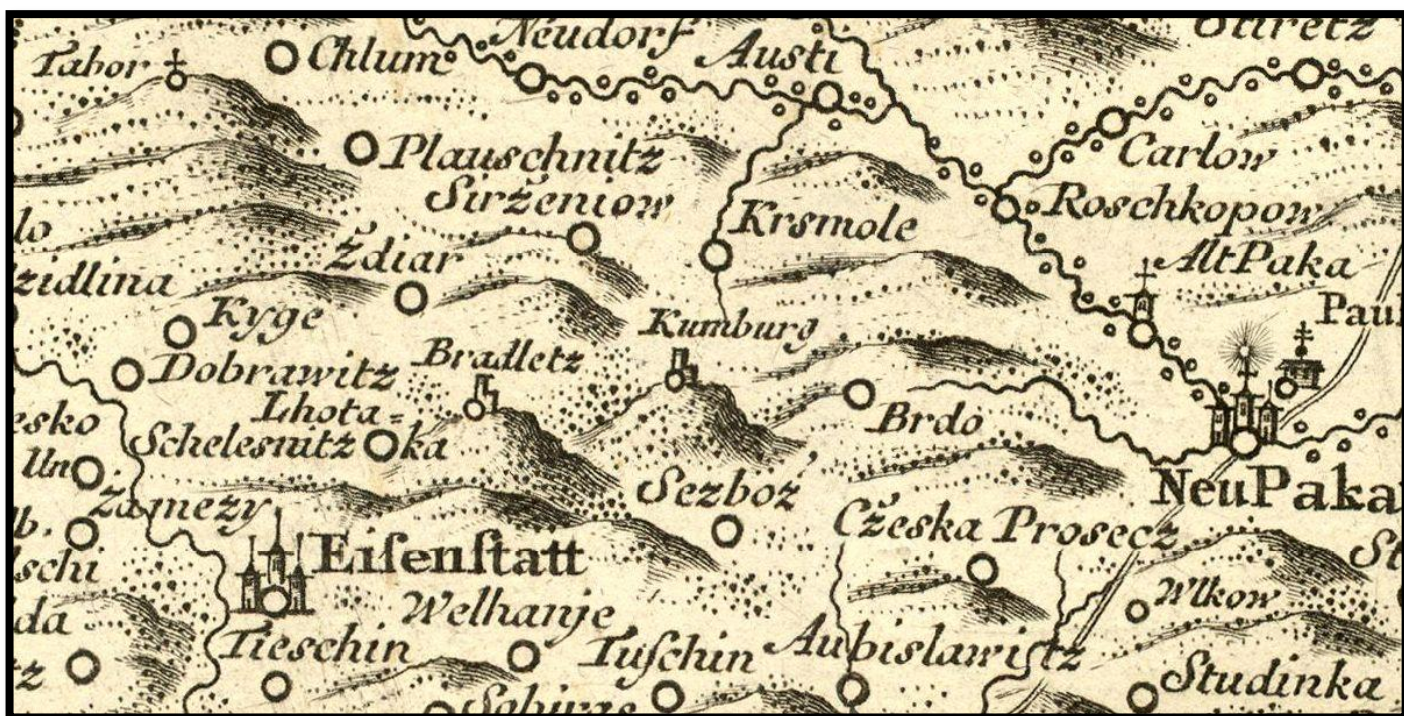
Obr. 4. Hrad Kumburk (označen šipkou) – výřez z Aretinovy mapy z roku 1619

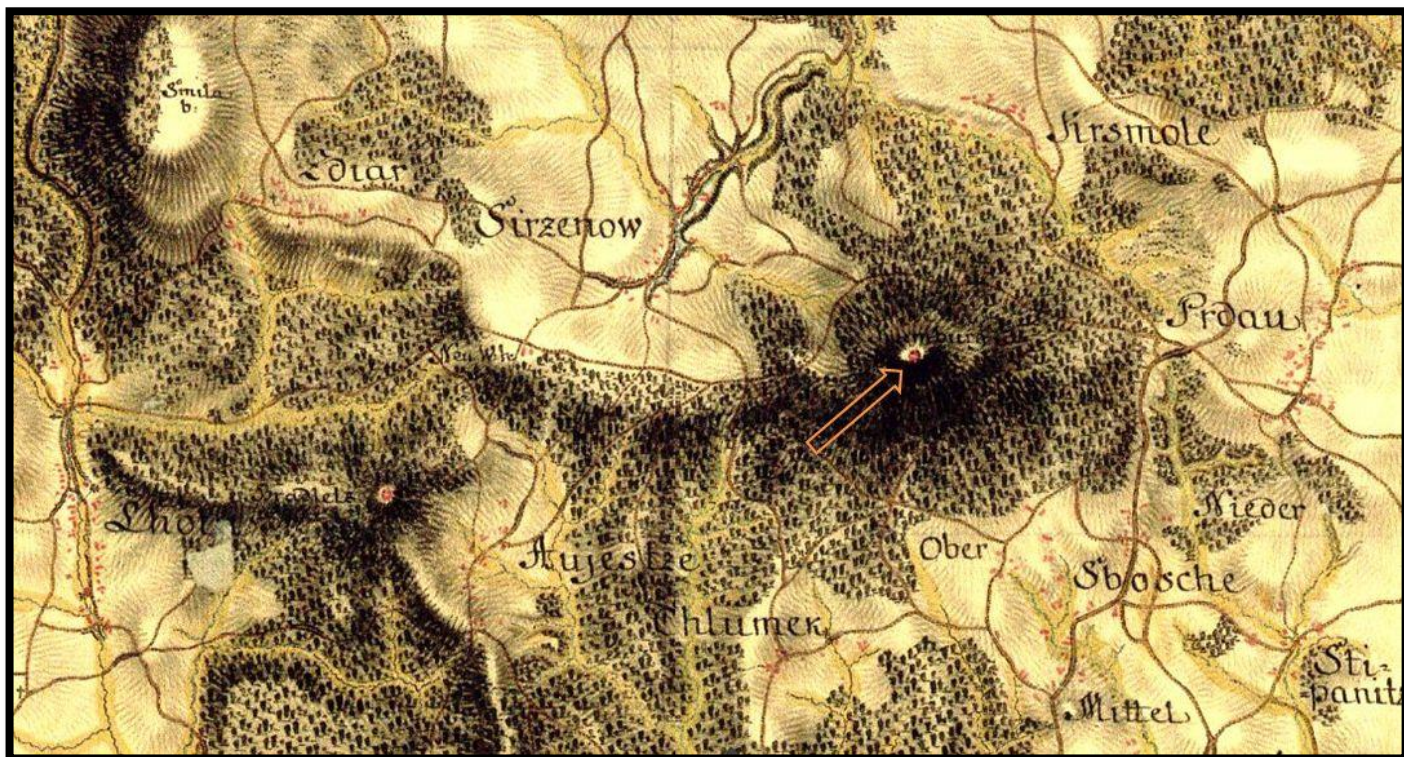
Obr. 5. Kumburk (označen šipkou) – výřez z Vetterovy mapy Čech z 1668

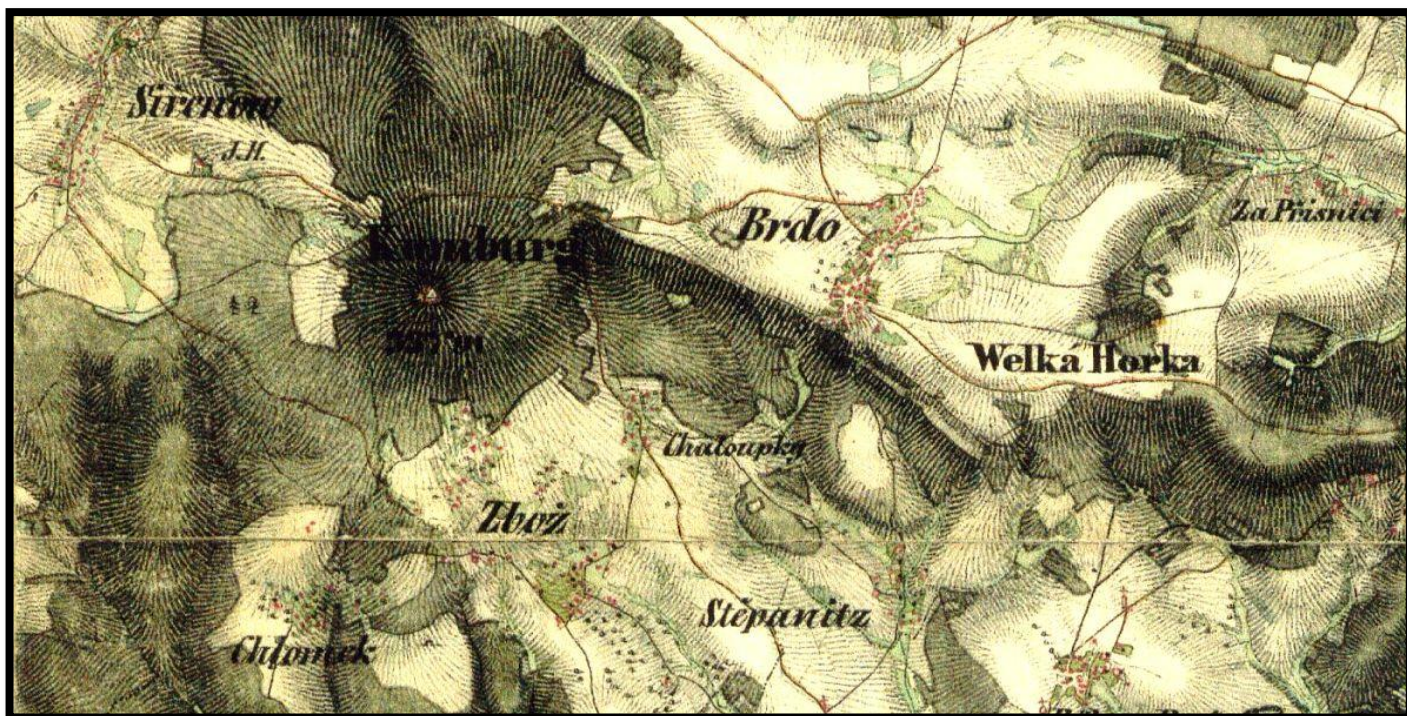
Obr. 6. Kumburk (označen šipkou) – výřez z Vogtovy mapy Čech z roku 1712

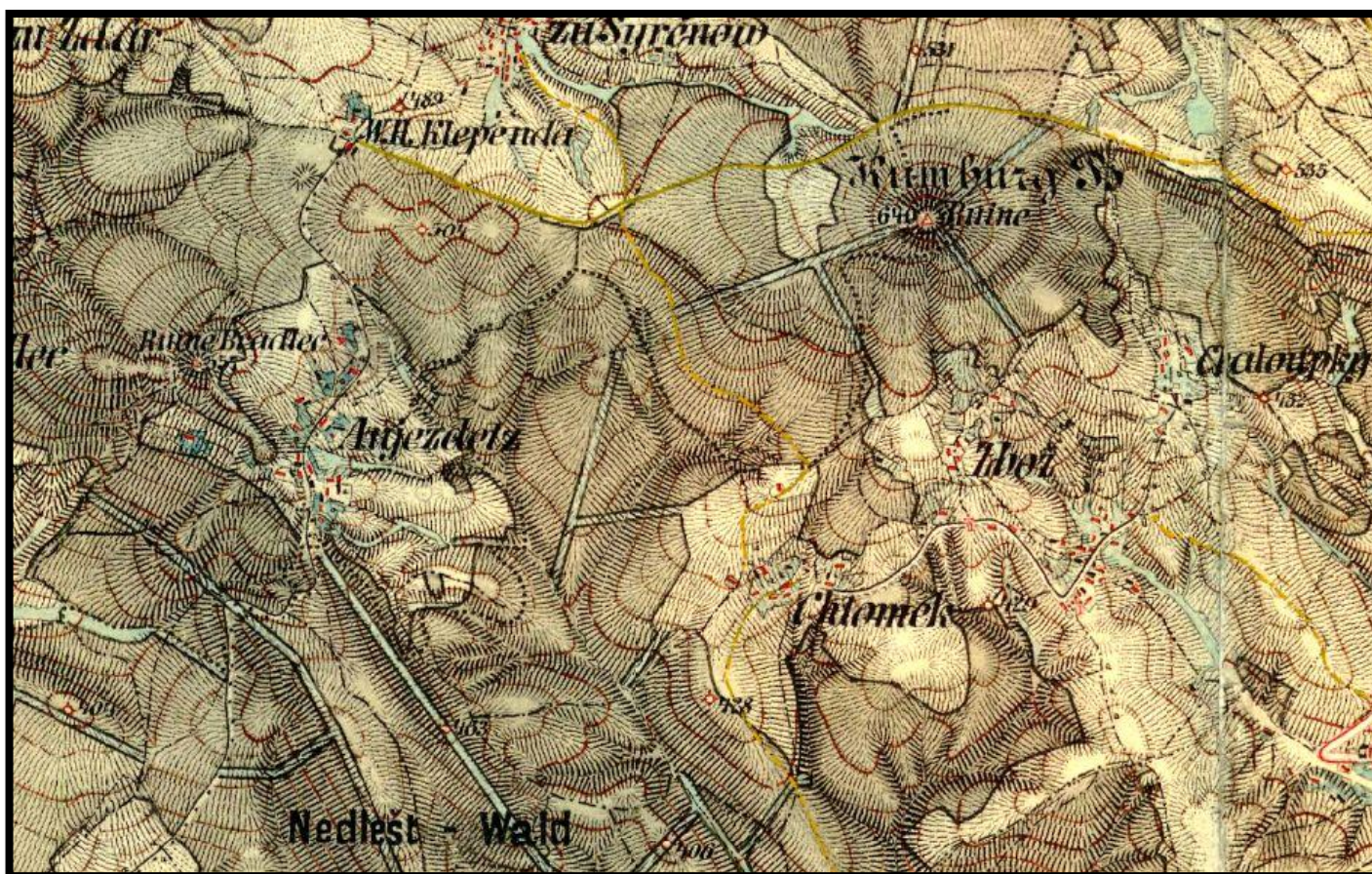
Obr. 7. Kumburk – výřez z mapy Čech od Jana Kryštofa Müllera z roku 1720

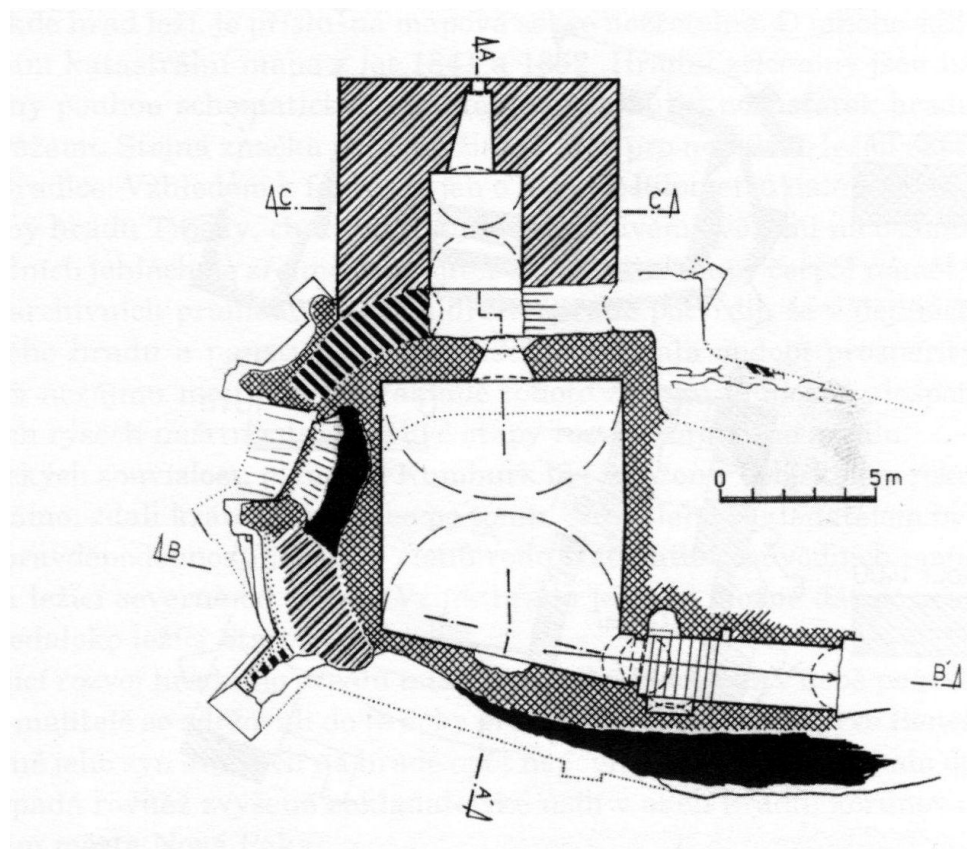
Obr. 8. Kumburk (označen šipkou) – výřez z mapy 1. vojenského mapování z let 1764-1768 a 1780-1783 (rektifikace), měřítko 1: 28 800

Obr. 9. Kumburk – výřez z mapy II. vojenského mapování z let 1836-1852, měřítko 1 : 28 800

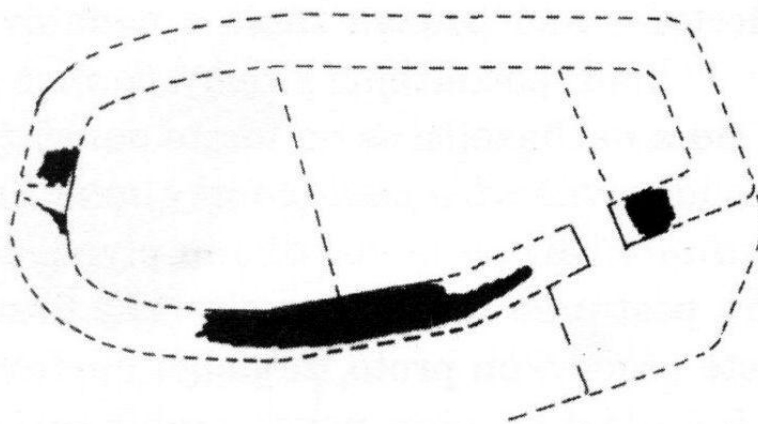

Obr. 10. Kumburk – výřez z mapy II. vojenského mapování z let 1877-1880, měřítko 1 : 25 000

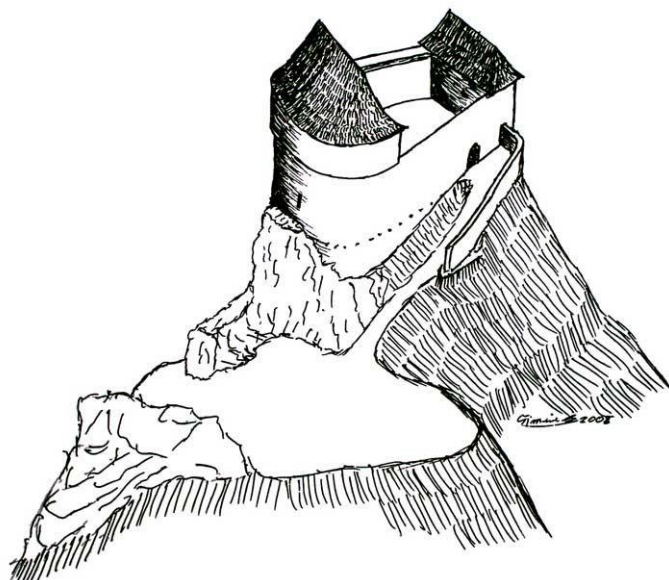

Obr. 11. Kumburk - Černě vyznačena nejstarší stavební fáze kol. r.1300 (podle T. Tomička – J. Úlovce).

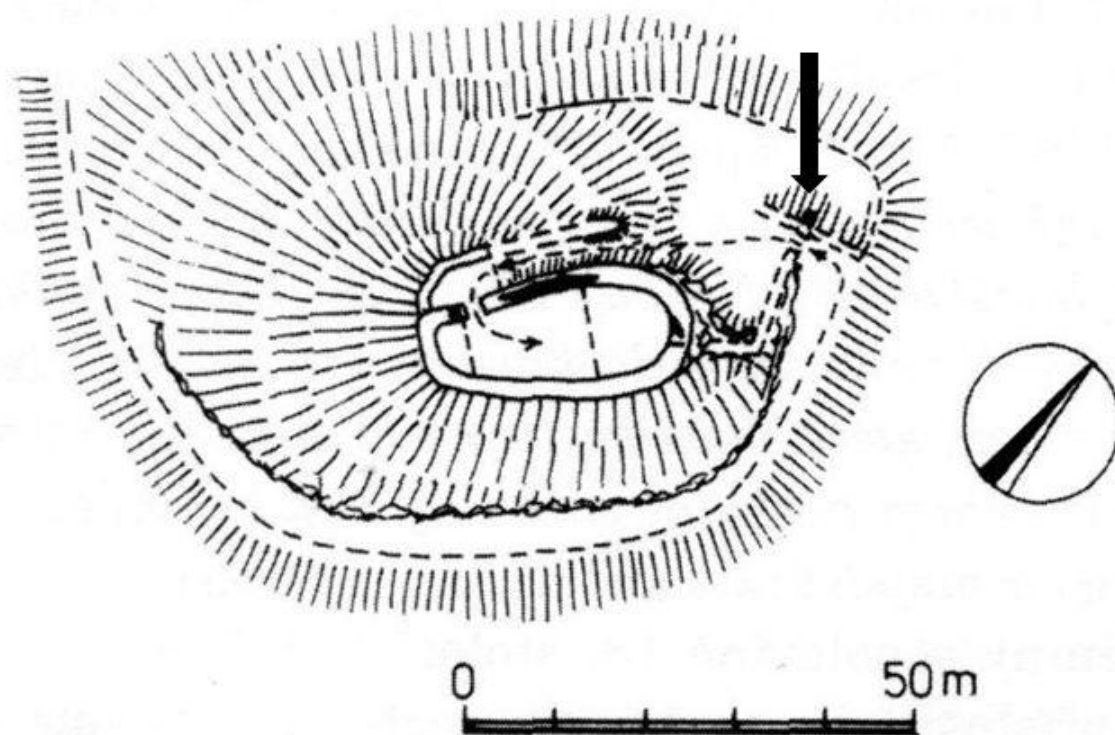
kol. r.1300

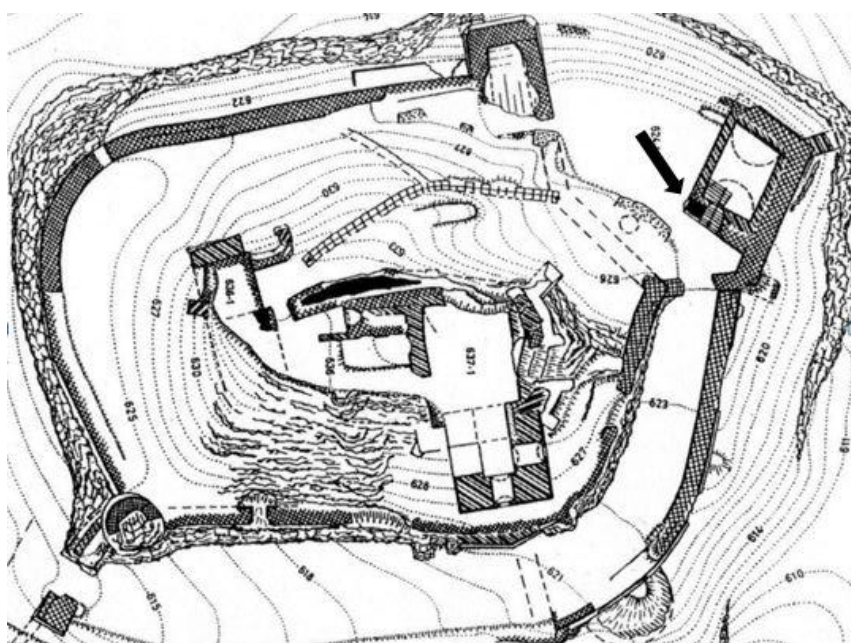
Obr. 12. Kumburk - nejstarší stavební fáze kolem r. 1300 (podle T. Tomička – J. Úlovce)

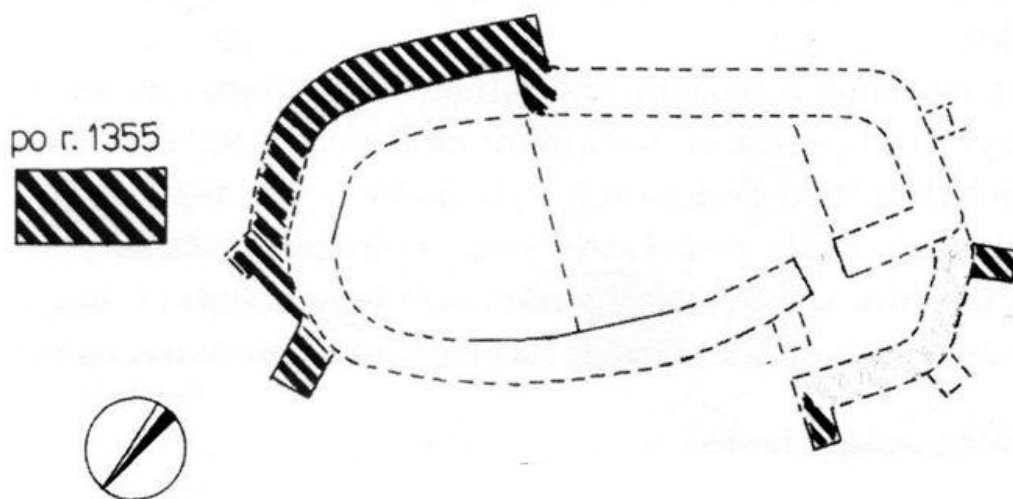
Obr. 13. Kumburk - rekonstrukce hradu kolem r. 1300 (podle T. Šimůnka).

Obr. 14. Kumburk-Opěrák z 1. stavební fáze (označen šipkou)(podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno)

Obr. 15. Kumburk - Černě je vyznačeno zdivo z nejstarší stavební fáze hradu. Opěrák z této fáze hradu, který je zazděný ve vnitřním rohu pozdější budovy (označen šipkou), by mohl být pozůstatek původní brány (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

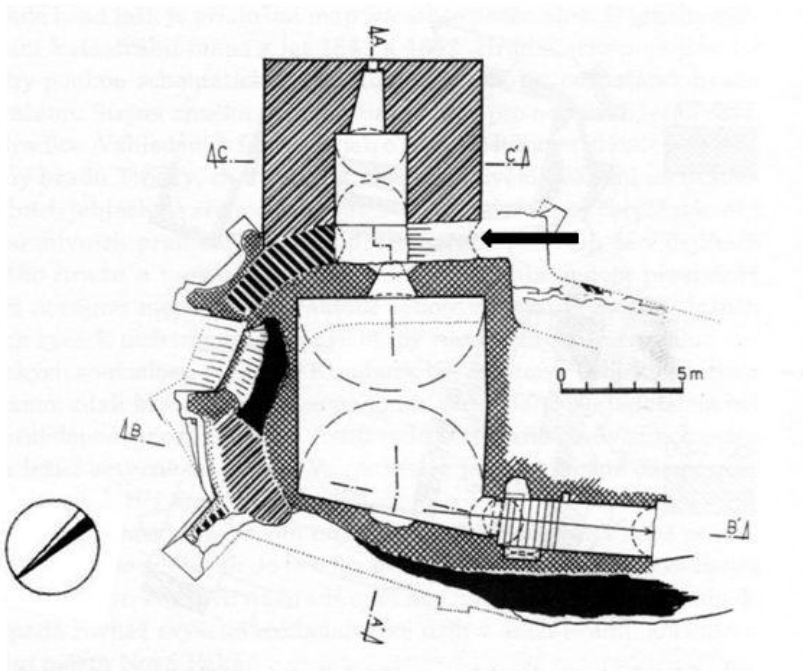
Obr. 16. Kumburk - Stavební fáze mezi r. 1360-1370 (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

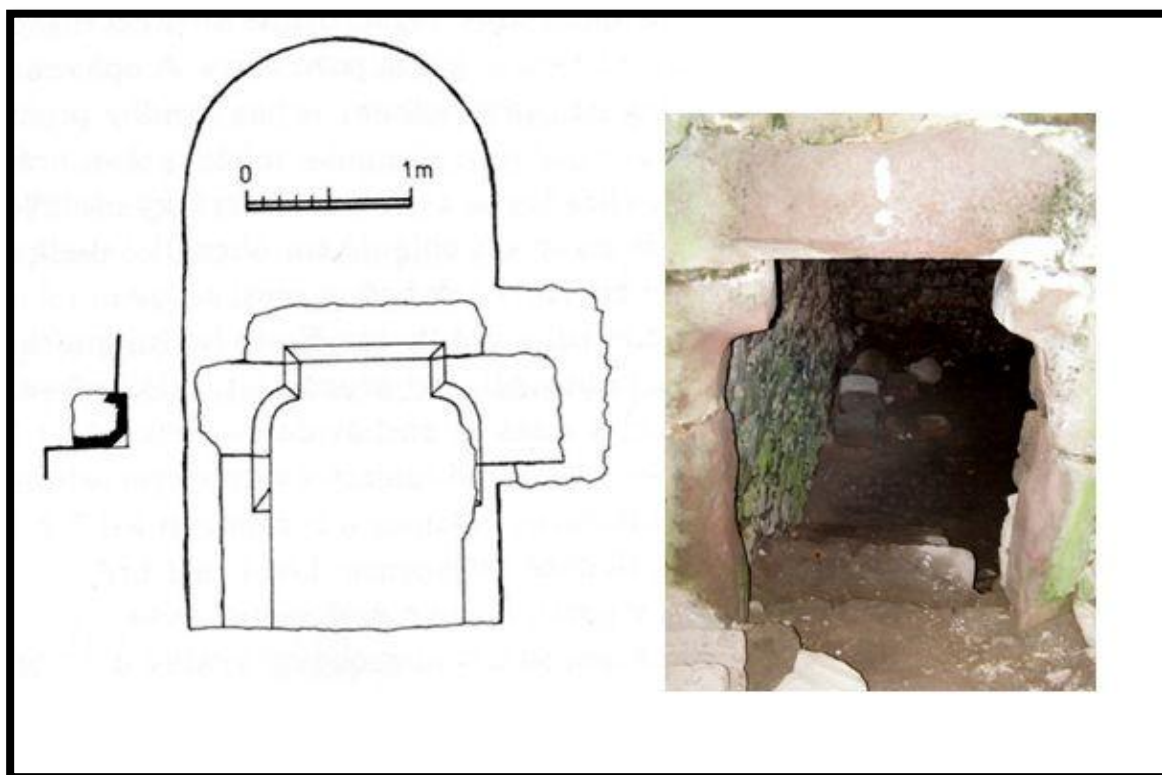
Foto 1. Kumburk – suterén (foto autor).

Foto 2. Kumburk – Okno v JV čelní zdi suterénu (foto autor).

Obr. 17. Kumburk – Šipka označuje místo, kde vznikla při destrukci starší opěrné zdi v 17. století tzv. „chodbička“ (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

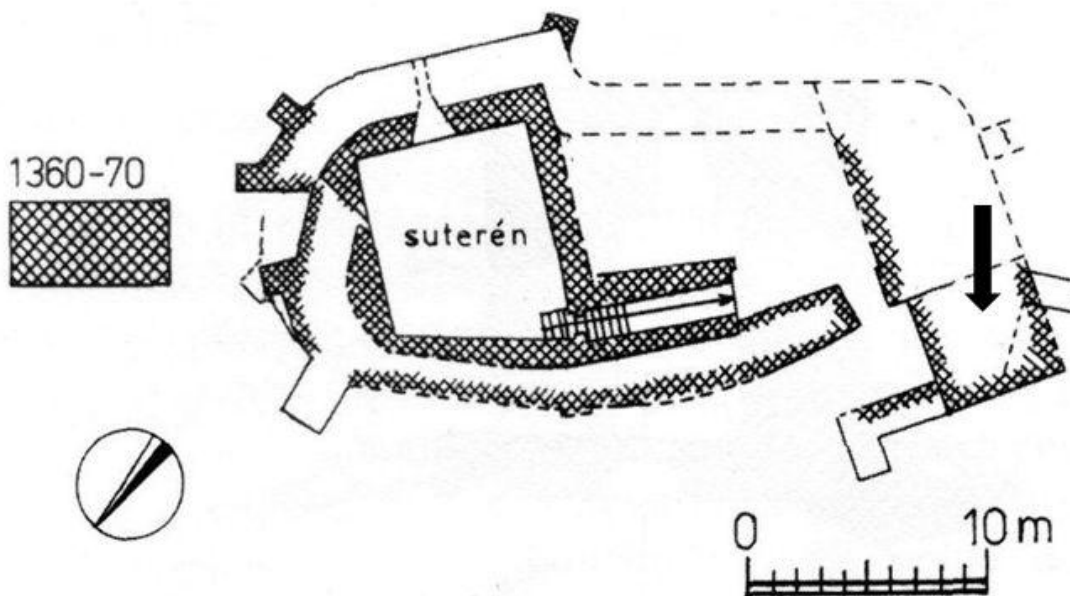
Obr. 18. a foto 3. Kumburk - Pískovcový portálek – vstup do suterénu (obr. podle T. Tomička – J. Úlovce, foto autor)

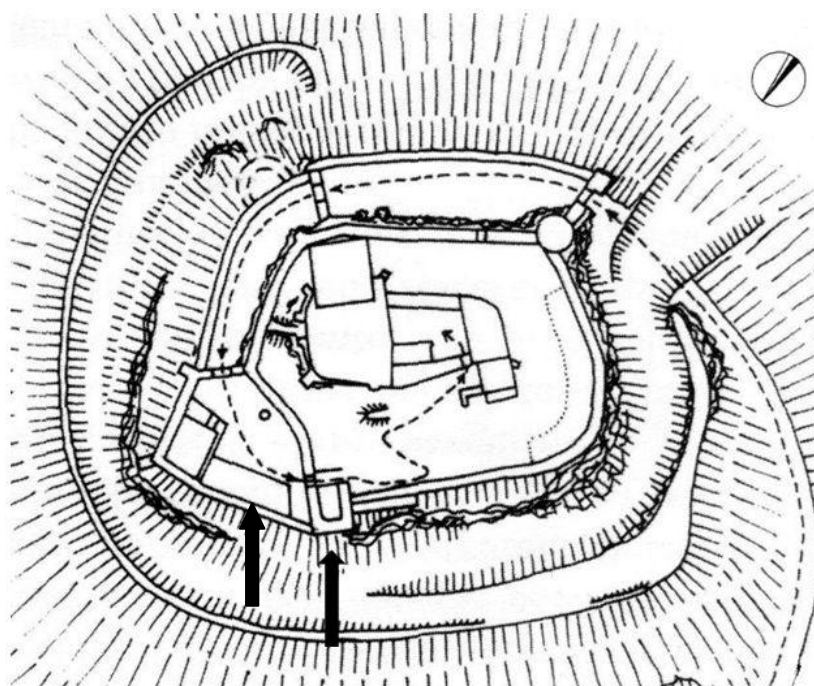
Foto 4. a 5. Kumburk - Výklenky před vstupem do suterénu paláce (foto autor).

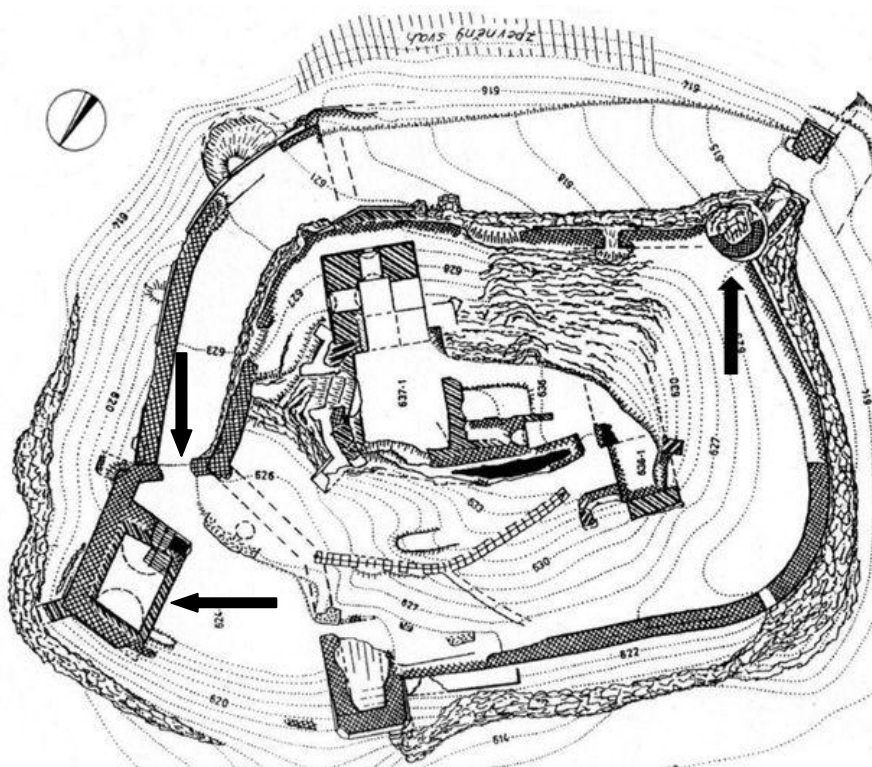
Foto 6. Kumburk - Výklenek v jižní stěně schodiště do suterénu paláce (foto autor).

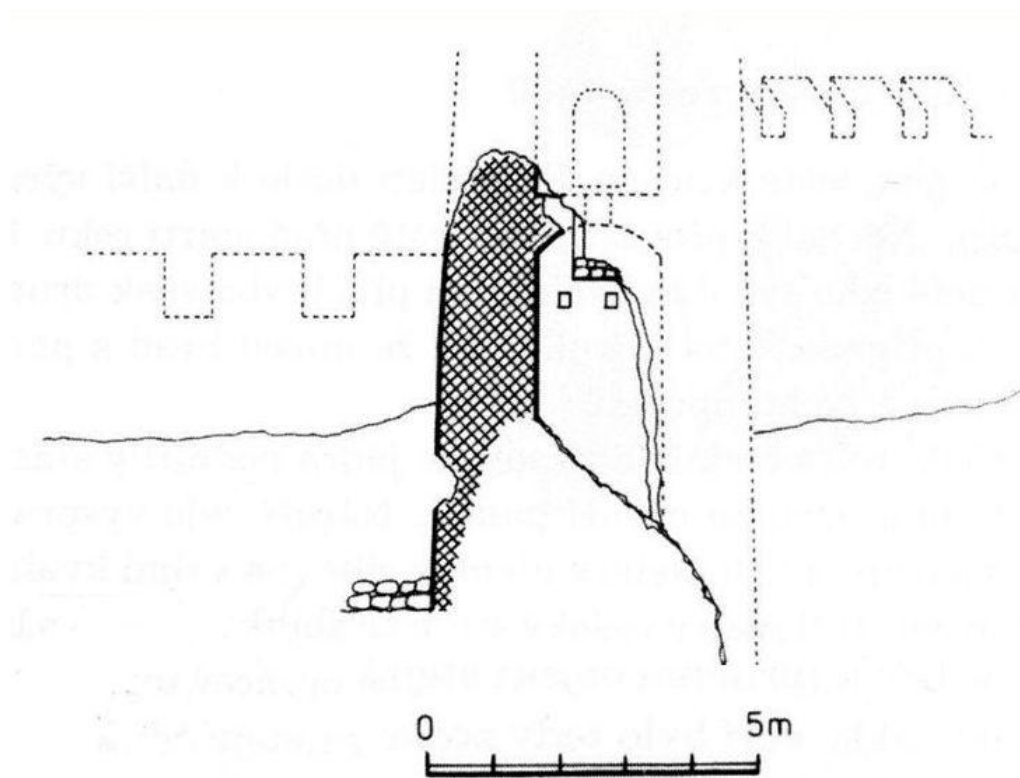
Obr. 19. Kumburk – Stavební fáze mezi r. 1360-1370, šipka označuje menší čtvercový objekt (snad věž) střežící vstupní branku do jádra hradu (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

Obr. 20. Kumburk–Šipka vpravo označuje objekt strážnice se vstupní brankou do jádra hradu. Šipka vlevo označuje předpokládanou hradní konírnu (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

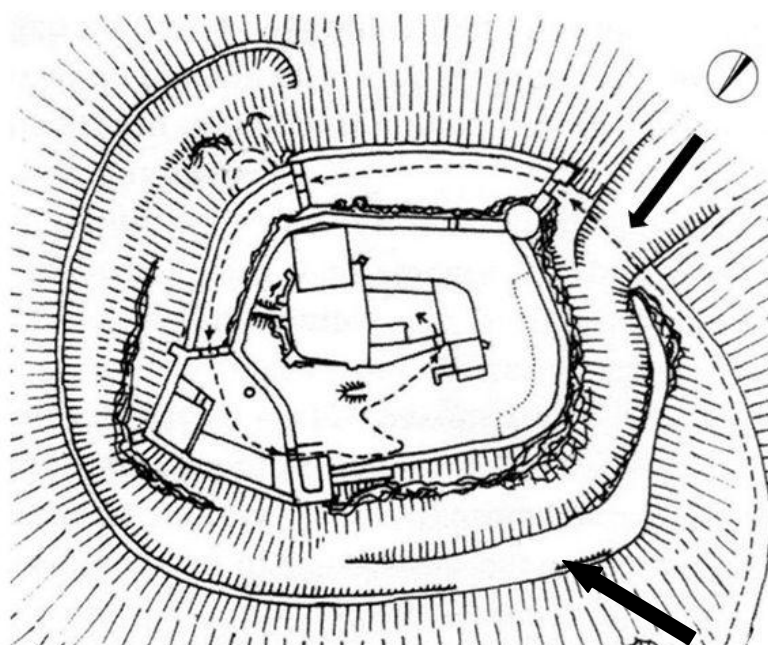
Obr. 21. Kumburk – šipka vpravo označuje okrouhlou věž nad dnešní druhou bránou. Šipka vlevo označuje vstup do předhradí dnešní čtvrtou bránou, za kterou je situována polozapuštěná budova (označena šipkou dole) (podle T. Tomíčka – J. Úlovce, upraveno).

Obr. 22. Kumburk – okrouhlá věž (podle T. Tomíčka – J. Úlovce, upraveno).

Foto 7. Kumburk – Torzo druhé brány, pohled od západu (foto autor)

Obr. 23. Kumburk – Schematický plán hradu, šipkou nahoře vpravo je označeno místo, kde okružní příkop přetíná přístupovou cestu do hradu, šipkou dole je označena plošina na koruně valu vybudovaná v první pol. 15. stol. (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

Foto 8. Kumburk – Hranolová věž, pohled od jihu (foto autor).

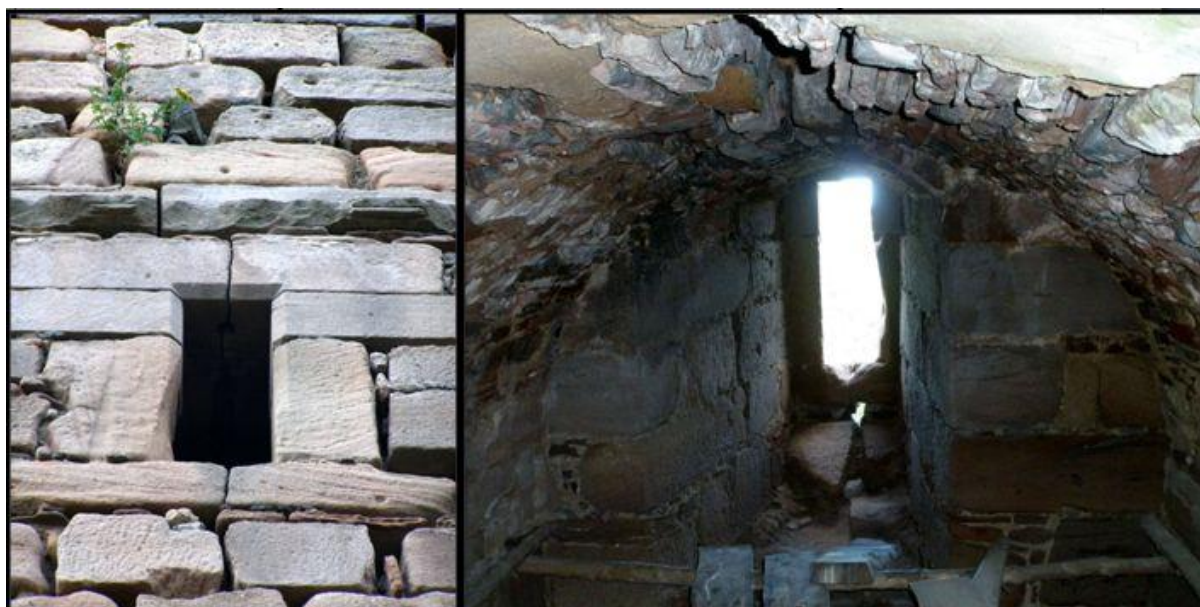
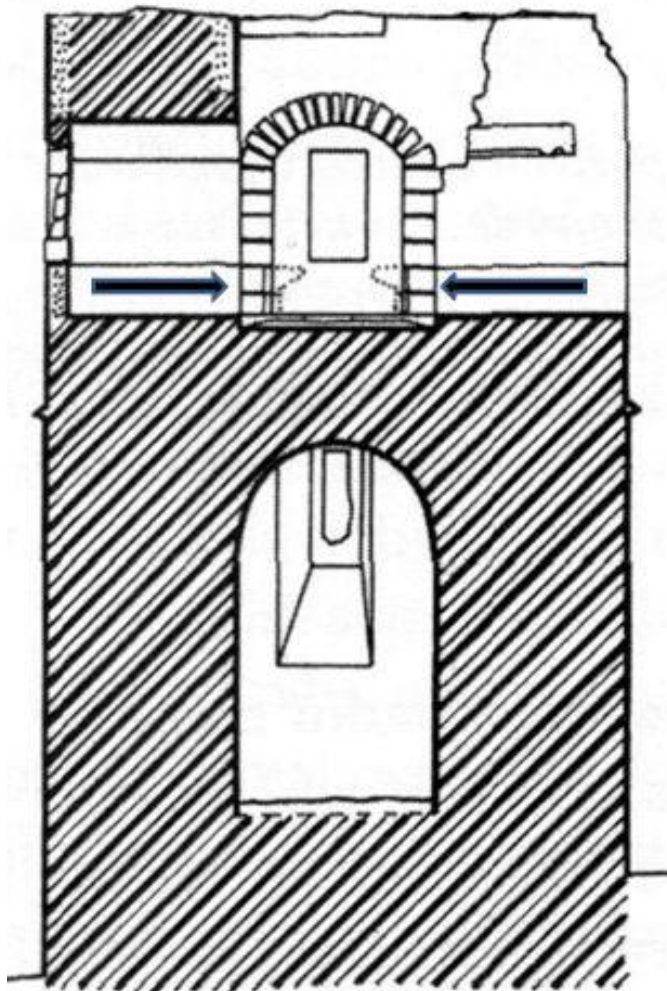
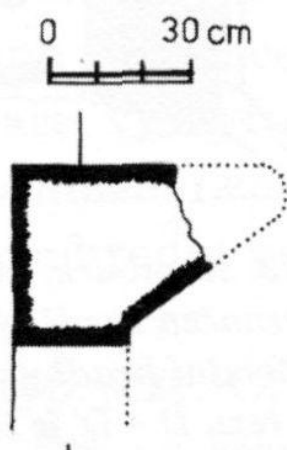

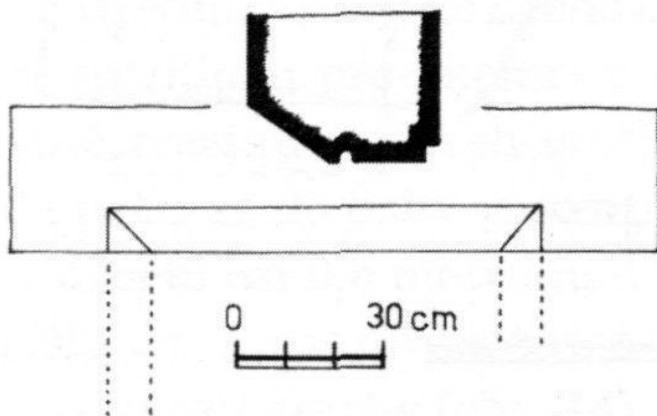
Foto 9. a 10. Kumburk – Hranolová věž, větrací okénko pod římsou (vlevo), pohled od jihovýchodu, vpravo pohled na větrací okénko ze suterénu věže (foto autor).

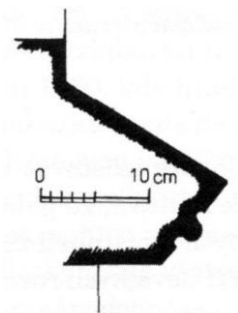
Obr. 24. Kumburk - Řez hranolovou věží, šipky ukazují na původní umístění sedátek (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

Obr. 25. Kumburk - Profil torza pískovcového sedátka nalezeného pod hradem (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

Obr. 26. Kumburk – Okosené nadpraží s důlkem po mříži a vpadlinou pro okenici v severovýchodním výklenku hranolové věže (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

Obr. 27. Kumburk – Profil patrové římsy (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

Foto 11. Kumburk – Hranolová věž – detail patrové římsy, pohled od jihu (foto autor).

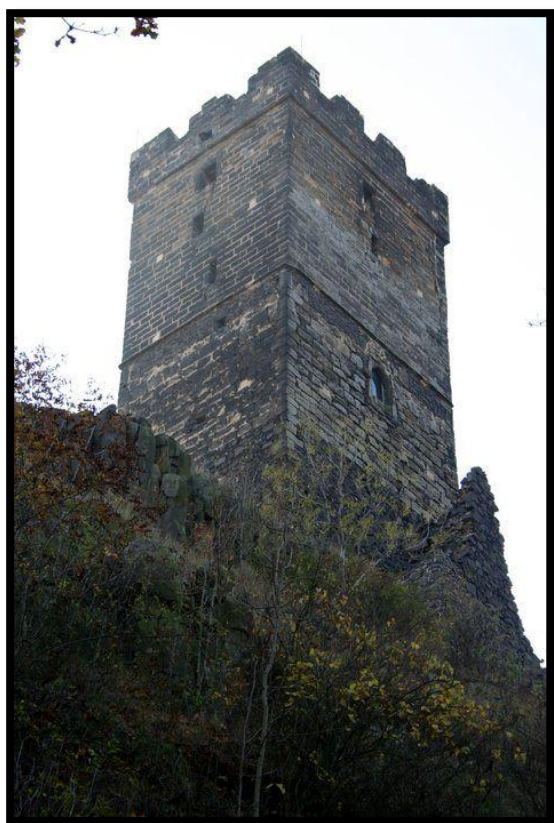

Foto 12. Házmburk – hranolová věž, pohled od SZ (foto autor).

Foto 13. Bradlec - Detail zdiva paláce s půlkruhovou věží, pohled od východu (foto autor).

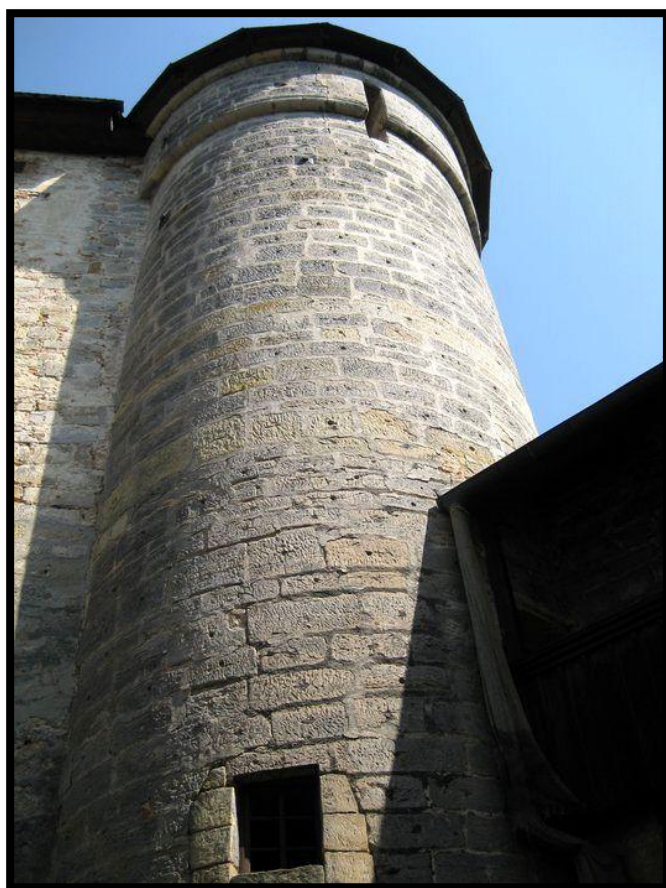
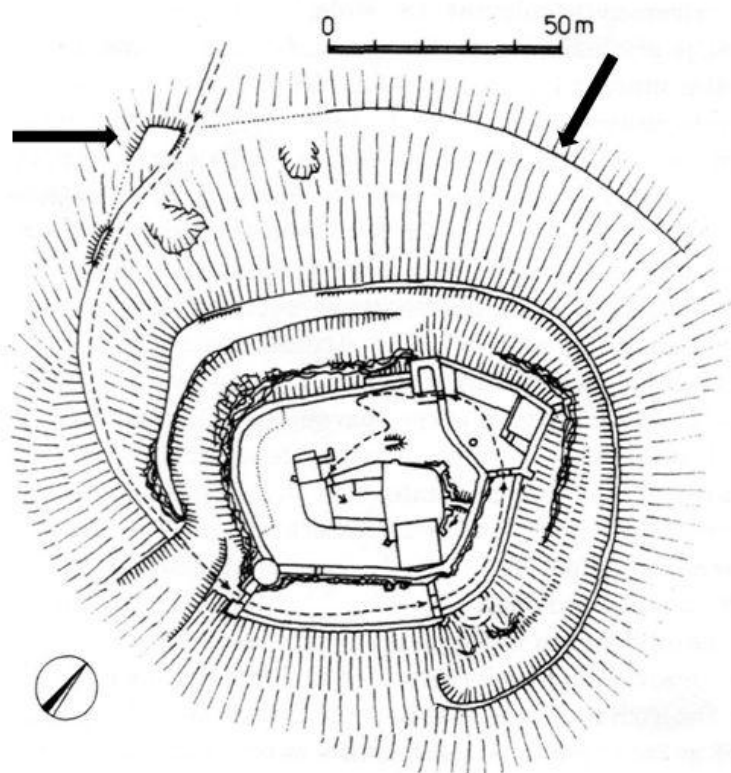

Foto 14. Hrad Kost – okrouhlá věž, pohled od západu (foto autor).

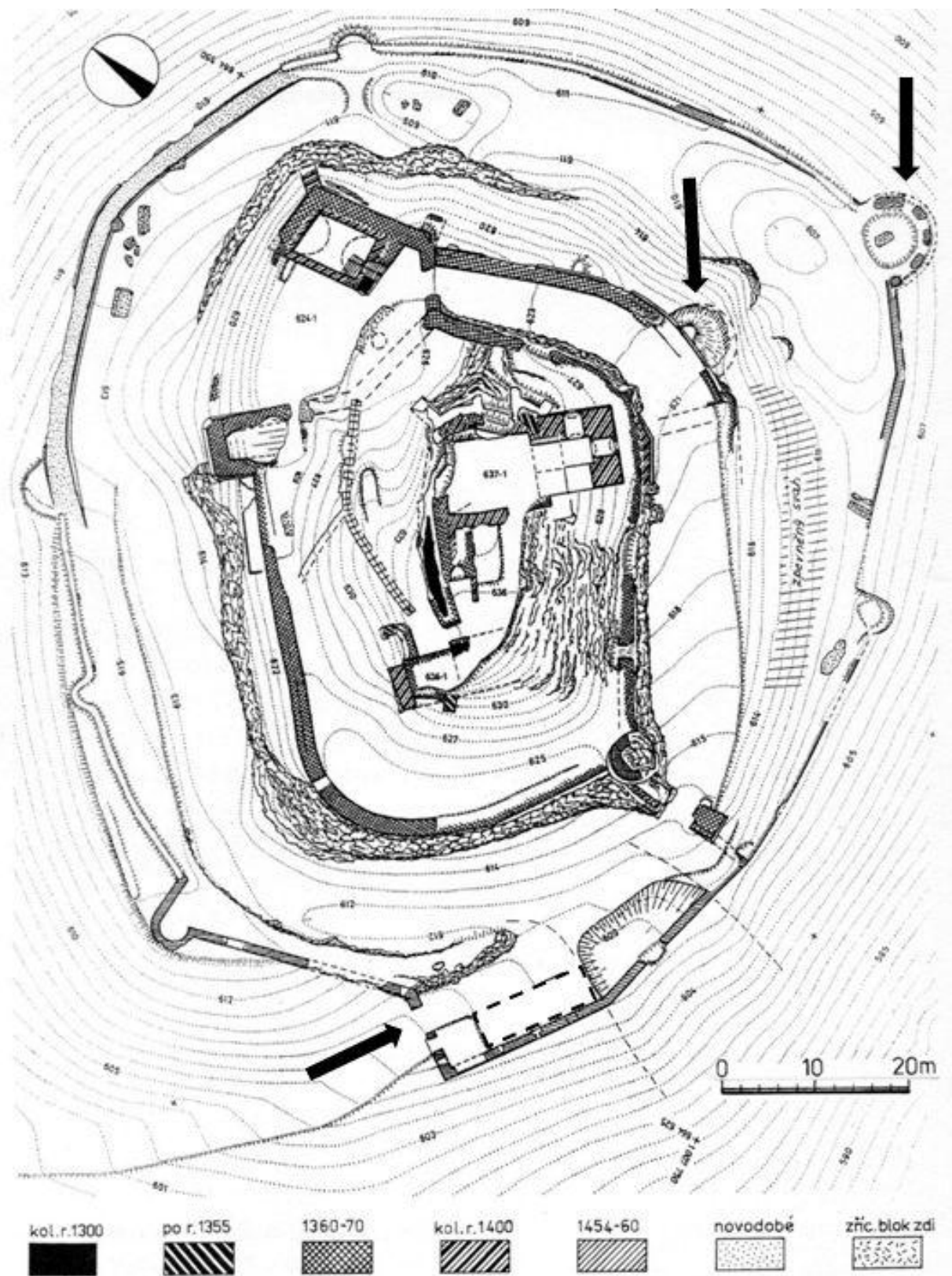
Foto 15. Kumburk – Polozapuštěná budova, opěrák zajišťující severní nároží, pohled z východu (foto autor).

Obr. 28. Kumburk – schematický plán hradu, vlevo nahoře je šipkou označen obdélný objekt (snad předsunuté opevnění), vpravo od něj je označena cesta z nasucho kladených kamenů (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

Foto 16. Kumburk-Obdélná plošina u přístupové cesty do hradu, pohled od SZ (foto autor).

Obr. 29. Kumburk - Plán hradu s vnějším opevněním z let 1454-1460, vpravo nahoře (označeno šipkou) je situována dělová bašta, půlválcová bašta za třetí bránou je označena šipkou nahoře vlevo, nová vstupní brána je označena šipkou dole, předpokládaná budova hrázděné či roubené konstrukce za první bránou je vyznačena přerušovanou čarou (podle T. Tomička – J. Úlovce, upraveno).

Foto. 17. Kumburk – Levá část první brány - kapsa pro závoru (foto autor).

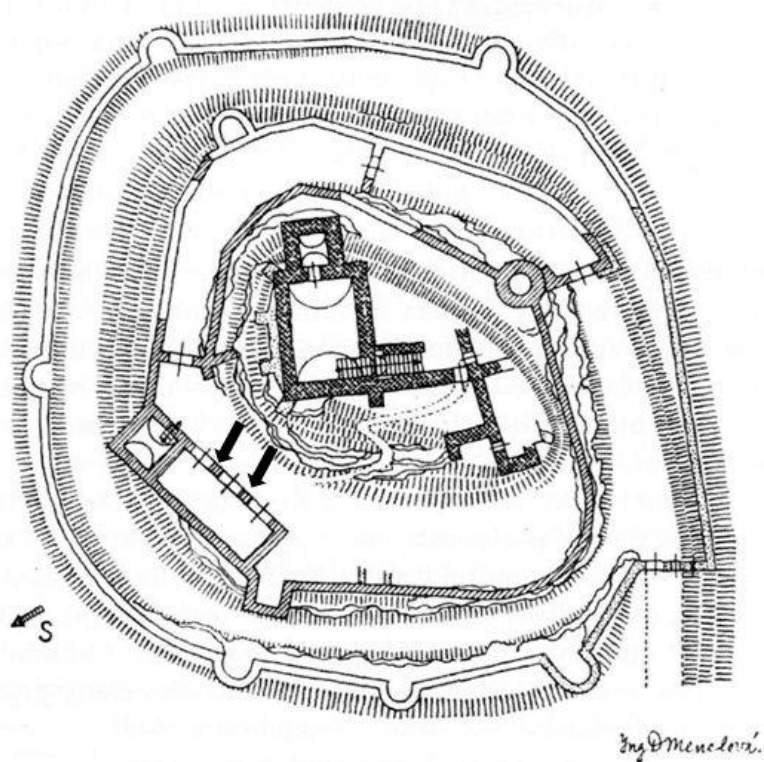
Foto 18. Kumburk – vstupní branka do objektu strážnice, vpravo od ní segmentově zaklenutá střílna (foto autor).

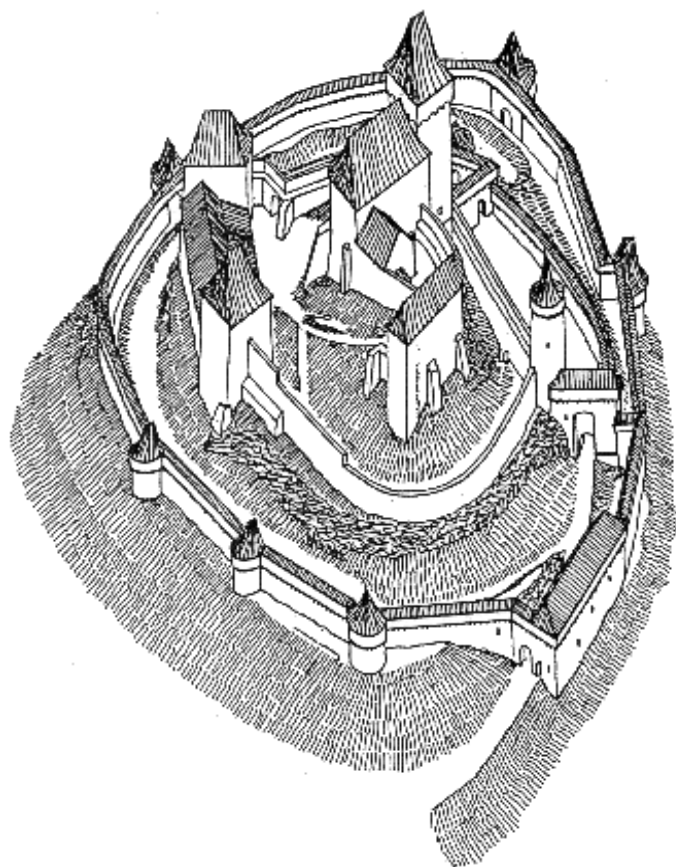
Foto 19. Kumburk – objekt strážnice za první vstupní bránou (foto anonym).

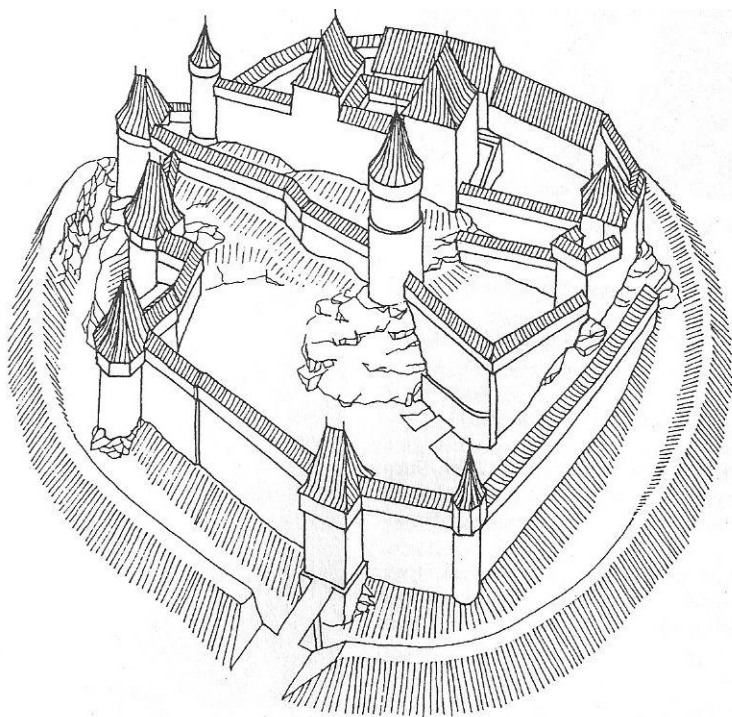
Foto 20. Kumburk – štěrbinová střílna (foto autor).

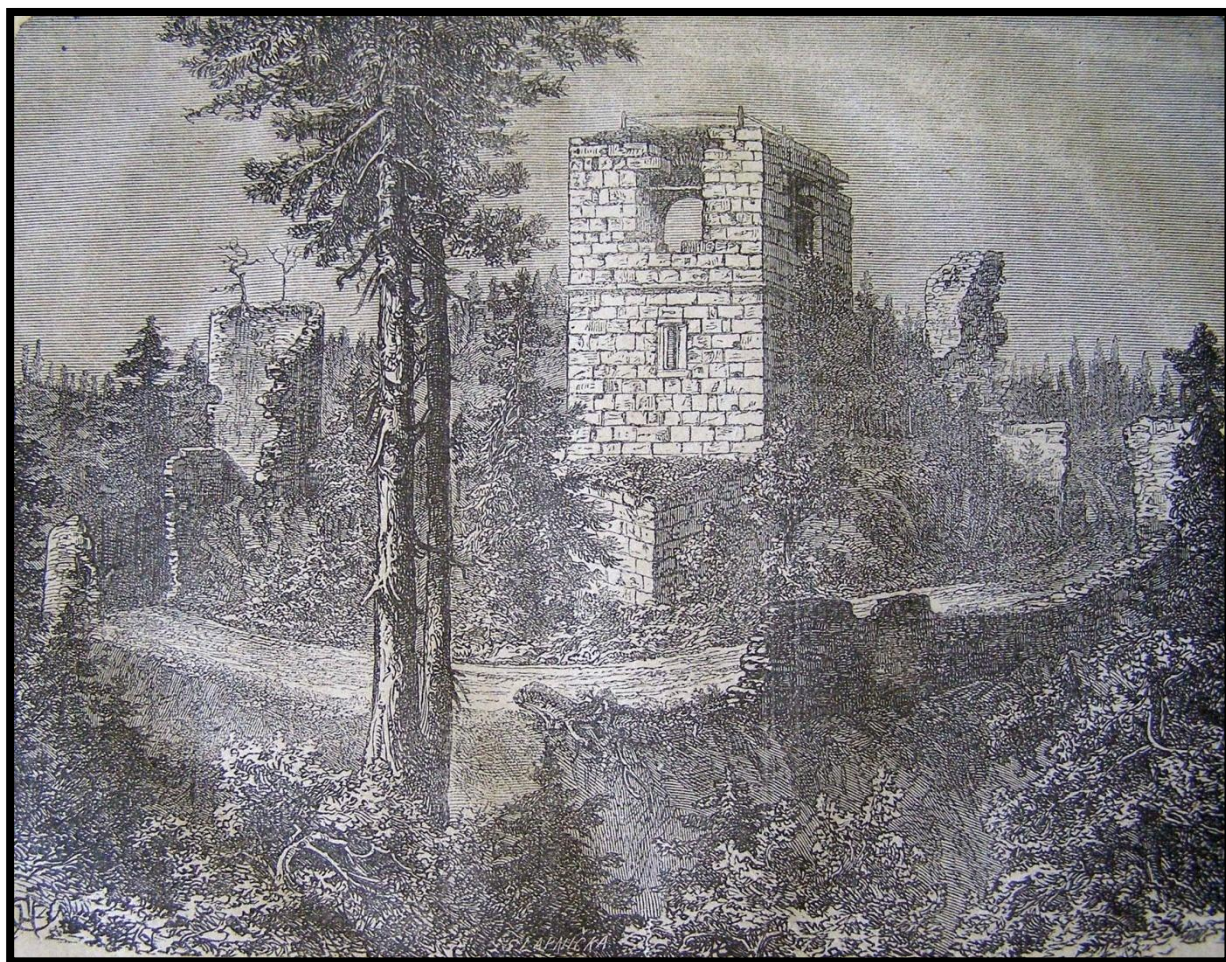
Obr. 30. Kumburk - Dnes již neexistující přilehlá hospodářská budova byla po roce 1454 rozšířena o přístřešek, který podírali dva kvádrové pilíře (jsou označeny šipkami), na plánu hradu z roku 1949 je stihla zachytit D. Menclová (podle D. Menclové, upraveno).

Obr. 31. Kumburk - Pokus o hmotovou rekonstrukci hradu v 15. století (podle T. Tomička)

*Obr. 32. Helfenburk u Bavorova
(hmotová rekonstrukce podle T.
Durdíka)*

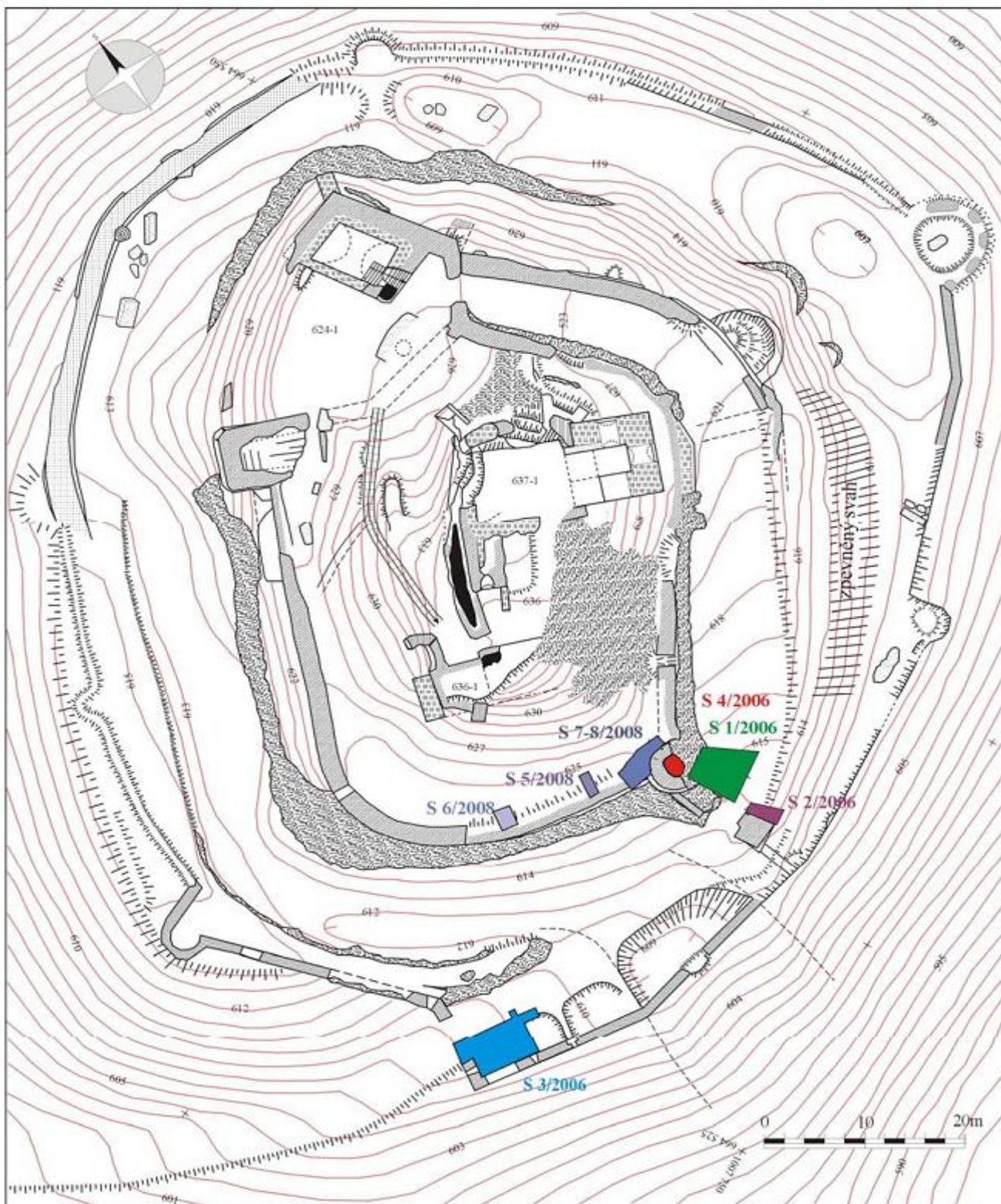
Obr. 33. Kumburk - kresba z roku 1870 v díle J. V. Berana.

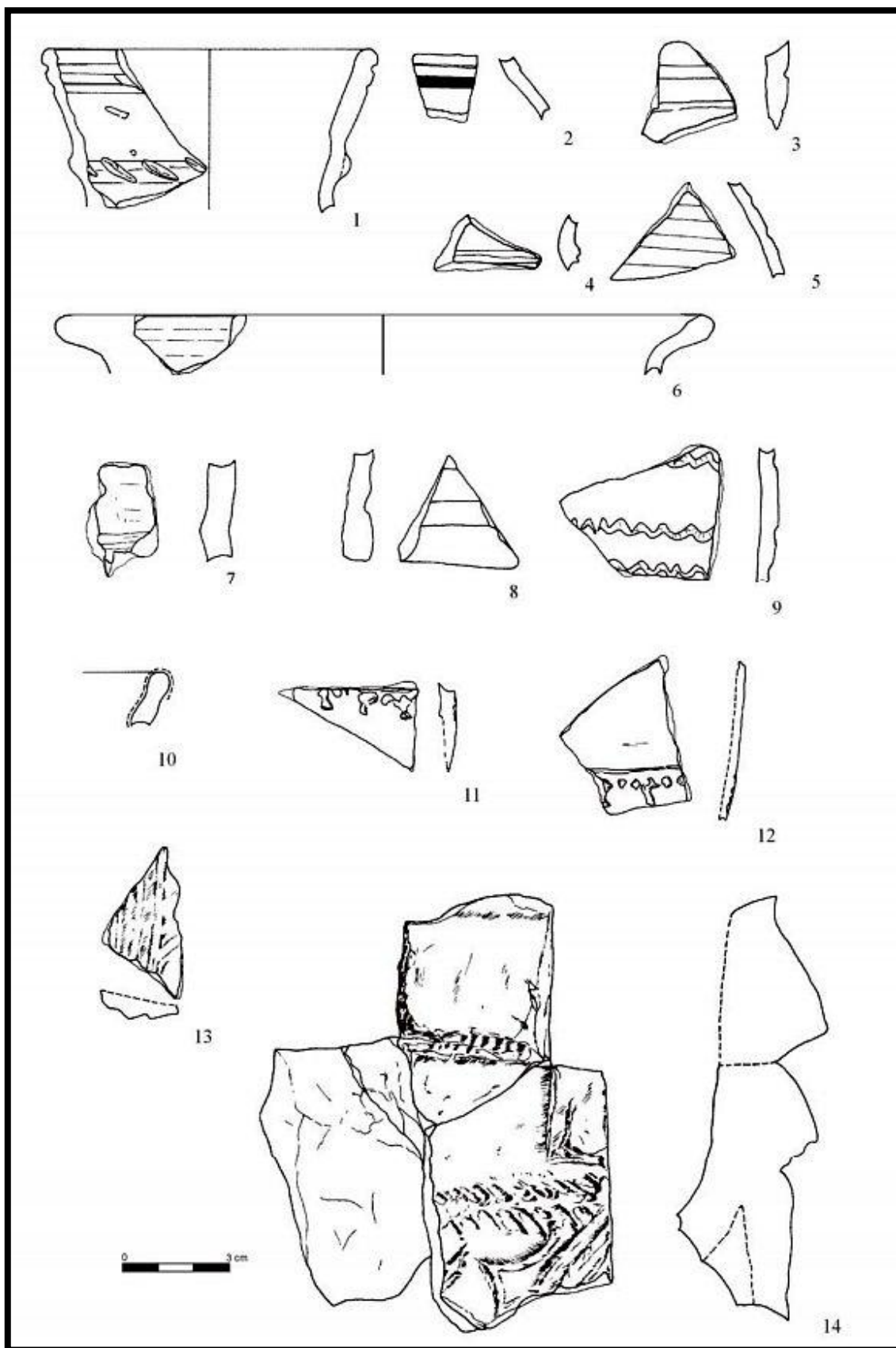
Obr. 34. Kumburk – kolorovaná pohlednice z konce 19. století před dostavbou hranolové věže Klubem českých turistů.

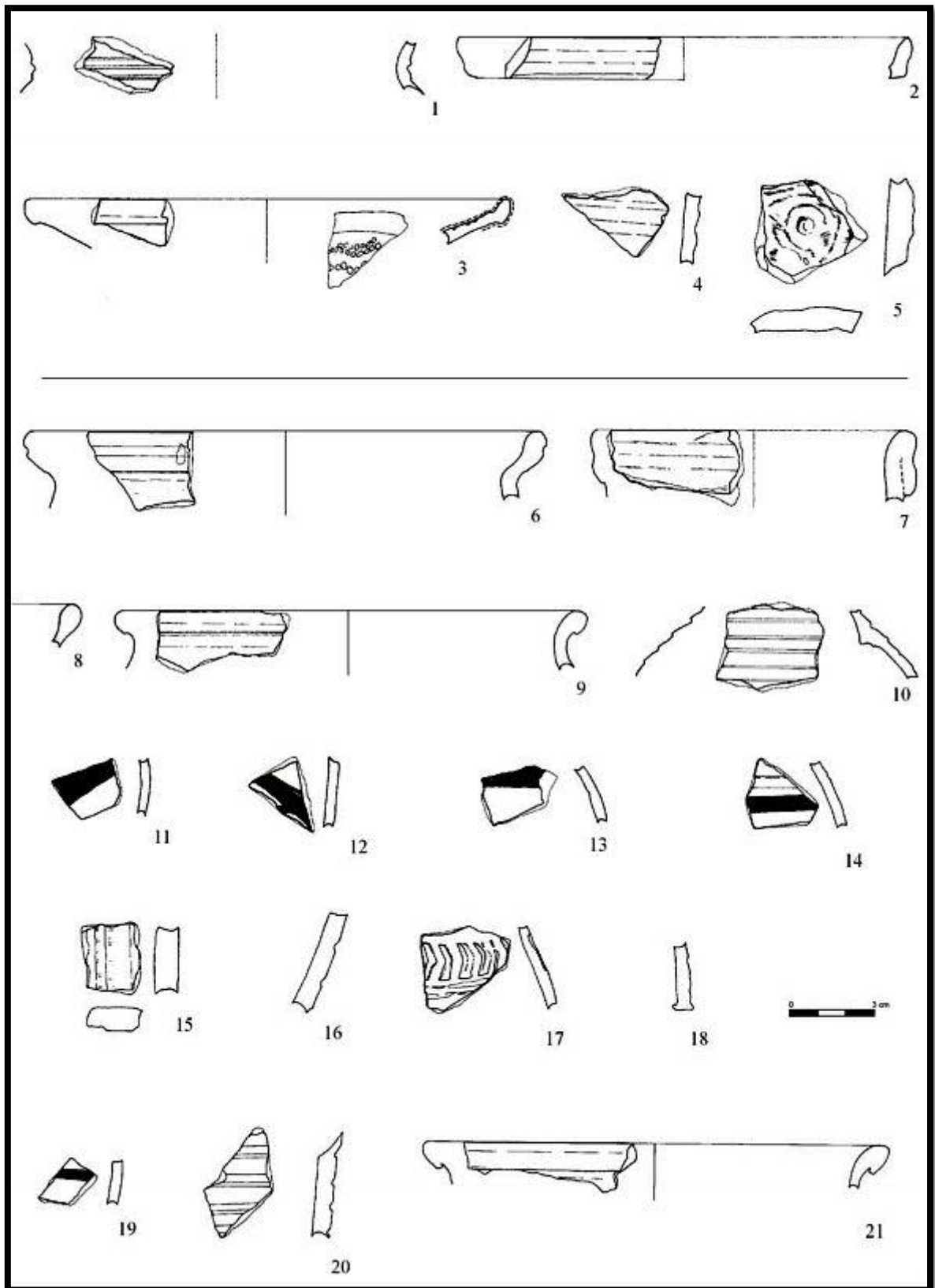
Obr. 35. Kumburk – Kresba F. K. Wolfa vytvořená podle pohlednice J. Jampílka

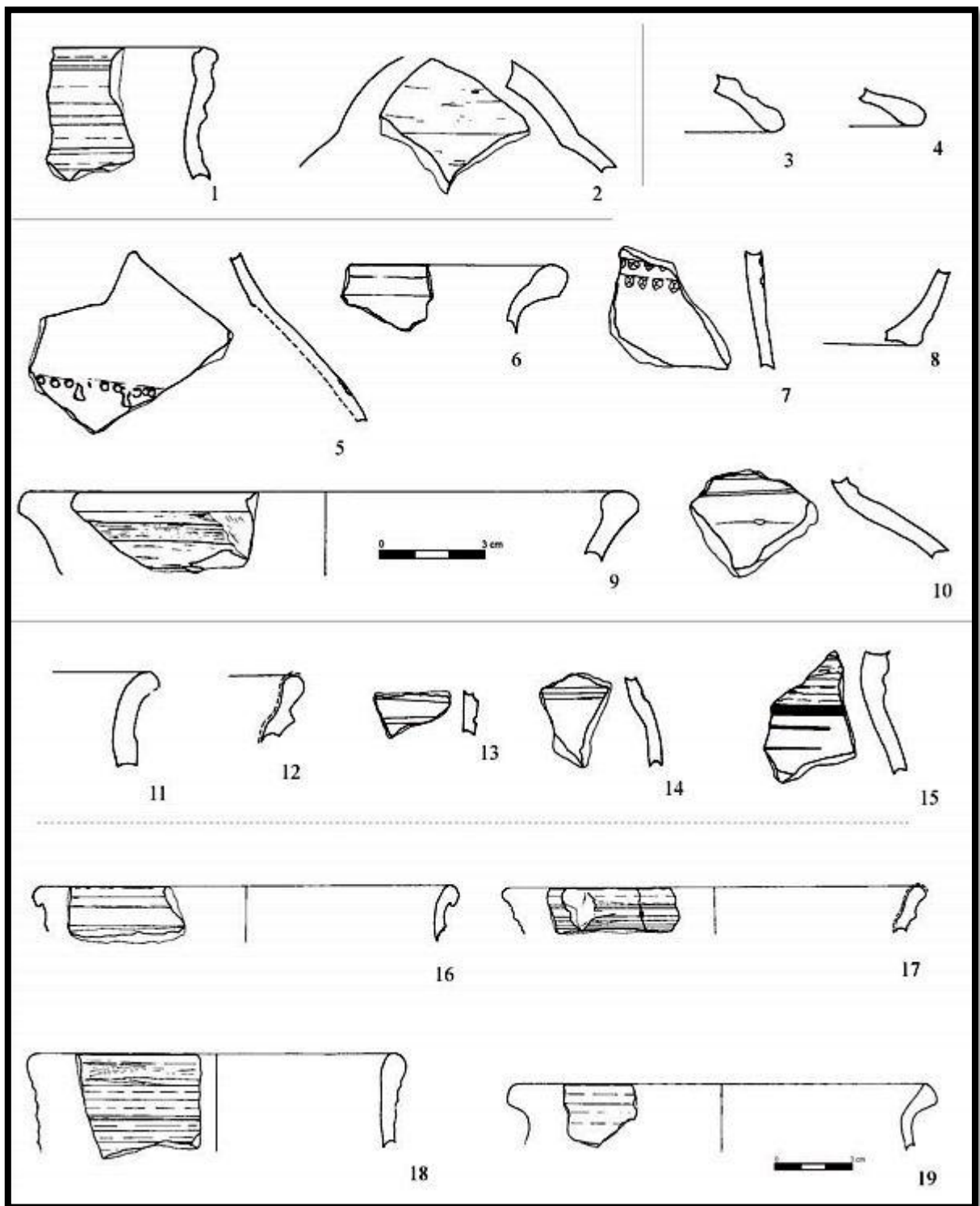
Obr. 36. Kumburk – celkový plán hradu s vyznačenými sondami 1-8/2006-2008 (podle J. Prostředníka s použitím plánů ze zaměření hradu viz Tomiček – Úlovec 1998).

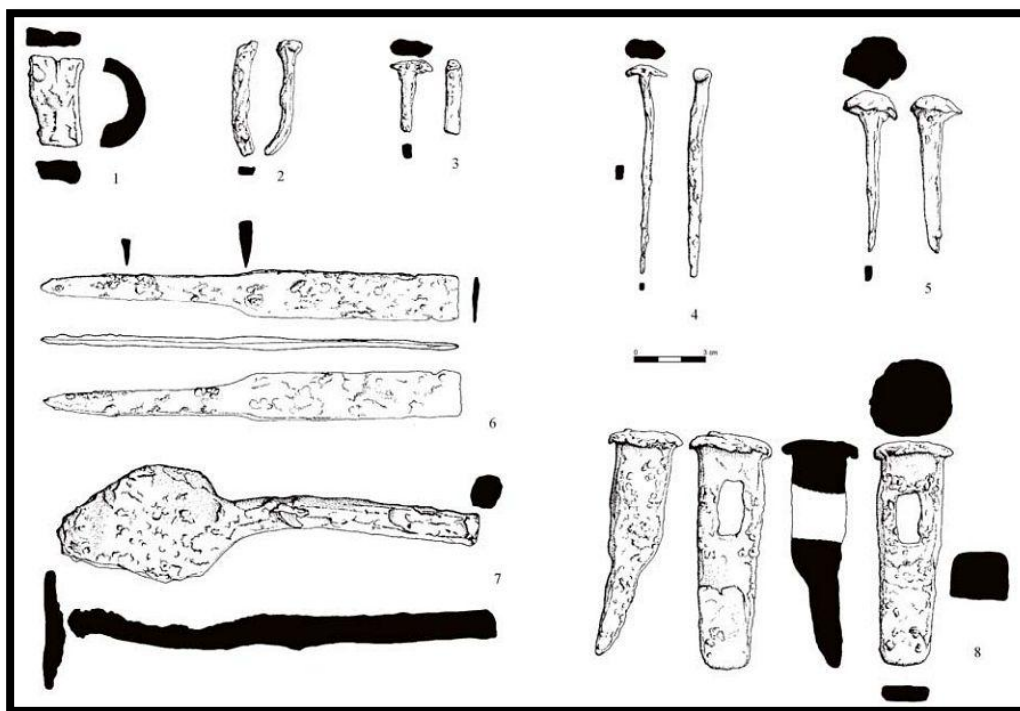
Obr. 37. Kumburk – nálezy zlofků keramiky ze sondy 1/2006 (vrstva 1)(kresba H. Macháčková)

Obr. 38. Kumburk – nálezy keramických fragmentů ze sondy 1/2006 (vrstva 2, 4, 4a) (kresba H. Macháčková)

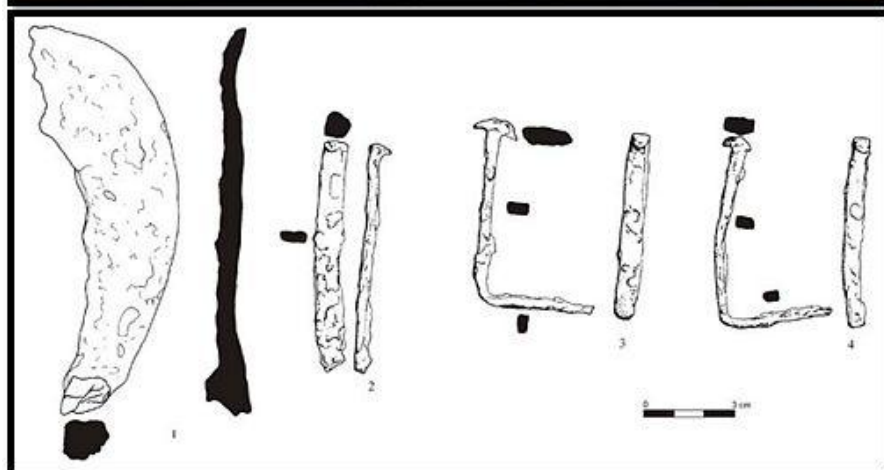
Obr. 39. Kumburk – nálezy keramických fragmentů ze sondy 1/2006 (vrstva 5, 6) a sondy 2/2006 (vrstva 1) (kresba H. Macháčková)

Obr. 40. Kumburk -
nálezy železných
předmětů ze sondy
1/2006 (vrstvy 1, 4, 5a,
6) (kresba H.
Macháčková)

Foto. 21. Kumburk – Garnitura
železných pout nalezených
v interiéru okrouhlé věže (S
4/2006)(foto P. Hatman)

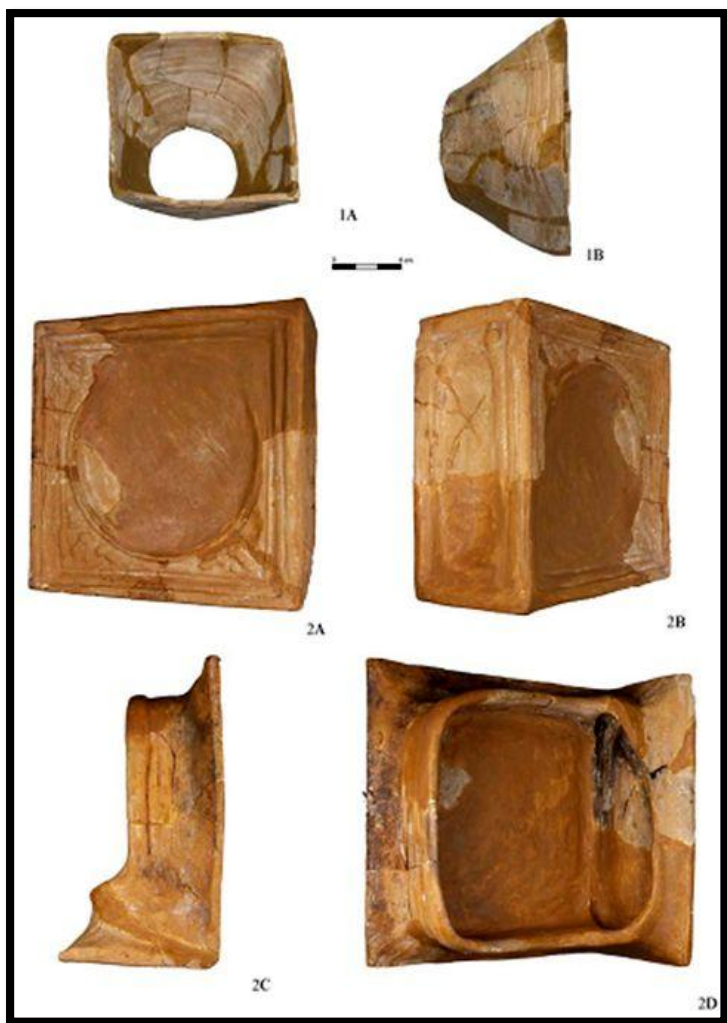
Obr. 41. Kumburk – nálezy
železných předmětů z interiéru
okrouhlé věže (S 4/2006) (kresba H.
Macháčková).

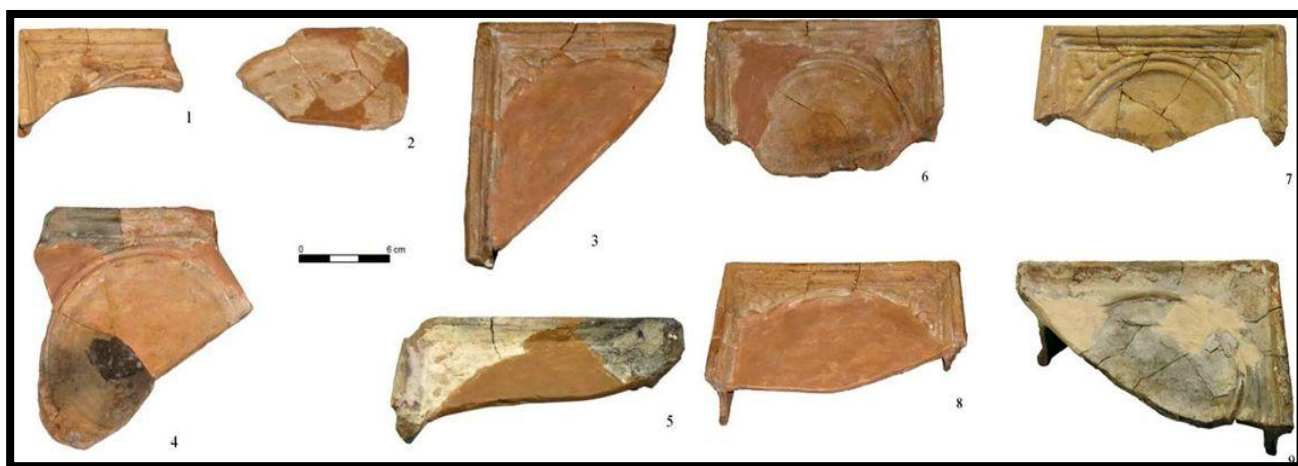
Foto 22. (vlevo) **Kumburk** - objekt tzv. strážnice (S 3/2006), v levém rohu podstavec kachlových kamen, vpravo otisk negativu dřevěné lavice v omítce (označeno šipkou) a **foto 23.** (vpravo) **Kumburk** – objekt tzv. strážnice, podstavec kachlových kamen s otiskem negativu po dřevěné lavici (označeno šipkou) (Foto J. Prostředník, srpen 2006).

Fototabulka 1. **Kumburk**-rekonstruované a zpevněné fragmenty komorových kachlů s motivem „Ukřižování“ nalezené v objektu tzv. strážnice (S 3/2006) (foto J. Prostředník).

Fototabulka 2. Kumburk - rekonstruované nádobkové a komorové kachle (relief s prázdným kruhovým medailonem a trojlaločnými vegetabilními ozdobami v rozích) nalezené v objektu tzv. strážnice (sonda 3/2006) (foto J. Prostředník).

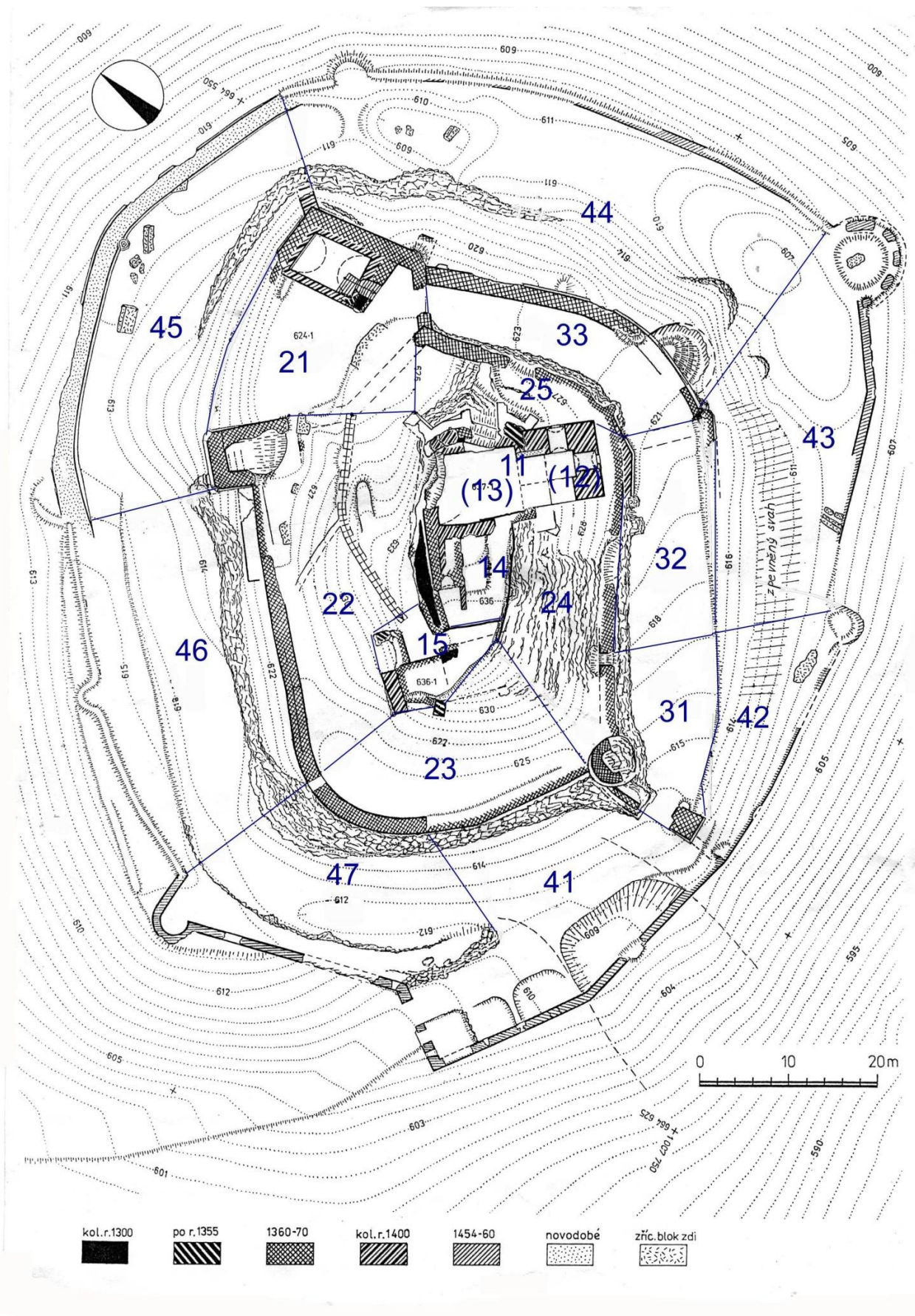
Fototabulka 3. Kumburk - rekonstruované komorové kachle (relief s prázdným kruhovým medailonem a trojlaločnými vegetabilními ozdobami v rozích) nalezené v objektu tzv. strážnice (sonda 3/2006) (foto J. Prostředník 2007, upraveno).

Foto 24. (vlevo) **Kumburk** – sonda 3C/2006, která kolmo navazuje na sondu 3A/2006, **foto 25.** (vpravo) **Kumburk** – sondy 3A-3B/2006 podél východní obvodové zdi tzv. strážnice – pohled od severu-detail vstupního prostoru se dvěma otvory proraženými maltovým výlevem (foto J. Prostředník, srpen 2006)

lokalizace	soubor	typická keramika	TK - hmotnost	Zvířecí kosti	kosti zv. - hmotnost	železo	železo - hmotnost	malta	malta - hmotnost
sonda 5/2008	1	VS2 - 1	0,014 kg						
sonda 5/2008	2							malta s velkými kamínky a vápencem o vel. 1-3 mm	0,462 kg
sonda 5/2008	3			ulita (páskovka), zápřstní kost-skot	0,02 kg				
sonda 5/2008	4	VS2 - 3 (1x zlomek těla se šroubovicí a nálepem malty-14., stol.)	0,012 kg						
sonda 6/2008	5								
sonda 6/2008	6				2 0,012 kg				
sonda 6/2008	7	VS2 - 3 (14./15. stol.)	0,056 kg						
sonda 6/2008	8					hřeb typu IIIa	0,01 kg		
sonda 6/2008	9							malta s kousky vápence 3-5 mm	0,012 kg
sonda 6/2008	10	Zlomek ČVS s detailem oblouku s hlavicí (akáda) - nelze přesně určit typ dle Encyklopedie kachlů (Pavlík-Vitanovský 2004, viz str. 253, 257 - 258, možné typy 679, 710, 727, 732 ad.), možná datace počátek až 1. pol. 16. stol.	0,032 kg						

Tab. 3. Kumburk – přehled stratifikovaných artefaktů a ekofaktů ze sond S 5-6/2008 (podle J. Prostředníka – P. Hartmana 2008)

Obr. 42. Kumburk – rozdělení areálu hradu na sektory (s pomocí plánu podle Tomička – Úlovce)

Příloha 3. - Deskripce nestratifikovaných nálezů.

Metodika zpracování a prezentace keramického materiálu je podrobně vysvětlena v kapitole 5. 5. 1. 1.

3 – A. Kuchyňská a stolní keramika

3-A-1. přír. č. 1/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; uvnitř světle hnědá poleva; hladký povrch; barva střepe na lomu okrová, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: 18 x 26 mm, ss. 7-9 mm.

3-A-2. přír. č. 2/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; bez výzdoby; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; tvrdý oxidační výpal; povrch je středně hrubý; barva střepe hnědá, na vnitřní straně okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 03. Rozměry: 27 x 32 x 6 mm.

3-A-3. přír. č. 3/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; bez výzdoby; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; tvrdý oxidační výpal; barva střepe na vnitřní i vnější straně okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 03. Rozměry: 25 x 26 x 5 mm.

3-A-4. přír. č. 5 (a,b)/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část dna nádoby blíže neurčitelného tvaru, na dně nejsou stopy po podsýpce ani po odříznutí strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; tvrdý oxidační výpal; barva střepe na vnitřní i vnější straně okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 02. Rozměry: 38 x 43 x 4 mm.

3-A-5. přír. č. 10-14/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 4 zlomky těl nádob nerekonstr. tvaru a jeden zlomek okraje dna nádoby blíže neurčitelného tvaru, dno má hraněný svislý okraj; bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepe je hnědá a okrová, na lomu okrová, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: délka max. do 40 mm, síla max. do 5 mm.

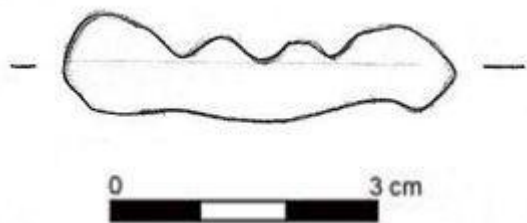
3-A-6. přír. č. 15/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; bez výzdoby; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; tvrdý oxidační výpal; barva střepe na vnitřní i vnější straně okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 02. Rozměry: 22 x 24 x 11 mm.

3-A-7. přír. č. 18/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 1.)

Popis: část masivního ucha z nádoby blíže neurčitelného tvaru; horní a spodní část je odlomena, ucho je páskové, na vnější straně prožlabené, v průřezu plochý pásek se žlábkou;

vyrobena z hlíny s příměsí jemného písku; tvrdý oxidační výpal; hladký povrch; barva střepeu okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 03. Rozměry: 47 x 43 mm, ss. 7-12 mm.

Obr. 1. (kresba autor)

3-A-8. přír. č. 20/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; bez výzdoby; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; tvrdý redukční výpal; hladký povrch se stopami vlešťované výzdoby; barva střepeu na vnitřní i vnější straně šedá, na lomu šedá; keramická třída: K 06b. Rozměry: 32 x 16 x 4 mm.

3-A-9. přír. č. 23/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část okraje nádoby blíže neurčitelného tvaru; způsob ukončení okraje - okraj je vodorovně hraněn jednou plochou, spodní část okraje je odlomena; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepeu okrová, na lomu okrová, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: 20 x 39 mm, ss. 4-5 mm.

3-A-10. přír. č. 24/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část okraje nádoby blíže neurčitelného tvaru; způsob ukončení okraje - okraj je vodorovně hraněn, spodní část okraje je odlomena; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepeu hnědošedá, na lomu šedá, středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry: 21 x 23 mm, ss. 6-7 mm.

3-A-11. přír. č. 25/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; bez výzdoby; vyrobeno z jenně plavené hlíny; hladký povrch; tvrdý oxidační výpal; barva střepeu na vnější straně hnědá, povrch vnitřní stěny je překryt zelenou polevou, na lomu hnědá; keramická třída: K 07. Rozměry: 22 x 27 x 4 mm.

3-A-12. přír. č. 26/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; bez výzdoby; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; tvrdý oxidační výpal; barva střepeu na vnější straně okrová, na vnitřní straně okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 03. Rozměry: 57 x 50 x 5 mm.

3-A-13. přír. č. 27/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; bez výzdoby; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy; tvrdý oxidační výpal; středně hrubý povrch; barva střepeu vně hnědá, na vnitřní straně okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 02. Rozměry: 28 x 38 x 3 mm.

3-A-14. přír. č. 28-30/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 3 zlomky těl nádob blíže neurčitelného tvaru, dva zlomky bez výzdoby, 1 zlomek je zdoben dvěma vodorovnými mělkými rýhami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; tvrdý oxidační výpal; barva střepů hnědá a okrová; keramická třída: K 02.

3-A-15. přír. č. 31-41/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

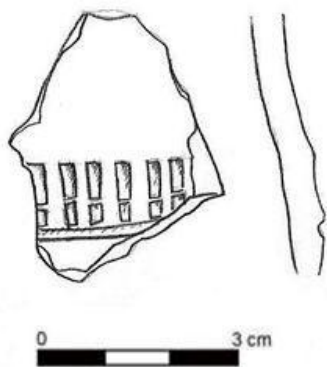
Popis: 10 zlomků těl nádob blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů hnědá a okrová, na lomu okrová, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02.

3-A-16. přír. č. 47/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; tvrdý oxidační výpal; vnější povrch střepu je částečně odlomen, zbytek je překryt světle hnědou polevou; na vnitřní stěně střepu se částečně dochovala světle hnědá poleva, barva střepu na lomu světle hnědá; keramická třída: K 07. Rozměry: 31 x 30 mm, ss. 2-4 mm.

3-A-17. přír. č. 48/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 2)

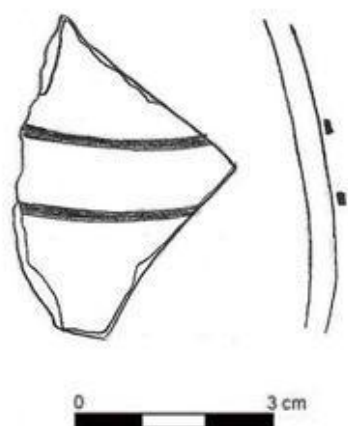
Popis: zlomek podhrdlí zřejmě z nádoby hrncovitého tvaru; s jedním pásem radélkové výzdoby v podobě svislých dělených obdélníků (čárek) o síle 13 mm, který je zakončen mělkou vodorovnou rýhou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; tvrdě vypáleno-oxidační výpal; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá; keramická třída: K 02. Rozměry: 39 x 32 mm, ss. 5-6 mm.

Obr. 2. (kresba autor)

3-A-18. přír. č. 49/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 2)

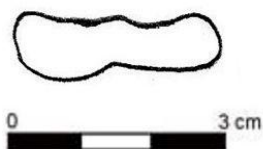
Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; zdobený dvěma hnědočervenými vodorovnými linkami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; tvrdý oxidační výpal; hladký povrch; barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá; keramická třída: K 03. Rozměry: 47 x 33 mm, ss. 4-5 mm.

Obr. 3. (kresba autor)

3-A-19. přír. č. 51/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 4)

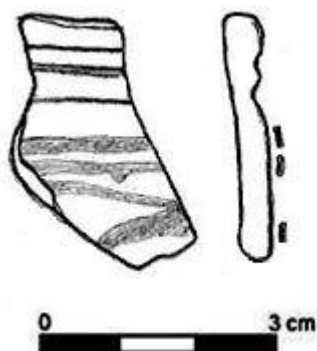
Popis: část ucha z nádoby blíže neurčitelného tvaru; horní a spodní část je odlomena, ucho je páskové, na vnější straně prožlabené, v průřezu plochý pásek se žlábkem; středně hrubý povrch; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; tvrdý oxidační výpal; barva střepu tmavě hnědá, na lomu okrová; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 27 x 29 mm, ss. 7-11 mm.

Obr. 4. (kresba autor)

3-A-20. přír. č. 52-53/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob (fragment s přír. č. 52/2001 viz obr. 5)

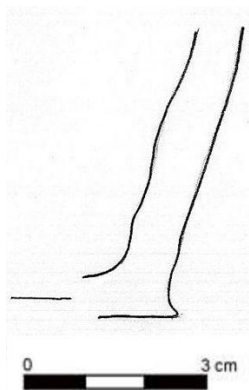
Popis: 2 zlomky nádob nerekonstruovatelného tvaru; 1 zlomek (přír. č. 52/2001; obr. 5) je zdobený dvěma vodorovnými hlubokými rýhami, pod kterými jsou patrné stopy po vlešťované výzdobě; na druhém zlomku jsou také patrné stopy po vlešťování; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepu šedá až černá, na lomu šedá, tvrdý redukční výpal; keramická třída: K 06b. Rozměry: max. 31 x 18 mm, ss. 4 mm (přír. č. 52/2001) a max. 28 x 22 mm, ss. 5 mm (přír. č. 53/2001).

Obr. 5. (přír. č. 52/2001) (kresba autor)

3-A-21. přír. č. 55/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 6)

Popis: část dna a těla hrnce; tělo mírně šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 51 mm; dno má hraněný okraj; vyrobeno z hlíny patrně s příměsí sloučenin železa (?); hrubý povrch s puchýřky, které se vyskytují převážně na vnitřní straně nádoby; keramika je podobná loštickému zboží; dno bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; barva střepu na vnější stěně hnědošedá, barva střepu na vnitřní stěně hnědá až okrová, na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 04. Rozměry: max. 51 x 54 mm, ss. 7-9 mm.

Obr. 6. (kresba autor)

3-A-22. přír. č. 56-57/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 2 zlomky nádob blíže neurčitelných tvarů; 1 zlomek (přír. č. 56/2001) silně poškozeného okraje (vnitřní stěna a spodní část odlomena), částečné stopy světle hnědé polevy; světle hnědá poleva je také na vnitřní stěně druhého zlomku (přír. č. 57/2001); vyrobeno z jemně plavené hlíny; tvrdý oxidační výpal; hladký povrch; barva střepů okrová, na lomu hnědá až okrová; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 21 x 26 mm, ss. 2-10 mm (přír. č. 56/2001) a max. 27 x 31 mm, ss. 3 mm (přír. č. 57/2001).

3-A-23. přír. č. 58/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby.

Popis: část dna a těla patrně hrncovité nádoby - koflíku, tělo mírně šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 18 mm; dno má hraněný okraj; bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepu na vnější stěně světle hnědá až šedá, barva střepu na vnitřní stěně světle hnědá až šedá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 05. Rozměry: max. 18 x 31 mm, ss. 5-6 mm.

3-A-24. přír. č. 60-67/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 8 zlomků těl nádob blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová, na lomu světle hnědá, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02.

3-A-25. přír. č. 68-69/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 2 zlomky těl nádob blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů světle hnědá a okrová, na lomu světle hnědá a okrová, tvrdý

oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 21 x 24 mm, ss. 3 mm (přír. č. 68/2001) a max. 16 x 14 mm, ss. 2 mm (přír. č. 69/2001).

3-A-26. přír. č. 70/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepe okrová, na lomu světle hnědá až okrová, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 16 x 14 mm, ss. 3-4 mm.

3-A-27. přír. č. 72/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru, tvrdý oxidační výpal; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepe okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 30 x 40 mm, ss. 6 mm.

3-A-28. přír. č. 73/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného i hrubšího písku; středně tvrdý oxidační výpal, středně hrubý povrch; barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá; keramická třída: K 01. Rozměry: max. 30 x 50 mm, ss. 3 mm.

3-A-29. přír. č. 74/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; tvrdý oxidační výpal; středně hrubý povrch; barva střepe světle hnědá až okrová, na lomu světle hnědá až okrová; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 27 x 29 mm, ss. 5 mm.

3-A-30. přír. č. 75/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí písku; tvrdý oxidační výpal; středně hrubý povrch; barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 37 x 21 mm, ss. 5 mm.

3-A-31. přír. č. 77/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; uvnitř světle hnědá poleva; hladký povrch; barva střepe okrová, na lomu světle hnědá až okrová, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 21 x 22 mm, ss. 4 mm.

3-A-32. přír. č. 79/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část dna a těla nádoby nerekonstr. tvaru, tělo šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 40 mm; dno má hraněný okraj; bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepe okrová, na lomu okrová až červená, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 40 x 36 mm, ss. 6-10 mm.

3-A-33. přír. č. 80/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu světle hnědá až okrová, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 39 x 61 mm, ss. 6-8 mm.

3-A-34. přír. č. 81/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu cihlově okrová, na lomu cihlově okrová, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 19 x 22 mm, ss. 4-7 mm.

3-A-35. přír. č. 83-84/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: zlomek těla a zlomek dna nádoby blíže neurčitelného tvaru, dno má hraněný svislý okraj; na dně nejsou patrné stopy po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva zlomku těla nádoby okrová, na lomu okrová místy šedá, na zlomku dna hnědá, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 27 x 34 mm, ss. 6-7 mm (tělo) a max. 10 x 24 mm (zlomek dna).

3-A-36. přír. č. 85/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

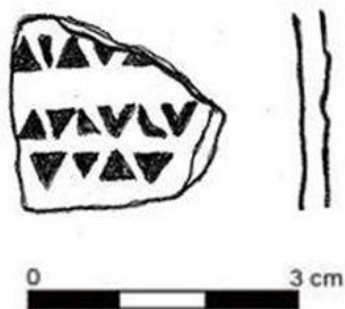
Popis: zlomek nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu hnědá, tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 30 x 20 mm, ss. 4-5 mm.

3-A-37. přír. č. 86/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu šedá, středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry: max. 21 x 30 mm, ss. 7 mm.

3-A-38. přír. č. 87/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 7)

Popis: zlomek těla hrncovité nádoby (koflíku?); povrch zdoben pásem radélkové výzdoby v podobě dvou (někdy neúplných) trojúhelníků nad sebou, další pás se dochoval jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 21 x 24 mm, ss. 4 mm.

Obr. 7. (kresba autor)

3-A-39. přír. č. 92/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo poklice.

Popis: zlomek poklice; zachována okrajová část poklice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 22 x 35 mm, ss. 5-8 mm.

3-A-40. přír. č. 93/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; zdoben jednou mělkou horizontální rýhou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu na vnější stěně hnědá, na vnitřní straně okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 26 x 21 mm, ss. 4 mm.

3-A-41. přír. č. 94/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby.

Popis: část okraje hrncovité nádoby; způsob ukončení okraje - okraj je zaoblen, spodní část okraje je odlomena; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry max. 14 x 16 mm, ss. 5-6 mm.

3-A-42. přír. č. 95/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; uvnitř světle hnědá poleva; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 17 x 18 mm, ss. 4 mm.

3-A-43. přír. č. 97/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; zdoben jednou mělkou horizontální rýhou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného i hrubšího písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na vnitřní straně světle hnědá, na lomu hnědá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry: max. 16 x 15 mm, ss. 5 mm.

3-A-44. přír. č. 104/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu okrová, místy zakouřená po provozu, na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 41 x 34 mm, ss. 7-9 mm.

3-A-45. přír. č. 105/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny patrně s příměsí sloučenin železa (?); hrubý povrch s puchýřky, které se vyskytují převážně na vnitřní straně nádoby; keramika je podobná loštickému zboží; barva střepu je hnědá, na lomu šedá až černá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 04. Rozměry: max. 40 x 38 mm, ss. 9 mm.

3-A-46. přír. č. 107/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 37 x 30 mm, ss. 5 mm.

3-A-47. přír. č. 108/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu na vnější straně okrová, na lomu světle hnědá, na vnitřní straně šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 33 x 30 mm, ss. 7 mm.

3-A-48. přír. č. 109/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá až okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 31 x 35 mm, ss. 7 mm.

3-A-49. přír. č. 110/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část okraje nádoby nerekonstr. tvaru; způsob ukončení okraje - okraj je zaoblen, spodní část okraje je odlomena, uvnitř světle hnědá poleva, která je přetažená přes okraj; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepu na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry max. 14 x 7 mm, ss. 4 mm.

3-A-50. přír. č. 111-112/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 2 zlomky těl nádob blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepů hnědá až okrová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 21 x 14 mm, ss. 6 mm (přír. č. 111/2001) a max. 19 x 24 mm, ss. 7 mm (přír. č. 112/2001).

3-A-51. přír. č. 113/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny patrně s příměsí sloučenin železa (?); hrubý povrch s puchýřky, které se vyskytují převážně na vnitřní straně nádoby; keramika je podobná loštickému zboží; barva střepu hnědá, na lomu šedá až černá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 04. Rozměry: max. 21 x 24 mm, ss. 9-10 mm.

3-A-52. přír. č. 114-118/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 5 drobných zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová, na lomu šedá a okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02.

3-A-53. přír. č. 119/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu na vnější straně hnědá, uvnitř okrová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 33 x 44 mm, ss. 9-11 mm.

3-A-54. přír. č. 120/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu na vnější straně hnědá, uvnitř okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 27 x 17 mm, ss. 6 mm.

3-A-55. přír. č. 124-139/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 16 drobných zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová, na lomu hnědá a okrová; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02.

3-A-56. přír. č. 141/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 23 x 17 mm, ss. 5 mm.

3-A-57. přír. č. 142/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 20 x 15 mm, ss. 5 mm.

3-A-58. přír. č. 143/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

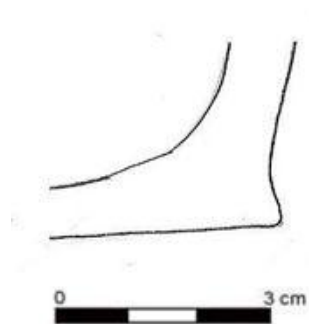
Popis: zlomek okraje dna a těla nádoby nerekonstr. tvaru, tělo šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 23 mm; dno má hraněný okraj; bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; povrch glazen; tvrdý oxidační výpal, barva střepu okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 23 x 41 mm, ss. 9 mm.

3-A-59. přír. č. 144/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby.

Popis: zlomek dna hrncovité nádoby; dno má hraněný šikmý okraj; stopy po odříznutí strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 16 x 50 mm.

3-A-60. přír. č. 145/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 8)

Popis: část dna a těla hrncovité nádoby, tělo šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 26 mm; dno má hraněný rozšířený okraj; stopy po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu na vnější straně hnědá, uvnitř okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 26 x 51 mm, ss. 8 mm.

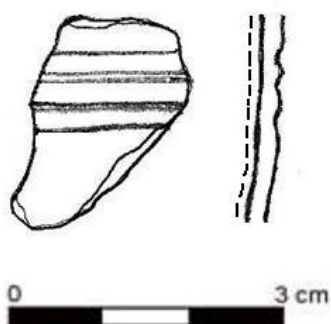
Obr. 8. (kresba autor)

3-A-61. přír. č. 150/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část okraje nádoby nerekonstr. tvaru; způsob ukončení okraje - okraj je zaoblen, spodní část okraje je odlomena; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu béžová, na lomu světle hnědá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry max. 16 x 17 mm, ss. 5-8 mm.

3-A-62. přír. č. 151/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 9)

Popis: zlomek těla hrncovité nádoby - koflíku; zdoben třemi mělkými horizontálními rýhami; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepu vně okrová, na vnitřní straně světle hnědá poleva, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 23 x 18 mm, ss. 3 mm.

Obr. 9. (kresba autor)

3-A-63. přír. č. 152/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek nádoby nerekonstr. tvaru; zdoben dvěma mělkými horizontálními rýhami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu na vnější stěně tmavě hnědá, na lomu okrová, na vnitřní stěně okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 17 x 18 mm, ss. 3-4 mm.

3-A-64. přír. č. 153-158/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 6 drobných zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová, na lomu hnědá a okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02.

3-A-65. přír. č. 162/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu hnědá, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 55 x 49 mm, ss. 4-7 mm.

3-A-66. přír. č. 163/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

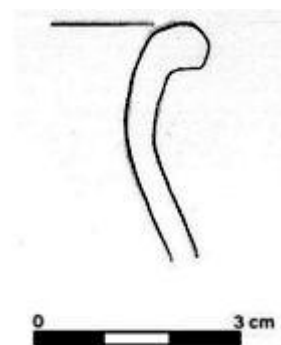
Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; uvnitř světle hnědá poleva, barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 14 x 22 mm, ss. 4 mm.

3-A-67. přír. č. 164-175/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 12 drobných zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střeplů okrová, barva na lomu okrová, převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 40 mm, šířka do 47 mm.

3-A-68. přír. č. 177/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 10)

Popis: část okraje, hrdla a podhrdlí hrncovité nádoby – koflíku (?); okraj ovalený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného i hrubšího písku; středně hrubý povrch, více porézní; barva střeplů béžová, na lomu šedá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry: max. 36 x 47 mm, ss. 5 mm.

Obr. 10. (kresba autor)

3-A-69. přír. č. 178/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střeplů na vnější stěně hnědá, zakouřená po provozu, na vnitřní straně světle hnědá, na lomu hnědá, místy okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 31 x 35 mm, ss. 5 mm.

3-A-70. přír. č. 179/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střeplů okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 47 x 48 mm, ss. 8 mm.

3-A-71. přír. č. 181/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

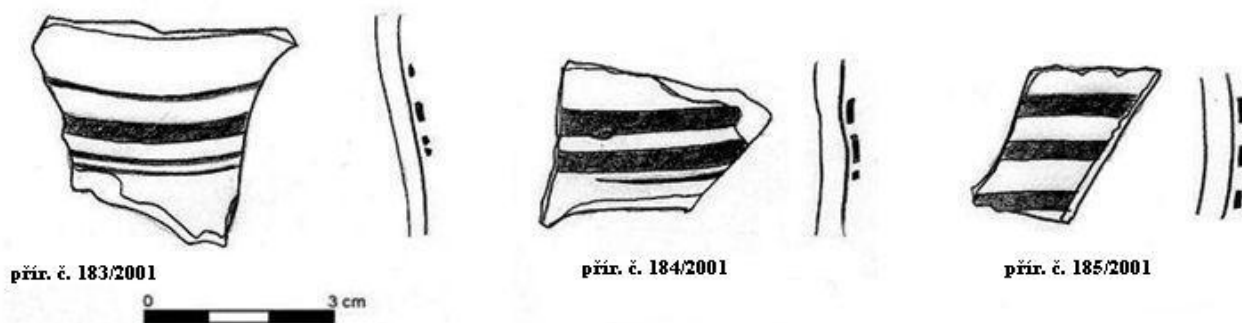
Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; na vnitřní stěně zbytky světle hnědé polevy; hladký povrch; barva střeplů okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 47 x 48 mm, ss. 8 mm.

3-A-72. přír. č. 182/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; na vnější i vnitřní stěně zbytky nánosů malty, jinak hladký povrch střeplů; barva střeplů okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 30 x 28 mm, ss. 5 mm.

3-A-73. přír. č. 183-185/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza hrncovitých nádob (obr. 11)

Popis: tři zlomky z těl hrncovitých nádob (koflíků?); povrch střepu zdoben hnědočervenými několikanásobnými linkami v různých variantách (viz obr. 11); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, tvrdě vypáleno-oxidační výpal; hladký povrch; barva střepu hnědá, na lomu okrová; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 30 x 28 mm, ss. 5 mm.

Obr. 11. (kresba autor)

3-A-74. přír. č. 187-199/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 13 zlomků nádob, nerekonstr. tvar; vyrobeno z hlíny s příměsí převážně jemného písku; povrch střepů je hladký; barva střepů okrová, na lomu okrová; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: výška max. do 30 mm, šířka do 60 mm.

3-A-75. přír. č. 200-206/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 11 drobných zlomků nádob, nerekonstr. tvar; vyrobeno z hlíny s příměsí převážně jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů hnědá a okrová, na lomu okrová; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 40 mm, šířka do 35 mm.

3-A-76. přír. č. 207-210/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 4 zlomky nádob, nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepů převážně okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: výška max. do 46 mm, šířka do 40 mm.

3-A-77. přír. č. 212/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; na vnitřní stěně světle hnědá poleva; hladký povrch; barva střepu na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 15 x 17 mm, ss. 3 mm.

3-A-78. přír. č. 213-214/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 2 zlomky nádob, nerekonstr. tvar; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů světle hnědá, na lomu světle hnědá; tvrdý oxidační výpal;

keramická třída: K 02. Rozměry: max. 38 x 31 mm, ss. 8 mm (přír. č. 213/2001) a max. 26 x 46 mm, ss. 6 mm (přír. č. 214/2001).

3-A-79. přír. č. 215-218/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

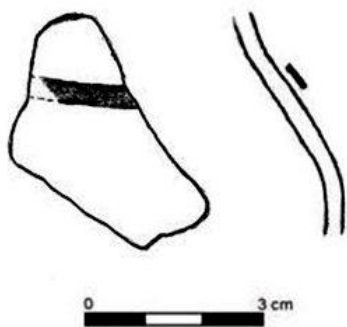
Popis: 4 zlomky nádob, nerekonstr. tvar; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů světle hnědá, okrová, na lomu okrová a hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. do 60 x 50 mm.

3-A-80. přír. č. 220-222, 224/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 4 zlomky nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepů okrová, hnědá, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: výška max. do 25 mm, šířka max. do 28 mm.

3-A-81. přír. č. 230/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 12.)

Popis: zlomek těla hrncovité nádoby (koflíku?); zdoben jednou vodorovnou hnědočervenou linkou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 39 x 34 mm, ss. 4 mm.

Obr. 12. (kresba autor)

3-A-82. přír. č. 231/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 13.)

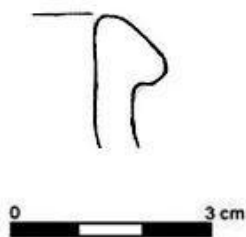
Popis: zlomek těla blíže neurčitelného tvaru; zdoben jednou vodorovnou hnědočervenou linkou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 35 x 37 mm, ss. 4 mm.

Obr. 13. (kresba autor)

3-A-83. přír. č. 232/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 14.)

Popis: zlomek okraje nádoby blíže nerekonstr. tvaru; přehnutý okraj s výraznou vnější hranou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, tvrdý oxidační výpal; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu okrová; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 22 x 20 mm, ss. 6-11 mm.

Obr. 14. (kresba autor)

3-A-84. přír. č. 234/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: střední část dna nádoby blíže neurčitelného tvaru, stopy po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu na vnitřní i vnější straně okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. šířka dna 45 mm, ss. 4-5 mm.

3-A-85. přír. č. 235/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část dna a těla nádoby blíže nerekonstruovatelného tvaru, tělo šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 24 mm; dno má hraněný okraj; bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepu na vnější stěně okrová, barva střepu na vnitřní stěně okrová se zbytky zelené polevy, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 24 x 20 mm, ss. 5 mm.

3-A-86. přír. č. 236/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby blíže nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu vně hnědá, uvnitř hnědá, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 41 x 24 mm, ss. 6 mm.

3-A-87. přír. č. 238/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část okraje nádoby blíže neurčitelného tvaru; způsob ukončení okraje - okraj je zaoblen, spodní část okraje je odlomena; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry max. 17 x 30 mm, ss. 4-7 mm.

3-A-88. přír. č. 239/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; nepatrné zbytky zdobení červenohnědou hlinkou na vnější stěně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 36 x 29 mm, ss. 5 mm.

3-A-89. přír. č. 240/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: střední část dna nádoby blíže neurčitelného tvaru; bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu na vnitřní i vnější straně okrová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: šířka max. 34 mm, ss. 7 mm.

3-A-90. přír. č. 241-242/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 2 zlomky nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepů okrová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: výška max. do 31 mm, šířka do 37 mm, ss. do 6 mm.

3-A-91. přír. č. 246-247/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 2 zlomky nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 31 mm, šířka do 22 mm.

3-A-92. přír. č. 250-253/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 4 zlomky nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepů okrová, na lomu hnědo-šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: výška max. do 25 mm, šířka do 20 mm, ss. 6-7 mm.

3-A-93. přír. č. 254-255/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 2 zlomky nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; uvnitř světle hnědá poleva, barva střepů vně okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: výška max. do 20 mm, šířka max. do 22 mm, ss. do 4 mm.

3-A-94. přír. č. 256-260/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 5 zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. výška do 38 mm, šířka do 48 mm, ss. do 4 mm.

3-A-95. přír. č. 261-279/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

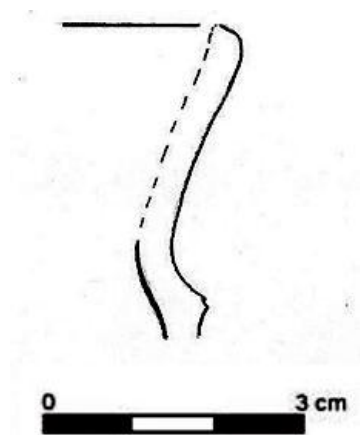
Popis: 19 zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů hnědá a okrová, na lomu hnědá a okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. výška do 28 mm, šířka do 33 mm, ss. do 5 mm.

3-A-96. přír. č. 280-284/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 5 zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; převážně středně hrubý povrch; barva střepů hnědá a okrová, na lomu hnědá a okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. výška do 48 mm, šířka do 35 mm, ss. do 8 mm.

3-A-97. přír. č. 285/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo džbánu (?) (obr. 15)

Popis: zlomek okraje patrně džbánu (?); okraj vzhůru vytažený, vnitřní strana odlomena; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu na vnější stěně hnědá na vnitřní okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 40 mm, šířka 56 mm, ss. 4-6 mm.

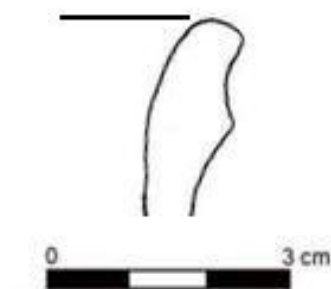
Obr. 15. (kresba autor)

3-A-98. přír. č. 286-296/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 11 zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; převažuje hladký povrch; barva střepů hnědá a okrová, na lomu okrová; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. výška do 20 mm, šířka do 35 mm, ss. do 8 mm.

3-A-99. přír. č. 297/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 16.)

Popis: část okraje hrncovité nádoby blíže neurčitelného tvaru; okraj v podobě nízkého okruží, nahoře zaoblený, vně profilovaný do výrazného žebra; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry max. 29 x 21 mm, ss. 6-12 mm.

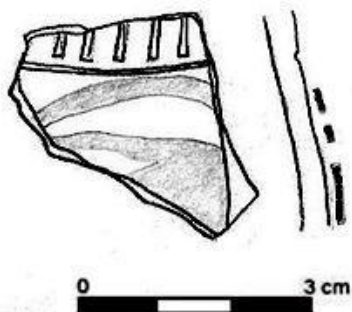
Obr. 16. (kresba autor)

3-A-100. přír. č. 298/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu vně hnědá, uvnitř hnědá, na lomu šedá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry: max. 26 x 26 mm, ss. 6 mm.

3-A-101. přír. č. 299/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 17)

Popis: část těla hrncovité nádoby; zdobený ostrou mělkou vodorovnou rýhou, nad kterou je jeden pás radélkové výzdoby v podobě svislých obdélníků (čárek), pod touto výzdobou jsou na povrchu patrné stopy po vlešťované výzdobě; vyrobeno jemně plavené hlíny; barva střepu šedá, na lomu šedá, tvrdý redukční výpal; keramická třída: K 06b. Rozměry: 39 x 32 mm, ss. 5-6 mm.

Obr. 17. (kresba autor)

3-A-102. přír. č. 300-302/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 3 zlomky nádob blíže neurčitelného tvaru; povrch nezdoben; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. 36 mm, šířka max. 45 mm, ss. do 6 mm.

3-A-103. přír. č. 303/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; zdobený mělkou vodorovnou rýhou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu okrová, na lomu světle hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 32 x 29 mm, ss. 3 mm.

3-A-104. přír. č. 305/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část ucha z nádoby nerekonstr. tvaru; horní a spodní část je odlomena, ucho je páskové, na vnější straně lehce prožlabené, v průřezu plochý pásek se žlábkem, vně i uvnitř světle hnědá poleva; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepu na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 32 x 17 mm, ss. 6 mm.

3-A-105. přír. č. 307/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; na vnitřní stěně světle hnědá poleva; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepu na lomu hnědá až okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 16 x 23 mm, ss. 4-7 mm.

3-A-106. přír. č. 308/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; vnější povrch střepu je zdoben dvěma vývalky; hladký povrch; na vnitřní stěně jsou zbytky světle hnědé polevy; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepu vně béžová, na lomu béžová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 17 x 19 mm, ss. 4-6 mm.

3-A-107. přír. č. 309/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepu vně hnědá, uvnitř okrová, na lomu hnědá až okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 05. Rozměry: 21 x 31 mm, ss. 8 mm.

3-A-108. přír. č. 310/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; hladký povrch; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 05. Rozměry: 18 x 27 mm, ss. 4 mm.

3-A-109. přír. č. 311/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; vnější povrch střepu je zdoben třemi vodorovnými mělkými rýhami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 32 x 33 mm, ss. 6 mm.

3-A-110. přír. č. 312/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu okrová, na lomu světle hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 38 x 26 mm, ss. 6 mm.

3-A-111. přír. č. 315/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; na vnitřní stěně světle hnědá poleva; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepu běžová, na lomu běžová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 29 x 25 mm, ss. 5 mm.

3-A-112. přír. č. 317/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část dna a těla nádoby nerekonstr. tvaru, tělo šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 33 mm; dno bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu na vnější stěně hnědá, barva střepu na vnitřní stěně okrová, na lomu šedohnědá; beze stop po podsýpce či po odříznutí strunou; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 33 x 47 mm, ss. 9-12 mm.

3-A-113. přír. č. 320-322/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 3 zlomky nádob nerekonstr. tvaru; zlomky s přír. č. 320-321/2001 jsou vyrobeny z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02.; střep s přír. č. 322/2001 je vyroben z jemně plavené hlíny, na vnitřní i vnější stěně jsou zachovány zbytky světle hnědé polevy; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: výška max. 45 mm, šířka max. 32 mm, ss. do 8 mm.

3-A-114. přír. č. 323/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; bez výzdoby; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepeu šedá, na lomu světle šedá, tvrdý redukční výpal; keramická třída: K 06b. Rozměry: 29 x 25 mm, ss. 5 mm.

3-A-115. přír. č. 324/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

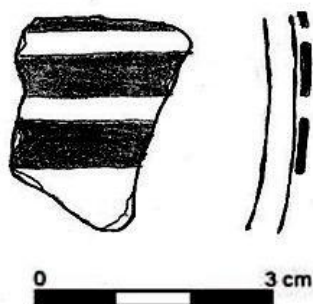
Popis: část těla nádoby nerekonstruovatelného tvaru; bez výzdoby; vyrobeno z jemně plavené hlíny; vně i uvnitř světle hnědá poleva; hladký povrch; barva střepeu na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 45 x 26 mm, ss. 6 mm.

3-A-116. přír. č. 325-340/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 15 zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepeu převážně okrová, na lomu hnědá a okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. výška do 41 mm, šířka do 44 mm, ss. do 12 mm.

3-A-117. přír. č. 341/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 18.)

Popis: zlomek těla hrncovité nádoby (koflíku?); zdoben třemi horizontálními hnědočervenými linkami (horní linka se zachovala jen z části); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, tvrdě vypáleno-oxidační výpal; středně hrubý povrch; barva střepeu světle hnědá, na lomu hnědá; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 28 x 22 mm, ss. 5 mm.

Obr. 18. (kresba autor)

3-A-118. přír. č. 342/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; vnější povrch střepeu je částečně zdoben zelenou polevou, vnitřní stěna bez polevy; hladký povrch; barva střepeu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 31 x 16 mm, ss. 4-5 mm.

3-A-119. přír. č. 343/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část okraje nádoby nerekonstr. tvaru; způsob ukončení okraje - okraj je zaoblen, spodní část okraje je odlomena; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepeu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry max. 15 x 15 mm, ss. 7-8 mm.

3-A-120. přír. č. 344/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část dna a těla nádoby nerekonstr. tvaru, tělo šikmo vně napojeno ke dnu; dno má hraněný okraj; tělo zachováno do výšky 28 mm; bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí hrubšího písku; barva střepu hnědá, na lomu šedá až černá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry: max. 28 x 33 mm, ss. 6-9 mm.

3-A-121. přír. č. 345-349/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 5 zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová, na lomu hnědá, u jednoho fragmentu hnědošedá; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. výška do 33 mm, šířka do 43 mm, ss. do 13 mm.

3-A-122. přír. č. 350/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; na vnější stěně tři mělké (téměř nepatrné) horizontální rýhy; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu okrová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 25 x 25 mm, ss. 6 mm.

3-A-123. přír. č. 353-360/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

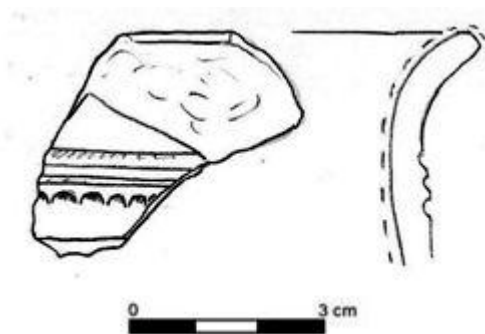
Popis: 8 zlomků nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů převážně hnědá, na lomu hnědá a šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 40 mm, šířka max. do 38 mm, ss. do 7 mm.

3-A-124. přír. č. 364/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: zlomek dna nádoby blíže neurčitelného tvaru, tělo mírně šikmo vně napojeno ke dnu; dno má hraněný okraj; tělo zachováno do výšky 14 mm; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu okrová, na lomu okrová, na dně nejsou stopy po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 14 x 62 mm, ss. 5-7 mm.

3-A-125. přír. č. 365/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 19)

Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku?); okraj jednoduchý – šikmo vně vyhnutý; střep zdoben dvěma horizontálními ostrými hlubokými rýhami, pod kterými je jednoduchý vodorovný pás radélkové výzdoby; vyrobeno z jemně plavené hlíny; tvrdě vypáleno-oxidační výpal; na celém vnitřním povrchu je světle hnědá poleva; hladký povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; keramická třída: K 07. Rozměry: 34 x 40 mm, ss. 4-5 mm.

Obr. 19. (kresba autor)

3-A-126. přír. č. 366/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá, místy šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 39 x 45 mm, ss. 3-4 mm.

3-A-127. přír. č. 367/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; na celém vnitřním povrchu je světle hnědá poleva, barva střepu na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 18 x 13 mm, ss. 4 mm.

3-A-128. přír. č. 368/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá až šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: 15 x 31 mm, ss. 5 mm.

3-A-129. přír. č. 371-376/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 5 zlomků nádob nerekonstruovatelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 42 mm, šířka do 48 mm, ss. do 8 mm.

3-A-130. přír. č. 378-392/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 15 zlomků z nádob blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů převážně hnědá, na lomu hnědá a okrová; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 32 mm, šířka do 34 mm, ss. do 8 mm.

3-A-131. přír. č. 394-397/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 4 zlomky z nádob blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů hnědá a okrová, na lomu hnědá a šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 38 mm, šířka do 32 mm, ss. do 9 mm.

3-A-132. přír. č. 399-400/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 2 zlomky z nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů hnědá (přír. č. 400/2001) a okrová (přír. č. 399/2001), na lomu hnědá až okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 25 mm, šířka do 31 mm, ss. do 7 mm.

3-A-133. přír. č. 401-407/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 7 zlomků z nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů převážně okrová, na lomu hnědá a okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 60 mm, šířka do 35 mm, ss. do 8 mm.

3-A-134. přír. č. 410/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 33 x 23 mm, ss. 4 mm.

3-A-135. přír. č. 411/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

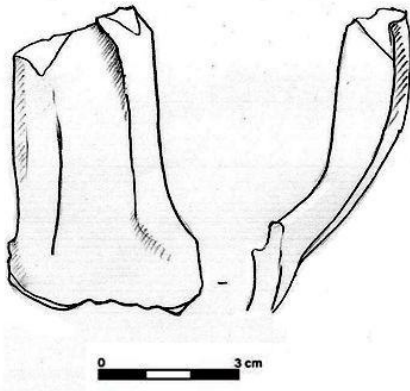
Popis: část těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá, na vnitřní stěně světle hnědá poleva; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 25 x 13 mm, ss. 5 mm.

3-A-136. přír. č. 413, 415, 419-420/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 4 zlomky z nádob blíže neurčitelného tvaru; zlomky s přír. č. 413, 419-420/2001 jsou vyrobeny z hlíny s příměsí jemného písku; barva střepů okrová, na lomu hnědá až okrová; tvrdý oxidační výpal; hladký povrch; keramická třída: K 03; zlomek těla nádoby nerekonstr. tvaru s přír. č. 415/2001, je vyroben z hlíny patrně s příměsí sloučenin železa; hrubý povrch s puchýřky (keramika je velice podobná loštickému zboží); barva střepu hnědá, na lomu šedá až černá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 04. Rozměry střepů: výška max. do 50 mm, šířka do 40 mm, ss. do 8 mm.

3-A-137. přír. č. 414/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 20)

Popis: část masivního ucha z nádoby blíže neurčitelného tvaru; horní část je odlomena, ucho je páskové, na vnější straně prožlabené, v průřezu plochý pásek se žlábkem, povrch hlazen; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: 67 x 35 mm, ss. 7-11 mm.

Obr. 20. (kresba autor)

3-A-138. přír. č. 421-428/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 8 zlomků z nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepů převážně okrová, na lomu hnědá a okrová; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: výška max. do 40 mm, šířka do 33 mm, ss. do 5 mm.

3-A-139. přír. č. 429/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; setřelý povrch se zachovalými stopami po vlešťované výzdobě; barva střepu šedá až černá, na lomu světle šedá; tvrdý redukční výpal; keramická třída: K 06b. Rozměry: 20 x 20 mm, ss. 5 mm.

3-A-140. přír. č. 430-440/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 11 zlomků z nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepů převážně okrová, na lomu hnědá až okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: výška max. do 30 mm, šířka do 40 mm, ss. do 10 mm.

3-A-141. přír. č. 442/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu hnědá, uvnitř světle hnědá poleva; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 10 x 30 mm, ss. 3 mm.

3-A-142. přír. č. 443, 445, 446-449/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 6 zlomků z nádob nerekonstr. tvaru; zlomky s přír. č. 443, 445, 446, 448, 449/2001 jsou vyrobeny z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů je převážně okrová, na lomu hnědá a okrová; tvrdý oxidační výpal; zlomek z nádoby nerekonstr. tvaru s přír. č. 447/2001, je vyroben z hlíny patrně s příměsí sloučenin železa (?); vně a převážně uvnitř hrubý puchýřkovitý povrch (podobný loštickému zboží); barva střepu hnědá, na lomu šedá až černá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 04. Rozměry střepů: výška max. do 40 mm, šířka do 40 mm, ss. do 10 mm.

3-A-143. přír. č. 452, 453, 455-459/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 9 zlomků z nádob blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů hnědá a okrová, na lomu hnědá a okrová; převážně tvrdý

oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 30 mm, šířka do 25 mm, ss. do 10 mm.

3-A-144. přír. č. 460-466, 468-479/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 19 zlomků z nádob blíže neurčitelného tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů okrová a hnědá, na lomu hnědá a okrová; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 50 mm, šířka do 40 mm, ss. do 10 mm.

3-A-145. přír. č. 481/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo poklice.

Popis: část destruovaného okraje poklice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02.

3-A-146. přír. č. 482/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby.

Popis: část těla nádoby nerekonstr. tvaru; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu hnědá, uvnitř i vně světle hnědá poleva; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 30 x 22 mm, ss. 3 mm.

3-A-147. přír. č. 483-490, 492-499/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 16 zlomků z nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; převládá středně hrubý povrch; barva střepů okrová a u zlomků s přír. č. 483, 489, 491, 492/2001) hnědá, na lomu různé odstíny okrové; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 50 mm, šířka do 55 mm, ss. do 10 mm.

3-A-148. přír. č. 500-508, 510, 512, 515-519, 523 /2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 17 drobných zlomků z nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů v různých odstínech okrové, barva na lomu hnědá a okrová; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 40 mm, šířka do 30 mm, síla do 10 mm.

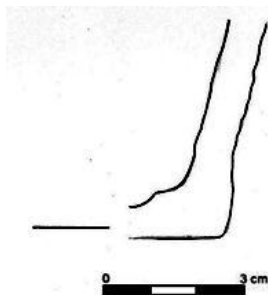
3-A-149. přír. č. 526, 529-543 /2001, uloženo: MČR v Turnově. Torza nádob.

Popis: 18 drobných zlomků z nádob nerekonstr. tvaru; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepů v různých odstínech okrové, na lomu okrová a hnědá; převážně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: výška max. do 30 mm, šířka max. do 40 mm.

3-A-150. přír. č. 547/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 21)

Popis: část dna a těla hrncovité nádoby, tělo mírně šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 57 mm; dno má mírně zaoblený okraj; bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu

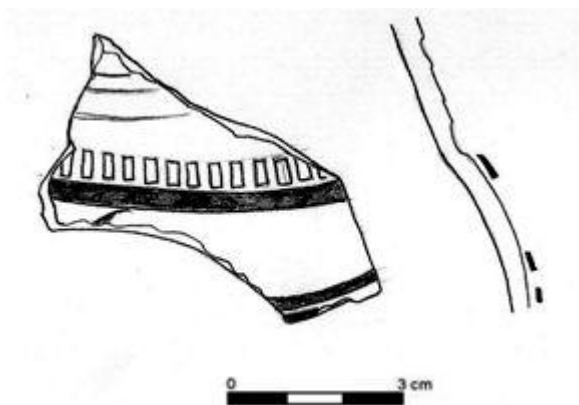
hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 57 x 51 mm, ss. 7-13 mm.

Obr. 21. (kresba autor)

3-A-151. přír. č. 552/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 22)

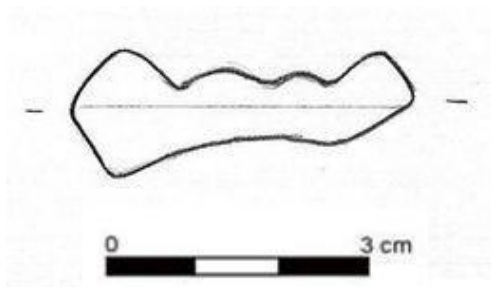
Popis: část těla hrnce; zdobený vodorovnými hnědočervenými linkami s náběhem na vlnici, nad vrchní linkou výzdobu doplňuje jeden pás radélkové výzdoby v podobě svislých obdélníků (čárek); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 59 x 54 mm, ss. 5 mm.

Obr. 22. (kresba autor)

3-A-152. přír. č. 553/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 23)

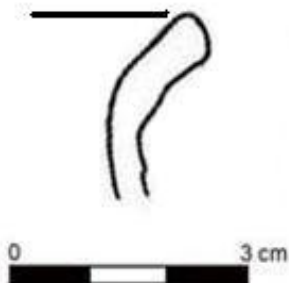
Popis: část masivního ucha z nádoby blíže neurčitelného tvaru; horní a spodní část je odlomena, ucho je páskové, na vnější straně prožlabené, v průřezu plochý pásek se žlábkem, povrch hlazen; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: 37 x 40 mm, ss. 9-14 mm.

Obr. 23. (kresba autor)

3-A-153. přír. č. 555/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 24).

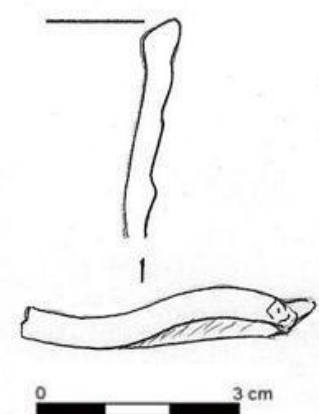
Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku?); okraj jednoduchý - šikmo vně vyhnutý; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepeu hnědá, na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry max. 22 x 41 mm, ss. 4-6 mm.

Obr. 24. (kresba autor)

3-A-154. přír. č. 556/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo džbánu (obr. 25)

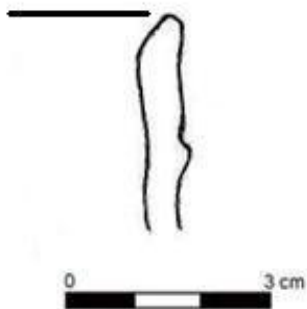
Popis: část hrdla a okraje džbánu; na vnější straně jemné žebrování; okraj vzhůru vytažený s náběhem v hubici; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepeu šedá, na lomu šedá, tvrdý redukční výpal; keramická třída: K 06a. Rozměry max. 30 x 52 mm, ss. 4-5 mm.

Obr. 25. (kresba autor)

3-A-155. přír. č. 585/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 26)

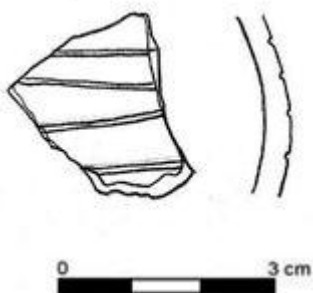
Popis: část okraje nádoby hrncovitého tvaru (?); okraj v podobě okruží, uvnitř šikmo hraněný, vně profilovaný do nevýrazného žebra; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepeu světle hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry max. 31 x 32 mm, ss. 5-7 mm.

Obr. 26. (kresba autor)

3-A-156. přír. č. 595/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 27)

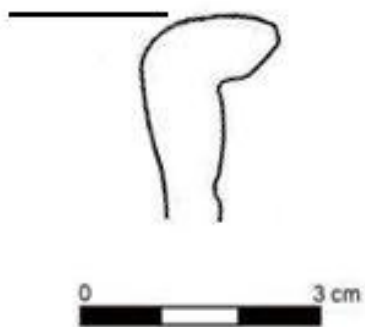
Popis: část těla hrncovité nádoby; na vnější stěně čtyři mělké horizontální rýhy; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu hnědá až šedá, výpal středně tvrdý-oxidační; keramická třída: K 01. Rozměry: 26 x 23 mm, ss. 4 mm.

Obr. 27. (kresba autor)

3-A-157. přír. č. 621/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 28)

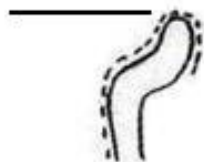
Popis: část okraje hrncovité nádoby (?); okraj téměř vodorovně vyložený; na podhrdlí zbytky výzdoby v podobě mělké a široké horizontální rýhy; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu okrová, na lomu hnědá až okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 29 x 72 mm, ss. 9-12 mm.

Obr. 28. (kresba autor)

3-A-158. přír. č. 626/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 29)

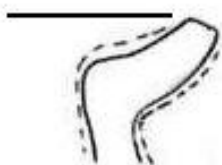
Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku?); okraj esovitě profilovaný; uvnitř světle hnědá poleva, která je přetažená přes okraj; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepu světle hnědá, na lomu béžová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 21 x 20 mm, ss. 4-6 mm.

Obr. 29. (kresba autor)

3-A-159. přír. č. 638/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (?) (obr. 30)

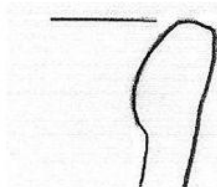
Popis: část okraje hrnce (?); datace 19./20. století – recentní intruze, okraj nebyl zařazen do analýzy; okraj esovitě profilovaný; uvnitř i vně tmavě hnědá poleva, která není přetažená přes okraj; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepu na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: nebyla určena. Rozměry: 25 x 50 mm, ss. 7-10 mm.

Obr. 30. (kresba autor)

3-A-160. přír. č. 646/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 31)

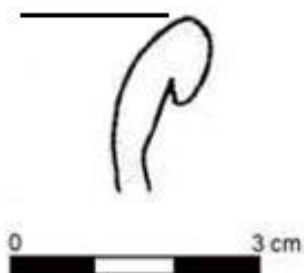
Popis: část okraje hrncovité nádoby; okraj uvnitř zesílený zaoblený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 23 x 34 mm, ss. 7-10 mm.

Obr. 31. (kresba autor)

3-A-161. přír. č. 665/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 32)

Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku?); okraj ovalený, podříznutý; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 23 x 42 mm, ss. 4-9 mm.

Obr. 32. (kresba autor)

3-A-162. přír. č. 719/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 33)

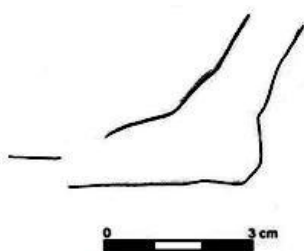
Popis: část těla nádoby hrncovitého tvaru; pás radélkové výzdoby v podobě svislých obdélníků (čárek); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: 17 x 24 mm, ss. 6 mm.

Obr. 33. (kresba autor)

3-A-163. přír. č. 719/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 34)

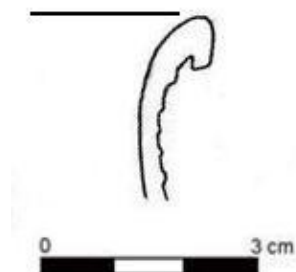
Popis: část dna a těla nádoby patrně hrncovitého tvaru, tělo šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 28 mm; vnitřní stěna odlomena; bez patrných stop po podsýpce či po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch, barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 28 x 87 mm.

Obr. 34. (kresba autor)

3-A-164. přír. č. 812/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 35)

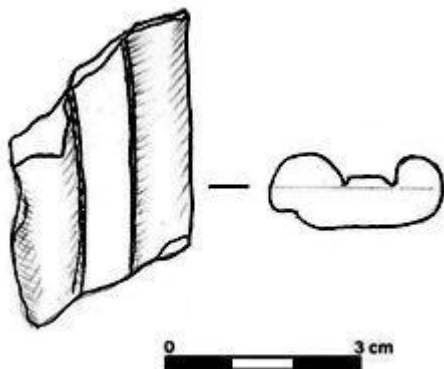
Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku?); okraj ovalený; hrdlo a podhrdlí zdobeno mělkými vodorovnými rýhami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu vně hnědá, uvnitř okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: 30 x 36 mm, ss. 4-9 mm.

Obr. 35. (kresba autor)

3-A-165. přír. č. 814/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 36)

Popis: část ucha z nádoby blíže neurčitelného tvaru; horní a spodní část je odlomena, ucho je páskové, na vnější straně prožlabené, v průřezu plochý pásek se žlábkem; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu tzv. „sandwich efekt“; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 45 x 28 mm, ss. 8-12 mm.

Obr. 36. (kresba autor)

3-A-166. přír. č. 839/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 37)

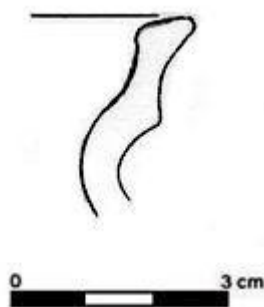
Popis: část okraje hrncovité nádoby; okraj šikmo vně vyhnutý zaoblený, vně profilovaný do méně výrazného žebra; na podhrdlí tři ostré vodorovné rýhy; uvnitř světle hnědá poleva, která je přetažená přes okraj; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepu béžová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: 39 x 47 mm, ss. 4-6 mm.

Obr. 37. (kresba autor)

3-A-167. přír. č. 840/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 38)

Popis: část okraje hrncovité nádoby; okraj v podobě okruží; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu šedá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry max. 31 x 31 mm, ss. 5-7 mm.

Obr. 38. (kresba autor)

3-A-168. přír. č. 841/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 39)

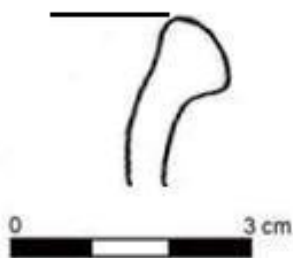
Popis: část okraje hrnce; okraj římsovitý s prožlabením; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu šedá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry max. 31 x 31 mm, ss. 6, síla okraje 9 mm.

Obr. 39. (kresba autor)

3-A-169. přír. č. 842/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 40)

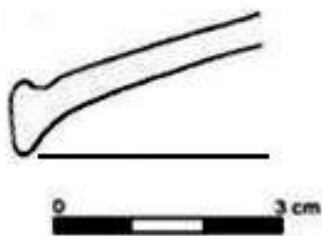
Popis: část okraje nádoby hrncovitého tvaru; okraj ovalený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry max. 23 x 53 mm, ss. 6, síla okraje 12 mm.

Obr. 40. (kresba autor)

3-A-170. přír. č. 843/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo poklice (obr. 41)

Popis: část okraje poklice; okraj zesílený s vytaženou vnitřní i vnější hranou; na vnějším povrchu těla poklice jsou setřelé zbytky červeného malování; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 05. Rozměry max. 36 x 45 mm, ss. 4, síla okraje 9 mm.

Obr. 41. (kresba autor)

3-A-171. přír. č. 844/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 42)

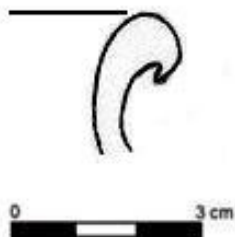
Popis: část okraje hrnce; okraj římsovitý s prožlabením; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu světle hnědá, na lomu hnědá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry: max. 32 x 49 mm, ss. 5 mm, síla okraje 9 mm.

Obr. 42. (kresba autor)

3-A-172. přír. č. 845/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 43)

Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku?); okraj ovalený podříznutý; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá až okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 23 x 39 mm, ss. 5 mm, síla okraje 9 mm.

Obr. 43. (kresba autor)

3-A-173. přír. č. 846/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 44)

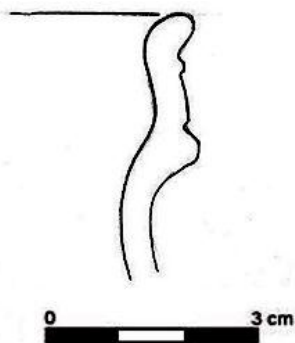
Popis: část okraje hrncovité nádoby (?); okraj ovalený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu hnědá až okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 43 x 46 mm, ss. 4 mm, síla okraje 11 mm.

Obr. 44. (kresba autor)

3-A-174. přír. č. 847/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo džbánu (obr. 45)

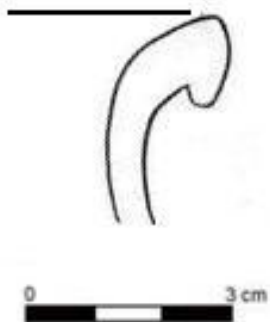
Popis: část okraje džbánu; okraj vzhůru vytažený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 37 x 51 mm, ss. 5 mm, síla okraje max. 8 mm.

Obr. 45. (kresba autor)

3-A-175. přír. č. 848/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 46)

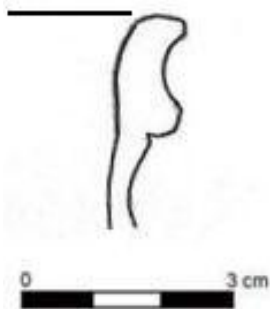
Popis: část okraje hrnce; okraj ovalený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu béžová, na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 35 x 50 mm, ss. 6 mm, síla okraje 13 mm.

Obr. 46. (kresba autor)

3-A-176. přír. č. 849/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 47)

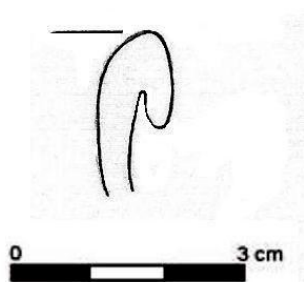
Popis: část okraje hrnce; okraj v podobě okruží; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 30 x 43 mm, ss. 4 mm, síla okraje 9 mm.

Obr. 47. (kresba autor)

3-A-177. přír. č. 850/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 48)

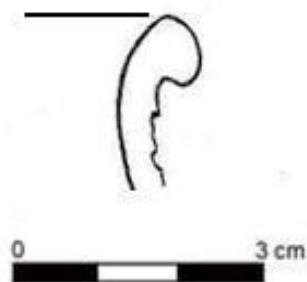
Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku?); okraj ovalený podříznutý; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 22 x 35 mm, ss. 4 mm, síla okraje 11 mm.

Obr. 48. (kresba autor)

3-A-178. přír. č. 851/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 49)

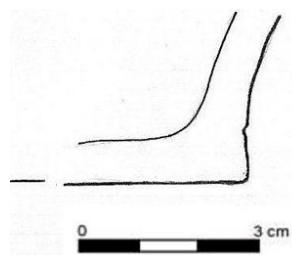
Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku?); okraj ovalený; zachovaná část hrdla je zdobena dvěma ostrými horizontálními rýhami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu běžová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 24 x 38 mm, ss. 5 mm, síla okraje 10 mm.

Obr. 49. (kresba autor)

3-A-179. přír. č. 852/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 50)

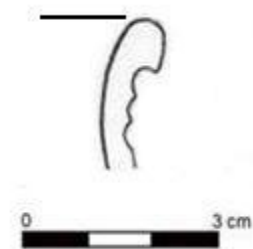
Popis: část dna a těla hrncovité nádoby, tělo šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 23 mm; dno má hraněný okraj; stopy po odříznutí nádoby strunou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu na vnější stěně hnědá, barva střepu na vnitřní stěně okrová, na lomu hnědá až šedá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 29 x 66 mm, ss. 7 mm.

Obr. 50 (kresba autor)

3-A-180. přír. č. 853/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 51)

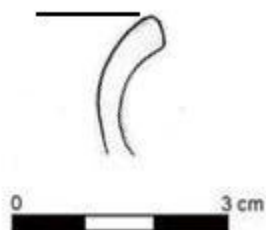
Popis: část okraje hrncovité nádoby – koflíku (?); okraj ovalený podříznutý; zachovaná část hrdla je zdobena dvěma horizontálními rýhami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 21 x 41 mm, ss. 4 mm, síla okraje 7 mm.

Obr. 51. (kresba autor)

3-A-181. přír. č. 854/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 52)

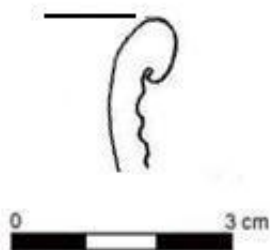
Popis: část okraje hrncovité nádoby-koflíku (?); okraj jednoduchý-mírně ovalený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu šedohnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 22 x 23 mm, ss. 4 mm, síla okraje 5 mm.

Obr. 52. (kresba autor)

3-A-182. přír. č. 855/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 53)

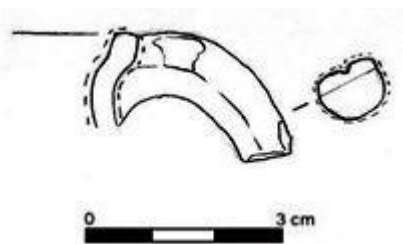
Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku?); okraj ovalený podříznutý; zachovaná část hrdla je zdobena mělkými horizontálními rýhami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepeu hnědá, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 23 x 44 mm, ss. 5 mm, síla okraje 8 mm.

Obr. 53. (kresba autor)

3-A-183. přír. č. 856/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 54)

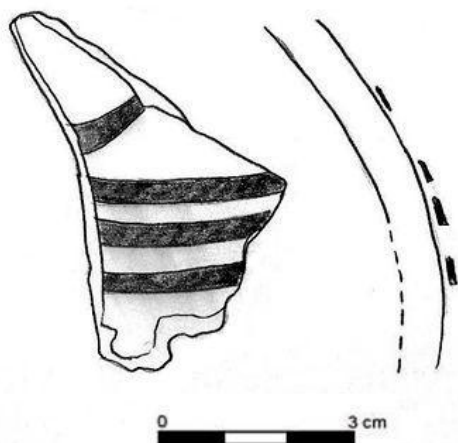
Popis: část ucha a okraje hrncovité nádoby-koflíku; páskové jednou lehce prožlabené ucho je napojeno na okraj nádoby, spodní část ucha je odlomena, v průřezu je téměř oválné; vně i uvnitř světle hnědá poleva; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepeu na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 32 x 13 x 10 mm.

Obr. 54. (kresba autor)

3-A-184. přír. č. 857/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 55)

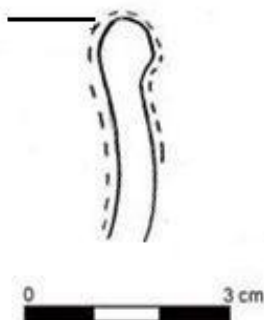
Popis: zlomek těla hrncovité nádoby; zdobeno – čtyři hnědočervené linky (tři vodorovné a náběh na vlnici); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepeu okrová, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 56 x 34 mm, ss. 4-7 mm.

Obr. 55. (kresba autor)

3-A-185. přír. č. 858/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 56)

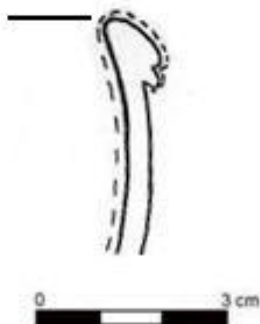
Popis: část okraje hrncovité nádoby (?); ovalený okraj; uvnitř světle hnědá poleva, která je přetažena přes okraj a hrdlo; vyrobeno z jemně plavené hlíny; barva střepeu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 41 x 46 mm, ss. 5 mm, síla okraje 9 mm.

Obr. 56. (kresba autor)

3-A-186. přír. č. 859/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 57)

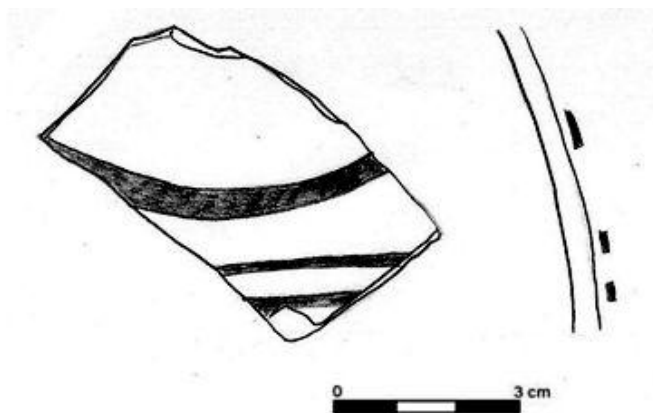
Popis: okraj hrncovité nádoby; okraj ovalený, 2 x podříznutý, hraněný; uvnitř zelená poleva, která je přetažena přes okraj; vyrobeno z jemně plavené hlíny; hladký povrch; barva střepeu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 36 x 28 mm, ss. 4 mm, síla okraje 8 mm, síla stěny 4 mm.

Obr. 57. (kresba autor)

3-A-187. přír. č. 860/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 58)

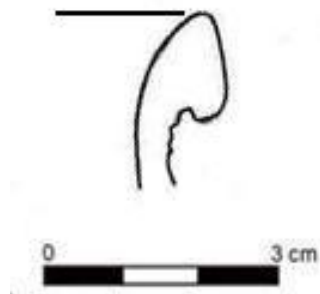
Popis: zlomek těla hrnce; tělo zdobeno třemi hnědočervenými linkami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, tvrdě vypáleno; povrch hlazen; barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 54 x 64 mm, ss. 4-5 mm.

Obr. 58. (kresba autor)

3-A-188. přír. č. 861/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 59)

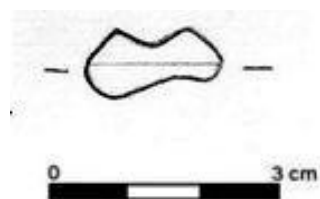
Popis: část okraje hrncovité nádoby (koflíku); okraj ovalený; zachovaná část hrdla je zdobena jemnou horizontální rýhou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu vně hnědá, uvnitř okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 22 x 43 mm, ss. 5 mm, síla okraje 11 mm.

Obr. 59. (kresba autor)

3-A-189. přír. č. 862/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 60)

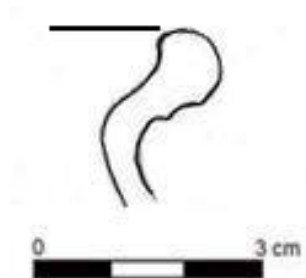
Popis: část ucha nádoby blíže neurčitelného tvaru; ucho je páskové, vně jednou prožlabené, spodní a horní část ucha je odlomena, v průřezu plochý pásek se žlábkem; vyrobeno z jemně plavené hlíny; vně patrné stopy světle hnědé polevy; barva střepu hnědá na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 42 x 18 x 10 mm.

Obr. 60. (kresba autor)

3-A-190. přír. č. 863/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 61)

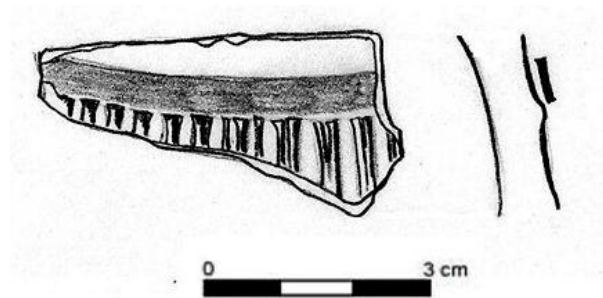
Popis: část okraje hrncovité nádoby; okraj ovalený s vnitřním prožlabením ; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 25 x 32 mm, ss. 5 mm, síla okraje 10 mm.

Obr. 61. (kresba autor)

3-A-191. přír. č. 864/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 62)

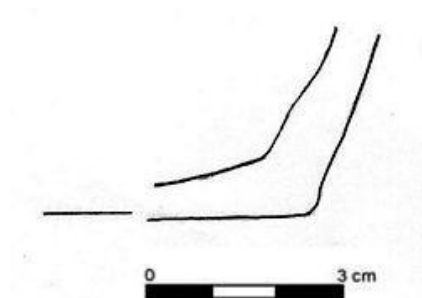
Popis: část těla hrnce; zdobený vodorovnou hnědočervenou linkou, pod kterou je jeden pás radélkové výzdoby v podobě svislých obdélníků (čárek); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu vně hnědá, uvnitř okrová na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: 22 x 43 mm, ss. 8 mm.

Obr. 62. (kresba autor)

3-A-192. přír. č. 865/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 63)

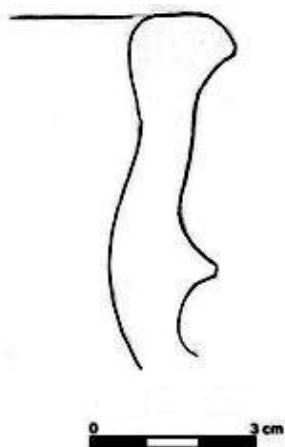
Popis: část dna a těla hrncovité nádoby, tělo šikmo vně napojeno ke dnu; zachováno do výšky 27 mm; dno má hraněný okraj; na dně stopy po odříznutí nádoby nožem; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch; barva střepu hnědá, na lomu hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 02. Rozměry: max. 27 x 65 mm, ss. 6-10 mm.

Obr. 63. (kresba autor)

3-A-193. přír. č. 866/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 64)

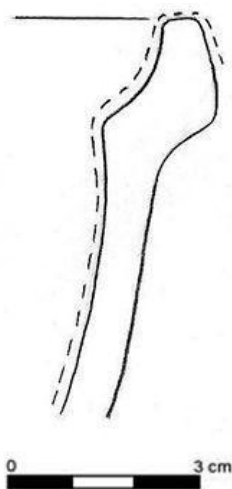
Popis: část masivního okraje hrnce; okraj v podobě vysokého okruží, vně profilovaný do výrazného žebra; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; středně hrubý povrch, více pórovitý; barva stěpu světle hnědá, na lomu šedá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry max. 60 x 54 mm, ss. 10-13 mm, síla okraje 17 mm.

Obr. 64. (kresba autor)

3-A-194. přír. č. 867/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 65)

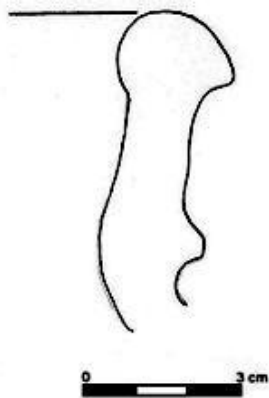
Popis: část okraje hrnce; okraj téměř vzhůru vytažený; vyrobeno z jemně plavené hlíny; uvnitř zelená poleva, která je přetažena přes okraj; hladký povrch; barva stěpu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 07. Rozměry: max. 59 x 84 mm, ss. 7 mm, síla okraje 11 mm.

Obr. 65. (kresba autor)

3-A-195. přír. č. 868/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 66)

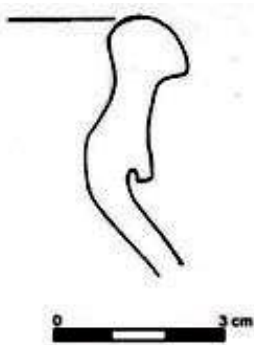
Popis: část masivního okraje hrnce; okraj v podobě vysokého okruží, nahoře zaoblený, vně profilovaný do výrazného žebra; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku (ojediněle se vyskytují hrubší zrnka nad 1 mm); středně hrubý pórovitý povrch; barva stěpu světle hnědá až béžová, na lomu šedá až černá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry max. 59 x 55 mm, ss. 13-17 mm, síla okraje 22 mm.

Obr. 66. (kresba autor)

3-A-196. přír. č. 869/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrnce (obr. 67)

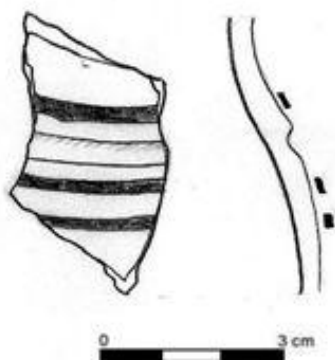
Popis: část okraje hrnce; okraj v podobě okruží, nahoře zaoblený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku (ojediněle se vyskytují i hrubší zrnka nad 1 mm); středně hrubý povrch, více pórovitý; barva střepe světle hnědá, na lomu šedá; středně tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 01. Rozměry max. 45 x 63 mm, ss. 6 mm, síla okraje 15 mm.

Obr. 67. (kresba autor)

3-A-197. přír. č. 870/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádoby (obr. 68)

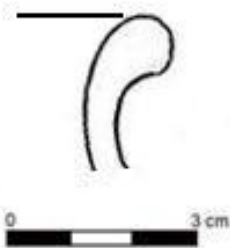
Popis: zlomek těla nádoby blíže neurčitelného tvaru; tělo zdobeno třemi hnědočervenými vodorovnými linkami a jednou horizontální rýhou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, tvrdě vypáleno; hladký povrch; barva střepe okrová, na lomu světle hnědá; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 39 x 24 mm, ss. 4 mm.

Obr. 68. (kresba autor)

3-A-198. přír. č. 871/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 69)

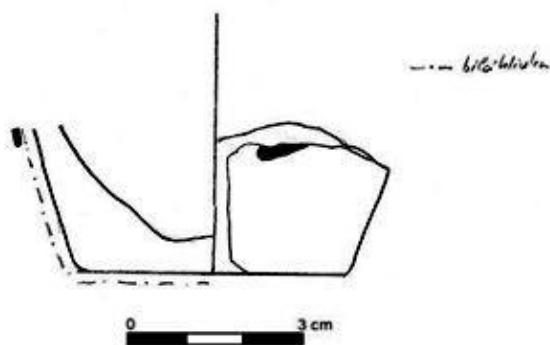
Popis: okraj hrncovité nádoby; okraj ovalený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 27 x 40 mm, ss. 6 mm, síla okraje 11 mm.

Obr. 69. (kresba autor)

3-A-199. přír. č. 872/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo hrncovité nádoby (obr. 70)

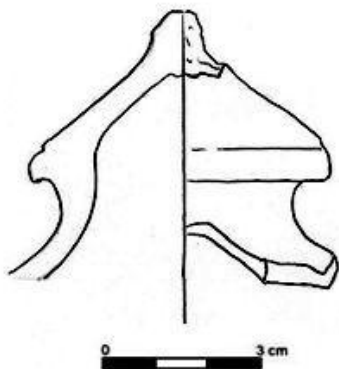
Popis: část dna a těla patrně koflíku, tělo šikmo vně napojeno ke dnu, zachováno do výšky 31 mm; dno má hraněný okraj, stopy po odříznutí nádoby strunou; celý vnější povrch koflíku je přetažen bílou patrně vápennou engobou, povrchu engoby se zachovaly stopy po červeném malování; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; hladký povrch; barva střepu uvnitř okrová, na lomu okrová; tvrdý oxidační výpal; keramická třída: K 03. Rozměry: max. 31 x 66 mm, ss. 6-10 mm.

Obr. 70. (kresba autor)

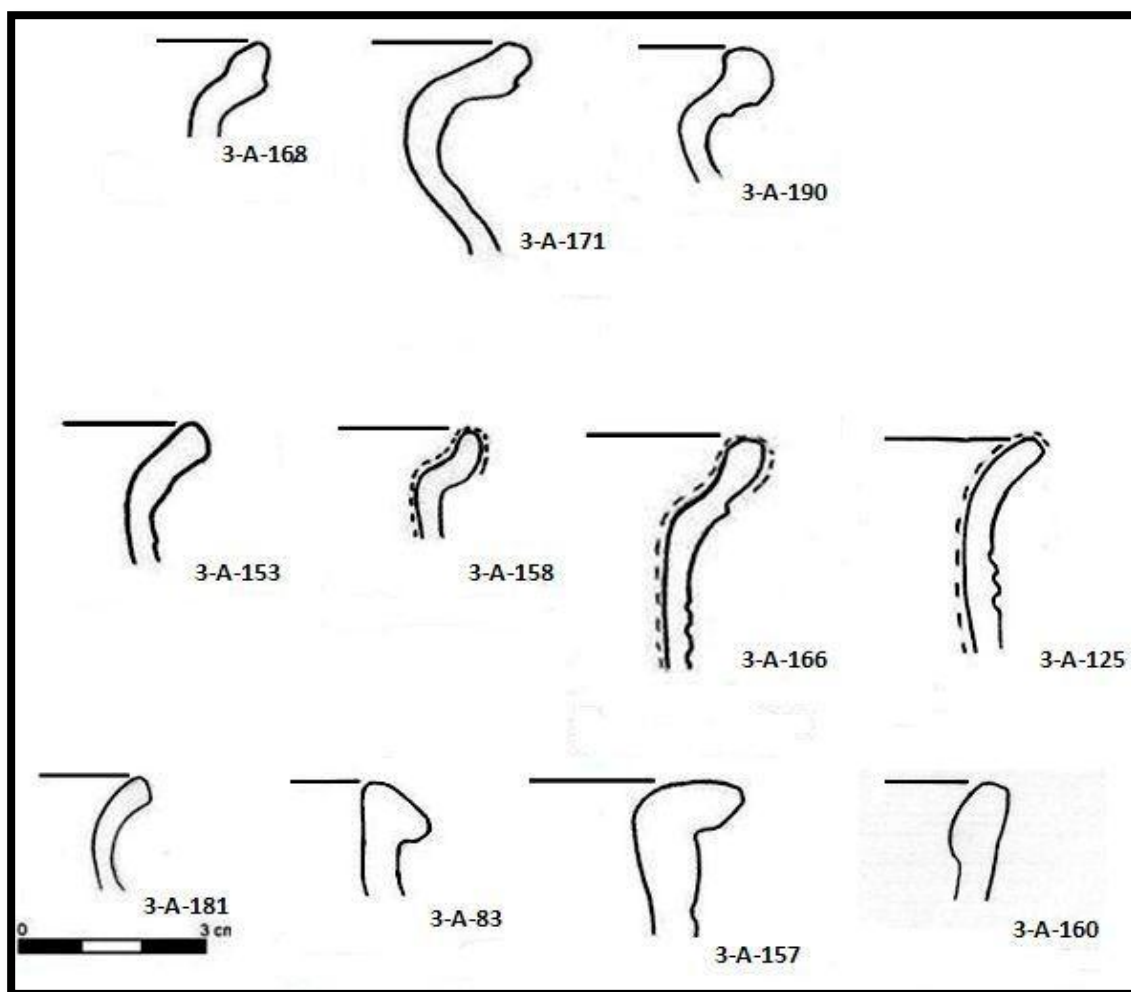
3-A-200. přír. č. 873/2002, uloženo: MČR v Turnově. Torzo poklice (obr. 71)

Popis: zachován knoflík (úchytka) a část těla poklice, úchyt v podobě válce zúženého nahoře do kužele; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku; tvrdý oxidační výpal; hladký povrch; barva střepu okrová, na lomu hnědá; keramická třída: K 03. Rozměry: průměr knoflíku 50 mm, výška knoflíku 40 mm.

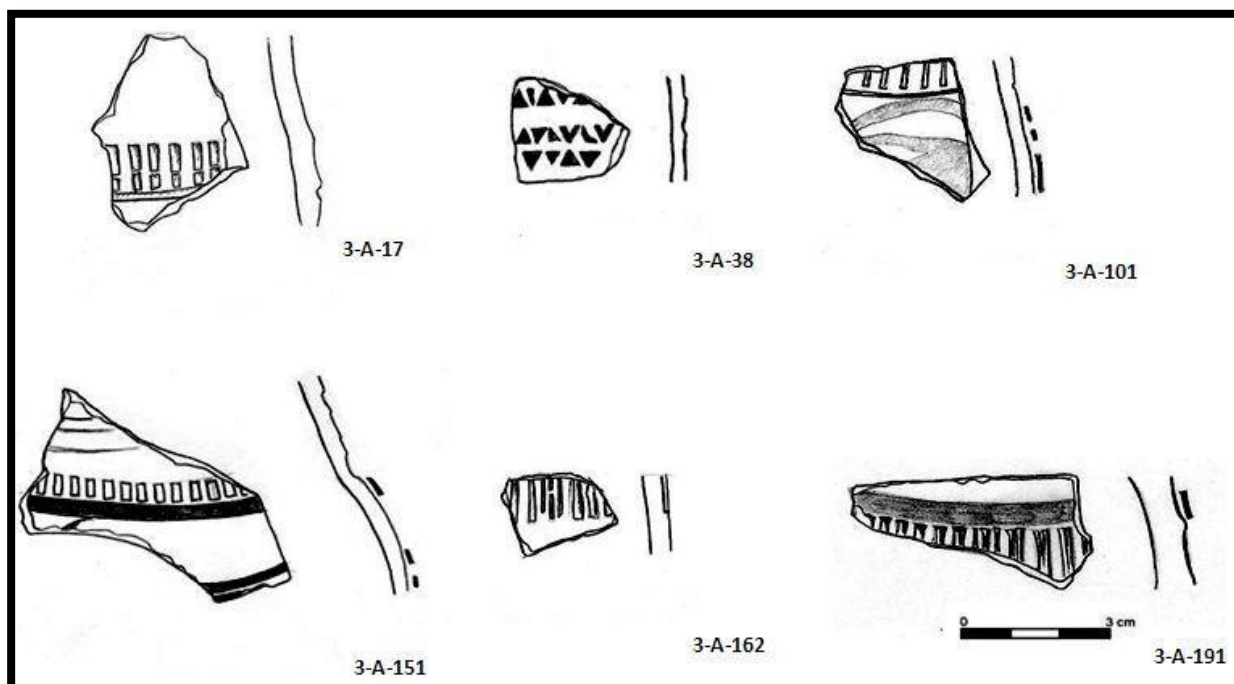

Obr. 71. (kresba autor)

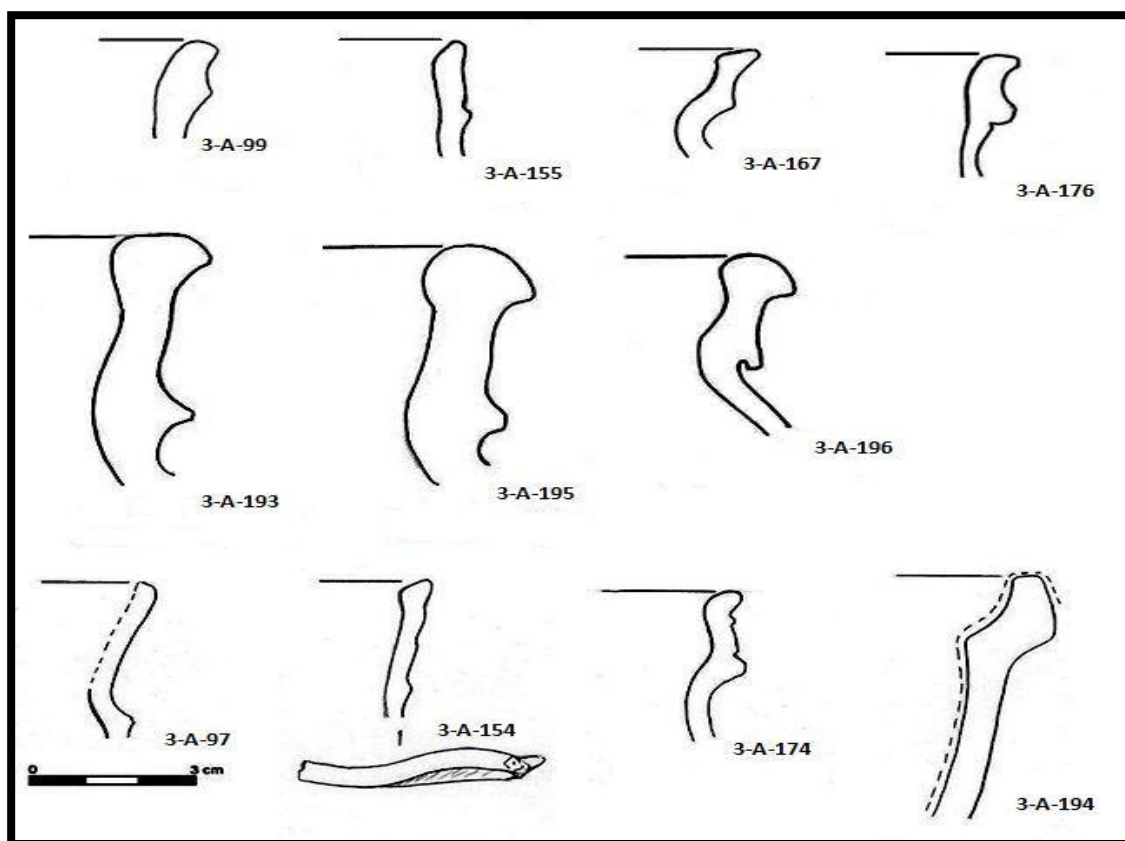
Tab. 1. Přehled okrajů nádob v souboru kuchyňské a stolní keramiky

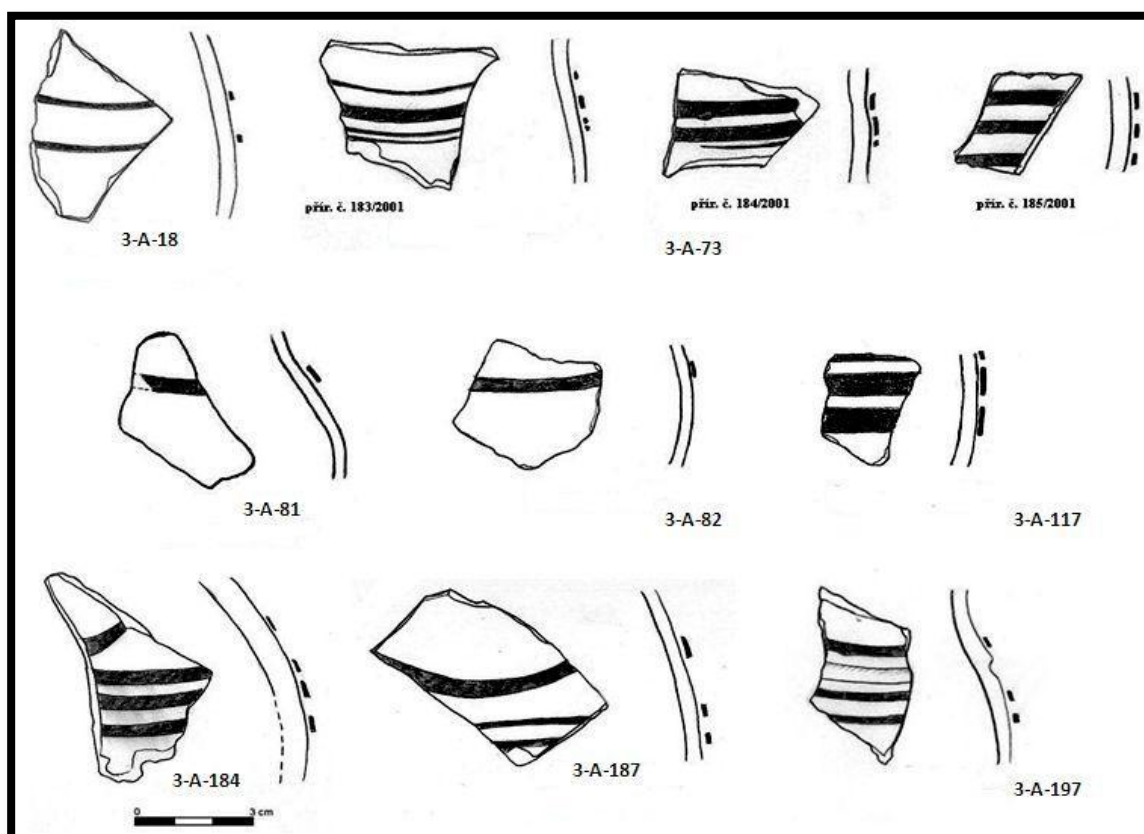
Tab. 2. Různé výzdobné prvky na keramickém materiálu

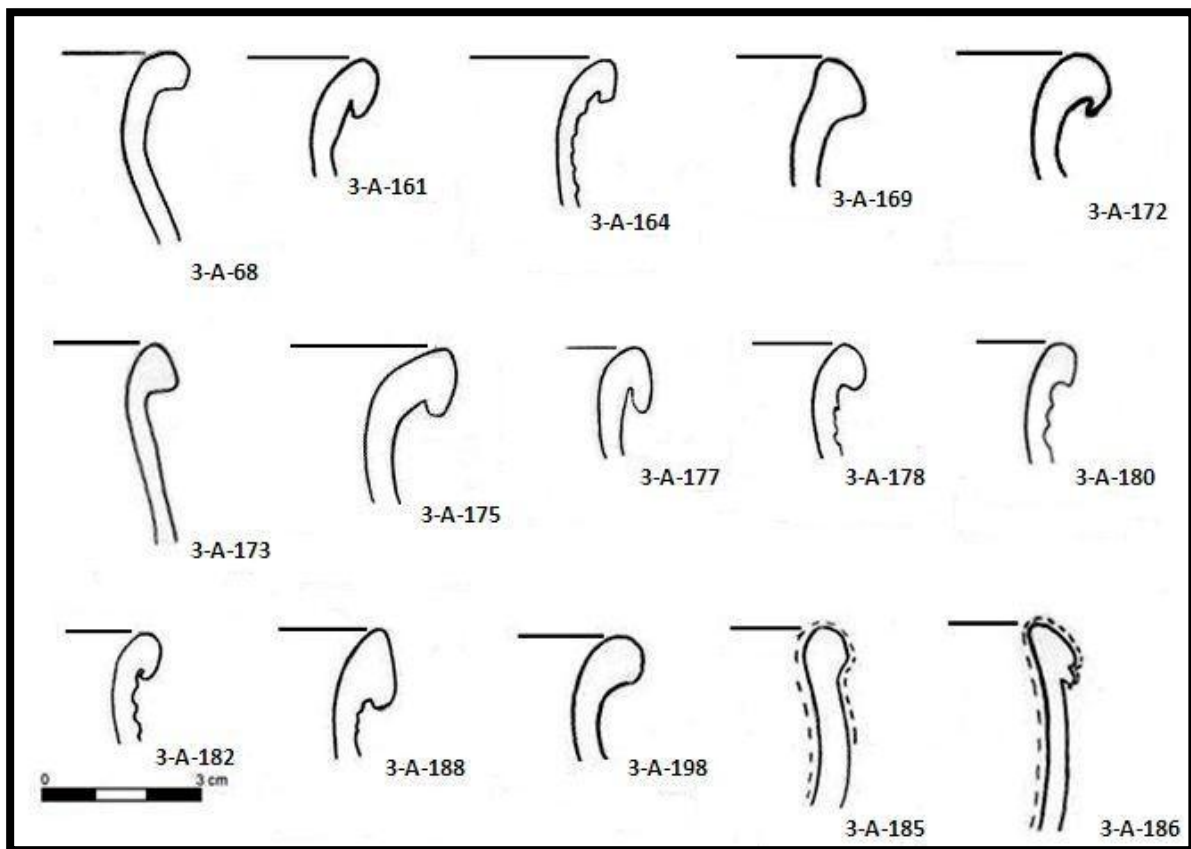
Tab. 3. Přehled okrajů nádob v souboru kuchyňské a stolní keramiky

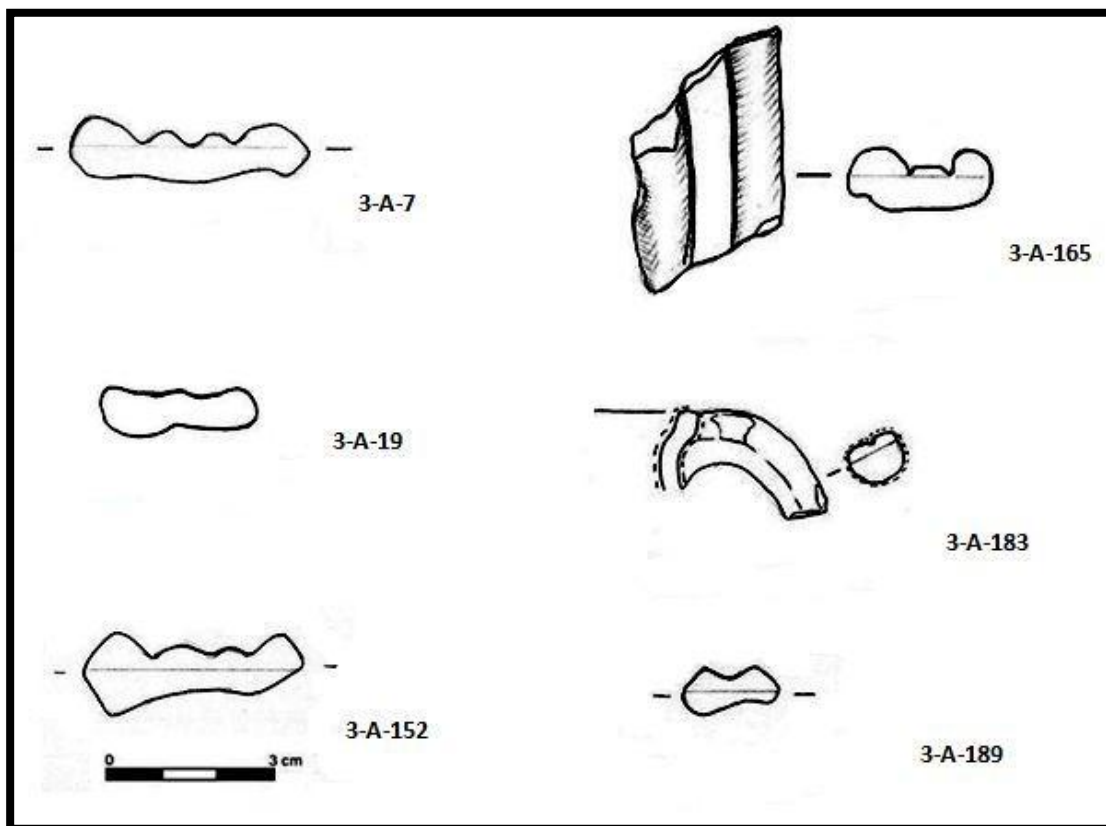
Tab. 4. Červeně malovaná keramika

Tab. 5. Přehled okrajů nádob v souboru kuchyňské a stolní keramiky

Tab. 6. Přídavné články v souboru kuchyňské a stolní keramiky

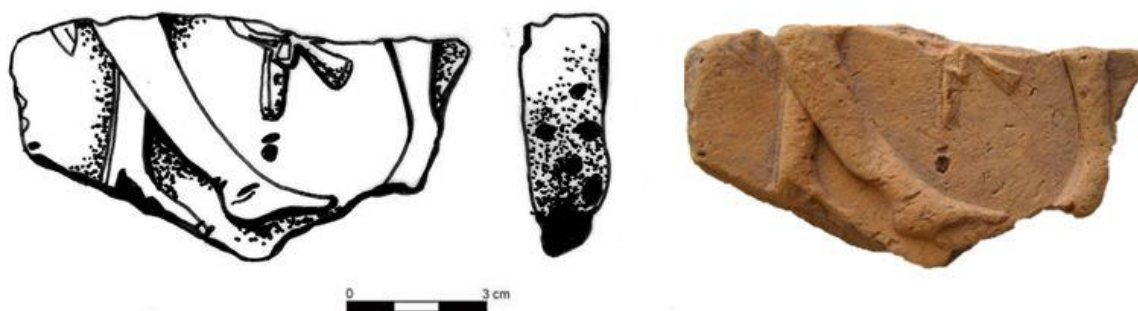

3 – B. Kamnářská keramika

Metodika zpracování a prezentace kamnářské keramiky je podrobně vysvětlena v kapitole 5. 5. 2. 1.

3-B-1. přír. č. 128/75 (krab. č.19.) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Torzo komorového kachle (obr. 1; foto 1)

Popis: část komorového kachle; zachován zlomek reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: jen pravděpodobný motiv Flagelanti – z výjevu jsou zachovány pouze nohy dvou lidských postav, mezi nimi je umístěna signatura písmene “M”; komora se nezachovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku s drobnými kamínky, povrch hlazen, barva okrová. Rozměry: max. 62 x 120 mm, ss.13-25 mm.

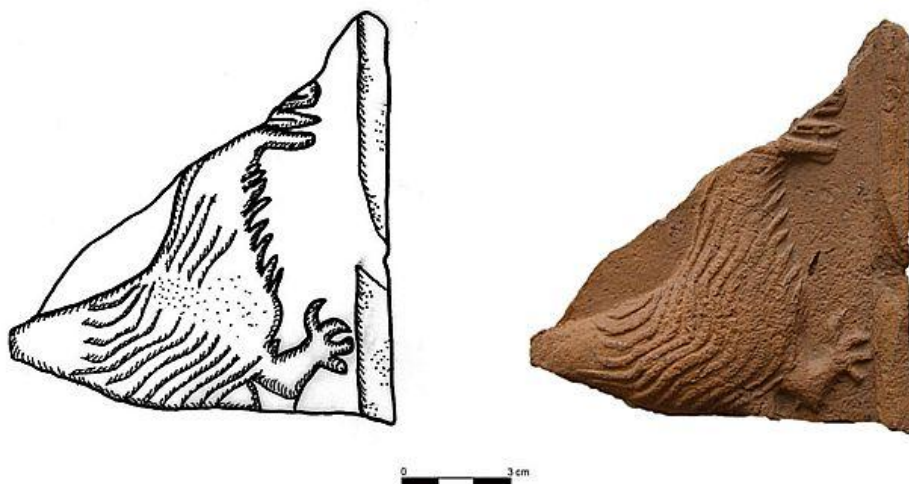

Obr. 1. (kresba L. Bendáková)

Foto 1. (foto autor)

3-B-2. přír. č. 129/75 (sáček A) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Torzo komorového kachle (obr. 2; foto 2)

Popis: fragment komorového kachle; zachována střední pravá část reliéfně zdobené ČVS s hranolovou lištou; ikonografie ČVS: horní část figury lva ve skoku do leva – z motivu je zachována část hlavy lva s otevřenou tlamou a vyplazeným jazykem, dále část trupu s vykreslenou hřívou a jedním pařátem; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí hrubého písku, povrch hlazen, barva hnědá na lomu okrová, na zadní straně jsou patrné stopy po lehkém očazení. Rozměry: max. 136 x 124 mm, ss. 14-23 mm

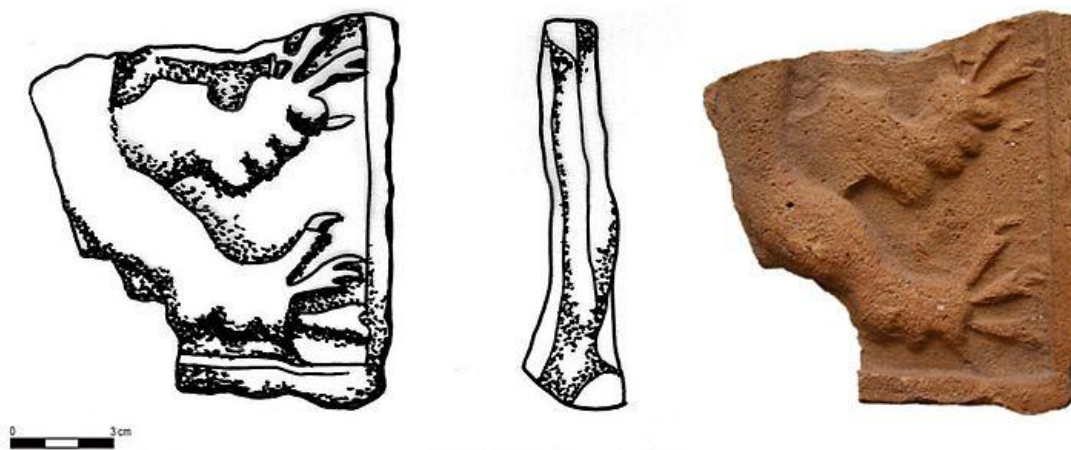

Obr. 2. (kresba autor)

Foto 2. (foto autor)

3-B-3. přír. č. 129/75 (sáček D) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Torzo komorového kachle (obr. 3; foto 3)

Popis: fragment komorového kachle; zachován PDR reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: motiv lva ve skoku vlevo, zachovány jsou pouze zadní končetiny; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí hrubého písku, povrch hlazen, barva hnědá až světle okrová, na lomu světle okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 122 x 115 mm, ss. 6-11 mm.

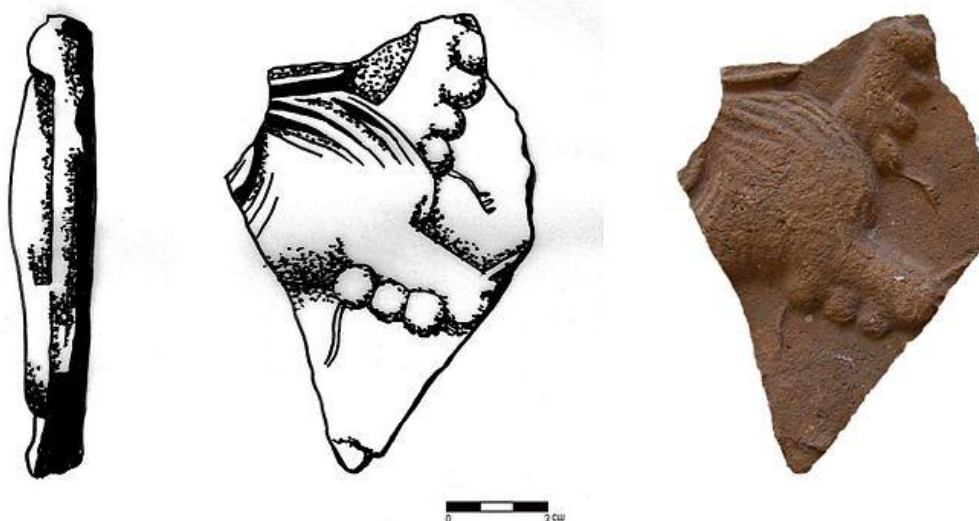

Obr. 3. (kresba L. Bendáková)

Foto 3. (foto autor)

3-B-4. přír. č. 129/75 (krabice č. 4E) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Torzo komorového kachle (obr. 4; foto 4)

Popis: fragment komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: lev ve skoku vlevo, zachována jen část trupu lva s předními končetinami; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva střepu hnědá až světle okrová, na lomu světle okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 144 x 96 mm, ss. 6-23 mm.

Obr. 4. (kresba L. Bendáková)

Foto 4. (foto autor)

3-B-5. přír. č. 129/75 (krabice č. 4E) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Torzo komorového kachle (obr. 5; foto 5)

Popis: část komorového kachle, zachován PHR reliéfně zdobené ČVS s jednostranně zaoblenou lištou; ikonografie ČVS: postava klečící princezny s korunou na hlavě se sepjatýma rukama- patrně část námětu sv. Jiří; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva střepe světle hnědá až šedá, na lomu šedá až světle okrová, zadní strana není zakouřená po provozu. Rozměry: max. 92 x 92 mm, ss. 5-19 mm.

Obr. 5. (kresba L. Bendáková)

Foto 5. (foto autor)

3-B-6. přír. č. 129/75 (staré i.č. 571, kr.č.4E) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Komorový kachel řádkový (foto 6.)

Popis: deset fragmentů komorového kachle čtvercového formátu, zachována téměř celá reliéfně zdobená ČVS s jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: celou ČVS vyplňuje okřídlená postava podobná andělu s lidskou tváří – evangelista Matouš. Nad hlavou s vlnitými vlasy je umístěn kříž, který obklopuje svatozář. K ramenům jsou napojena detailně vykreslená křídla, které vyplňují zbylé plochy ČVS. U pasu je umístěna nápisová páska s jediným písmenem „m“ v gotické minuskule; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva střepe světle hnědá až šedá, na lomu okrová, zadní strana očázená. Rozměry: max. 212 x 200 mm, ss. 6-18 mm.

Foto 6. (foto autor)

3-B-7. přír. č. 129/75 (staré inv. č. 5894, kr.č.10A) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Komorový kachel řádkový (obr. 6; foto 7)

Popis: šest fragmentů komorového kachle čtvercového formátu, zachován DLR, dolní okraj, střed a horní okraj reliéfně zdobené ČVS s jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: celou ČVS vyplňuje okřídlená postava podobná andělu s lidskou tváří – evangelista Matouš. Nad hlavou s vlnitými vlasy je umístěn kříž, který obklopuje svatozář. U pasu postavy evangelisty Matouše je umístěna nápisová páska s jediným částečně dochovaným písmenem „m“ v gotické minuskule. Motiv je identický s předchozím motivem (3-B-6); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch glazen, barva střepu hnědá až šedá, na lomu hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 200 x 174mm, ss. 6-15 mm.

Obr. 6. (kresba L. Bendáková)

Foto 7. (foto autor)

3-B-8. přír. č. 129/75 (sáček č. 4) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Torzo komorového kachle (obr. 7; foto 8)

Popis: dva fragmenty komorového kachle; zachována je pouze pravá část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: lovecká scéna, na torzu ČVS je zachována dolní polovina postavy stojícího muže (lovce) se dvěma psy; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva střepu světle okrová, na lomu okrová, zadní strana lehce očázená se stopami otisků prstů. Rozměry: max. 98 x 180 mm, ss. 8-16 mm.

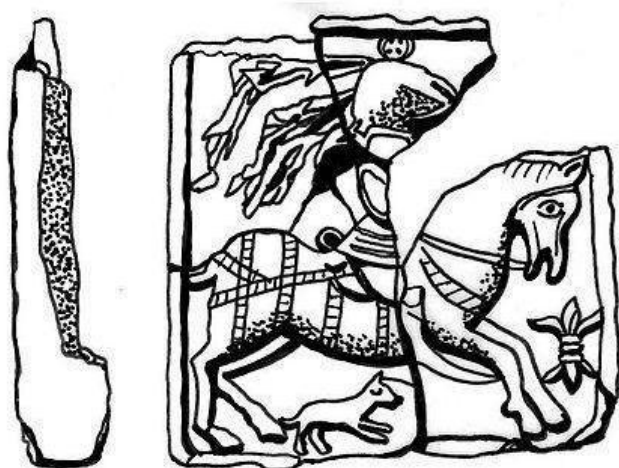

Obr. 7. (kresba L. Bendáková)

Foto 8. (foto autor)

3-B-9. přír. č. 129/75 (staré inv. č. 5894) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Komorový kachel řádkový (obr. 8; foto. 9)

Popis: čtyři části komorového kachle čtvercového formátu; zachována téměř celá část reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na reliéfu je vyobrazen rytíř na koni vlevo, jezdec v brnění má na hlavě kolčí přilbu s dozadu vylajícími delšími příkrývadly, jeho výbroj a výstroj doplňuje štít. Zda jezdec svírá dřevec již nelze vzhledem k chybějící části kachle říct. Celou scénu doplňuje pes, který je umístěn pod koněm. V PDR je umístěna lilie; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá až světle okrová, na lomu tzv. „sandwich efekt“, zadní strana očázená. Rozměry: max. 206 x 200 mm, ss. 6-18mm.

Obr. 8. (kresba L. Bendáková)

Foto 9. (foto autor)

3-B-10. přír. č. 129/75 (sáček č. 1) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Komorový kachel řádkový (obr. 9; foto 10)

Popis: čtyři fragmenty komorového kachle čtvercového formátu; zachován LDR, střed a PHR reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na reliéfu je vyobrazen rytíř na koni

vlevo, jezdec v brnění má na hlavě kolčí přilbu, jeho výzbroj a výstroj doplňuje štít a turnajový dřevец. V PHR je umístěno písmeno (v gotické minuskule) „u“ či „v“. Celou scénu doplňuje pes, který je umístěn pod koněm. Motiv je pravděpodobně analogický s předchozím motivem 3-B-9 (přír. č. 129/75; obr. 8, foto 9); komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá až světle okrová, na lomu okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 200 x 196 mm, ss. 6-9 mm.

Obr. 9. (kresba L. Bendáková)

Foto 10. (foto autor)

3-B-11. přír. č. 129/75 (staré i.č. 5894, krab. č.7) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Komorový kachel řádkový (obr. 10; foto 11)

Popis: sedm fragmentů komorového kachle čtvercového formátu; zachována téměř celá ČVS s reliéfní výzdobou (bez pravé horní poloviny) s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: celou ČVS vyplňuje znak Nového Města Pražského, znak je umístěn v zaobleném štítu, jehož dolní polovinu tvoří hradební zdi ukončené cimbuřím. Uprostřed hradby je obloukovitá brána s vytaženou mříží, v levé horní polovině znaku se tyčí věž s děleným oknem a valbovou střechou s makovicemi (pravá horní polovina znaku zcela chybí). Z hradby nad bránou ční polovina postavy hlídajícího ozbrojence s taseným mečem. V dolním pravém a levém rohu pod štítem námět doplňují dva šípatec; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 200 x 196 mm, ss. 6-12 mm.

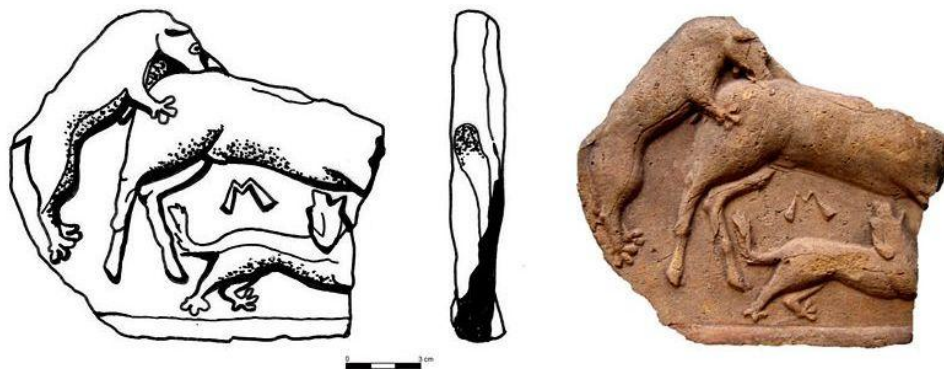
Obr. 10. (kresba L. Bendáková)

Foto 11. (foto autor)

3-B-12. přír. č. 129/75 (krab. č.18A) uloženo: MVČ v Hradci Králové. Torzo komorového kachle (obr. 11.; foto 12)

Popis: část komorového kachle; zachován spodní okraj reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: obraz lovu či honu na jelena se dvěma psy, přičemž jeden ze psů se do jelena právě zakusuje, pod jelenem je umístěna signatura písmene „M“; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá až světle okrová, na lomu hnědá, zadní strana šedá se stopami otisků prstů. Rozměry: max. 140 x 160 mm, ss. 6-12mm.

Obr. 11. (kresba L. Bendáková)

Foto 12. (foto autor)

3-B-13. přír. č. 156/75 uloženo: MVČ v Hradci Králové. Torzo římsového korunního kachle (obr. 12; foto 13)

Popis: komorový římsový kachel (splen z 9 zlomků); zachována téměř celá reliéfně zdobená ČVS s téměř jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: celou plochu ČVS vyplňují dva dvounozí draci s propletenými krky, hlavami od sebe, s detailně vykreslenými křídly, do jejich otevřených tlam směřují trojlistem ukončené stvoje, které se stáčí pod jejich ocas, od horního okraje, který se nezachoval je motiv oddělen dekoračním provazcem; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá až světle okrová, na lomu okrová, zadní strana očázená. Rozměry: max. 138 x 198 mm, ss. 5-15 mm.

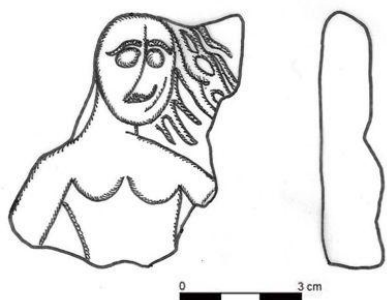
Obr. 12. (kresba L. Bendáková)

Foto 13. (foto autor)

3-B-14. inv.č. 1735 (nález z roku 1917) uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 13; foto 14)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu kachle je vyobrazena horní polovina postavy nahé ženy, detailně je vykreslena tvář a

rozpuštěné vlasy; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva hnědá až světle okrová, na lomu hnědá, zadní strana hnědá, neočazená. Rozměry: max. 58 x 46 mm, ss. 11-15 mm.

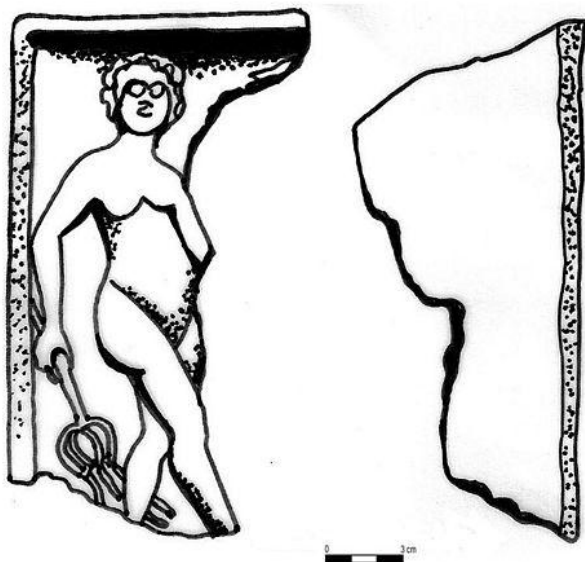
Obr. 13. (kresba autor)

Foto 14. (foto autor)

3-B-15. inv.č. 1736 (nález z roku 1937) uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 14; foto 15)

Popis: část komorového kachle; zachována levá část reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na fragmentu kachle je vyobrazena téměř celá postava nahé ženy se zapletenými vlasy kolem hlavy, v pravé ruce svírá předmět, který je možno považovat za důtky (skládající se z delšího držadla a čtyř úzkých vzájemně propletených pásků z kůže nebo provazů), část další postavy se dochoval pouze v podobě detailně vykreslených vlasů, které jsou zachovány u horního okraje zlomku kachle, vyobrazenou scénu lze interpretovat jako motiv Flagelanti; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá, na lomu hnědá, zadní strana očazená, ve stěně částečně dochované komory je na lomu patrný záchytný otvor. Rozměry: max. 194 x 110 mm, ss. 6-9 mm.

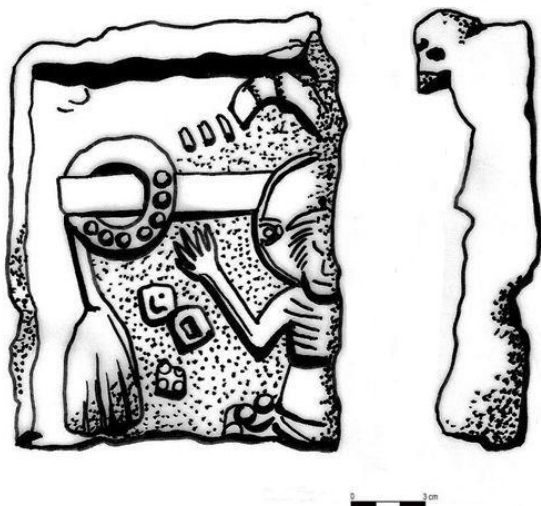
Obr. 14. (kresba L. Bendáková)

Foto 15. (foto autor)

3-B-16. inv.č. 1737 (nález z roku 1937) uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 15; foto 16)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována levá horní čtvrtina reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou, levá dolní a pravá část kachle zcela chybí; ikonografie ČVS: na zlomku kachle je vyobrazena pravá polovina částečně obnaženého Krista se svatozáří, jehož pravice je pozdvižena k typickému žehnajícímu gestu. Po jeho pravé straně je vyobrazena část břevna, na jehož konci jsou zavěšeny mučící předměty, mezi nimiž lze rozeznat důtky a kolo. Pod břevnem se nacházejí tři hrací kostky, které jsou ke Kristovu tělu nepřiměřeně velké. Vyobrazení lze interpretovat jako motiv Vzkříšení či Zmrtvýchvstání Krista; na horním okraji kachle se zachovala část mazanice (spojovacího výmazu mezi dvěma kachlí); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy, povrch přední strany ČVS byl patrně slídován, barva okrová, na lomu tmavě okrová, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 150 x 117 mm.

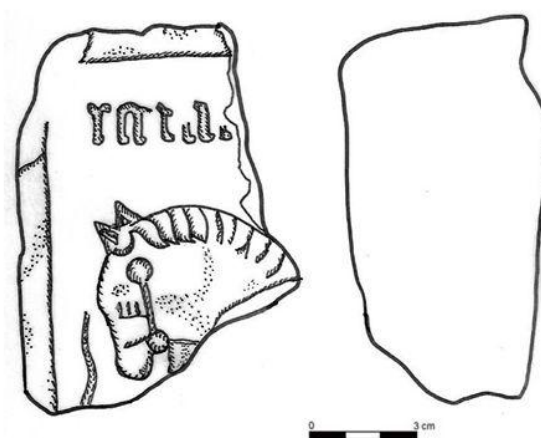
Obr. 15. (kresba L. Bendáková)

Foto 16. (foto autor)

3-B-17. inv.č. 1739 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 16; foto 17)

Popis: část komorového kachle; zachována levá horní čtvrtina reliéfně zdobené ČVS s jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na části ČVS je v reliéfu vyobrazena hlava koně s detailně vykreslenou hřívou a koňským postrojem, nad hlavou je umístěn řádek nečitelné stylizované gotické minuskule; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch glazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana hnědá, neočázená. Rozměry: max. 114 x 80 mm.

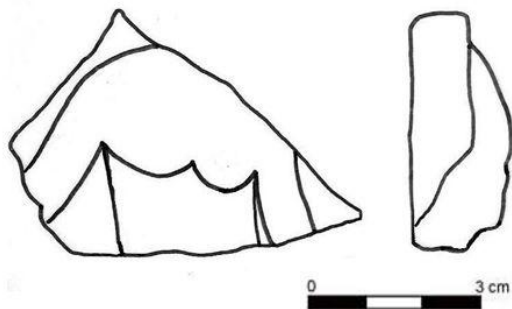
Obr. 16. (kresba autor)

Foto 17. (foto autor)

3-B-18. inv.č. 1740 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (foto 18; obr. 18)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: v reliéfu se zachovala část postavy nahé ženy; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana hnědá, neočazená. Rozměry: max. 48 x 58 mm.

Obr. 17. (kresba autor)

Foto 18. (foto autor)

3-B-19. inv.č. 1741 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 18; foto 19.)

Popis: fragment komorového kachle; zachována střední horní část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku kachle je zachována horní polovina postavy korunované ženy - Meluzíny s rozpaženými rukama, po stranách její hlavy je umístěn rak a dravá ryba; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva tmavě hnědá, na lomu tmavě hnědá. Rozměry: max. 114 x 115 mm, ss. 6-18 mm.

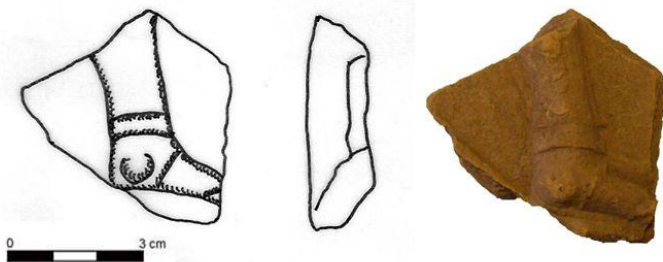
Obr. 18. (kresba L. Bendáková)

Foto 19. (foto autor)

3-B-20. inv.č. 1742 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 19; foto 20)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu kachle se v reliéfu zachovala pouze část obuté nohy; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana světle hnědá, neočazená. Rozměry: max. 44 x 49 mm, ss. 8-14 mm.

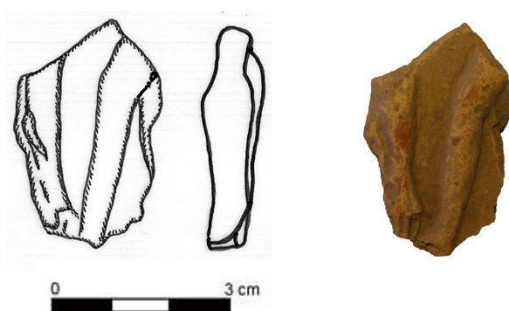

Obr. 19. (kresba autor)

Foto 20. (foto autor)

3-B-21. inv.č. 1743 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 20; foto 21)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku kachle se v reliéfu zachovaly dvě ruce (patrně dvou lidských postav); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá místy cihlově okrová, na lomu světle hnědá, zadní strana světle hnědá až okrová, neočazená. Rozměry: max. 58 x 37 mm, ss. 6-14 mm.

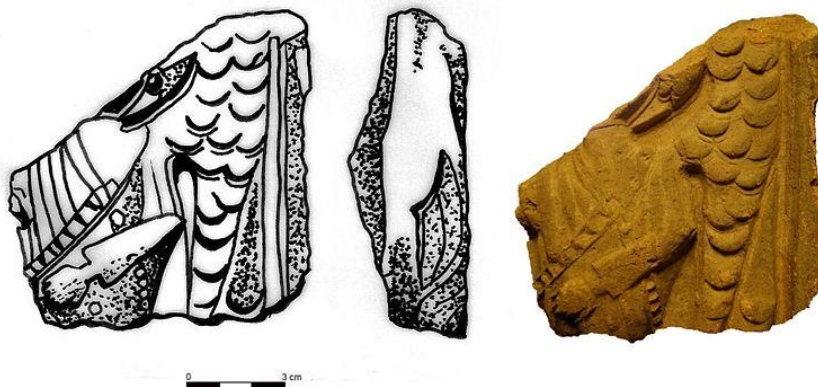

Obr. 20. (kresba autor)

Foto 21. (foto autor)

3-B-22. inv.č. 1744 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 21; foto 22)

Popis: část komorového kachle; zachován pravý okraj reliéfně zdobené ČVS s poškozenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku kachle je vyobrazena střední část okřídlené postavy, patrně anděla či evangelisty (?); komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá místy cihlově okrová, na lomu světle hnědá, zadní strana světle hnědá až okrová, neočazená. Rozměry: max. 90 x 86 mm, ss. 6-18 mm.

Obr. 21. (kresba L. Bendáková)

Foto 22. (foto autor)

3-B-23. inv.č. 1745 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 22; foto 23)

Popis: část komorového kachle; zachován PDR reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS se zachovaly dva zvířecí pařáty, patrně lva, roh dekorativně vyplňuje šípatka; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá místy cihlově okrová, na lomu světle hnědá, zadní strana světle hnědá až okrová, neočazená. Rozměry: max. 130 x 68 mm, ss. 6-14 mm.

Obr. 22. (kresba autor)

Foto 23. (kresba autor)

3-B-24. inv.č. 1746 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo římsového korunního kachle (obr. 23; foto 24)

Popis: část římsového korunního kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS a nad ní prořezávaná stínka cimbuří; ikonografie ČVS: pod stínkou cimbuří s naznačenou pultovou stříškou se zachoval pás nečitelného stylizovaného písma a pás dekorativního provazce, který odděluje horní okraj kachle od hlavního vegetabilního výzdobného motivu v podobě rozvilin v reliéfním poli; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy, povrch přední stěny kachle byl slídován, barva hnědá, na lomu okrová, zadní strana světle hnědá, neočazená. Rozměry: max. 150 x 99 mm, ss. 5-14 mm.

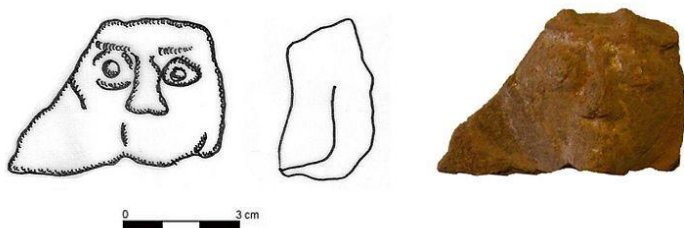

Obr. 23. (kresba L. Bendáková)

Foto 24. (foto autor)

3-B-25. inv.č. 1747 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 24; foto 25)

Popis: fragment komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachován plastický reliéf lidského obličeje muže; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy, povrch hlazen, na povrchu ČVS se zachovaly stopy po slídování, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 38 x 54 mm.

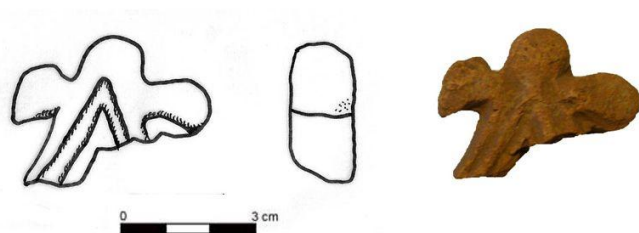

Obr. 24. (kresba autor)

Foto 25. (foto autor)

3-B-26. inv.č. 1748 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo lišty (část samostatného ukončovacího článku kachlových kamen) či torzo římsového kachle (?) (obr. 25; foto 26)

Popis: zlomek lišty; zachována část lišty (část samostatného ukončovacího článku kachlových kamen) ve tvaru trojlistu; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana hnědá. Rozměry: max. 34 x 44 mm, ss. 12 mm.

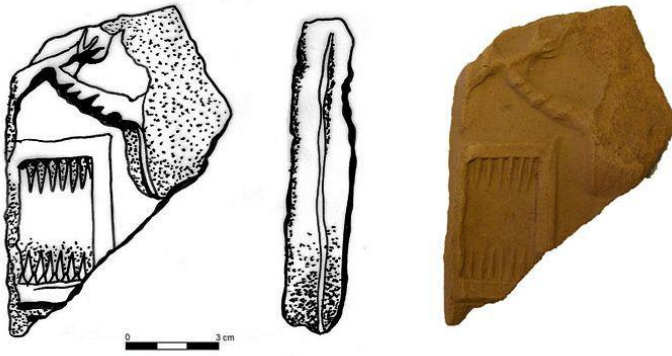

Obr. 25. (kresba autor)

Foto 26. (foto autor)

3-B-27. inv.č. 1750 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 26; foto 27)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: ústředním motivem celé kompozice je menší hrací stůl, na němž leží deska tzv. vrhcábnice s dvěma řadami proti sobě ležících trojúhelníků, po stranách hráčského stolku se zachovaly pouze části (ruce a torzo těla) dvou peroucích se postav (součástí této scény jsou obvykle dva muži stojící po obou stranách stolku, jejichž těla jsou předkloněna a každý z nich drží jednou rukou svého protivníka za vlasy, v druhé ruce drží meč, tesák nebo jinou bodnou či sečnou zbraň, připravenou k útoku na soupeře); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 84 x 71 mm, ss. 6-12 mm.

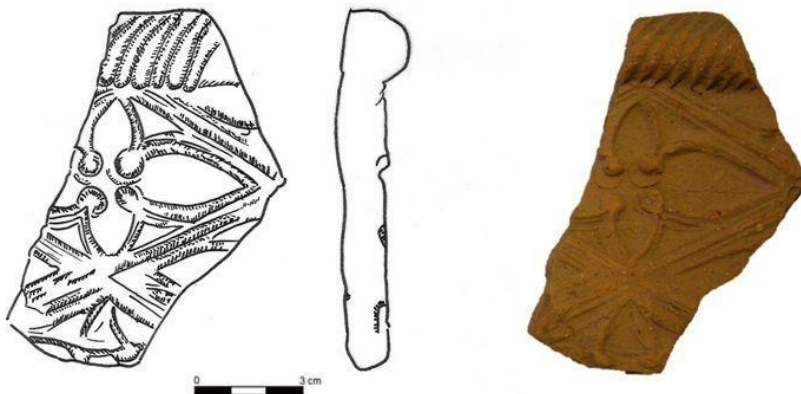

Obr. 26. (kresba L. Bendáková)

Foto 27. (foto autor)

3-B-28. inv.č. 1751 uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo římsového korunního kachle (obr. 27; foto 28)

Popis: fragment římsového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: architektonický motiv-okraj zlomku kachle je tvořen dekorativním provazcem, hlavním výzdobným prvkem je plošný motiv slepé kružby v podobě opakujících se čtyřlístů, umístěných v kosočtverečných polích (kvadrilobech); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana hnědá, neočázená. Rozměry: max. 92 x 54 mm. Analogie motivu: Čechy: nález z hradu Návarov (Brestovanský 1998, 132-133, obr. 34). Morava: nález z hradu Pernštejna (Loskotová – Pavlík 2006, 312-313, obr. 4, č. 19).

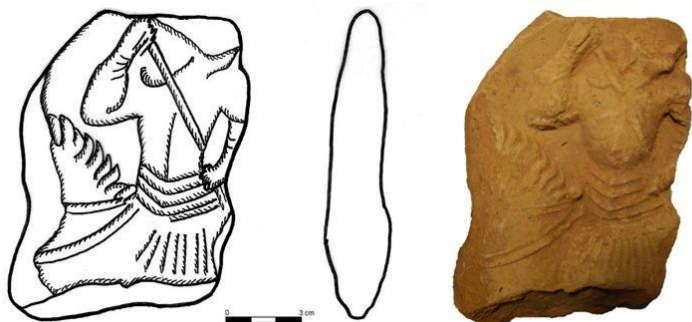

Obr. 27. (kresba J. Burdychová)

Foto 28. (foto autor)

3-B-29. inv.č. 1879a, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 28; foto 29)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: motiv sv. Jiří, sv. Jiří jede v rytířské zbroji na koni, v ruce drží kopí; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, povrch hlazen, barva světle hnědá až cihlově okrová, na lomu cihlově okrová, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 121 x 86 mm.

Obr. 28. (kresba autor)

Foto 29. (foto autor)

3-B-30. inv.č. 1879b, e, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 29; foto 30)

Popis: dva zlomky komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: motiv sv. Jiří, sv. Jiří jede v rytířské zbroji a přilbě na koni, v ruce drží kopí a poráží draka, jenž se na reliéfu dochoval jen z části, motiv je patrně analogický s předchozím motivem 3-B-29 (inv.č. 1879a; obr. 28; foto 29); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očazená, se stopami po tváření. Rozměry: max. 136 x 110 mm.

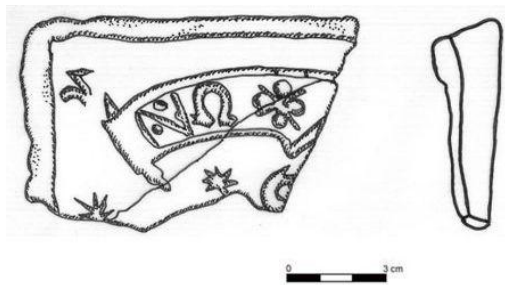

Obr. 29. (kresba L. Bendáková)

Foto 30. (foto autor)

3-B-31. inv.č. 1879c, l, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 30; foto 31)

Popis: dva zlomky komorového kachle; zachován PHR reliéfně zdobené ČVS s téměř jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: z reliéfu se zachovala část nečitelné nápisové pásky a mimo ní v ploše umístěné dvě hvězdice; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 71 x 150, ss. 8-14 mm.

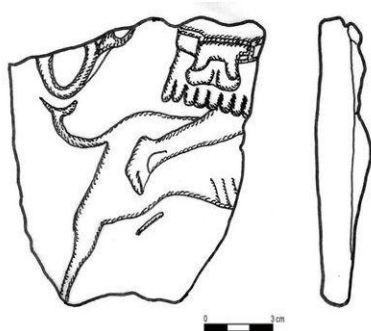
Obr. 30. (kresba autor)

Foto 31. (foto autor)

3-B-32. inv.č. 1879d, nález z roku 1939, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 31; foto 32)

Popis: fragment komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS se v reliéfu zachovala dolní polovina postavy jezdce na koni s detailně vykreslenou skládanou suknicí nad kolena a opaskem, na němž je zavěšena torba; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 125 x 108 mm, ss. 7-14 mm.

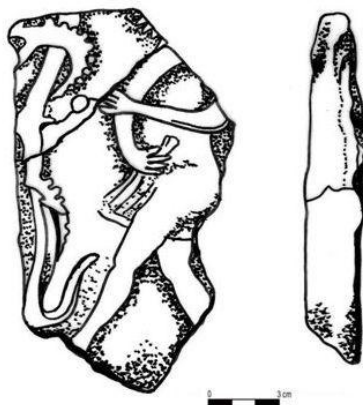
Obr. 31. (kresba autor)

Foto 32. (foto autor)

3-B-33. inv.č. 1879 f, i, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 32; foto 33)

Popis: dva zlomky komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: motiv Adam a Eva u stromu poznání, na zlomcích ČVS se zachovala pouze část postavy Adama, který si malým věníkem kryje svojí nahotu a před ním stojící kmen stromu ovinutý hadem; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 162 x 93 mm, ss. 8-13 mm.

32. (kresba L. Bendáková)

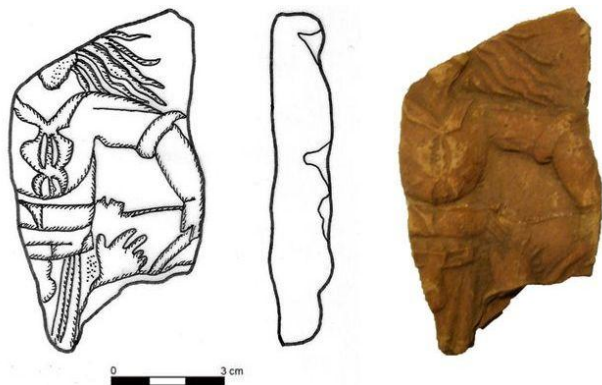

Foto 33. (foto autor)

Obr.

3-B-34. inv.č. 1879g, ch, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 33; foto 34)

Popis: dva zlomky komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomcích ČVS je vyobrazena část postavy muže s rozevlátými vlasy s napřaženou levicí s vyhrnutým rukávem, oblečení tvoří kratší skládaná suknice s opaskem a košile s límcem u krku; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá, na lomu hnědá až šedá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 85 x 53 mm, ss. 8-18 mm.

Obr. 33. (kresba autor)

Foto 34. (foto autor)

3-B-35. inv.č. 1879h, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 34; foto 35)

Popis: fragment komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je vyobrazena část postavy muže s detailně vykresleným obličejem a korunou na hlavě, pozadí scény je ozdobeno plošným kosočtvercovým motivem, snad kazetovým obložením stěny (?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá až béžová, na lomu světle hnědá, zadní strana světle hnědá, neočázená. Rozměry: max. 78 x 74 mm, ss. 6-10 mm.

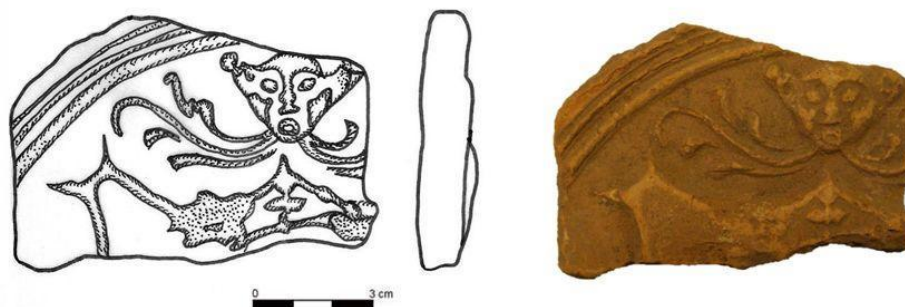
Obr. 34. (kresba L. Bendáková)

Foto 35. (foto autor)

3-B-36. inv.č. 1879j, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 35; foto 36)

Popis: fragment komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část medailonu, ve vnitřní ploše medailonu je vyobrazena lidská maska, pod kterou se zachovala horní část štítu erbu (podle analogie motivu se patrně jedná o část ČVS se znakem města Kutné Hory); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch

hlazen, barva hnědá až světle hnědá, na lomu cihlově okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 64 x

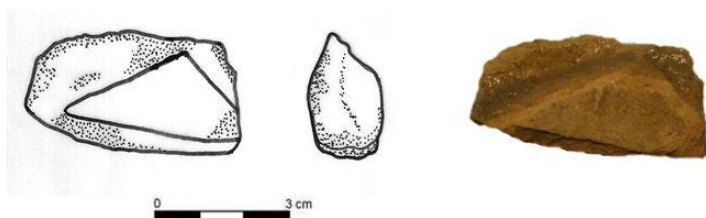
95 mm, ss. 8-14 mm.

Obr. 35. (kresba autor)

Foto 36. (foto autor)

3-B-37. inv.č. 1879k, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 36; foto 37)

Popis: fragment komorového kachle; zachována část ČVS s trojúhelným výběžkem; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 25 x 46 mm, ss. 5-12 mm.

Obr. 36. (kresba autor)

Foto 37. (foto autor)

3-B-38. inv.č. 1879m, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 37; foto 38)

Popis: fragment komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: v ploše, která je vymezená slabou lištou, jsou vyobrazeny dva zkřížené meče a další nerozluštitelné prvky, nad nimi jsou v řádku písmena AR(?)MA, v levé části fragmentu kachle je vyobrazena část loukoťového kola; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá až světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 70 x 82 mm, ss. 8-12mm.

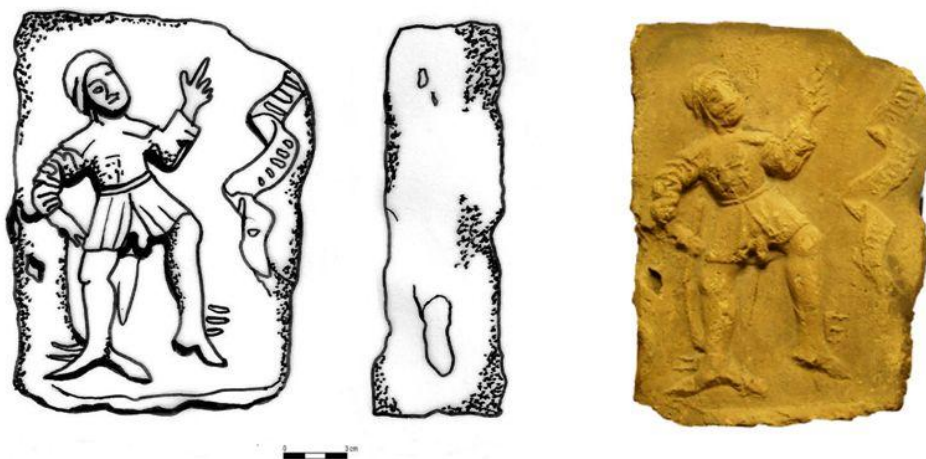

Obr. 37. (kresba autor)

Foto 38. (foto autor)

3-B-39. inv.č. 2002, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 38; foto 39)

Popis: fragment komorového kachle; zachována téměř celá levá polovina reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na části ČVS je vyobrazena postava muže v krátkém kabátci, který se pravou rukou opírá o hůl, levou rukou ukazuje na nečitelnou nápisovou pásku; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá až světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 165 x 123 mm. Další informace: k tomuto zlomku ČVS existuje navazující část ČVS (inv. č. 2009) na které stojí žena v řasené sukni s konvicí v ruce (Ulrychová 2006, 327). Tato část ČVS nebyla při zpracování této práce v depozitáři muzea nalezena.

Obr. 38. (kresba L. Bendáková)

Foto 39. (foto autor)

3-B-40. inv.č. 2003, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 39; foto 40)

Popis: fragment komorového kachle; zachována téměř celá levá polovina reliéfně zdobené ČVS s částečně dochovanou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: motiv boje-na části ČVS je vyobrazena postava muže ve špičatých botách a krátkém kabátci, který v pravé ruce svírá meč a v levé (napřážené) ruce sekeru; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva okrová, na lomu okrová, zadní strana lehce očázená se stopami po tváření. Rozměry: max. 160 x 105 mm. Další informace: k tomuto zlomku ČVS existuje navazující část ČVS (inv. č. 2044) na které stojí muž, patrně s holemi v obou rukou (Ulrychová 2006, 327). Tato část ČVS nebyla při zpracování této práce v depozitáři muzea nalezena.

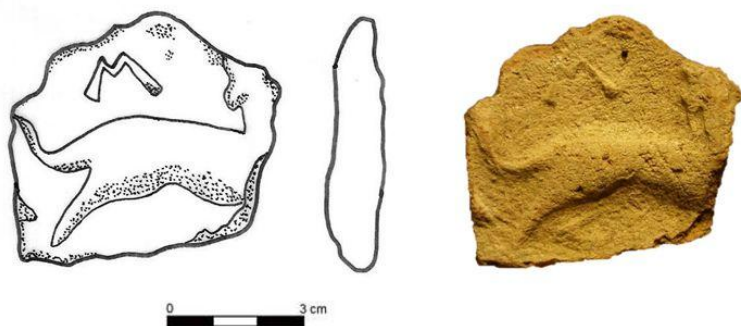

Obr. 39. (kresba L. Bendáková)

Foto 40. (foto autor)

3-B-41. inv.č. 2306, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 40; foto 41)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS se v reliéfu dochovala téměř celá část figury psa se zvednutou hlavou, nad jeho tělem je umístěna signatura písmene "M", motiv je patrně analogický motivu 3-B-12. (přír. č. 129/75 - krab. č.18A, uloženo: MVČ v Hradci Králové, viz obr. 11; foto 12); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku s drobnými kamínky, povrch hlazen, barva béžová, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 52 x 61 mm.

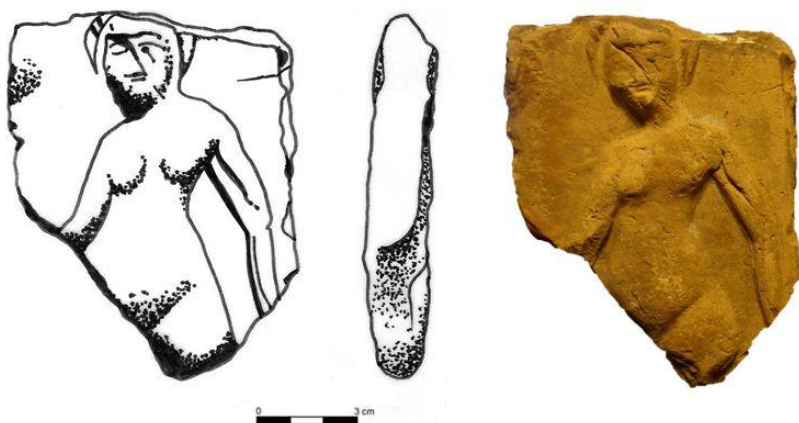

Obr. 40. (kresba autor)

Foto 41. (foto autor)

3-B-42. inv.č. 2307, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 41; foto 42)

Popis: fragment komorového kachle; zachován PHR reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS se v reliéfu dochovala část stojící postavy nahé ženy se zapletenými vlasy kolem hlavy (patrně část motivu Flagelanti); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá až okrová, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 100 x 81 mm.

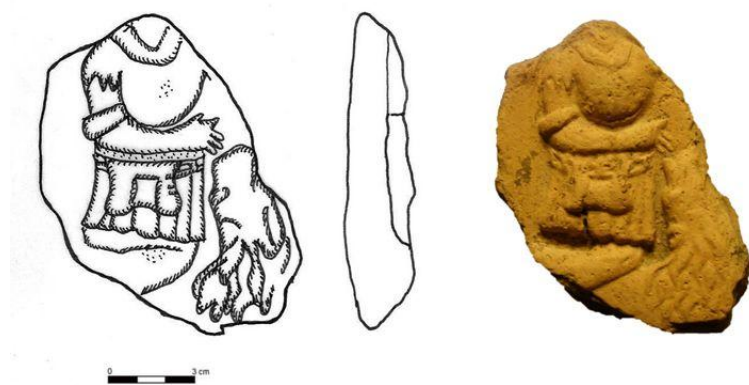
Obr. 41. (kresba L. Bendáková)

Foto 42. (foto autor)

3-B-43. inv.č. 2308, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 42; foto 43)

Popis: fragment komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je vyobrazena část postavy muže (jezdce na koni?) s pravou pokrčenou rukou, s detailně vykreslenou halenou, skládanou suknicí a opaskem se zavěšenou mošnou, vedle muže se zachovala část figury zvířete (koně?) s detailně vykreslenou hřívou; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s

příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva světle hnědá až okrová, na lomu hnědá, zadní strana očázená. Rozměry: max. 110 x 78 mm.

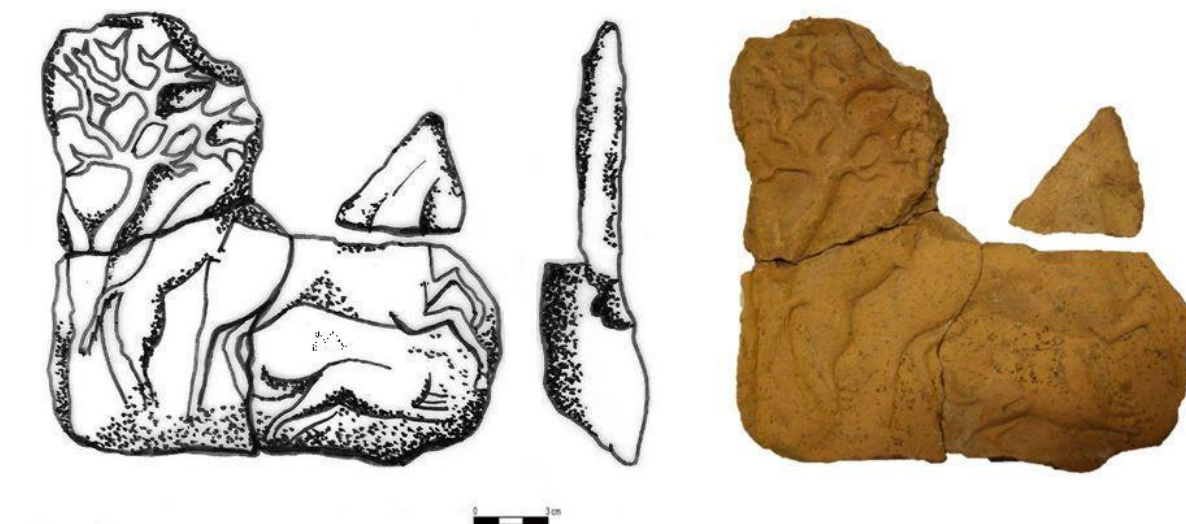

Obr. 42. (kresba autor)

Foto 43. (foto autor)

3-B-44. inv.č. 2309, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 43; foto 44)

Popis: čtyři fragmenty komorového kachle čtvercového formátu; zachovány tři čtvrtiny reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je obraz lovu či honu na jelena se dvěma psy, přičemž jeden ze psů se do jelena právě zakusuje, celou kompozici doplňuje (heraldicky) na pravé straně část stromu, který symbolizuje prostředí (les), ve kterém se celá scéna odehrává, pod jelenem je umístěna signatura písmene „M“; část analogického motivu je na výše popsaných fragmentech ČVS 3-B-12. (přír. č. 129/75 - krab. č.18A, uloženo: MVČ v Hradci Králové, viz obr. 11; foto 12) a 3-B-41. (inv.č. 2306, uloženo RMaG v Jičíně; obr. 40, foto 41); komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá až béžová, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 210 x 220 mm.

Obr. 43. (kresba L. Bendáková)

Foto 44. (foto autor)

3-B-45. inv.č. 2311, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 44; foto 45)

Popis: tři fragmenty komorového kachle čtvercového formátu; zachovány tři čtvrtiny reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: kachlový reliéfní námět: Adam a Eva u stromu poznání - motiv je podán ve

zkratce – Adam a Eva se teprve chystají sníst jablko (Eva jej podává Adamovy), malými věnky kryjí svojí nahotu, což symbolizuje jejich stydlivost. Motiv hada je ztvárněn v zoomorfní podobě, s lidskou hlavou s královskou korunou, která symbolizuje krále zla – Satana), motiv je patrně analogický motivu 3-B-33. (inv.č. 1879 f, i; obr. 32, foto 33, uloženo: RMaG v Jičíně); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva světle hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 202 x 190 mm.

Obr. 44. (kresba L. Bendáková)

Foto 45. (foto autor)

3-B-46. inv.č. 2312, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (foto 46)

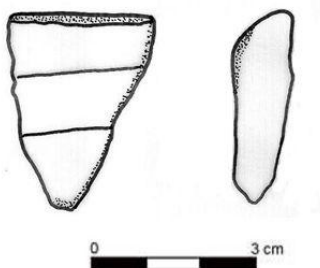
Popis: čtyři fragmenty komorového kachle čtvercového formátu; zachovány tři čtvrtiny reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: jezdecký motiv turnajové scény – zobrazující rytíře na koni vpravo, hřebec má detailně vykreslenou hřívu a uzdění, jezdec má na hlavě přilbu, nahoře ozdobenou větvičkovým dekorem, je oděn ve zbroji s ostruhami (s hvězdicovým kolečkem) na botách, levou rukou drží uzdu, pravou rukou drží v bojové pozici napřažený dřevec či kopí; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch glazen, barva hnědá až světle hnědá, na lomu hnědá, zadní strana lehce očazená. Rozměry: max. 200 x 220 mm.

Foto 46. (foto autor)

3-B-47. inv.č. 2868, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo nádobkového kachle (obr. 45; foto 47)

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím, nerekonstr. původních rozměrů; stěny rovné, okraj šikmo seříznutý; záchytná šroubovice téměř neznatelná; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá až okrová, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 37 x 27 mm, ss. 6 mm.

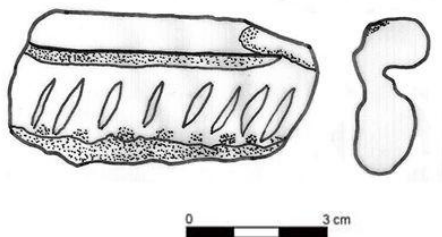
Obr. 45. (kresba autor)

Foto 47. (foto autor)

3-B-48. inv.č. 2869, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 46; foto 48)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část okraje reliéfně zdobené ČVS se zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na okrajové části ČVS je umístěn dekorativní provazec; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 31 x 67 mm.

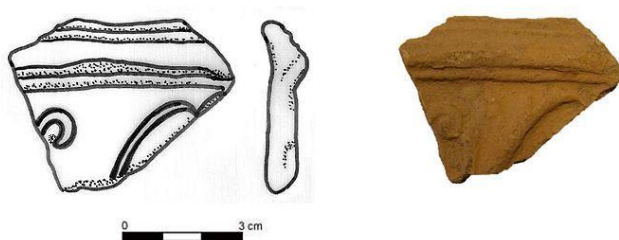
Obr. 46. (kresba autor)

Foto 48. (foto autor)

3-B-49. inv.č. 2871, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo římsového (?) komorového kachle (obr. 47; foto 49)

Popis: zlomek patrně římsového (?) komorového kachle; zachována část okraje reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na okrajové části ČVS je pod vývalkem torzo rostlinného dekorativního motivu v podobě spirálovitě zakončené rozviliny a obloukovitého úponku; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 44 x 57 mm.

Obr. 47. (kresba autor)

Foto 49. (foto autor)

3-B-50. inv.č. 2872, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 48; foto 50)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: střední část figury okřídlené jednohlavé orlice vzhledem k fragmentárnosti tohoto motivu již nelze říct, jestli postava orlice vyplňovala celou část čelní stěny kachle či byla umístěna ve štítu nebo v medailonu; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá až okrová, na lomu světle hnědá místy okrová, zadní strana hnědá, neočazená. Rozměry: max. 88 x 53 mm.

Obr. 48. (kresba autor)

Foto 50. (foto autor)

3-B-51. inv.č. 2873, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 49; foto 51)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS se patrně zachovala střední část postavy s nápisovou páskou s částečně dochovaným písmenem „m“(?) v gotické minuskule; část reliéfního námětu „Evangelista Matouš“(?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 43 x 35 mm.

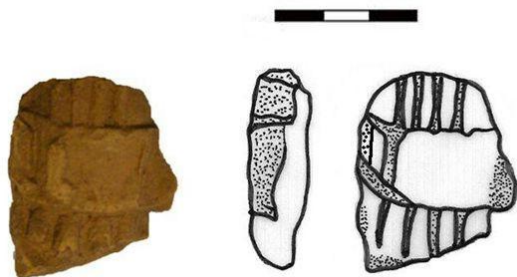
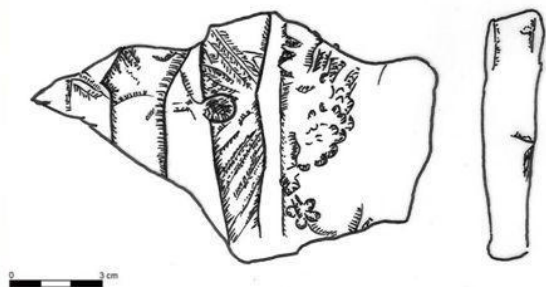

Foto. 51. (foto autor)

Obr. 49. (kresba autor)

**3-B-52. inv.č. 355, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 50; foto 52)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je v reliéfu zachována část stojící postavy – dvě nohy ve zbroji, u levé nohy rytíře je umístěn štít s orlicí; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 108 x 175 mm.

Obr. 50. (kresba autor)

Foto 52. (foto autor)

**3-B-53. inv.č. 356, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 51; foto 53)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachována horní část reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je v reliéfu vyobrazena horní polovina postavy muže s figurou ptáka (dravce?), jedná se patrně o část lovecké či sokolnické scény; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana očázená. Rozměry: max. 81 x 203 mm.

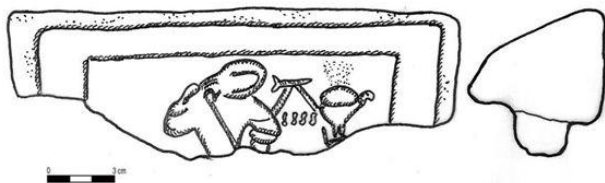
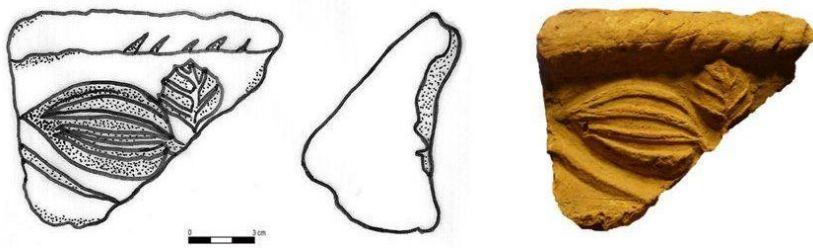

Foto 53. (nahore) (foto autor)

Obr. 51. (dole) (kresba autor)

**3-B-54. inv.č. 357, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového korunního kachle (obr. 52; foto 54)**

Popis: zlomek komorového římsového kachle; zachován LHR reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na okrajové části ČVS je pod vývalkem (v podobě dekorativního provazce) vyobrazen vegetabilní motiv – dužnatý plod s listem; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá až okrová, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 91 x 110 mm.

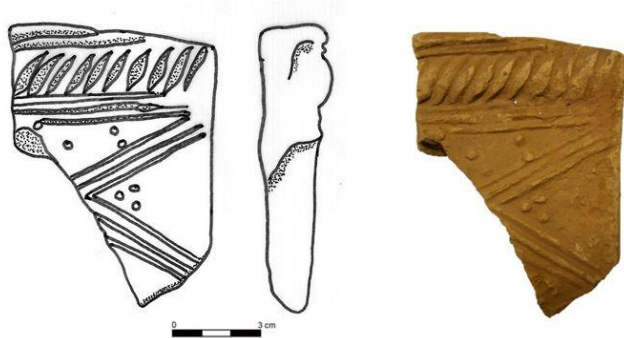

Obr. 52. (kresba autor)

Foto 54. (foto autor)

3-B-55. inv.č. 358, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo římsového korunního kachle (obr. 53; foto 55)

Popis: zlomek komorového římsového kachle; zachován PHR reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na okrajové části ČVS je pod vývalkem (v podobě dekorativního provazce) vyobrazen ornamentální motiv - plocha ČVS je dělena trojicí plastických linií se třemi a čtyřmi drobnými výčnělky ve vymezených polích; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 102 x 80 mm.

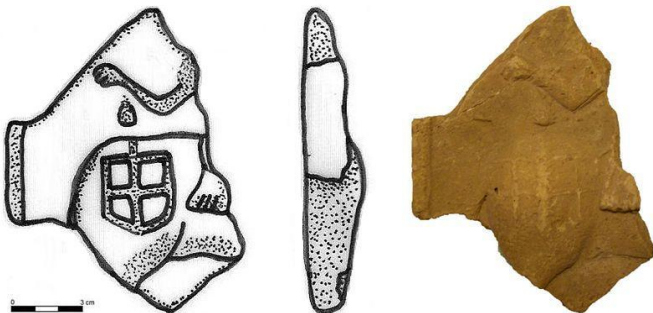

Obr. 53. (kresba autor)

Foto 55. (foto autor)

3-B-56. inv.č. 359, uloženo: RMaG v Jičíně. Torzo komorového kachle (obr. 54; foto 56)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován levý okraj reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na torzu ČVS je část těla jezdce na koni v krátké sukničce se zvednutou pokrčenou rukou, na zachované zadní polovině figury koně je detailně vykreslen přehoz s šachovnicovým ozdobným dekorem; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očazená. Rozměry: max. 128 x 95 mm.

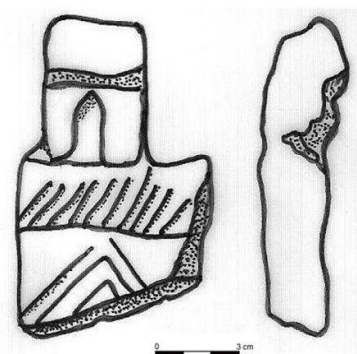

Obr. 54. (kresba autor)

Foto 56. (foto autor)

**3-B-57. inv.č. 360, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového korunního kachle (obr. 55; foto 57)**

Popis: zlomek římsového komorového kachle; zachován LHR se stínkou cimbuří a částí reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: pod stínkou cimbuří, na kterém je okno s lomeným obloukem, je umístěn dekorativní provazec, pod ním je zachován svazek tří lomených prutů (patrně část ornamentálního motivu v podobě mřížky); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy, barva střepe světle hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 112 x 73 mm.

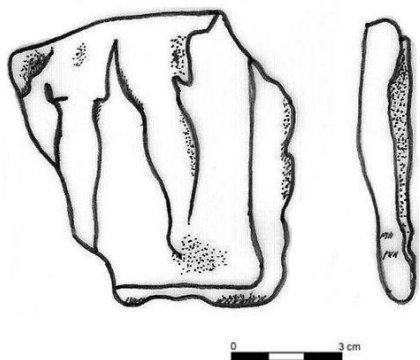
Obr. 55. (kresba autor)

Foto 57. (foto autor)

**3-B-58. inv.č. 361, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 56; foto 58)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován PDR reliéfně zdobené ČVS s částečně dochovanou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na torzu ČVS je spodní polovina postavy v krátké suknici či kabátci (?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana lehce očazená. Rozměry: max. 90 x 74 mm.

Obr. 56. (kresba autor)

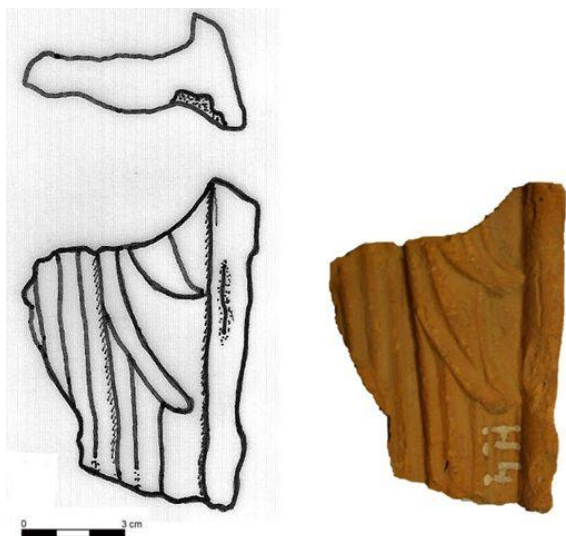

Foto 58. (foto autor)

**3-B-59. inv.č. 362, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 57; foto 59)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován pravý okraj reliéfně zdobené ČVS s jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na torzu ČVS je vyobrazena část křídla (patrně část okřídlené postavy evangelisty či anděla); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného

písku, barva střepe světle hnědá až okrová, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 88 x 60 mm.

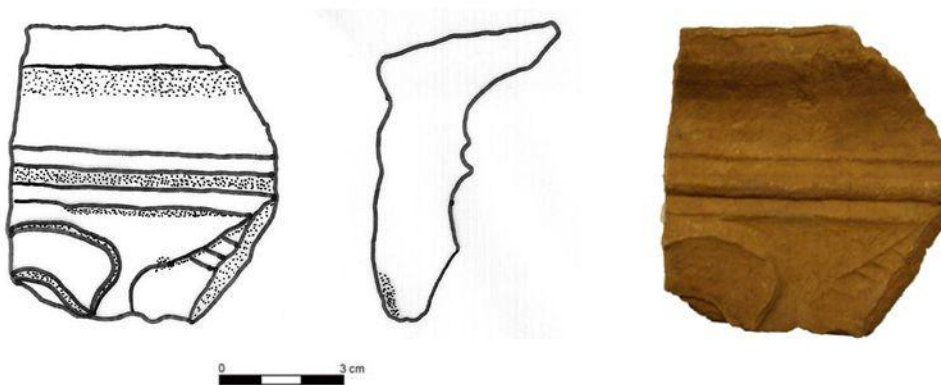

Obr. 57. (kresba autor).

Foto 59. (foto autor)

3-B-60. inv.č. 363, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo římsového korunního kachle (obr. 58; foto 60).

Popis: zlomek římsového komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: pod vývalkem se v reliéfu zachovala část rostlinného dekoru v podobě torza listu s vnitřním žilkováním a části rozviliny (?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu tzv. „sandwich efekt“, zadní strana očazená. Rozměry: max. 63 x 62 mm.

Obr. 58. (kresba autor)

Foto 60. (foto autor)

3-B-61. inv.č. 364, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo komorového kachle (obr. 59; foto 61).

Popis: zlomek komorového kachle; zachován horní okraj s PHR reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: blíže neurčitelný motiv, na fragmentu ČVS se v reliéfu zachovala pouze část lidské hlavy s rozevlátými vlasy); komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá až béžová, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana lehce očazená. Rozměry: max. 44 x 118 mm.

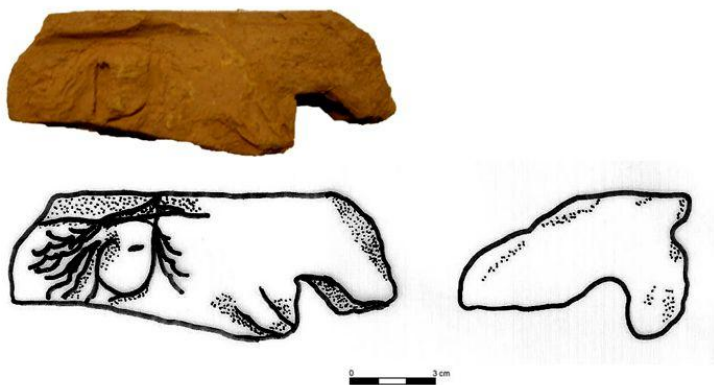

Foto 61.(nahore) a obr. 59. (dole) (foto a kresba autor)

**3-B-62. inv.č. 365, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 60; foto 62)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován horní okraj reliéfně zdobené ČVS s jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zachované ploše se zachoval reliéf koruny rozvětveného stromu, motiv je patrně analogický s motivem 3-B-44. (inv.č. 2309; obr. 43, foto 44); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá až béžová, na lomu světle hnědá, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 77 x 80 mm.

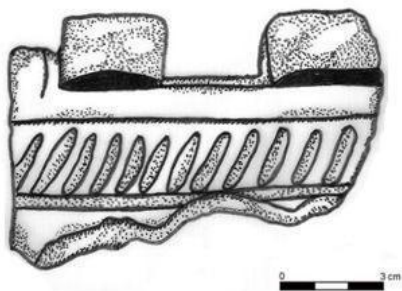

Obr. 60. (kresba autor)

Foto 62. (foto autor)

**3-B-63. inv.č. 366, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového korunního kachle (obr. 61; foto 63)**

Popis: zlomek římsového korunního komorového kachle; zachován horní okraj římsového kachle se dvěma stínkami cimbuří; ikonografie ČVS: hlavní reliéfní plocha pod vývalkem (v podobě dekorativního provazce) se nezachovala; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu béžová, na lomu světle hnědá, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 82 x 118 mm.

Obr. 61. (kresba autor)

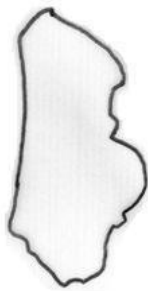
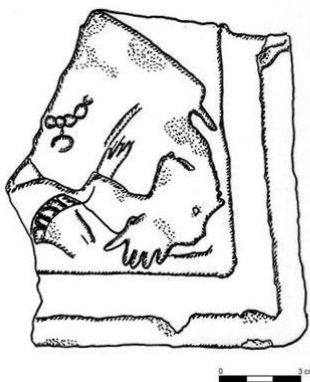

Foto 63. (foto autor)

3-B-64. inv.č. 367, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo komorového kachle (obr. 62; foto 64)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován PDR reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je vyobrazena část horní poloviny lidské postavy (bez hlavy), s přívěškem na krku (řád zlatého rouna?), který je navlečen na masivní řetěz, postava drží oběma rukama předmět, patrně knihu (?), pravděpodobně se jedná o renesanční portrétní motiv; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy, barva střepe světle hnědá místy až šedá, na lomu světle hnědá, zadní strana očázená. Rozměry: max. 129 x 106 mm.

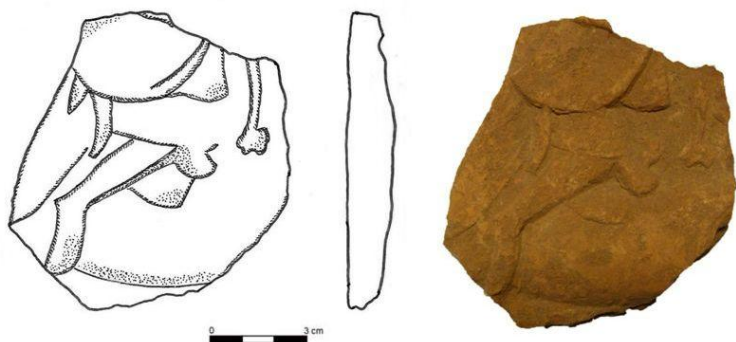
Obr. 62. (kresba autor)

Foto 64. (foto autor)

3-B-65. inv.č. 370, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo komorového kachle (obr. 63; foto 65)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je vyobrazena část postavy jezdce na koni vlevo se štítem (?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 94 x 85 mm.

Obr. 63. (kresba autor)

Foto 65. (foto autor)

**3-B-66. inv.č. 371, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (foto 66)**

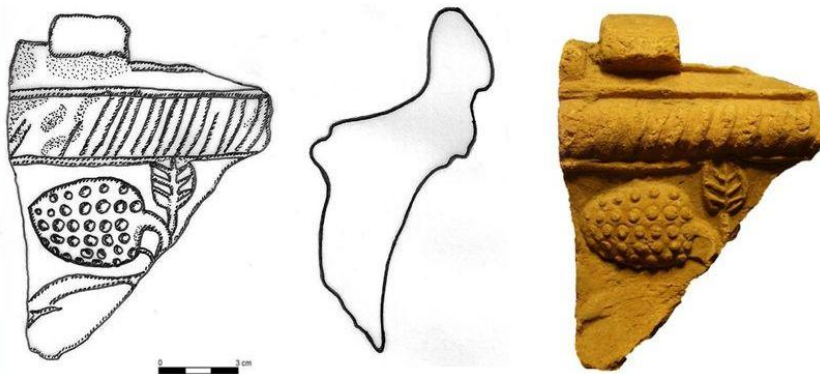
Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: blíže neurčitelný motiv - na fragmentu ČVS je vyobrazena část postavy v krátké sukničce (?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu hnědá, na lomu hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 64 x 74 mm.

Foto 66. (foto autor)

**3-B-67. inv.č. 372, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového korunního kachle (obr. 64; foto 67)**

Popis: zlomek římsového korunního komorového kachle; zachován LHR se stínkou cimbuří a část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: pod vývalkem (v podobě provazce) se v reliéfu zachovala část rostlinného motivu – vinný hrozen a list s detailně vykresleným vnitřním žilkováním; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu hnědá až okrová, na lomu hnědá, zadní strana očázená. Rozměry: max. 144 x 102 mm.

Obr. 64. (kresba autor)

Foto 67. (foto autor)

**3-B-68. inv.č. 373, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového korunního kachle (obr. 65; foto 68)**

Popis: zlomek římsového korunního komorového kachle; zachován horní okraj se dvěma částečně dochovanými stínkami cimbuří a částí reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na reliéfní ploše ČVS je zachován svazek dvou lomených prutů; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá až okrová, na lomu světle hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 81 x 125 mm.

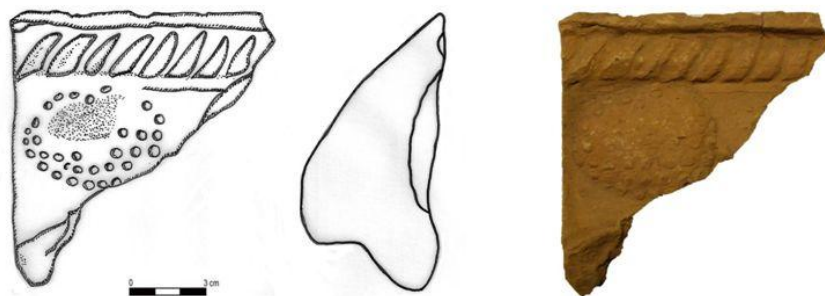

Obr. 65. (kresba autor)

Foto 68. (foto autor)

**3-B-69. inv.č. 374, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového korunního kachle (obr. 66; foto 69)**

Popis: zlomek římsového korunního komorového kachle; zachován LHR bez stínek cimbuří, s částí reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: pod vývalkem (v podobě provazce) se v reliéfu zachovala část rostlinného motivu – vinný hrozen; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 97 x 99 mm.

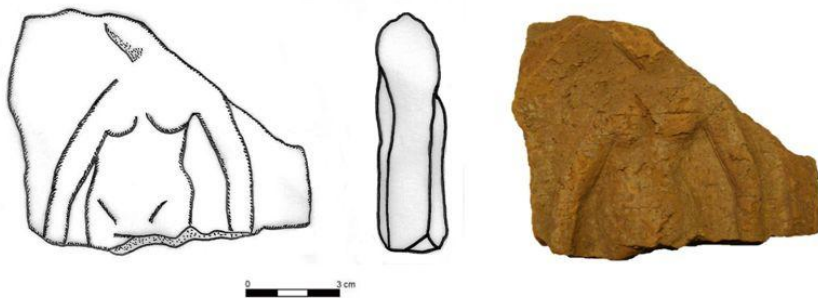

Obr. 66. (kresba autor)

Foto 69. (foto autor)

**3-B-70. inv.č. 375, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 67; foto 70)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je vyobrazena horní polovina postavy nahé ženy; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe hnědá místy okrová, na lomu hnědá, zadní strana lehce očazená. Rozměry: max. 74 x 88 mm.

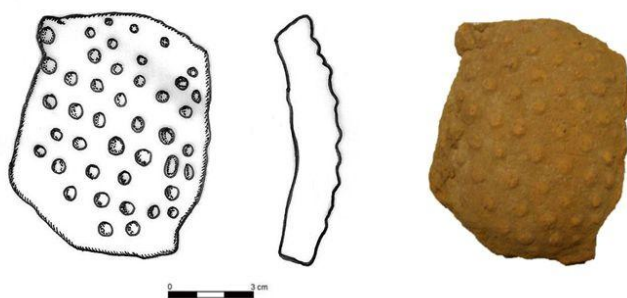

Obr. 67. (kresba autor)

Foto 70. (foto autor)

**3-B-71. inv.č. 376, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového kachle (obr. 68; foto 71)**

Popis: zlomek římsového komorového kachle (?); zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: celý fragment ČVS vyplňuje vinný hrozen; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová, zadní strana nepatrně očazená. Rozměry: max. 80 x 65 mm.

Obr. 68. (kresba autor)

Foto 71. (foto autor)

**3-B-72. inv.č. 377, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 69; foto 72)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován LDR reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je vyobrazena dolní polovina lidské postavy – dvě nohy; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 62 x 109 mm.

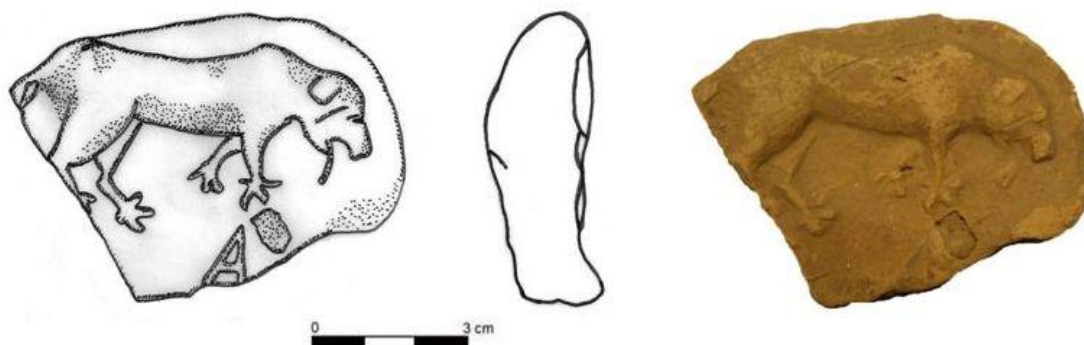

Obr. 69. (kresba autor)

Foto 72. (foto autor)

**3-B-73. inv.č. 378, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 70; foto 73)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je vyobrazen pes stopující zvěř, jedná se patrně o část výjevu s loveckou tematikou; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a větších kamínků, barva střepu světle hnědá, na lomu hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 50 x 71 mm.

Obr. 70. (kresba autor)

Foto 73. (foto autor)

**3-B-74. inv.č. 379, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 71; foto 74)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je část postavy muže ve skládané sukničce s pravou pokrčenou rukou a levou rukou u pasu; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 55 x 56 mm.

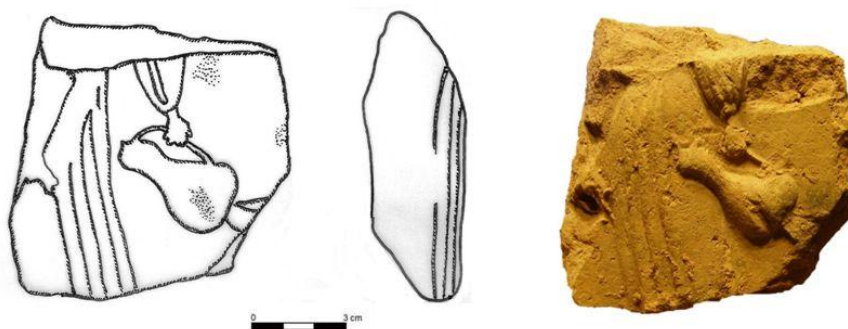

Obr. 71. (kresba autor)

Foto 74. (foto autor)

**3-B-75. inv.č. 380, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 72; foto 75)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je část postavy ženy v dlouhé sukni, držící v levé ruce konvici; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 86 x 90 mm.

Obr. 72. (kresba autor)

Foto 75. (foto autor)

**3-B-76. inv.č. 381, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 73; foto 76)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je část postavy jezdce na koni, jezdec má rozevláté vlasy a pokrčenou levou ruku, z koně se zachovala pouze část hřebenu krku s detailně vykreslenou hřívou; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 65 x 73 mm.

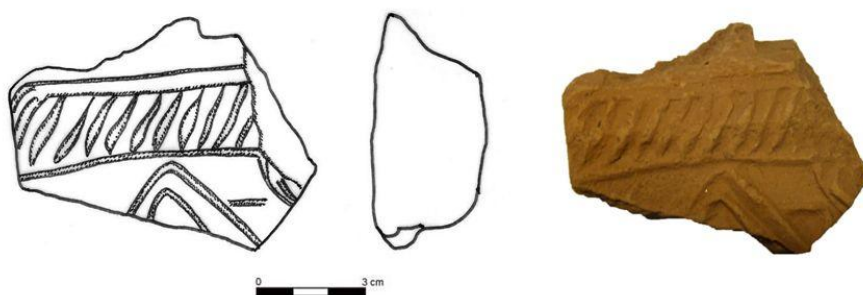

Obr. 73. (kresba autor)

Foto 76. (foto autor)

**3-B-77. inv.č. 382, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového korunního (?) komorového kachle (obr. 74; foto 77)**

Popis: zlomek římsového korunního (?) komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na reliéfní ploše ČVS je pod dekorativním provazcem zachován svazek dvou lomených prutů (patrně část ornamentálního motivu v podobě mřížky); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 59 x 79 mm.

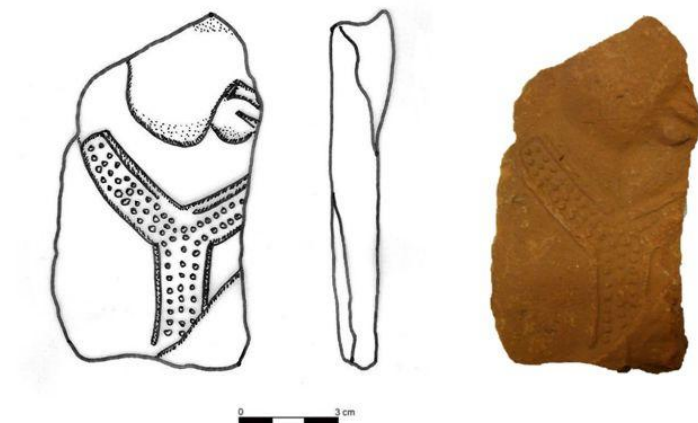

Obr. 74. (kresba autor)

Foto 77. (foto autor)

**3-B-78. inv.č. 383, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 75; foto 78)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na reliéfní ploše ČVS je pravděpodobně část lidské postavy (?), z oděvu blíže neurčitelné postavy je detailně je vykreslena trojdílná páska s plastickými výčnělky; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu hnědá, na lomu hnědá až cihlově okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 95 x 55 mm.

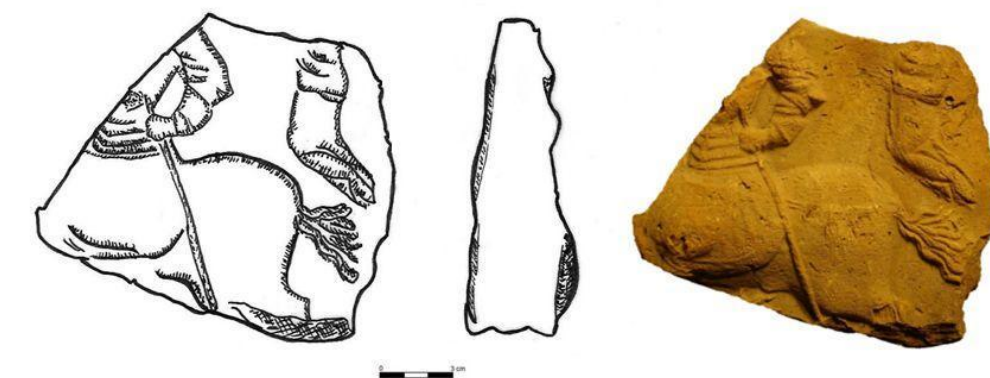

Obr. 75. (kresba autor)

Foto 78. (foto autor)

**3-B-79. inv.č. 385, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 76; foto 79)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na reliéfní ploše ČVS je vyobrazena část motivu sv. Jiří, sv. Jiří jede v rytířské zbroji na koni, v ruce drží kopí, za zády světce je přítomna část postavy klečící princezny se sepjatýma rukama, někdy v ruce svírá růženec symbolizující modlitbu k Panně Marii, který zde však chybí, nebo již není vzhledem k opotřebování povrchu kachle čitelný, motiv je patrně analogický s motivem 3-B-29. (inv.č. 1879a; obr. 28, foto 29) a s motivem 3-B-30. (inv.č. 1879b, e; obr. 29, foto 30); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu světle hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 119 x 134 mm.

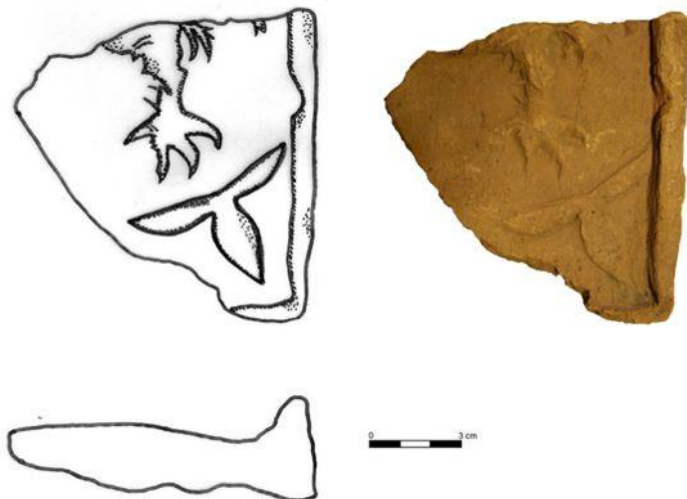

Obr. 76. (kresba autor)

Foto 79. (foto autor)

**3-B-80. inv.č. 386, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 77; foto 80)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován DPR reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je vyobrazen zvířecí pařát, patrně lva, roh dekorativně vyplňuje šípátka; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe hnědá, na lomu hnědá, zadní strana očázená. Rozměry: max. 83 x 82 mm.

Obr. 77. (kresba autor)

Foto 80. (foto autor)

**3-B-81. inv.č. 388, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového korunního kachle (obr. 78; foto 81)**

Popis: zlomek římsového korunního komorového kachle; zachována levá horní část římsového kachle s dochovanou stínkou cimbuří a částí reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na stínce cimbuří a pod ním jsou umístěna fiktivní (nečitelná) písmena, pod vývalkem (v podobě provazce) se v reliéfu zachovala část rostlinného motivu v podobě rozviliny s drobnými plastickými výčnělky; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá až okrová, na povrchu ČVS jsou patrné stopy slídování, barva na lomu hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 135 x 112 mm.

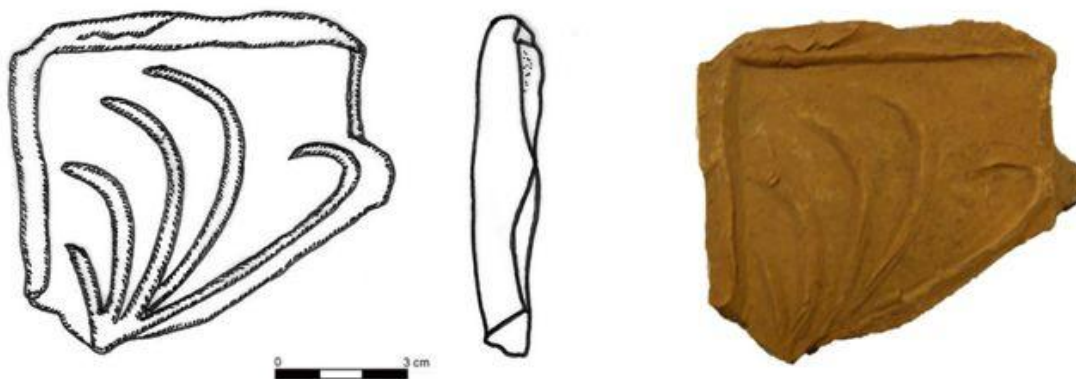

Obr. 78. (kresba autor)

Foto 81. (foto autor)

**3-B-82. inv.č. 389, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 79; foto 82)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován HLR reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je vyobrazeno pět vějířovitě uspořádaných linií; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepu hnědá, na lomu okrová, zadní strana očázená. Rozměry: max. 73 x 81 mm.

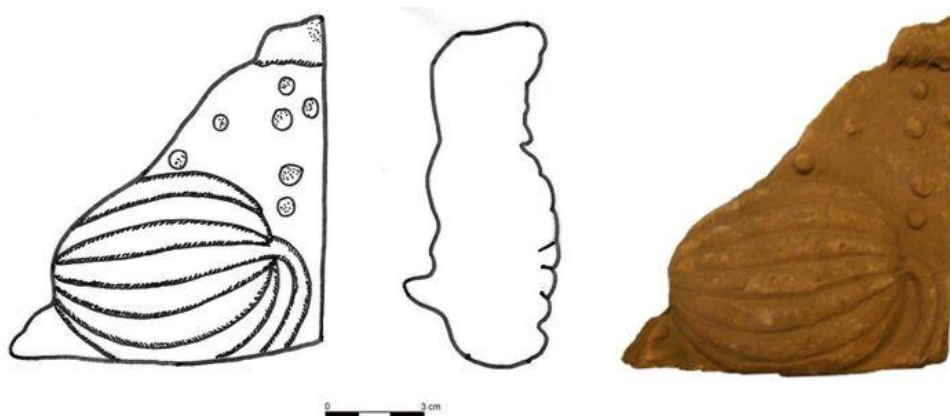

Obr. 79. (kresba autor)

Foto 82. (foto autor)

**3-B-83. inv.č. 390, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo římsového korunního kachle (obr. 80; foto 83)**

Popis: zlomek římsového korunního komorového kachle; zachována pravá část římsového kachle s reliéfně zdobenou ČVS; ikonografie ČVS: pod částečně dochovaným vývalkem je v reliéfu vyobrazena část vegetabilního motivu – v podobě dužnatého plodu - melounu či dýně (?) a plastických výčnělků; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana očázená, v částečně dochovaném plášti komory se zachoval kruhový záchytný otvor. Rozměry: max. 110 x 106 mm.

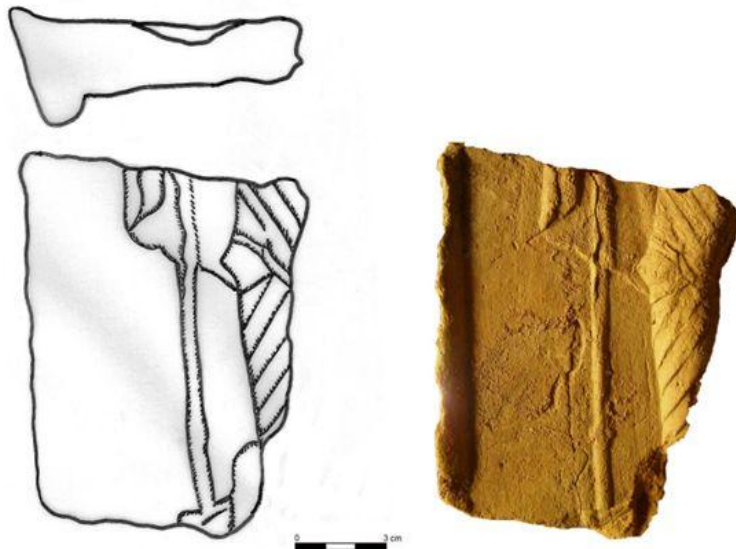

Obr. 80. (kresba autor)

Foto 83. (foto autor)

**3-B-84. inv.č. 391, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 81; foto 84)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován levý okraj reliéfně zdobené ČVS s jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je vyobrazena noha ve zbroji a kopí (praporec?) opřené o zem; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana není zakouřená po provozu. Rozměry: max. 127 x 94 mm.

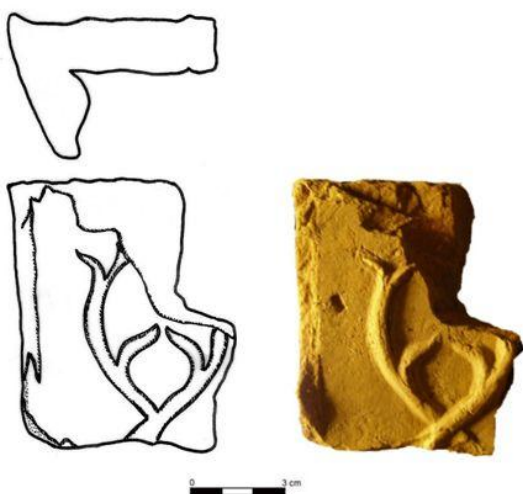

Obr. 81. (kresba autor)

Foto 84. (foto autor)

3-B-85. inv.č. 392, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo komorového kachle (obr. 82; foto 85)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován levý okraj reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je vyobrazena část dvou překřížených ocasů, patrně lva; komora se dochovala jen částečně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu okrová, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 67 x 82 mm.

Obr. 82. (kresba autor)

Foto 85. (foto autor)

3-B-86. inv.č. 392 (stejně inv.č. jako u předchozího motivu), uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo komorového kachle (obr. 83; foto 86)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je vyobrazeno několik zvlněných plastických linií – blíže neurčitelný motiv; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá až béžová, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 86 x 53 mm.

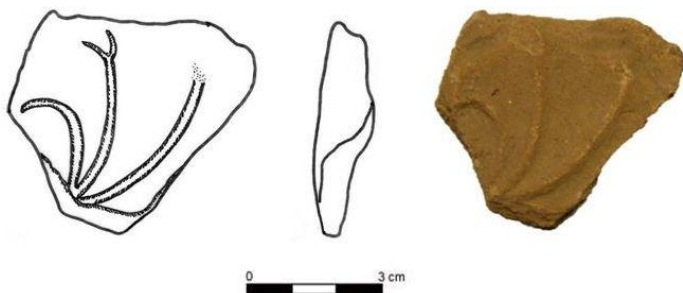

Obr. 83. (kresba autor)

Foto 85. (foto autor)

3-B-87. inv.č. 394 , uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo komorového kachle (obr. 84; foto 87)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS jsou vyobrazeny tři vějířovitě uspořádané linie; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 46 x 51 mm.

Obr. 84 (kresba autor)

Foto 87 (foto autor)

3-B-88. inv.č. 395, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo komorového kachle (obr. 85; foto 88)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část lidské postavy (?) – blíže neurčitelný motiv; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá až béžová, na lomu světle hnědá, zadní strana očazená. Rozměry: max. 59 x 47 mm.

Obr. 85. (kresba autor)

Foto 88. (foto autor)

**3-B-89. inv.č. 396, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (foto 89)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed ČVS bez reliéfu; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy, barva střepe světle hnědá až béžová, na lomu světle hnědá, zadní strana očázená. Rozměry: max. 31 x 63 mm.

Foto 89. (foto autor)

**3-B-90. inv.č. 397, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 86; foto 90)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS jsou zachovány plastické linie blíže neurčitelného motivu; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana očázená. Rozměry: max. 66 x 32 mm.

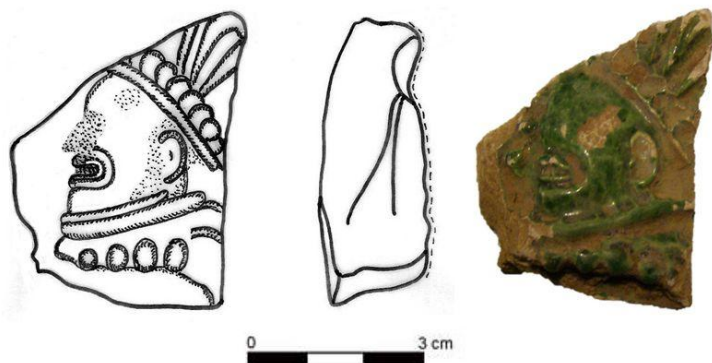

Obr. 86 (vlevo) foto 90. (vpravo) (kresba a foto autor)

**3-B-91. inv.č. 400, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici).
Torzo komorového kachle (obr. 87; foto 91)**

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část portrétu neznámého renesančního velmože – hlava z profilu vpravo s honosně zdobeným kloboukem a skládaným límcem (okružím) kolem krku; komora se nedochovala; vyrobeno z

hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu béžová, povrch ČVS pokryt zelenou polevou, barva střepu na lomu - béžová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 47 x 36 mm.

Obr. 87. (kresba autor)

Foto 91. (foto autor)

3-B-92. inv.č. 401, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo komorového kachle (obr. 88; foto 92)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část portrétu renesančního velmože či ženy – hlava z profilu vlevo, z oděvu je patrný límec u krku; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu béžová, povrch ČVS pokryt zelenou polevou, barva střepu na lomu - béžová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 52 x 41 mm.

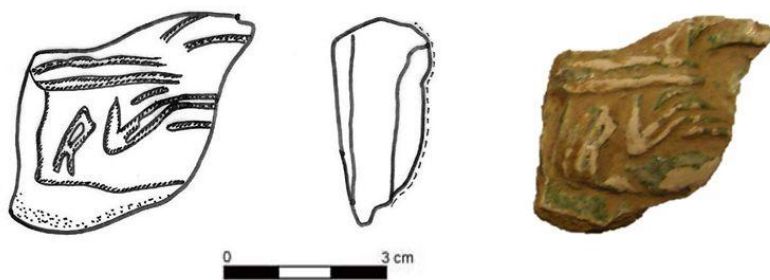

Obr. 88. (kresba autor)

Foto 92. (foto autor)

3-B-93. inv.č. 402, uloženo: RMaG v Jičíně (starý převedený sbírkový fond z MVM v Železnici). Torzo komorového kachle (obr. 89; foto 93)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS jsou zachovány plastické linie neurčitelného motivu; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, povrch ČVS pokryt zelenou polevou (v současné době je již na několika místech setřená), barva střepu na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 31 x 34 mm.

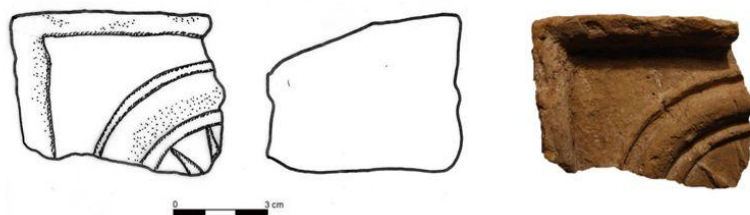

Obr. 89. (kresba autor)

Foto 93. (foto autor)

3-B-94. inv.č. I-1/1, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 90; foto 94)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován LHR (?) reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část bližší neurčitelného geometrického ornamentu s plastickým kruhovým (?) vývalkem; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 45 x 53 mm.

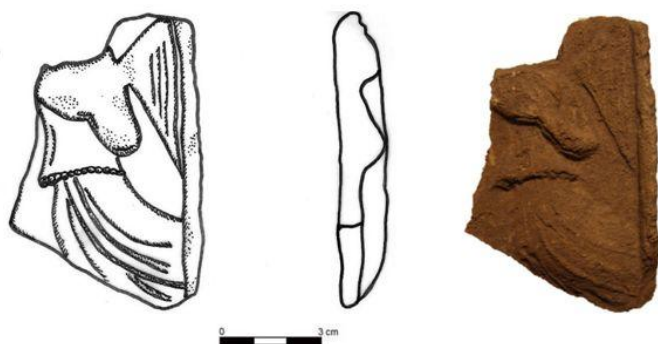

Obr. 90. (kresba autor)

Foto 94. (foto autor)

3-B-95. inv.č. I-1/3, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 91; foto 95)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován pravý okraj reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je část klečící či vznášející se okřídlené postavy anděla s detailně vykresleným šatem; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 89 x 58 mm.

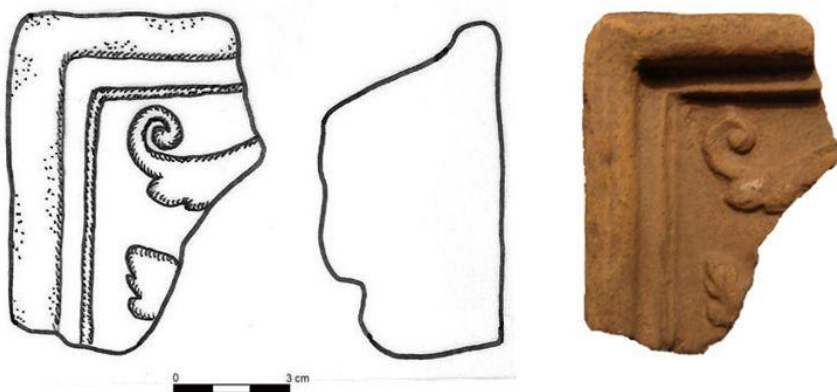

Obr. 91. (kresba autor)

Foto 95. (foto autor)

3-B-96. inv.č. I-1/4, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 92; foto 96)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována rohová část reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část vegetabilního motivu v podobě rozviliny a listu; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, místy až okrová, na lomu okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 75 x 55 mm.

Obr. 92. (kresba autor)

Foto 96. (foto autor)

3-B-97. inv.č. I-1/5, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 93; foto 97)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován okraj reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část vegetabilního motivu v podobě rozviliny a listu; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 48 x 109 mm.

Obr. 93. (kresba autor)

Foto 97. (foto autor)

3-B-98. inv.č. I-1/6, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo římsového korunního kachle (obr. 94; foto 98)

Popis: zlomek římsového korunního komorového kachle; zachován LHR římsového kachle se stínkou cimbuří a částí reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: pod vývalkem (v podobě provazce) se zachovala část geometrického ornamentu - mřížky v podobě jednoduchých překřížených prutů v levopřevém stoupajícím diagonálním směru; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 84 x 58 mm.

Obr. 94. (kresba autor)

Foto 98. (foto autor)

3-B-99. inv.č. I-1/7, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 95; foto 99)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován okraj reliéfně zdobené ČVS s jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část ornamentálního motivu v podobě lomeného vývalku, motiv je patrně analogický s motivem 3-B-94. (inv.č. I-1/1; obr. 90, foto 94; uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 66 x 52 mm.

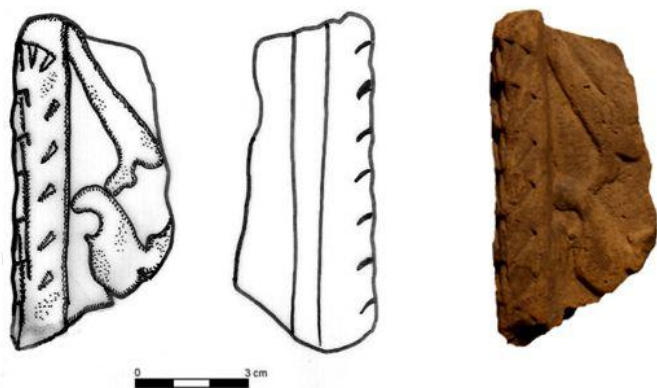

Obr. 95. (kresba autor)

Foto 99. (foto autor)

3-B-100. inv.č. I-1/8, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo nárožního komorového kachle (obr. 96; foto 100)

Popis: zlomek nárožního komorového rohového kachle; zachován okraj reliéfně zdobené ČVS se zesílenou nárožní zdobenou lištou; ikonografie ČVS: na torzu ČVS je zachována část vegetabilního motivu v podobě akantového reliéfu (?); komora se dochovala jen částečně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očazená. Rozměry: max. 83 x 37 mm.

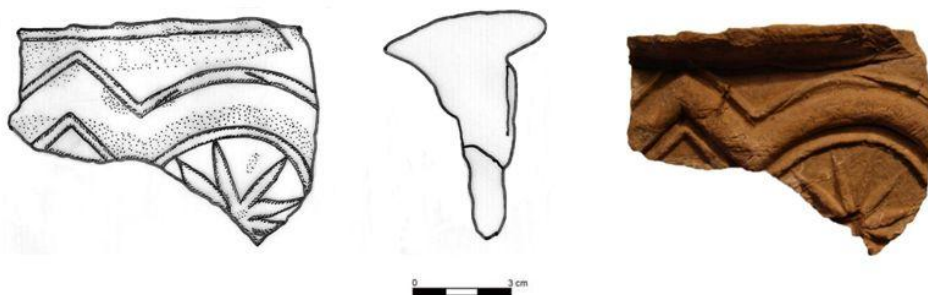

Obr. 96. (kresba autor)

Foto 100. (foto autor)

3-B-101. inv.č. I-1/9, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo římsového korunního (?) kachle (obr. 97; foto 101)

Popis: zlomek římsového korunního (?) komorového kachle; zachován horní okraj reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část geometrického ornamentu v podobě hvězdy (?), která je umístěna patrně v neuzavřeném kruhovém poli vymezeném plastickým vývalkem, motiv je pravděpodobně analogický s motivem 3-B-94. (inv.č. I-1/1; foto 94, obr. 93) a s motivem 3-B-99. (inv.č. I-1/7; obr. 95, foto 99, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou); komora se dochovala jen částečně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 59 x 81 mm.

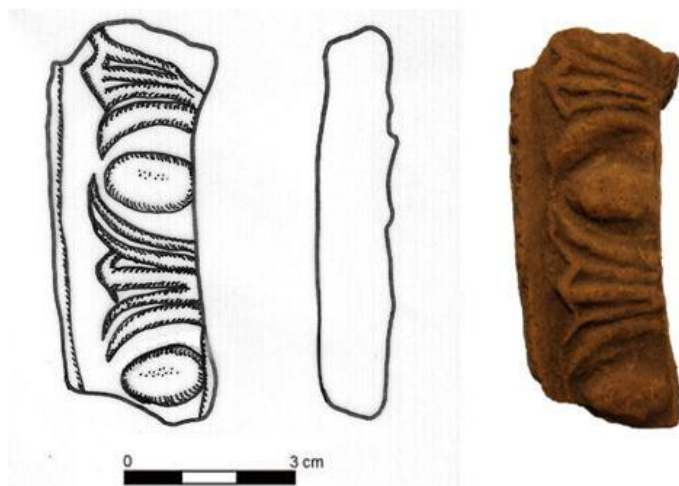

Obr. 97. (kresba autor)

Foto 101. (foto autor)

3-B-102. inv.č. I-1/10, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 98; foto 102)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována patrně zdobená část oblouku renesanční arkády; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 71 x 31 mm.

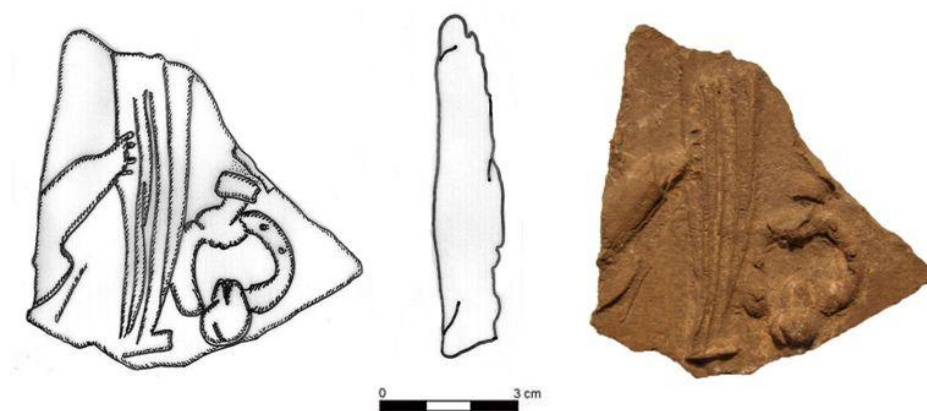

Obr. 98. (kresba autor)

Foto 102. (foto autor)

3-B-103. inv.č. I-1/11, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 99; foto 103)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: blíže neurčitelný motiv - na pravé části zlomku ČVS je zachována ruka svírající blíže neurčitelný předmět, v levé části zlomku ČVS je vyobrazena další ruka či pracka zvířete (?), mezi nimi je umístěno pět svislých plastických linií (část oděvu?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 69 x 71 mm.

Obr. 99. (kresba autor)

Foto 103. (foto autor)

3-B-104. inv.č. I-1/12, 30, 31, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (foto 104)

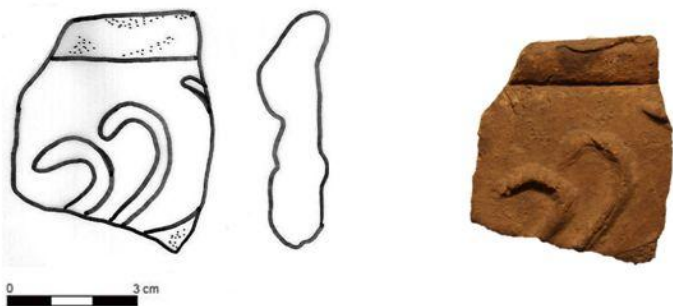
Popis: tři zlomky komorového kachle obdélného formátu; zachovány téměř tři čtvrtiny reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: portrét postavy neznámého velmože v dobovém oděvu (v tříčtvrtečním plášti s vysokým límcem), portrét je zasazen do stylizovaného architektonického rámce v podobě renesanční arkády; komora s vyhřívacím otvorem patrně oválného tvaru se dochovala jen z části-do hloubky 53 mm, okraj vyhřívacího otvoru je přehnutý, v plášti komory se dochoval jeden téměř čtvercový záchytný otvor, na vnější stěně pláště jsou místy patrné zbytky výmazu; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 197 x 159 mm, ss. komory 7 mm.

Foto 104. (foto autor)

3-B-105. inv.č. I-1/13, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 100; foto 105)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován horní okraj reliéfně zdobené ČVS s okrajovou zaoblenou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS jsou vyobrazeny dvě - tři (?) vějířovitě uspořádané plastické linie, motiv je podobný motivu 3-B-82 (inv.č. 389; foto 82, obr. 82); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 57 x 48 mm.

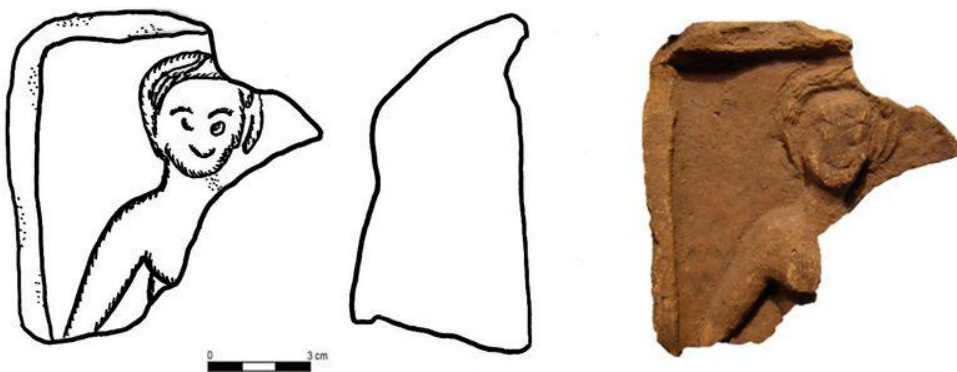

Obr. 100. (kresba autor)

Foto 105. (foto autor)

3-B-106. inv.č. I-1/14, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 101; foto 106)

Popis: část komorového kachle; zachován LHR reliéfně zdobené ČVS s poškozenou hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na fragmentu kachle je vyobrazena část postavy nahé ženy se zapletenými vlasy kolem hlavy, motiv je patrně analogický motivu 3-B-15. (inv.č. 1736, uloženo: RMaG v Jičíně; obr. 14, foto 15), pravděpodobný motiv Flagelanti; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 81 x 79 mm.

Obr. 101. (kresba autor)

Foto 106. (foto autor)

3-B-107. inv.č. I-1/15, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 102; foto 107)

Popis: část komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na fragmentu kachle jsou vyobrazeny pařáty lva ve štítu ve skoku vlevo); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 95 x 56 mm.

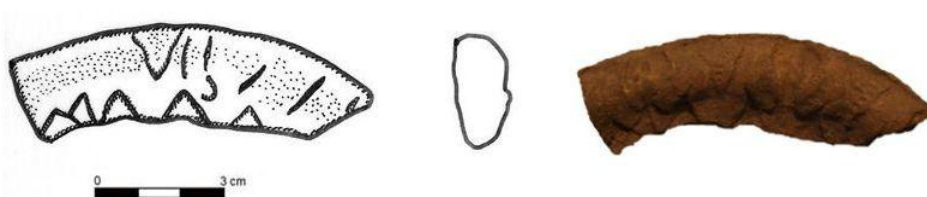

Obr. 102. (kresba autor)

Foto 107. (foto autor)

3-B-108. inv.č. I-1/16, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 103; foto 108)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována patrně zdobená část oblouku renesanční arkády; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 23 x 86 mm.

Obr. 103. (kresba autor)

Foto 108. (foto autor)

3-B-109. inv.č. I-1/17, 18, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 104; foto 109)

Popis: dva fragmenty komorového kachle; zachován LHR reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na fragmentu ČVS je vyobrazen rozvětvený strom bez listů; motiv je patrně analogický motivu 3-B-44. (inv.č. 2309, uloženo v RMaG v Jičíně; obr. 43, foto 44); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu hnědá místy až okrová, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 110 x 122 mm.

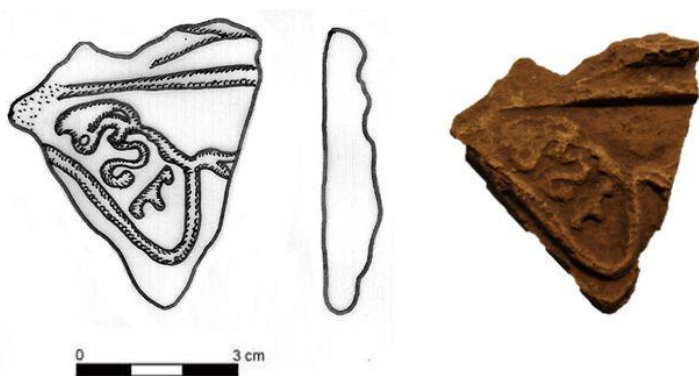

Obr. 104. (kresba autor)

Foto 109. (foto autor)

3-B-110. inv.č. I-1/19, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 105; foto 110)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: pod vývalkem se zachovala část blíže neurčitelného motivu v podobě nečitelné nápisové pásky (?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá až okrová, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 65 x 46 mm.

Obr. 105. (kresba autor)

Foto 110. (foto autor)

3-B-111. inv.č. I-1/20, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo římsového korunního kachle (obr. 106; foto 111)

Popis: zlomek římsového korunního komorového kachle; zachována levá část římsového kachle s reliéfně zdobenou ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je vyobrazen vegetabilní ornament v podobě vertikálně kladených akantových listů – tzv. listovce; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu okrová, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 108 x 96 mm.

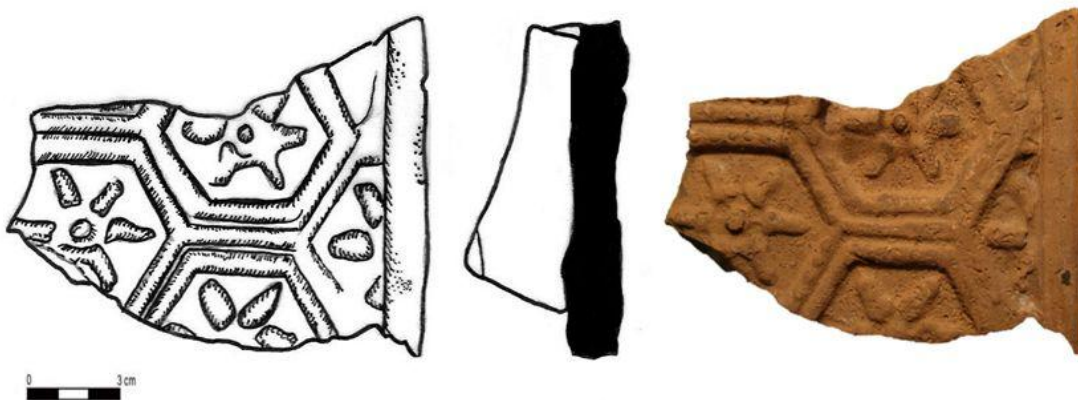

Obr. 106. (kresba J. Burdychová)

Foto 111. (foto autor)

3-B-112. inv.č. I-1/21, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 107; foto 112)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován okraj reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: celá plocha části ČVS je vyplněna opakujícími se polygony, které tvoří zdvojené plastické pruty, polygony jsou navíc dekorativně vyplněny šesticípými hvězdovitými motivy; komora se dochovala jen z části; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepru hnědá, na lomu okrová, zadní strana očazená. Rozměry: max. 117 x 140 mm.

Obr. 107. (kresba autor)

Foto 112. (foto autor).

3-B-113. inv.č. I-1/22, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (foto 113)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část ornamentálního motivu v kombinaci geometrických a rostlinných prvků, plocha ČVS je rozčleněna plastickými pruty do jednotlivých polí, které jsou vyplněny dekorativní rozvilinou; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepru světle hnědá, na lomu okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 158 x 104 mm.

Foto 113. (foto autor)

3-B-114. inv.č. I-1/25, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 108; foto 114)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je vyobrazen lidský obličej ženy či muže s nadutými tvářemi a nízko do čela nasazeným čepcem; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe hnědá, místy až okrová, na lomu okrová, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 60 x 44 mm.

Obr. 108. (kresba autor)

Foto 114. (foto autor)

3-B-115. inv.č. I-1/26, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Celý římsový komorový kachel (foto 115)

Popis: celý římsový komorový kachel čtvercového malého formátu; ikonografie ČVS: celou horní třetinu ČVS vyplňuje pět vertikálně položených větviček, zbylá část ČVS se třemi rozetami v řadě je nahoře i dole vymezena schematizovanými provazci; komora je kuželovitá, max. hloubka komory je 64 mm, vyhřívací otvor je kruhový, okraj v podobě okruží je mělce prožlabený; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu okrová, zadní strana očázená. Rozměry: max. 159 x 152 mm, vnitřní průměr vyhřívacího otvoru: 64 mm, vnější průměr vyhřívacího otvoru: 86 mm.

Foto 115. (foto autor)

3-B-116. inv.č. I-1/28, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo římsového korunního kachle (foto 116)

Popis: zlomek římsového komorového kachle; zachována levá horní část římsového kachle bez ČVS, vrchol římsového kachle tvoří hlava vousatého velmože s renesančním okružím kolem krku, která nahrazuje roli stínky cimbuří; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu tzv. „sandwich efekt“, zadní strana očázená. Rozměry: max. 89 x 59 mm.

Foto 116. (foto autor)

3-B-117. inv.č. I-43/1,2, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 109; foto 117)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována spodní polovina reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část erbu města Kutné Hory v medailonu, v hrotitém štítu

(heraldicky vlevo) stojí z boku orlice, naproti orlici (heraldicky vpravo) stojí z boku (dnes již jen z části dochovaný) lev, oba pozdvíhují kalich, který je situován mezi nimi; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu okrová, zadní strana očázená. Rozměry: max. 130 x 197 mm.

Obr. 109. (kresba autor)

Foto 117. (foto autor)

3-B-118. inv.č. I-43/3, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo římsového korunního (?) kachle (obr. 110; foto 118)

Popis: zlomek římsového korunního (?) komorového kachle; zachována pravá část římsového kachle s reliéfně zdobenou ČVS; ikonografie ČVS: pod dekorativním provazcem jsou zachovány dva svazky tří vzájemně protínajících se lomených prutů (patrně motiv mřížky), které doplňují plastické obloukovité výčnělky; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 101 x 93 mm.

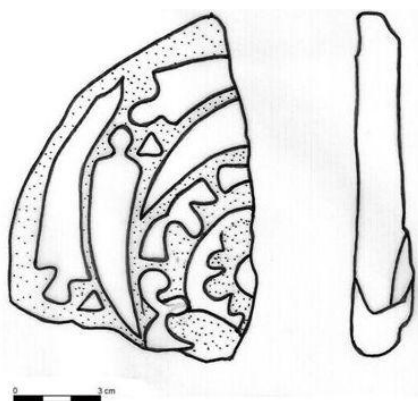

Obr. 110. (kresba J. Burdychová)

Foto 118. (foto autor)

3-B-119. inv.č. I-43/4, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 111; foto 119)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část architektonického motivu – rozety, v podobě rotujících plaménkových útvarů; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 131 x 89 mm.

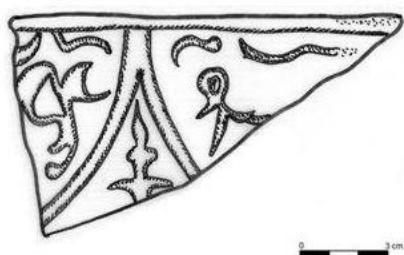
Obr. 111. (kresba autor)

Foto 119. (foto autor)

3-B-120. inv.č. I-43/5, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 112; foto 120)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována okrajová část reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část ornamentálního motivu v kombinaci geometrických a rostlinných prvků, plocha ČVS je rozčleněna plastickými pruty do jednotlivých polí, které jsou vyplněny dekorativní rozvilinou; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá, místy až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 83 x 140 mm.

Obr. 112. (kresba autor)

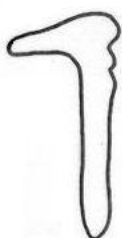
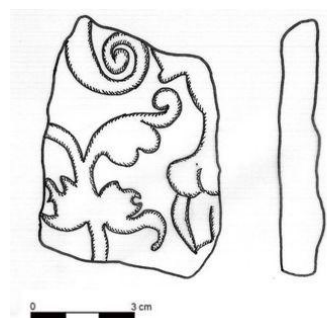

Foto 120. (foto autor)

3-B-121. inv.č. I-43/6, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 113; foto 121)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachován ornamentální motiv v podobě rostlinného dekoru - rozvilin; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 83 x 54 mm.

Obr. 113. (kresba autor)

Foto 121. (foto autor)

3-B-122. inv.č. I-43/7, uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 114; foto 122)

Popis: zlomek římsového komorového kachle; zachován LHR reliéfně zdobené ČVS bez okrajové lišty; ikonografie ČVS: celou dochovanou část ČVS vyplňují čtyři vertikálně položené větvičky, motiv je patrně analogický motivu 3-B-115. (inv.č. I-1/26, uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou; viz foto 115); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, místy šedá, na lomu hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 89 x 122 mm.

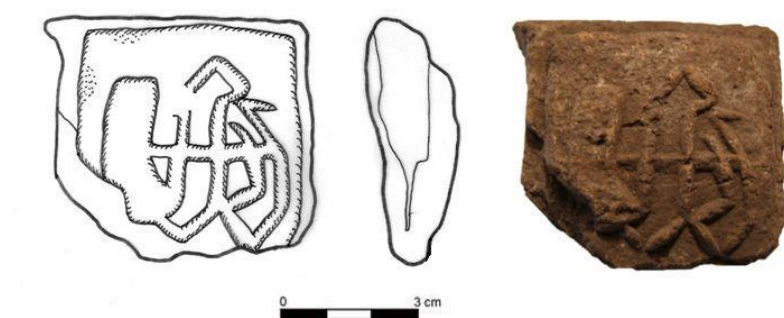

Obr. 114. (kresba autor)

Foto 122. (foto autor)

3-B-123. inv.č. I-43/8, uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 115; foto 123)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na plastickém výčnělku v podobě štítu, je umístěn nápis, patrně s písmeny IHS (?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 57 mm x 61 mm.

Obr. 115. (kresba autor)

Foto 123. (foto autor)

3-B-124. inv.č. I-43/10, uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 116; foto 124)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je v reliéfu zachována hlava lva (heraldicky vpravo) s vyplazeným jazykem a detailně vykreslenou hřívou; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 69 x 52 mm.

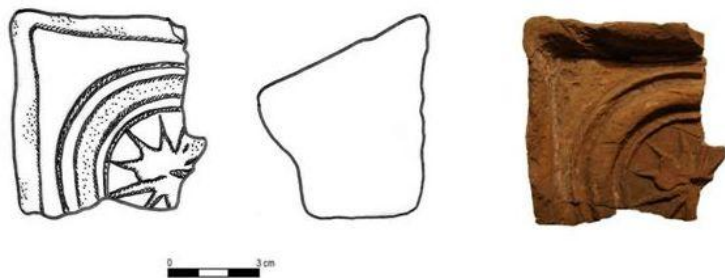

Obr. 116. (kresba J. Burdychová)

Foto 124. (foto autor)

3-B-125. inv.č. I-43/12, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 117; foto 125)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován roh reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část geometrického ornamentu v podobě hvězdy (?), která je umístěna patrně kruhovém poli vymezeném plastickým vývalkem, motiv je patrně analogický motivům 3-B-94. (inv.č. I-1/1; obr. 90, foto 94) a 3-B-99. (inv.č. I-1/7; obr. 95, foto 99) a 3-B-101. (inv.č. I-1/9; obr. 97, foto 101), které jsou rovněž uloženy v MMaG v Lomnici nad Popelkou; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 65 x 63 mm.

Obr. 117. (kresba autor)

Foto 125. (foto autor)

3-B-126. inv.č. I-43/13, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 118; foto 126)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: plocha ČVS je rozdělena na dvě části, přičemž horní část (na které se zachovaly dva svazky zalomených prutů) je od spodní oddělena drobným výžlabkem, ve spodní ploše se dochovala část korunovaného dvouocasého lva ve skoku vlevo; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 56 x 84 mm.

Obr. 118. (kresba autor)

Foto 126. (foto autor)

3-B-127. inv.č. I-43/14, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 119; foto 127)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je horní polovina postavy muže (?) s rozevlátými vlasy; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 55 x 45 mm.

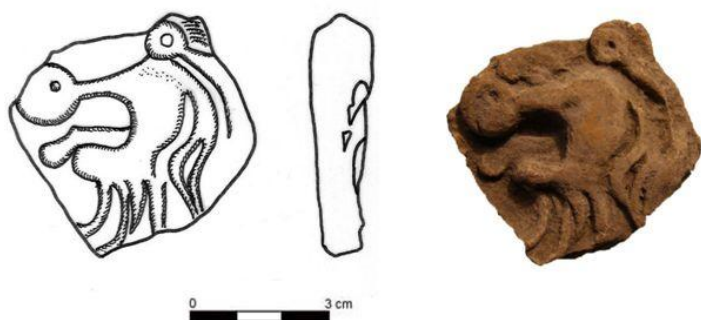

Obr. 119. (kresba autor)

Foto 127. (foto autor)

3-B-128. inv.č. I-43/16, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 120; foto 128)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je v reliéfu zachována hlava lva vpravo, lev má vyplazený jazyk a detailně vykreslenou hřívu, motiv je patrně analogický motivu na kachli 3-B-124. (inv.č. I-43/10; obr. 116, foto 124), který je rovněž uložen v MMaG v Lomnici nad Popelkou; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 53 x 54 mm.

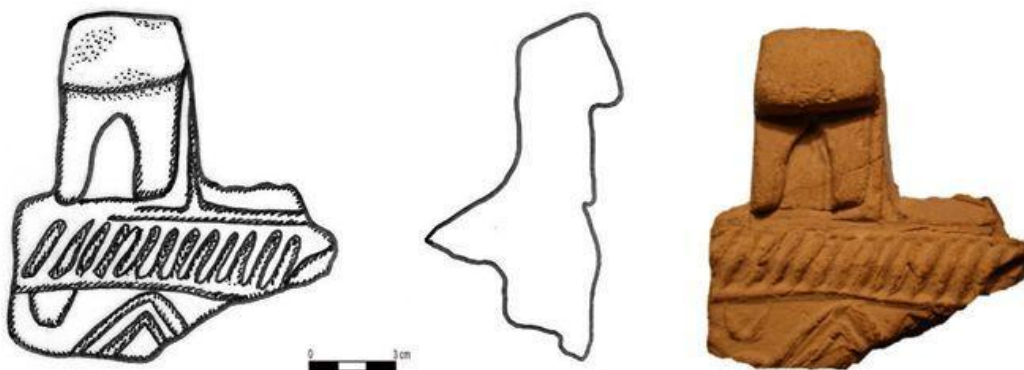

Obr. 120. (kresba autor)

Foto 128. (foto autor)

3-B-129. inv.č. I-46, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo římsového korunního komorového kachle (obr. 121; foto 129)

Popis: zlomek římsového komorového kachle; zachována levá horní část kachle se stínkou cimbuří a částí reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: pod stínkou cimbuří, na kterém je okno s lomeným obloukem, je umístěn dekorativní provazec, pod ním je zachován svazek dvou lomených prutů (patrně část ornamentálního motivu v podobě mřížky), motiv je patrně analogický motivu 3-B-57. (inv.č. 360; obr. 55, foto 57), který je uložen v RMaG v Jičíně; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana očázená. Rozměry: max. 96 x 105 mm.

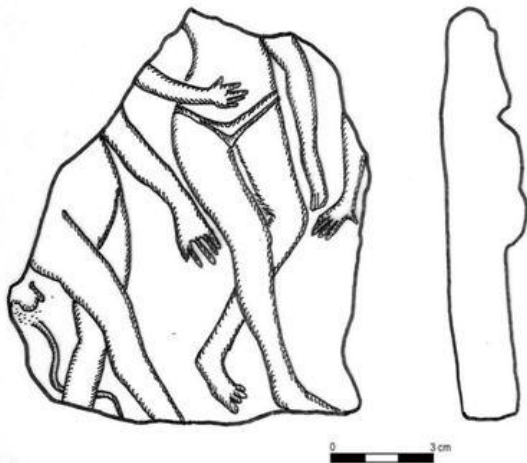

Obr. 121. (kresba autor)

Foto 129. (foto autor)

3-B-130. bez inv.č., uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 122; foto 130).

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS jsou zachovány části tří lidských postav – část postavy krácejícího muže či ženy, další nahé ženy a ruka třetí postavy, u nohy ženy v levé části kachle jsou patrné propletené pásy – pravděpodobně důtky, u nohy prostřední postavy je umístěna část signatury písmene “M”, torzo výjevu lze přiřadit k tzv. motivu Flagelantů, motiv je patrně analogický motivu 3-B-15. (inv.č. 1736, uloženo: RMaG v Jičíně; obr. 14, foto 15); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana očázená. Rozměry: max. 125 x 102 mm.

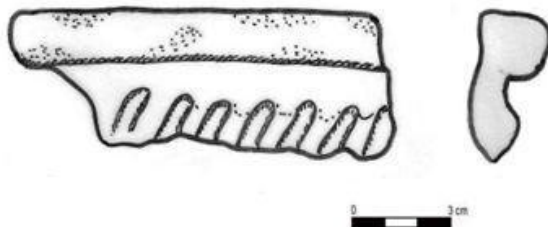
Obr. 122. (kresba autor)

Foto 130. (foto autor)

3-B-131. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 123; foto 131)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován okraj kachle s částí reliéfně zdobené ČVS s okrajovou zaoblenou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část dekorativního provazce; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch hlazen, barva hnědá až okrová, na lomu okrová, zadní strana očázená. Rozměry: max. 26 x 65 mm.

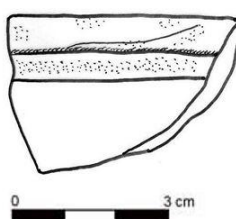
Obr. 123. (kresba autor)

Foto 131. (foto autor)

3-B-132. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 124; foto 132)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován okraj kachle s částí reliéfně nezdobené ČVS; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch ČVS je hladký bez reliéfní výzdoby, na vnější stěně ČVS je zelená poleva, barva střepeu na lomu světle šedá. Rozměry: max. 33 x 46 mm.

Obr. 124. (kresba autor)

Foto 132. (foto autor)

3-B-133. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 125; foto 133)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována část hrotitého štítu, který je svisle dělen na dvě části: (heraldicky) pravou polovinu štítu vyplňuje v celé ploše šachovnicová síť, (heraldicky) levá polovina štítu je hladká bez jakéhokoliv motivu; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá až šedá, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 57 x 70 mm.

Obr. 125. (kresba J. Burdychová)

Foto 133. (foto autor)

3-B-134. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 126; foto 134)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována horní polovina postavy ženy v šatech s dlouhými lehce spletenými vlasy; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá až okrová. Rozměry: max. 94 x 72 mm.

Obr. 126. (kresba J. Burdychová)

Foto 134. (foto autor)

3-B-135. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 127; foto 135)

Popis: fragment komorového kachle, zachován HLR reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je část okřídlené postavy podobné andělu s lidskou tváří, nad

hlavou s vlnitými vlasy je umístěn kříž, který obklopuje svatozář, jedná se patrně o kachlový reliéfní námět „Evangelista Matouš“ - motiv je analogický motivům na kachlích 3-B-6. přír. č. 129/75 (staré i.č. 571, kr.č.4E; foto 6) a 3-B-7. přír. č. 129/75 (staré inv. č. 5894, kr.č.10A; obr. 6, foto 7), které jsou uloženy v MVČ v Hradci Králové; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová, zadní strana očázená. Rozměry: max. 111 x 136 mm.

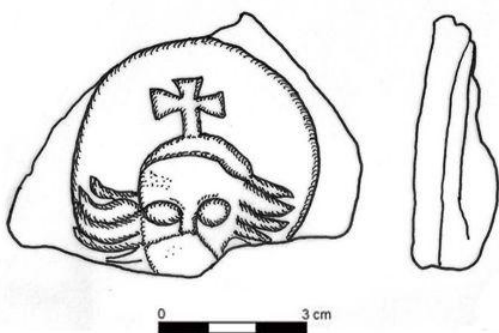
Obr. 127. (kresba autor)

Foto 135. (foto autor)

3-B-136. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 128; foto 136)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je zachována pouze hlava s lidskou tváří, nad hlavou s vlnitými vlasy je umístěn kříž, který obklopuje svatozář; jedná se patrně o motiv „Evangelista Matouš“, ;umělecké zpracování a tvarosloví dochovaného reliéfu je patrně analogické motivům na kachlích 3-B-6. přír. č. 129/75 (staré i.č. 571, kr.č.4E; foto 6), 3-B-7. přír. č. 129/75 (staré inv. č. 5894, kr.č.10A; obr. 6, foto 7) a 3-B-135. (bez inv.č.; obr. 127, foto 135); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepu světle hnědá místy až okrová, na lomu světle hnědá až okrová. Rozměry: max. 49 x 72 mm.

Obr. 128. (kresba autor)

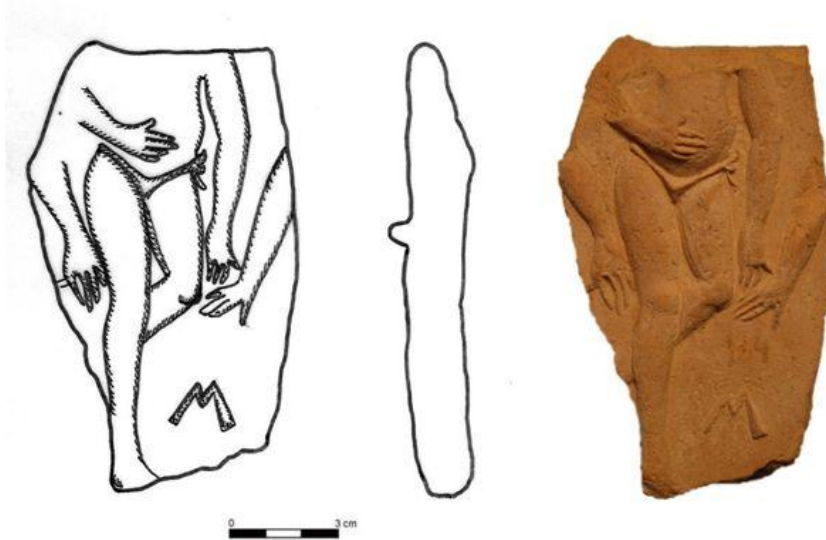

Foto 136. (foto autor)

3-B-137. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 129; foto 137)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS jsou zachovány části tří lidských postav – dolní polovina postavy kráčejícího muže či ženy a ruka druhé a třetí postavy, u nohou postavy muže či ženy je umístěna signatura písmene “M”, vyobrazenou

scénu lze přiřadit k tzv. motivu Flagelanti, motiv je patrně analogický motivu na kachli 3-B-15. (inv.č. 1736, uloženo: RMaG v Jičíně; obr. 14, foto 15) a motivu na kachli 3-B-130. (bez inv.č.; obr. 122, foto 130, uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, povrch glazen, barva okrová, na lomu okrová, zadní strana neočázená se stopami po tváření. Rozměry: max. 139 x 80 mm.

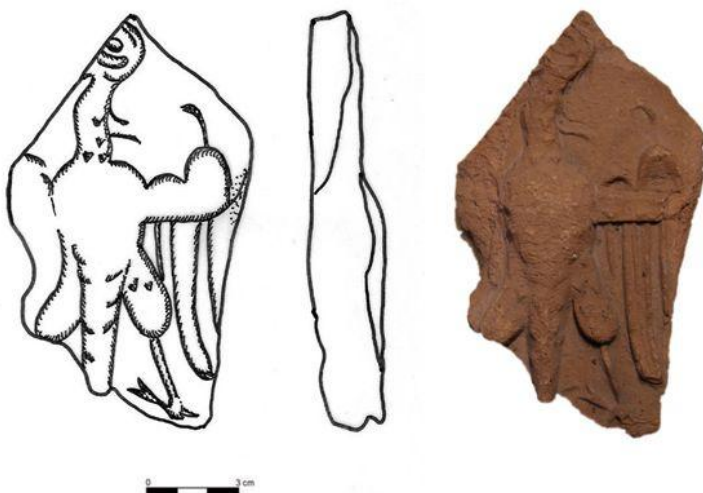

Obr. 129. (kresba autor)

Foto 137. (foto autor)

3-B-138. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 130; foto 138)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován střed reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: střední část figury okřídlené jednohlavé orlice vzhledem k fragmentárnosti tohoto motivu již nelze říct, jestli postava orlice vyplňovala celou část ČVS či byla umístěna ve štítu nebo v medailonu, motiv je analogický motivu 3-B-50. (inv.č. 2872; obr. 48; foto 50, uloženo: RMaG v Jičíně); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 139 x 80 mm.

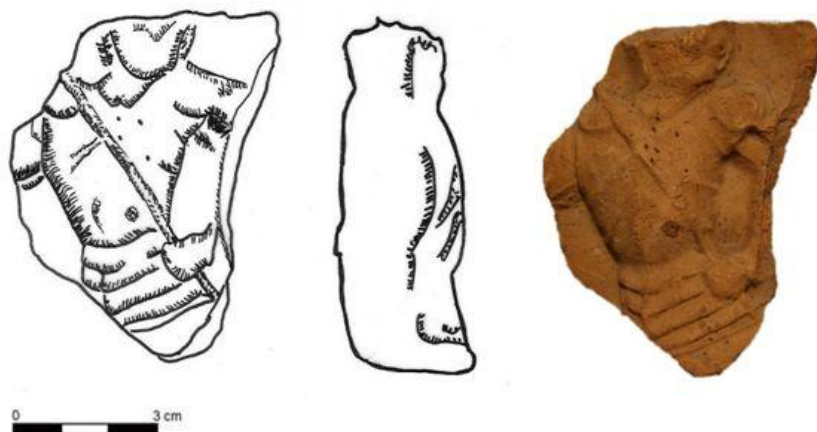

Obr. 130. (kresba autor)

Foto 138. (foto autor)

3-B-139. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 131; foto 139)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS se zachovala část postavy sv. Jiří, sv. Jiří je oděn v rytířské zbroji, v ruce svírá vertikálním směrem (dolů) napřažené kopí, motiv je analogický motivům na kachlích 3-B-29. (inv.č. 1879a; obr. 28; foto 29, uloženo: RMaG v Jičíně) a 3-B-30. (inv.č. 1879b, e; obr. 29; foto 30, uloženo: RMaG v Jičíně); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepeu okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 78 x 51 mm.

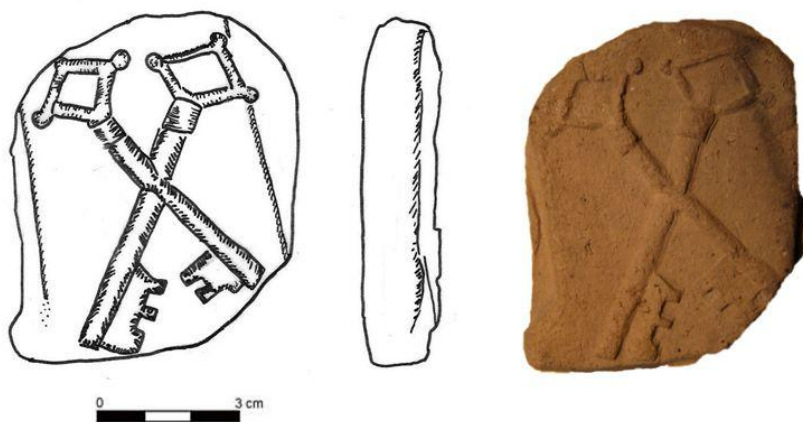

Obr. 131. (kresba J. Burdychová)

Foto 139. (foto autor)

3-B-140. bez inv.č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo komorového kachle (obr. 132; foto 140)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je symbol dvou překřížených svatopetrských klíčů umístěných ve štítu – jedná se pravděpodobně o část papežského znaku či znaku vyšehradské kapituly); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu hnědá, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 81 x 66 mm.

Obr. 132. (kresba autor)

Foto 140. (foto autor)

3-B-141. bez inv.č. (součásti expozice muzea), uloženo: MMaG v Lomnici nad Popelkou. Torzo římsového kachle (foto 141)

Popis: zlomek římsového komorového kachle; zachován LHR římsového kachle s dvěma stínkami cimbuří bez reliéfně zdobené ČVS; na stínkách cimbuří jsou umístěna písmena „M“ a „D“ „O“(?), pod stínkami cimbuří jsou zachovány horizontálně položené lišty v podobě plastických výčnělků, které oddělovaly vrchní část od hlavní plochy ČVS; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu světle hnědá, vnitřní plocha (z části zachované) komory neočazená. Rozměry: max. 92 x 88 mm.

Foto 141. (foto autor)

3-B-142. přír. č. 4/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachována část těla nádobkového kachle bez záchytné šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová místy šedá, na lomu šedá. Rozměry: max. 47 x 49 mm, ss. 7 mm.

3-B-143. přír. č. 6/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachována část stěny s rytou záchytnou šroubovicí na vnější straně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová, na lomu okrová, beze stop očazení. Rozměry: max. 27 x 34 mm.

3-B-144. přír. č. 7/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle (obr. 133; foto 142)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována okrajová část reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je část blíže neurčitelného motivu; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepe okrová, na lomu okrová, beze stop očazení. Rozměry: max. 29 x 21 mm, ss. 7-10 mm.

3-B-145. přír. č. 8/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle (obr. 133; foto 142)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku je patrně část motivu s turnajovou scénou - část dřevce s turnajovou korunkou, na kterém sedí pták (?), pod břevnem je patrná část hlavy a šíje koně s vykreslenou hřívou; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe tmavě hnědá až šedá, na lomu tzv. „sandwich efekt“, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 71 x 42 mm, ss. 9-12mm.

Obr. 133. (kresba autor)

Foto 142. (foto autor)

3-B-146. přír. č. 9/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; zachována část těla s vnitřní obvodovou lištou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepu okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 36 x 23 mm, ss. 6-9 mm.

3-B-147. přír. č. 16/2001, uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

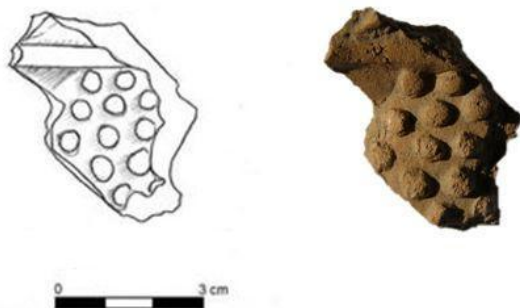
Popis: zlomek nádobkového kachle; zachována část stěny s rytou záchytnou šroubovicí na vnější straně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá až okrová, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 32 x 19 mm, ss. 3-6 mm.

3-B-148. přír. č. 17/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována okrajová část reliéfně zdobené ČVS s částečně zachovanou komorou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS se zachovala plastická linie nerek. motivu a zbytky zelené polevy; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a slídy, barva střepu béžová, na lomu béžová a okrová, beze stop očazení. Rozměry: max. 43 x 31 mm, ss. 9 mm.

3-B-149. přír. č. 19/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle (obr. 134; foto 143)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je patrně část vegetabilního motivu (vinného hroznu?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá až béžová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 40 x 31 mm, ss. 6-11 mm.

Obr. 134. (kresba autor) Foto 143. (foto autor)

3-B-150. přír. č. 22/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachován zlomek stěny s náznakem záchytné šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe hnědá, na lomu okrová. Rozměry: max. 64 x 42 mm, ss. 6-11 mm.

3-B-151. přír. č. 42/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachována část stěny s rytou záchytnou šroubovicí na vnější straně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, na lomu hnědá. Rozměry: max. 52 x 37 mm, ss. 7 mm.

3-B-152. přír. č. 43-44/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torza nádobkových kachlů.

Popis: 2 zlomky nádobkových kachlů; zachovány zlomky stěn (pláště) - jeden se záchytnou vývalkovou šroubovicí; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá a béžová, na lomu šedá a hnědá. Rozměry: max. 43 x 25 mm, ss. 7-9 mm (přír. č. 43/2001) a max. 26 x 27 mm, ss. 6 mm (přír. č. 44/2001).

3-B-153. přír. č. 45-46/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torza nádobkových kachlů.

Popis: 2 zlomky nádobkových kachlů; zachovány zlomky stěn (pláště); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá a béžová, na lomu šedá a hnědá. Rozměry: max. 49 x 23 mm, ss. 6 mm (přír. č. 45/2001), a max. 41 x 36 mm, ss. 6-9 mm (přír. č. 46/2001).

3-B-154. přír. č. 50/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle se čtvercovým ústím; zachován roh s vodorovně seříznutým okrajem, stěny se zachovaly do hloubky 27 mm; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá, okrová, na lomu světle hnědá, povrch střepe bez stop po očazení. Rozměry: max. 29 x 12 mm, ss. 5-8 mm.

3-B-155. přír. č. 59/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle se čtvercovým ústím; zachován roh s vodorovně seříznutým okrajem, stěny se zachovaly do hloubky 30 mm; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a kamínků, barva střepe okrová, na lomu světle hnědá, povrch střepe bez stop po očazení. Rozměry: max. 32 x 23 mm, ss. 7-10mm.

3-B-156. přír. č. 71/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachován zlomek stěny se záchytnou vývalkovou šroubovicí; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová, na lomu okrová, povrch střepe bez stop po očazení. Rozměry: max. 35 x 33 mm, ss. 5 mm.

3-B-157. přír. č. 76/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachován zlomek stěny se záchytnou rytou šroubovicí; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová, na lomu okrová, povrch střepe z vnější strany lehce zakouřen po provozu. Rozměry: max. 32 x 25 mm, ss. 7-8 mm.

3-B-158. přír. č. 78/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován okraj (vodorovně seříznutý) se stěnou do hloubky 42 mm, na vnější straně se záchytnou vývalkovou šroubovicí; vyrobeno

z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu okrová, na lomu světle hnědá, povrch střepeu bez stop po očazení. Rozměry: max. 34 x 42 mm, ss.6-8 mm.

3-B-159. přír. č. 80a/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně nezdobené ČVS; povrch ČVS hlazen, bez reliéfní výzdoby; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu okrová, na lomu okrová, povrch střepeu bez stop po očazení. Rozměry: max. 46 x 30 mm, ss. 4-9 mm.

3-B-160. přír. č. 82/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory (?); vyrobeno z hlíny, barva střepeu cihlově okrová, na lomu okrová, povrch střepeu bez stop po očazení. Rozměry: max. 34 x 39 mm, ss. 6-12 mm.

3-B-161. přír. č. 98-103/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: pět zlomků komorového kachle; zachovány střední části reliéfně nezdobené ČVS; povrch ČVS hlazen, bez reliéfní výzdoby; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínek, barva střepeu okrová, na lomu okrová, zadní strana střepeu očazená. Rozměry: max. 33 x 34 mm, 21 x 12 mm, 22 x 18 mm, 25 x 13 mm, 22 x 15 mm.

3-B-162. přír. č. 106/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory, na vnějším povrchu záchytná vývalková šroubovice; vyrobeno z hlíny, barva střepeu cihlově okrová, na lomu světle hnědá, vnitřní stěna je zakouřená po provozu. Rozměry: max. 37 x 38 mm, ss. 8-9 mm.

3-B-163. přír. č. 121-123/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: tři zlomky komorového kachle; zachovány dva zlomky pláště komory a část (hranolové) okrajové lišty; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu okrová, na lomu okrová, povrch střepeu bez stop po očazení. Rozměry: výška střepeu do 33 mm, šířka do 21 mm.

3-B-164. přír. č. 160/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory s rytou záchytnou šroubovicí; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu šedá, na lomu okrová. Rozměry: max. 25 x 21 mm, ss. 12 mm.

3-B-165. přír. č. 161/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

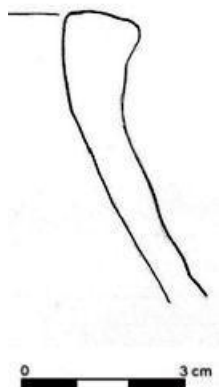
Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu světle hnědá, na lomu okrová, vnitřní stěna není zakouřená po provozu. Rozměry: max. 32 x 23 mm, ss. 7 mm.

3-B-166. přír. č. 162/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachována část stěny (pláště); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepeu světle hnědá až okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 55 x 49 mm, ss. 4-7 mm.

3-B-167. přír. č. 176/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle (obr. 135)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován ovalený okraj VO o šířce 15 mm a část pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá, vnitřní plocha (z části zachované) komory neočazená. Rozměry: max. 71 x 57 mm, ss. 7 mm.

Obr. 135. (kresba autor)

3-B-168. přír. č. 180/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část ČVS bez reliéfní výzdoby (přední strana je zcela poničená-povrch je odlomen), na zadní straně jsou patrné stopy po tváření (prstování); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá, zadní strana zakouřená po provozu. Rozměry: max. 63 x 60 mm, ss. 7 mm.

3-B-169. přír. č. 186/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle se čtvercovým ústím; zachován roh s vodorovně seříznutým okrajem, stěny se záchytnou vývalkovou šroubovicí na povrchu se zachovaly do hloubky 56 mm, mírně se kónicky zužují od ústí ke dnu; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 65 x 54 mm, ss. 7 mm.

3-B-170. přír. č. 211/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část hranolové lišty a část ČVS bez reliéfní výzdoby; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu okrová. Rozměry: max. 28 x 18 mm, ss. 7 mm.

3-B-171. přír. č. 225/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachována část stěny s rytou záchytnou šroubovicí na vnější straně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá až okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 26 x 26 mm, ss. 7 mm.

3-B-172. přír. č. 227/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část ČVS bez reliéfní výzdoby s částečně (do hloubky 14 mm) dochovaným pláštěm komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová, zadní strana zakouřená po provozu. Rozměry: max. 25 x 26 mm, ss. 5-7 mm.

3-B-173. přír. č. 228/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachována část těla s vývalkovou záchytnou šroubovicí; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 35 x 29 mm, ss. 5 mm.

3-B-174. přír. č. 229/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 30 x 33 mm, ss. 7-11 mm.

3-B-175. přír. č. 237/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachována část stěny kachle se záchytnou šroubovicí; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá až okrová. Rozměry: max. 35 x 22 mm, ss. 6 mm.

3-B-176. přír. č. 243-245/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torza nádobkových kachlů.

Popis: tři zlomky nádobkového kachle; zachovány dva fragmenty stěn se záchytnou šroubovicí a jednostranně zaoblený okraj; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepů hnědá, okrová, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. (přír. č. 243/2001) 26 x 21, ss. 6 mm, (přír. č. 244/2001) 47 x 49 mm, ss. 6 mm, (přír. č. 245/2001) 83 x 45 mm ss. 6-7 mm.

3-B-177. přír. č. 248-249/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torza nádobkových kachlů.

Popis: část těla nádobkového kachle (přír. č. 248/2001) se záchytnou šroubovicí a zlomek nádob. kachle či nádoby (?); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepů světle hnědá, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. (přír. č. 24/2001) 24 x 25 mm, ss. 7-8 mm, (přír. č. 249/2001) 29 x 20 mm, ss. 6-8 mm.

3-B-178. přír. č. 304/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle se čtvercovým ústím; zachována rohová část s vodorovně seříznutým okrajem, hloubka stěny od okraje max. 31 mm, na vnější stěně záchytná rytá šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 24 x 20 mm, ss. 7 mm.

3-B-179. přír. č. 306/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován jednostranně zaoblený okraj, hloubka stěny od okraje max. 28 mm, záchytná vývalková šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 49 x 28 mm, ss. 6 mm.

3-B-180. přír. č. 313/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; zachována část těla s vnitřní obvodovou lištou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 26 x 28 mm, ss. 6 mm.

3-B-181. přír. č. 314/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; zachována část těla s vnitřní obvodovou lištou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 30 x 43 mm, ss. 6 mm.

3-B-182. přír. č. 318/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je část drobné plastické lišty s kruhovým výčnělkem-část nerek. motivu; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 18 x 17 mm, ss. 4 mm.

3-B-183. přír. č. 352/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; zachována část těla s vnitřní obvodovou lištou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, zakouřená po provozu, na lomu šedá. Rozměry: max. 57 x 43 mm, ss. 6 mm.

3-B-184. přír. č. 361/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory (?); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá až okrová, na lomu hnědá až šedá. Rozměry: max. 44 x 50 mm, ss. 8-13 mm.

3-B-185. přír. č. 362, 363/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torza nádobkových kachlů.

Popis: 2 zlomky těl nádobkových kachlů; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu hnědá. Rozměry: výška max. 45 mm, šířka max. 47 mm, ss. do 9 mm.

3-B-186. přír. č. 377/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, vně zakouřená po provozu, barva střepu na lomu hnědá. Rozměry: max. 28 x 38 mm, ss. 6-9 mm.

3-B-187. přír. č. 393/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 29 x 31 mm, ss. 7-12 mm.

3-B-188. přír. č. 398/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory (?); vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá. Rozměry: max. 31 x 20 mm, ss. 5 mm.

3-B-189. přír. č. 408/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá až okrová, vnitřní stěna zakouřená po provozu. Rozměry: max. 67 x 25 mm, ss. 7 mm.

3-B-190. přír. č. 409/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá až okrová, vnitřní stěna lehce zakouřená po provozu. Rozměry: max. 42 x 27 mm, ss. 7-12 mm.

3-B-191. přír. č. 416/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek nádobkového kachle; zachována část těla s rytou záchytnou šroubovicí; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu okrová. Rozměry: max. 51 x 38 mm, ss. 4 mm.

3-B-192. přír. č. 417/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle; zachován jednostranně zaoblený okraj, hloubka stěny od okraje max. 22 mm; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědošedá. Rozměry: max. 38 x 22 mm, ss. 7 mm.

3-B-193. přír. č. 441/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována okrajová část pláště komory, okraj vnější stěny je přetažen zelenou glazurou; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 25 x 35 mm, ss. 5-7 mm.

3-B-194. přír. č. 444/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován vodorovně seříznutý okraj, hloubka stěny od okraje max. 33 mm, náznak záchytné vývalkové šroubovice na vnější stěně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, místy okrová, na lomu hnědá. Rozměry: max. 49 x 30 mm, ss. 8-9 mm.

3-B-195. přír. č. 454/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 26 x 31 mm, ss. 12 mm.

3-B-196. přír. č. 467/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepu okrová, na lomu okrová, vnitřní stěna silně zakouřená po provozu. Rozměry: max. 37 x 40 mm, ss. 8 mm.

3-B-197. přír. č. 509/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachován vodorovně seříznutý okraj VO o šířce 13 mm s částí pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepu okrová, na lomu okrová, vnitřní plocha (z části zachované) komory neočazená. Rozměry: max. 32 x 38 mm, ss. 6-9 mm.

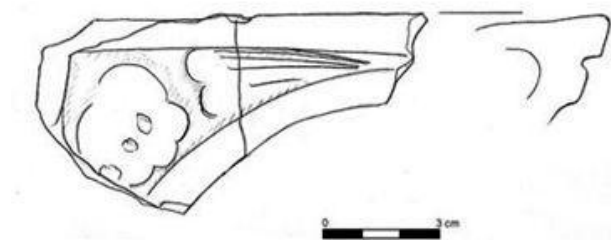
3-B-198. přír. č. 511/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; zachována část těla s vnitřní obvodovou lištou, na vnější stěně náznak záchytné vývalkové šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu tzv. „sandwich efekt“. Rozměry: max. 35 x 23 mm, ss. 6 mm.

3-B-199. přír. č. 520-521/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle (obr. 136; foto 145)

Popis: 2 (slepené) zlomky komorového kachle; zachován roh s částí reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je část obvodové lišty medailonu, roh dekorativně vyplňuje (dnes již špatně dochovaný) rostlinný motiv (?); komora se dochovala jen z části; vyrobeno z

hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá až okrová, na lomu tzv. „sandwich efekt“, zadní strana lehce očázená. Rozměry: max. 44 x 89 mm, ss. 8-9 mm.

Obr. 136. (kresba autor)

Foto 145. (foto autor)

3-B-200. přír. č. 522/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován jednostranně zaoblený okraj, hloubka stěny od okraje max. 38 mm, na vnější stěně záchytná rytá šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá až okrová. Rozměry: max. 55 x 37 mm, ss. 7-8 mm.

3-B-201. přír. č. 525/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

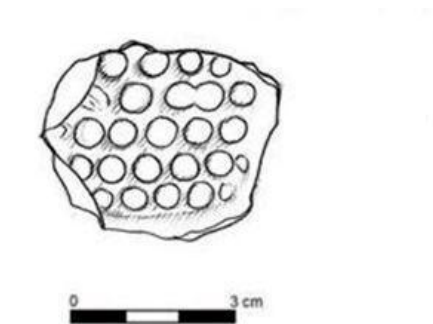
Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepu okrová místy šedohnědá, na lomu okrová. Rozměry: max. 56 x 63 mm, ss. 6-11 mm.

3-B-202. přír. č. 527/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; zachována část těla na vnější stěně záchytná rytá šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 49 x 42 mm, ss. 10 mm.

3-B-203. přír. č. 544/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle (obr. 137; foto 146)

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je část vegetabilního motivu patrně v podobě vinného hroznu; komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá až okrová, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 40 x 45 mm, ss. 6-15 mm.

Obr. 137. (kresba autor)

Foto 146. (foto autor)

3-B-204. přír. č. 554/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepu světle hnědá, okrová, na lomu tzv. „sandwich efekt“. Rozměry: max. 37 x 40 mm, ss. 7 mm.

3-B-205. přír. č. 567/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; na vnější straně s náznakem vývalkové záchytné šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku a drobných kamínků, barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 47 x 24 mm, ss. 8 mm.

3-B-206. přír. č. 588/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován vodorovně seříznutý okraj, hloubka stěny od okraje max. 37 mm; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu hnědá. Rozměry: max. 46 x 37 mm, ss. 7 mm.

3-B-207. přír. č. 592/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován roh s jednostranně zaobleným okrajem, hloubka stěny od okraje max. 21 mm; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 34 x 21 mm, ss. 8 mm.

3-B-208. přír. č. 593/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

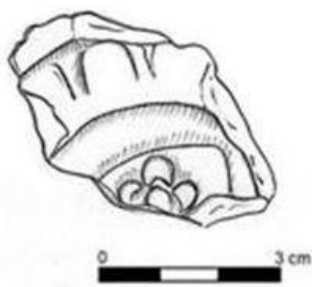
Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; částečně zachován roh s vodorovně seříznutým okrajem, hloubka stěny od okraje max. 34 mm, na vnější stěně záchytná rytá šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu světle hnědá. Rozměry: max. 33 x 34 mm, ss. 8-9 mm.

3-B-209. přír. č. 619/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován téměř vodorovně seříznutý okraj, hloubka stěny od okraje max. 37 mm, stěna rovná; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu hnědá. Rozměry: max. 24 x 37 mm, ss. 6 mm.

3-B-210. přír. č. 622/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle (obr. 138; foto 147).

Popis: zlomek komorového kachle; zachována střední část reliéfně zdobené ČVS; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS je část vegetabilního či heraldického motivu (?) (pětিলístá růže ve štítu?); komora se nedochovala; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana neočázená. Rozměry: max. 48 x 33 mm, ss. 8-9 mm.

Obr. 138. (kresba autor)

Foto 147. (foto autor)

3-B-211. přír. č. 627/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část hranolové okrajové lišty; vyrobeno z jemně plavené hlíny, barva střepe světle béžová, na lomu světle hnědá, na povrchu zbytky zelené glazury. Rozměry: max. 33 x 14 mm.

3-B-212. přír. č. 637/2001 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; na vnější straně zachované stěny je patrná rytá záchytná šroubovice, na povrchu a na lomu zbytky načervenalé malty; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe hnědá, na lomu šedá. Rozměry: max. 55 x 46 mm, ss. 8-9 mm.

3-B-213. přír. č. 642/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován téměř vodorovně seříznutý okraj, hloubka stěny od okraje max. 26 mm, na vnější stěně náznak záchytné vývalkové šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová, na lomu hnědá. Rozměry: max. 38 x 26 mm, ss. 8 mm.

3-B-214. přír. č. 679/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle s bílým vápenným nátěrem na vnitřní stěně; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová, na lomu tzv. „sandwich efekt“. Rozměry: max. 43 x 33, ss. 4-6 mm.

3-B-215. přír. č. 699/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; na vnější straně zachované stěny je patrná vývalková záchytná šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe hnědá, okrová, na lomu hnědá. Rozměry: max. 23 x 27 mm, ss. 5 mm.

3-B-216. přír. č. 704/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

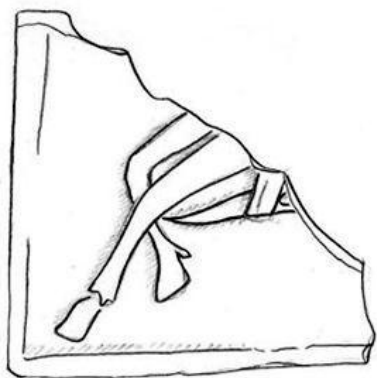
Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován jednostranně zaoblený okraj, hloubka stěny od okraje max. 34 mm, na vnější stěně záchytná rytá šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová, na lomu hnědá. Rozměry: max. 41 x 34 mm, ss. 7-8 mm.

3-B-217. přír. č. 738/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle, na vnější stěně záchytná vývalková šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 27 x 35 mm, ss. 5-7 mm.

3-B-218. přír. č. 745/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle (obr. 139; foto 148)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován LDR reliéfně zdobené ČVS s jednostranně zaoblenou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS jsou v reliéfu zachovány dvě přední nohy koně se špičatou botou jezdce; komora se dochovala jen z části; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepe světle hnědá až okrová, na lomu světle hnědá až okrová, zadní strana neočazená. Rozměry: max. 83 x 85 mm, ss. 5-10 mm.

0 3 cm

Obr. 139. (kresba autor)

Foto 148. (foto autor)

3-B-219. přír. č. 748/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle.

Popis: zlomek komorového kachle; zachována část pláště komory; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá až okrová, na lomu světle hnědá až okrová. Rozměry: max. 31 x 26 mm, ss. 8-10 mm.

3-B-220. přír. č. 750/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle, na vnější stěně záchytná vývalková šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 31 x 28 mm, ss. 8 mm.

3-B-221. přír. č. 762/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle; zachována část těla s vnitřní obvodovou lištou, na vnější stěně záchytná rytá šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu hnědá. Rozměry: max. 30 x 46 mm, ss. 7-9 mm.

3-B-222. přír. č. 770/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován vodorovně seříznutý okraj, hloubka stěny od okraje max. 31 mm, na vnější stěně záchytná vývalková šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu hnědá až okrová. Rozměry: max. 30 x 31 mm, ss. 6 mm.

3-B-223. přír. č. 797/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla nádobkového kachle, na vnější stěně záchytná vývalková šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 44 x 36 mm, ss. 7 mm.

3-B-224. přír. č. 803/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

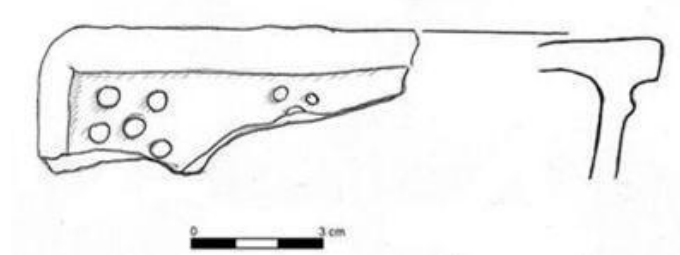
Popis: část těla nádobkového kachle, na vnější stěně záchytná vývalková šroubovice; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu světle hnědá, okrová, na lomu okrová. Rozměry: max. 28 x 26 mm, ss. 8 mm.

3-B-225. přír. č. 837/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo nádobkového kachle.

Popis: část těla a okraje nádobkového kachle patrně se čtvercovým ústím; zachován jednostranně zaoblený okraj, hloubka stěny od okraje max. 21 mm, na vnější stěně záchytná vývalková šroubovice se stopami zakouření po provozu; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová, na lomu hnědá až okrová. Rozměry: max. 24 x 21 mm, ss. 6 mm.

3-B-226. přír. č. 838/2002 uloženo: MČR v Turnově. Torzo komorového kachle (obr. 140; foto 149)

Popis: zlomek komorového kachle; zachován roh s částí reliéfně zdobené ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: na zlomku ČVS jsou v reliéfu zachovány kruhové plastické výčnělky, které jsou součástí bližší neurčitelného motivu; komora se dochovala jen z části; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu hnědá, na lomu hnědá, zadní strana neočazená. Rozměry: max.

Obr. 140. (kresba autor)

Foto 149. (foto autor)

3-B-227. inv. č. nebylo zjištěno, uloženo: MVČ v Hradci Králové. Celý komorový kachel (foto 150).

Popis: celý komorový kachel s nárožní torčovanou lištou (slepený ze 7 zlomků); zachována celá ČVS s hranolovou okrajovou lištou; ikonografie ČVS: dvouocasý korunovaný lev ve skoku heraldicky vlevo, pokrývá téměř celou část čelní vyhřívací stěny, ve třech rozích je motiv doplněn jednoduchými trojlístkami; vyrobeno z hlíny s příměsí jemného písku, barva střepu okrová. Rozměry: nebyly zjištěny.

Foto 150. (foto L. Čermák)

3-C Kovové artefakty.

3-C-1. přír. č. 155/75 (staré inv. č. 5912, krab. č. 3), uloženo v MVČ v Hradci Králové. Torzo kroužkové zbroje (foto 151).

Popis: tři části kroužkové zbroje; zachovány tři rzi spečené části dnes již neurčitelných částí zbroje; kroužková zbroj je spletena z jednotlivých železných a z menší části i z bronzových kroužků o vnějším průměru 7 mm a síle 1 mm.

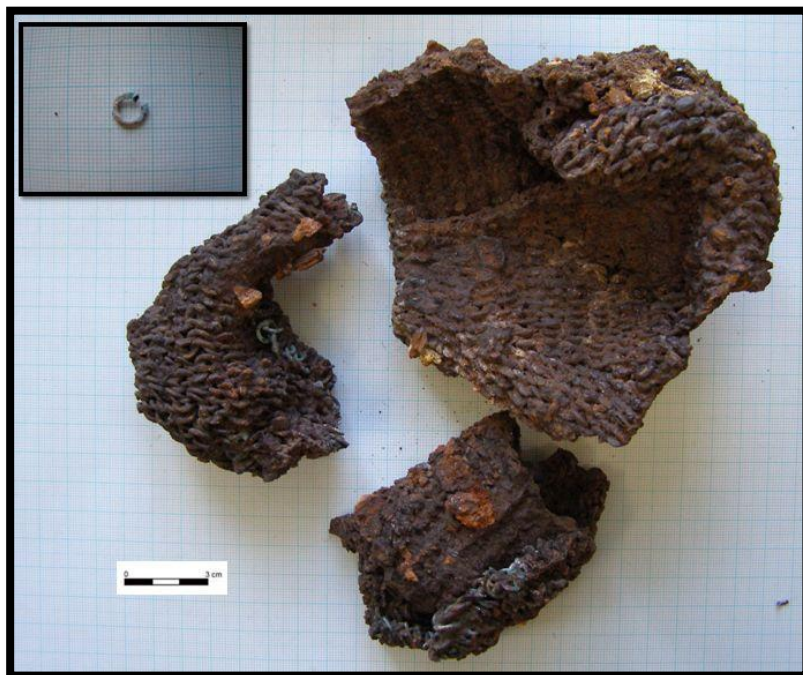

Foto 151. (foto autor)

3-C-2. př.č. 151/75 (staré inv. č. 5915, krab.č.3.), uloženo v MVČ v Hradci Králové. Torzo podkovy (obr. 141)

Popis: z podkovy se zachovalo pouze jedno necelé levé rameno s rýhou, která je odsazena od ozubu. V rýze se dochoval otvor pro hřebík - podkovák. Rameno je ukončeno kvadratickým ozubem, nasazeným mírně šikmo na zadní okraj podkovy. Rozměry: max. 94 x 26 x 5 mm.

Obr. 141. (kresba L. Bendáková)

3-C-3. př.č.130/75 (staré inv. č. 5921, soubor v plaketě), uloženo v MVČ v Hradci Králové. Rolnička (foto 152)

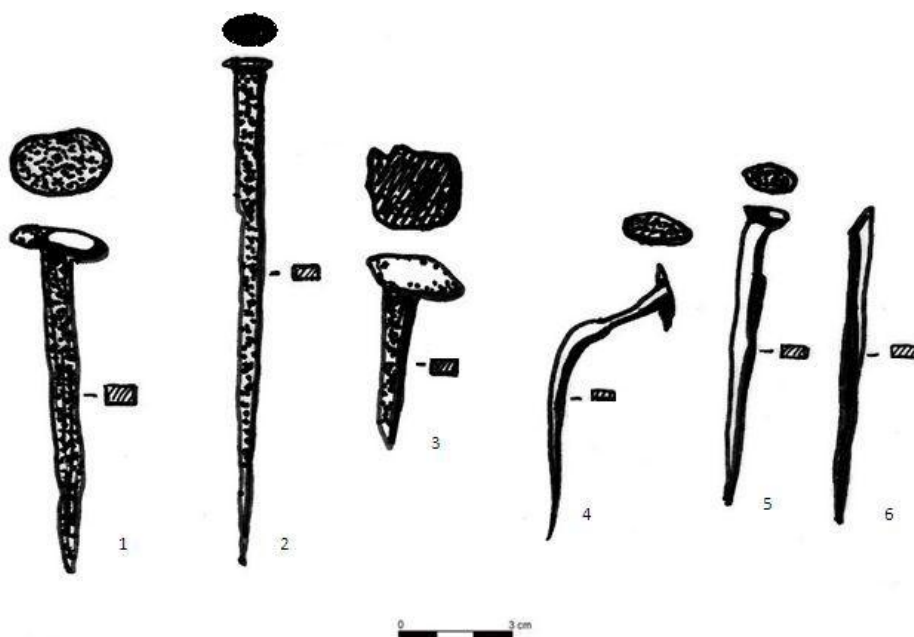
Popis: zachována vrchní a spodní polokoule menší kulovité rolničky o průměru 16 mm rolnička je vyrobena z barevného kovu, patrně z měděného či bronzového (?) plechu se středovým vodorovným žebrem, spodní polokoule je opatřena štěrbinou, která je zakončena dvěma otvory, závěsné ouško na vrchní polokouli je ulomené, jádro téměř kulovitěho tvaru o průměru cca 8 mm je vyrobeno patrně také z bronzu

Foto 152. (foto autor)

3-C-4. př.č.152/75 (staré inv. č. 5916, krab. č. 3.), uloženo v MVČ v Hradci Králové. Soubor železných hřebíků. (obr. 142:1, 2, 3, 4, 5, 6).

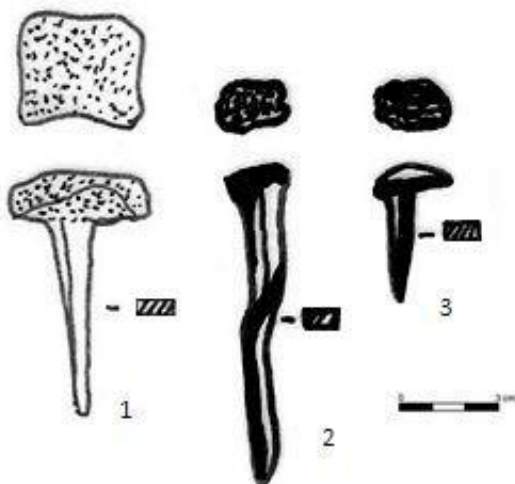
Popis: šest železných kovaných hřebíků – 5 hřebíků s horizontální plochou hlavou (obr. 142:1-5) a 1 hřebík bez hlavy (obr. 142:6), všechny hřebíky jsou hraněné s obdélným průřezem těla. Rozměry (délka jednotlivých hřebíků): hřebík č. 1. - 94 mm, hřebík č. 2. - 137 mm, hřebík č. 3. – 49 mm, hřebík č. 4. - 76 mm, hřebík č. 5. – 79 mm, hřebík č. 6. – 85 mm.

Obr. 142. (kresba autor)

3-C-5. př. č. 150/75 (staré inv. č. 5914, krab. č. 3.), uloženo v MVČ v Hradci Králové. Soubor železných hřebíků. (obr. 143: 1, 2, 3).

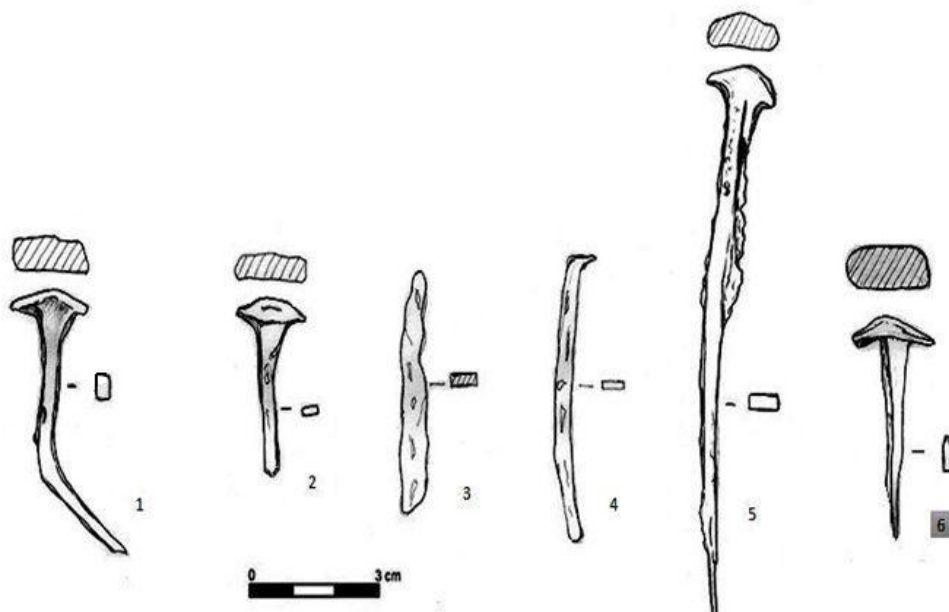
Popis: tři železné kované hřebíky s horizontální hlavou, hřebíky č. 1 a 2 mají plochou hlavu, hřebík č. 3. má hlavu vypouklou, všechny hřebíky jsou hraněné s obdélným průřezem těla. Rozměry (délka jednotlivých hřebíků): hřebík č. 1. - 70 mm, hřebík č. 2. - 93 mm, hřebík č. 3. - 41 mm.

Obr. 143. (kresba autor)

3-C-6. př.č. 88-91/2001, 524/2001, 796/2002, uloženo v MČR v Turnově. Soubor železných hřebíků (obr. 144: 1, 2, 3, 4, 5, 6) (sektor 33, 21)

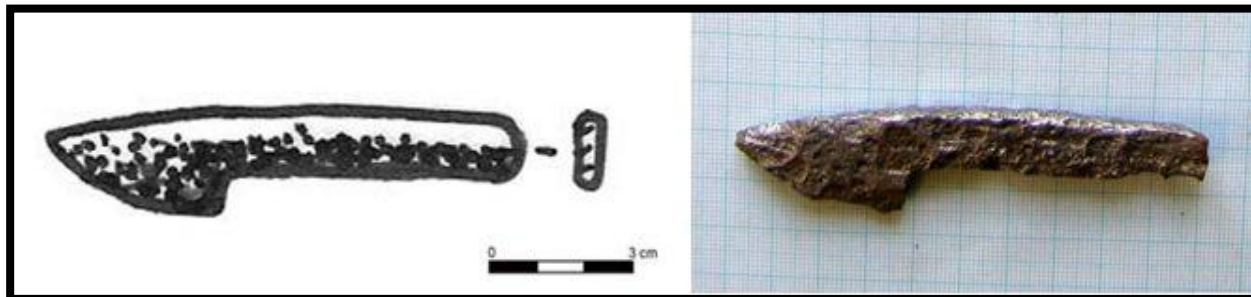
Popis: 6 železných kovaných hřebíků, hřeby č. 1, 2, 5, 6 mají horizontální vypouklou hlavu, u hřebíku č. 3 se zachoval pouze dřík, u hřebíku č. 4. se dochovala hlava jen částečně, zbytek je odlomen, všechny hřebíky jsou hraněné s obdélným průřezem těla. Rozměry (délka jednotlivých hřebíků): hřebík č. 1. - 55 mm, hřebík č. 2. - 34 mm, hřebík č. 3. - 44 mm, hřebík č. 4. - 52 mm, hřebík č. 5. - 100 mm, hřebík č. 6. - 39 mm.

Obr. 144. př.č. 88-91/2001 (1-4), přír. č. 524/2001 (5), přír. č. 796/2002 (6) (kresba autor).

3-C-7. přír. č. 150/75 (staré inv. č. 5914, krab. č. 3.), uloženo v MVČ v Hradci Králové. Zavírací jednoramenná skoba. (obr. 145; foto 153).

Popis: Upevňovací rameno skoby má obdélný průřez, konec ramena je odlomen. Na opačném konci je vykováno ploché trojúhelníkovité zalomení s vnitřní hranou kolmou na upevňovací rameno a vnější hranou napojenou šikmo.

Obr. 145. (kresba autor)

Foto 153. (foto autor)

3-C-8. přír. č. 150/75 (staré inv. č. 5914, krab. č. 3.), uloženo v MVČ v Hradci Králové. Torza článků řetězu (foto 154).

Popis: dva neúplné články patrně řetězu oválného tvaru. Rozměry: článek č. 1. - 78 x 42 x 12 mm, článek č. 2. 48 x 12 mm.

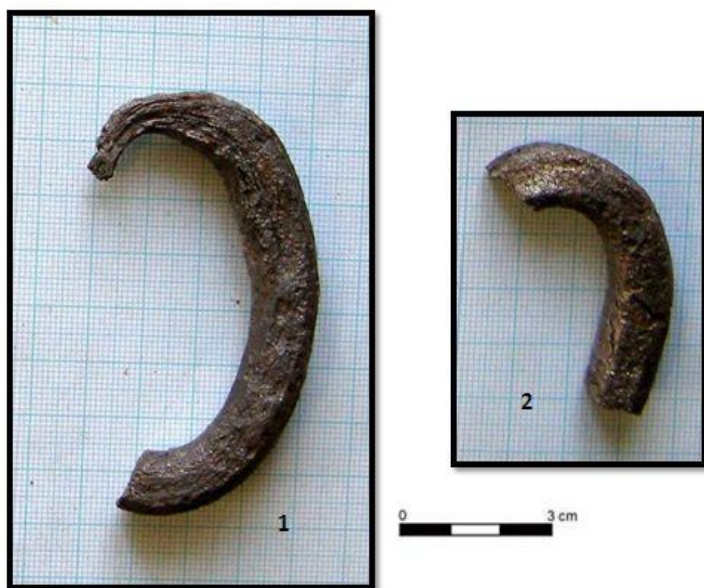
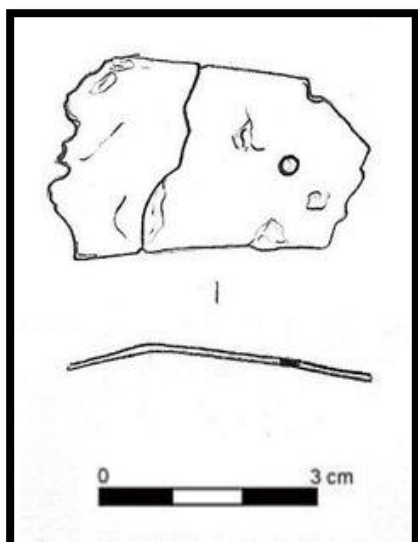

Foto. 154. (foto autor)

3-C-9. přír. č. 795/2001, uloženo v MČR v Turnově. Pásek železného plechu (obr. 146)

Popis: zachována část odstřížku železného plechu ve tvaru obdélného pásku, jeden konec je odlomený, druhý je zahrocený na konci s provrtanou dírou. Rozměry: 25 x 40 x 1 mm.

Obr. 146. (kresba autor)

3-C-10. př. č.130/75 (staré inv. č. 5921, soubor v plaketě), uloženo v MVČ v Hradci Králové. Měděný kroužek. (foto 155).

Popis: měděný kroužek obdélného průřezu. Rozměry: vnější průměr: 24 mm, vnitřní průměr 19 mm, síla 1 mm.

Foto 155. (foto autor)

3-D Sklo.

3-D-1. bez inv. č. (plaketa s nálezy), uloženo: MMAg v Lomnici nad Popelkou. Torzo okenního terče (foto 156).

Popis: asi 1/3 okenní tabulky – kruhového terče; dutá obvodová lišta (žebro) o průměru 5 x 2 mm; vyrobeno ze skla, větší množství bublin, sklo má žlutý nádech. Rozměry: 18 x 18 mm.

Foto 156. (foto autor)